

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**

В І С Н И К

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ВІННИЦЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО
КОЛЕДЖУ**

ВИПУСК № 1 (45)

Вінниця, 2024

ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

РІШЕННЯ

Національної ради України
з питань телебачення та радіомовлення
щодо реєстрації суб'єкта друкованих медіа
№ 967 від 28 вересня 2023 року
Журнал

Журнал присвячений висвітленню широкого спектру теоретичних та прикладних проблем педагогіки, психології, окремих методик та філології, підтримує традиції інтеграції вишівської науки з практикою, сприяє поширенню досвіду наукової, науково-педагогічної та виробничої діяльності, становленню кадрів вищої кваліфікації; розрахований на спеціальну категорію читачів, зокрема педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів вищої, середньої та дошкільної освіти, здобувачів освіти та молодих науковців.

Вісник заснований у січні 2012 року, виходить 3 рази на рік

Мова видання: українська, англійська

Тематичні напрями Вісника:

- ❖ Інтеграція науки та практики як механізм ефективного розвитку
- ❖ Педагогічні та лінгвістичні аспекти викладання
- ❖ Германістика та славістика у сучасному науковому просторі
- ❖ Психолого-педагогічні умови формування та розвитку особистості вихованця
- ❖ Лабораторія педагогічної майстерності та професійного саморозвитку педагога
- ❖ Дисемінація передового педагогічного досвіду
- ❖ Challenges in Education
- ❖ Відомі імена року
- ❖ Проби пера
- ❖ Конкурси
- ❖ Рецензії

Номер затверджено на засіданні Вченої ради

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Протокол № 7 від 14 лютого 2024 року

Головний редактор: директор КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Войцехівський К.Ф.; **відповідальний редактор:** методист коледжу, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, Руда Т.В., **медіа-редактор:** к.пед.н., доц. Марценюк О.Г.

Редакційна колегія: д.пед.н., проф. Мисліцька Н.А., д.філ.н. Войцехівська Н.К., к.філ.н., доц. Січкар С.А. (Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Когутюк О.В.

Відповідальність за зміст статей несуть автори

Матеріали видаються в авторській редакції

В 53 Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу : Випуск 1(45) /за заг. ред. К.Ф. Войцехівського. Вінниця : Твори, 2024. 168с.

ЗМІСТ

СЛОВО РЕДАКТОРА

БУГА ОКСАНА, Інвестиційна привабливість регіонів як основа сталого розвитку країни.....6
**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ
ОСВІТИ ЯК ЗАСОБУ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО**

ФАХІВЦЯ

СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА, НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ Сучасна модель практичної підготовки майбутніх педагогів у коледжі. 10
БУЛЕЙКО ОЛЬГА, КАРЛОВА ОЛЕНА, Підготовка практикоорієнтованого фахового молодшого бакалавра в ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА. 14
МАЙДАНИК ОЛЕНА, МАРІЯ СЕНИШИНА, Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до громадянського виховання молодших школярів. 18
МІЛЩУК СВІТЛАНА, Використання технології вебквестів під час організації літньої педагогічної практики здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта (з досвіду роботи)..22
ЯКОВЛІВА ОЛЕНА, Процес спілкування як умова розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів.....27
ГУМЕНЮК ОКСАНА, Компетентнісна освіта - як основа професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця (з досвіду роботи)29
ХАНИКОВА ІРИНА, СТЕЦЮК ІРИНА, Співпраця закладів педагогічної освіти з громадськими організаціями як засіб організації педагогічної практики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами31
ГАЛАН ОЛЬГА, ФАЛОВСЬКА ІРИНА, Дизайн-мислення в освітній діяльності.....33
ДЕМКОВА ВІТА, Моделювання фізичних процесів у дослідницькій діяльності студентів.35
ЖУПАНОВА НАТАЛІЯ, Застосування моделювання на урок зарубіжної літератури.38
КОВАЛЬЧУК ІРИНА, ЧЕМЕРИС ІРИНА, Формування лідерських якостей у майбутніх фахівців як ключ до успіху в сучасному світі.40
КОРНЕЛЮК ВІКТОР, Моделювання оцінювання взаємодії в освітньому процесі.43
СОРОЧАН МАРИНА, Використання моделювання у процесі практичної підготовки як засобу професійно-особистісного розвитку здобувачів освіти в реаліях сьогодення.45
ТЕРЕПА АЛЛА, Математичне моделювання як прийом формування математичної компетентності в майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах.49
ВОЙТЕНКО ГАЛИНА, КУЗЕМА ГАННА, Вплив освітньої інноватики на креативний розвиток професійних здібностей майбутніх вчителів.54
КРАМСЬКА ЗОЯ, КРУГЛИК МАРИНА, Проектування освітнього простору закладу дошкільної освіти як умова розвитку дитини.57
ПАЩЕНКО МАЯ, КОВАЛЕНКО КАТЕРИНА, Реалізація моделі освітнього простору шляхом впровадження у практику технології педагогічного проектування у закладах дошкільної освіти...59
СИНЕГУБ ЯРОСЛАВА, ГОРДІЙЧУК МАР'ЯНА, Моделювання освітнього середовища закладів вищої освіти.61
ДЕНИСЮК ТЕТЯНА, ГОРОБЧУК КАТЕРИНА, Екологічний підхід до проблеми створення моделі освітньої системи в Україні.63
ТРОЯН НАТАЛІЯ, ДІДЕНКО АНАСТАСІЯ, Дистанційне проведення педагогічної практики: важливі акценти впровадження (з досвіду роботи).....65

МУЗИЧНИЙ СВІТ У НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО ТЕТЯНА, ЛЮБЧИК КАТЕРИНА, Світова прем'єра хорового циклу «Псалми Давидові» Р. Толмачова за поезією Т.Г. Шевченка.67
СТЕПОВА АЛЛА, Музично-педагогічна діяльність українських композиторів ХІХ - початку ХХ століть.70
КАСЬКО ТЕТЯНА, СТОРОЖУК НАТАЛІЯ, Специфіка викладання хорового диригування в умовах дистанційного навчання для майбутніх вчителів музичного мистецтва.75

ІСКРА СВІТЛАНА, ГАВРІЛОВА СОФІЯ , Організація роботи з вокальним ансамблем: теоретичні та практичні аспекти.	78
МАЗУР АЛЬБІНА , Формування музично-естетичного смаку студентів на занятті з постановки голосу.	81
ІСКРА СВІТЛАНА, КИРИЛЮК ДМИТРО , Вокально-хорове виховання як основа формування співацьких навичок школярів.	84
ЧОРНА НАТАЛЯ, ХОЛОДЮК МАРІЯ , Театралізована діяльність на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО: види та форми.	88
БОГОЦЬКА ВАЛЕНТИНА, СЕГЕДА МИКОЛА , Використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва в закладах загальної середньої освіти.	93
ТОМЧУК АННА, МЕЛЬНИК ГАЛИНА , Використання мультимедійних технологій у навчальному процесі на уроках музичного мистецтва.	97

ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ: РОЗРОБЛЕННЯ, ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ

МЕТОДИК ТА ПРАКТИК НАВЧАННЯ

СКРИПНИК НАДІЯ, ЛЕБЕДЬ ЮЛІЯ, ТКАЧУК АНАСТАСІЯ , Формування риторичної компетентності здобувачів освіти у процесі навчання.	101
МІНОВА ЄЛИЗАВЕТА, ГОЛОВАНЮК ВАЛЕНТИНА , Біблійні алюзії в контексті літератури постмодернізму (на прикладі роману «Історія світу в 10,5 розділах» Джуліана Барнса).	107
ІСКРА СВІТЛАНА, СТАВНІЙЧУК МАЙЯ , Український пісенний фольклор як складова репертуару дитячих вокальних ансамблів.	113
ВАЦАК КРИСТІНА , Концепти дитинства у творчості М. Вінграновського.	117
ЦІСАР ІРИНА, КСЕНЧИНА ОЛЕСЯ , Використання українського фольклору в мовленнєвому розвитку старших дошкільників.	120
БЕРЕЖАНСЬКА ОЛЬГА , Впровадження STEM-освіти на заняттях з української мови та літератури.	123
ЯКОВЕНКО ТЕТЯНА, ВОНСОВИЧ ОЛЕНА , Неокласичні традиції у творчості Максима Рильського.	126

НОТАТКИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ, ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ

ПЕТРЮК ВАЛЕНТИНА , Використання в організації роботи творів В.О.Сухомлинського як засобу морального виховання дітей дошкільного віку.	129
ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, БАКУНЧИК ЯНА , Основні аспекти формування грамотності та розвитку мовлення здобувачів початкової освіти у процесі вивчення української мови.	132
ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, ПАРУБОЧА МАРІЯ , Фундаментальність проблеми формування орфографічних умінь здобувачів початкової освіти у сучасному освітньому просторі.	137
ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА, МАРУЩАК ВІКТОРІЯ , Втілення інноваційних технологій на уроках в початковій школі як запорука ефективної спільної навчальної діяльності педагога та здобувачів початкової освіти.	140
ОСАДЧА ЛЮДМИЛА , Рівень хореографічної підготовленості старшокласниць на уроках фізичної культури за варіативним модулем «Хореографія».	146
ЦІСАР ІРИНА, БЛУДЧА АНАСТАСІЯ , Роль пісочної терапії у формуванні зв'язного мовлення дошкільнят.	148
ІННА БАРЩЕВСЬКА , Особливості діагностики та педагогічного супроводу дітей із синдромом Аспергера та СДУГ.	151
ВАКОЛЮК ТЕТЯНА, ЯКОВЛІВА ОЛЕНА , Проблема булінгу у шкільному середовищі.	155
ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА, ЦІСАР ІРИНА , Інноваційні технології в роботі з дітьми ООП.	157
ЯКОВЕЦЬ НАТАЛІЯ , Літературний проект як ефективний формат освітньої діяльності в ЗДО, засіб розвитку національно-патріотичних почуттів дошкільників та формування інтересу до сучасної книги (зі збірника проектів за творами сучасних українських авторів).	160

ВІДОМІ ІМЕНА

КІСЕЛЬОВ ДМИТРО , Бертольт Брехт: теорія «Епічного театру». Зміст явищ.	162
ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ , Наш останній король – Stanislaw August Poniatowski.	165

СЛОВО РЕДАКТОРА

Два роки Україна бореться проти агресії росії, два роки як життя народу поділилося на: до і після. Змінилося все: побут, цінності і навіть окремі професії. Єдине залишається непохитним – любов до Батьківщини та бажання бути вільними!

Попри важкі, нестабільні часи українська молодь вірить у власні сили та прагне справедливості. Велика кількість здобувачів освіти всієї України подалися до лав ЗСУ та боряться за незалежність й суверенітет держави. І це свідомий вибір. Вибір, який заслуговує на повагу та за який не соромно!

Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж теж має своїх героїв. Це «вчорашні» студенти, які без вагань стали на наш захист. Ми стараємося підтримати та допомогти тим, які невтомно виборює кожен клаптик рідної землі.

З перших днів повномасштабного вторгнення студенти та працівники коледжу активно долучилися до волонтерської діяльності. Виготовлення окопних свічок та оберегів для захисників, пошиття балаклав, плетіння маскувальних сіток, донорство, приготування та доставка їжі, допомога біженцям, формування індивідуальних аптечок, участь у благодійних концертах та футбольних матчах – усе це види волонтерської допомоги, яку надавали та продовжують надавати наші студенти й працівники. Ми проводимо благодійні ярмарки, беремо участь у всеукраїнських акціях на підтримку ЗСУ і

військовослужбовців, які проходять лікування та курси реабілітації.

За ініціативи наших викладачів зібрані кошти та придбані автівки для підрозділів, в яких служать наші випускники, і на даний час перебувають на передовій.

Дуже боляче згадувати про втрати. Ми із сумом вшановуємо пам'ять тих, хто нажаль, віддав своє життя за майбутнє. Задля виховання патріотизму молодого покоління, з метою загострення уваги до сучасних проблем і цінностей у коледжі щоранку звучить хвилина мовчання в пам'ять загиблим воїнам та всім жертвам цієї кровавої війни, проводяться виховні заходи та години спілкування.

Ми відкрили Стіну пам'яті загиблих студентів і випускників коледжу аби ніхто і ніколи не викреслив із своєї пам'яті воїнів, які захищали нас, нашу землю, нашу країну від ворога.

Ми також беремо участь у благодійних акціях, які допоможуть нашим студентам обрати для себе правильну позицію та зрозуміти головне – Україна наше все!

І після темряви обов'язково прийде світло, й добро переможе зло. Ми свято віримо у Збройні Сили України і боремося до кінця. Ми продовжуємо писати, творити, досліджувати та навчати.... Правда на нашому боці, тому задля майбутнього покоління ми зобов'язані вистояти, і на своєму освітньому фронті зробити все можливе задля ПЕРЕМОГИ!!!

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

УДК 332.1:330.322(477)

БУГА ОКСАНА

кандидат педагогічних наук, викладач факультету педагогіки
та фінансово-економічної діяльності

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract: *the essence of statements investment climate and investment attractive. The structure of the inflow of foreign direct investments into the economy is disclosed, studied the dynamics of foreign capital inflows. The main problem of attracting foreign investments into the economy, the state investment attractiveness of Ukraine was researched by international rating and the ways of increasing investment attractiveness of the economy were proposed.*

Key words: *investment, investment climate, investment attractiveness, investment potential.*

Постановка проблеми. Події останніх років значно вплинули на економічну систему країни. Конфлікт на Сході, анексія Криму, повномасштабне вторгнення росії в Україну, політична та економічна нестабільність призвели до зменшення іноземних інвестицій, зокрема іноземні інвестори стикаються з невизначеністю щодо того, наскільки їхні інвестиції в Україну охороняються під час збройного конфлікту і військової окупації. Сьогодні Україна не може досягти економічного розвитку за рахунок власних фінансових ресурсів і потребує залучення іноземних коштів. Тому питання залучення іноземних інвестицій і створення сприятливого клімату є найбільш актуальним.

У сучасних умовах інвестиційна діяльність є вагомим фактором соціально-економічного розвитку країни. Залучення інвестицій в Україну характеризується істотними територіальними диспропорціями, і причиною цього є неоднакова інвестиційна привабливість регіонів, тобто різноманітний набір характеристик територій, на які звертають увагу потенційні інвестори під час прийняття рішень щодо перспектив інвестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували питання, пов'язані з інвестиціями, інвестиційною привабливістю та створенням сприятливого клімату, слід відзначити таких, як П. Зачепило, І. Іващук,

І. Крупка, А. Пересада, А. Пешко, В. Струніна. Серед публікацій щодо наукових досліджень регіональних аспектів інвестиційної привабливості можна виділити роботи видатних науковців: О. Амоші, Б. Буркинського, В. Геєця, Б. Данилишина, М. Кизима, І. Манцурова, О. Новікової, С. Пірожкова, С. Харічкова, М. Хвесіка [2].

Метою статті є розвиток понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість»; з'ясування відмінності чи подібності вказаних економічних категорій; аналіз обсягу інвестицій в економіку України; їх розподіл за регіонами; визначення проблем, розробка заходів для покращення інвестиційної привабливості країни.

Виклад основного матеріалу. Нині інвестиції є одним із важливих засобів забезпечення необхідних умов виходу з економічної кризи, що відіграють значну роль у формуванні економічного зростання та сприяють прогресивному розвитку нашої держави. Але нестача капіталу є головною проблемою розвитку всіх галузей. Саме тому великого значення набуває налагодження стабільного інвестиційного процесу в країні [6].

Для проведення якісного і глибокого аналізу інвестиційної привабливості перш за все варто дослідити наукові підходи до трактування сутності понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна

привабливість країни», їх тотожність чи відмінність.

Для полегшення сприйняття систематизуємо досліджувані підходи у вигляді таблиці 1. В таблиці наведено різні трактування таких дефініцій, як «інвестиційний клімат» та «інвестиційна

привабливість», за результатами яких можна зауважити, що ці поняття подібні, тому що вони охоплюють велику кількість факторів, які впливають на процес реалізації інвестиційних проєктів, а також прийняття рішень щодо них.

Таблиця 1

Автор, джерело	Нові підходи до трактування понять «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість»
А. Пересада [3]	Інвестиційний клімат – це характеристика ступеня привабливості держави (регіону, галузі) по відношенню до інвестицій, які можуть бути залучені
В. Струніна [5]	Інвестиційний клімат – це сукупність політичних, соціально-економічних, фінансових, соціально-культурних, організаційно-правових та географічних факторів наявних у тій чи іншій країні, які приваблюють або відштовхують інвесторів
І. Іващук [1]	Інвестиційний клімат – сукупність факторів, що включає в себе стан економіки, соціально-економічну стабільність, рівень розвитку законодавчої бази, інвестиційної інфраструктури, продуктивних сил, валютну та фіскальну політики, стан фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, статус іноземного інвестора
А. Пешко [4]	Інвестиційний клімат – сукупність чинників, які бере до уваги інвестор, приймаючи рішення щодо здійснення інвестицій
З. Котляр, М. Акімов	Інвестиційна привабливість – це розподіл фактичних обсягів залучених інвестицій у регіон

Отже, інвестиційний клімат варто розглядати як сукупність різноманітних факторів (економічних, соціальних, політичних), що беруться до уваги інвестором, до початку здійснення інвестиційної діяльності, а інвестиційну привабливість слід висвітлити як сукупність умов функціонування економіки, які б

могли зацікавити інвестора щодо подальшого вкладення ресурсів.

Прямі іноземні інвестиції (скор. ПІІ, англ. Foreign direct investment, FDI) — це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни (наприклад, з метою організації і будівництва підприємств). Розраховуються в млн. доларів США.

Прямі іноземні інвестиції в Україні в 2023 р. (млн. дол. США)

2023	ПІІ в Україну		ПІІ з України		Сальдо	
I кв.	1181	705	36	-149	+1145	293.5%
II кв.	1287	106	-17	-53	+1304	13.9%
III кв.	1627	340	-13	4	+1640	25.8%
IV кв.						
за рік	4095		6		+4089	

○ без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Прямі іноземні інвестиції — найбільш бажана форма капіталовкладень для економік, що розвиваються, тому що вона дозволяє реалізовувати великі проєкти; крім

того в країну надходять нові технології, нові практики корпоративного управління, тощо.

За даними Міністерства економіки України чистий приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в Україну в січні-серпні 2023 року становив 2,9 млрд доларів [9].

Українська економіка поступово відновлюється і показує позитивну динаміку. Позитивні тенденції є у розрізі майже всіх ключових галузей, зокрема у сільському господарстві та промисловості. Від початку року зберігається позитивна динаміка прямих іноземних інвестицій (рис. 1)

Привабливість України як інвестиційного об'єкта характеризується тим, що найбільша частка загального обсягу інвестицій припадає на промисловість, а саме 29,6% від загального обсягу інвестиційних вкладень. Ще 29,4% припадає на фінансову і страхову діяльність. Тобто найбільшою популярністю користуються галузі, які переживають піднесення і зорієнтовані на внутрішнє споживання. Найбільшими інвесторами є США, Кіпр, Великобританія, Австрія, Польща [6].

Для зовнішнього інвестора фінансовий сектор є привабливим завдяки вищим (порівняно з європейськими країнами) процентним ставкам і значним темпам динаміки масштабів банківської діяльності.

Важливою проблемою інвестиційної політики в Україні є нерівномірність її здійснення, тому необхідно проводити в кожному регіоні країни, виходячи з його можливостей і потреб. Наприклад, у Західних областях найкраще розвиватиметься курортно-туристична мережа, а також галузі з використанням нафти, газу, сірки. У Східному регіоні доцільно здійснити реконструкцію галузей на основі новітніх технологій. Найбільше інвестицій залучено в м. Київ, Дніпропетровську, Харківську та Київську області, а найменше – в Івано-Франківську область [2].

Для стимулювання внутрішніх інвестицій основним завданням є надання пільг

малому та середньому підприємству для використання розроблених інвестиційних проєктів, що потребує спеціальних інформаційно-економічних підрозділів на рівні регіонів [6].

Зокрема, на Вінниччині у поточному році попри воєнний час реалізували 33 інвестиційних проєкти загальною вартістю майже 1,5 млрд грн., завдяки реалізації інвестиційних проєктів створено понад тисячу нових робочих місць.

Наразі в області працюють майже 84 тис. суб'єктів малого підприємництва. Їх стало більше на 4,4 тисячі. Малих підприємств в області побільшало на 466, майже на чотири тисячі збільшилась кількість фізичних осіб-підприємців.

Це вказує на те, що у Вінницькій області позитивний інвестиційний клімат. А від цього маємо надходження до бюджетів усіх рівнів, що так необхідно для забезпечення оборони країни та області. Лише за дев'ять місяців цього року надійшло податків на 20% більше у порівнянні з відповідним періодом 2022 року [8].

Повноцінна робота бізнесу забезпечує надійність фінансового сектору та сприяє економічному добробуту населення. Тож Вінницька міська рада вбачає пріоритетним завданням створити належні умови для стійкості економіки. У листопаді 2023 року, під час засідання виконавчого комітету самоврядці затвердили Програму сприяння залучення інвестицій у Вінницьку міську територіальну громаду на 2024-2026 роки.

Нова Програма ґрунтується на основних здобутках Програми сприяння залученню інвестицій у Вінницьку міську територіальну громаду на 2021-2023 роки та має закріпити отриманий результат та створити умови для покращення результатів.

Нова Програма була підготовлена з урахуванням викликів сьогодення та сучасного стану розвитку економічної ситуації в Україні. Зокрема, експерти визначили виклики, які не стимулюють бізнес інвестувати у нашу державу та розглядали досвід і напрацювання інших країн, які успішно розвиваються. Так,

одним із основних інструментів розвитку економіки в світі є створення індустріальних парків на прикладі Польщі, Чехії, Туреччини та інших країн [8].

«У Вінницького регіону унікальне положення на карті порівняно з іншими областями, тому має розвиватися логістичний бізнес і тісно комунікувати з сусідніми регіонами. Ми будемо конкурентоспроможні, якщо створимо великий комплекс пропозиції для інвесторів: земельні ділянки, оптимальне залучення інфраструктури та комунікацій, механізми стимулювання та підтримки бізнесу в межах чинного законодавства та наших повноважень як органу місцевого самоврядування. Дуже важливо врахувати ці моменти для того, щоб розвиватися ще динамічніше», – наголосив мер міста. – Ми маємо серйозний виклик, пов'язаний з ринком праці, на підприємствах не вистачає людей. Крім того, маємо попіклуватися про адаптацію ветеранів до соціуму та мирного життя після Перемоги. Тому вже зараз думаємо про перекваліфікацію та навчання, яке знадобиться їм для подальшого працевлаштування».

«Ми прагнемо позиціонування Вінницької міської територіальної громади як в Україні, так і у світовому економічному середовищі як надійного партнера та перспективної території для ведення бізнесу, на основі ефективного використання наявного потенціалу та конкурентних переваг, в тому числі в умовах воєнного стану, – наголосив Максим Мартянов. – Для цього плануємо розробити новий інвестиційний паспорт міста та представляти можливості Вінницької громади на міжнародних та українських форумах, зустрічах тощо».

У період з 2021 – 9 міс. 2023 року у Вінницькій громаді вдалося створити більше тисячі робочих місць за рахунок реалізації інвестиційних проектів, укласти договори про співпрацю з підприємствами, що планують розмістити інвестиції на території громади, а також збільшити кількість учасників індустріальних парків. Водночас за час повномасштабного

вторгнення на території Вінницької громади було створено вінницьким та релокованим бізнесом понад 3 200 робочих місць. Тож ми будемо продовжувати працювати в цьому напрямку для того, щоб мати стабільну економіку та стійкість до викликів, зумовлених війною. Це посприє додатковим надходженням до бюджетів усіх рівнів, а відповідно – обороноспроможності країни перед обличчям ворога», – наголосив Максим Мартянов [7].

Основними проблемами що перешкоджають визнанню України як інвестиційно привабливої держави, можна визначити такі:

1) суттєве податкове навантаження; ставка на прибуток в Україні (18%) та ставка ПДВ (20%) є вищими, ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи, проте з огляду на високу порівняно з країнами ЄС прибутковість вкладення капіталу, ця різниця не є значною перешкодою для інвестицій; водночас стримуючими чинниками для поліпшення інвестиційного клімату є інші податки [2];

2) корупція на всіх ланках влади, непрозорість процедур прийняття рішень органами виконавчої влади;

3) недієздатність механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також низький рівень захисту інвесторів [2];

4) повномасштабна війна, адже існує великий ризик для інвестора, зокрема іноземні інвестори стикаються з невизначеністю щодо того, наскільки їхні інвестиції в Україну охороняються в час збройного конфлікту й військової окупації.

Висновок. Зауважимо, Україна має значний інвестиційний потенціал, адже володіє багатими природними ресурсами, має вигідне географічне розташування, родючі ґрунти, сприятливий клімат, має добре розвинену інфраструктуру. Крім того, привабливість української економіки для іноземних інвесторів, ґрунтується на наявності відносно дешевої кваліфікованої робочої сили. Але незважаючи на ці переваги, стан інвестиційної привабливості України сьогодні залишається

незадовільним, а інвестиційний клімат – ризикованим.

Отже, для покращення інвестиційної привабливості України, необхідно сформулювати стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу, а також розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій з урахуванням національних цілей та

пріоритетів. Правильний та раціональний розподіл іноземних інвестицій між різними галузями забезпечить економічний розвиток та підвищить авторитет нашої країни у світі. Вирішення проблем, які перешкоджають ефективному залученню іноземних інвестицій, сприятиме покращенню інвестиційного клімату країни та покращенню її економічного становища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Івашук І. Мотиваційні фактор формування інвестиційного клімату регіону. Фінанси України. 1998. №1. 72-22 с.
2. Крихівська Н. О., Чернишова Г. М. Інвестиційна привабливість України: основні проблеми та шляхи їх вирішення. Економіка і суспільство, 2017. Вип. 9. С. 260-263.
3. Пересада А. Управління інвестиційним процесом. Київ: Лібра, 2002. 472 с.
4. Пешко А. Інвестиції: їх значення, види та форми. Інвестиції: практика та досвід. 2007. Вип. 2. С. 3-6.
5. Струніна В. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Економіка України, 2001. Вип. 9. С. 11-16.
6. Третяк Н. Фактори формування інвестиційного клімату в Україні. Фінансовий простір, 2013. Вип. 3. С. 165-170.
7. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/3806292-na-vinniccini-realizovali-33-investproekti-zagalnou-vartistu-majze-15-mlrd-grn-borzov.html
8. URL: <https://www.vmr.gov.ua/dbaiuchy-pro-stiikist-ekonomiky-u-vinnytsi-zatverdyly-prohramu-spriyannia-zaluchenniu-investytsii-u-hromadu-na-2024-2026-roky>
9. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>
10. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3780816>
11. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3760475-ukraina-pidnalasa-za-dvoma-kriteriami-u-rejtingu-najkrasih-krain-svitu-us-news2023.html>

*Стаття надійшла до редакції
23 січня 2024*

СУЧАСНА МОДЕЛЬ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У КОЛЕДЖІ

УДК378.147.091.33-027.22:37

СВЕРЛОВИЧ ВАЛЕНТИНА

*заступник директора з навчально-виробничої роботи
КВЗО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

НАДКЕРНИЧНА ЛЮБОВ

завідувач практикою

КВЗО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article analyzes the modern model of practical training of the future teacher. It is noted that the implementation of the model will contribute to the development of motivation, pedagogical thinking, the formation of a knowledge system, pedagogical abilities and skills, mastering the methods and techniques of pedagogical activity during pedagogical practice.*

Key words: *model, pedagogical modeling, professional training, future teachers, pedagogical practice.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі впровадження європейських норм і стандартів у вищу освіту виникла необхідність у зміні методології професійної підготовки майбутнього фахівця. Практично-діяльнісне та ціннісно-змістовне оновлення вітчизняної освіти спонукають до реформаційних дій в освітньому процесі, модернізації професійної освіти у вищій школі з метою підготовки конкурентоспроможних фахівців певної галузі, формування у них здатності до самостійної, творчої професійної діяльності, які не просто володіють своєю спеціальністю, але і мобільних, компетентних, які вміють організувати освітній процес так, щоб учень був активним його учасником.

Цей процес супроводжується істотними змінами в педагогічній теорії та практиці освітнього процесу. Основну увагу в цьому контексті приділено створенню нових моделей освіти, нових інноваційних систем навчання та виховання, розробці ефективних шляхів і засобів професійної підготовки здобувачів освіти педагогічних закладів.

Підготовка майбутніх педагогів у коледжі полягає не тільки в осучасненні змісту навчальних дисциплін, а й доцільно ефективній організації різних видів педагогічної практики. Педагогічна практика є важливою складовою професійної підготовки здобувачів, яка забезпечує формування відповідних загальних та спеціальних компетентностей і програмних результатів навчання у реальних умовах закладу освіти. Саме в процесі педагогічної практики у майбутніх педагогів формується цілісне сприймання професійної діяльності, здатність до організації взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, самостійного прийняття рішень та швидкого реагування на виклики повсякденної педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійну підготовку педагогічних кадрів у системі вищої педагогічної освіти, значення педагогічної практики для

професійної педагогічної підготовки та формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі педагогічної практики окреслюють А. Алексюк, І. Бех, Г. Бондар, Р. Гуревич, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремінь, Н. Ничкало, О. Пометун, С. Сисоєва, Л. Хомич, В. Шахов та ін. Науковці О. Глузман, А. Лігоцький, І. Лікарчук, Я. Цехмістер, І. Климкович, М. Лазарєв, Ю. Краковський, та ін. стверджують, що сучасна педагогічна система потребує моделювання педагогічного процесу як змісту, який здобувач освіти повинен засвоїти та дію, засіб, без якого неможливе повноцінне навчання. Вони акцентують увагу на системному характері моделювання, що поєднує викладача та здобувача через систематизацію здобутих результатів, орієнтує кожного на творчу співучасть.

Моделювання процесу професійної підготовки фахівців до професійної діяльності, розробка умов апробації моделі знайшли відображення у працях

О. Антонової, С. Вітвицької, О. Дубасенюк, В. Семиченко, В. Олійника, В. Чайки, Н. Протасової, Т. Сорочан та ін.

Мета статті – визначити й схарактеризувати сучасну модель практичної підготовки майбутнього вчителя у контексті освітніх реформ.

Виклад основного матеріалу. Сучасні вчені переконують у тому, що моделювання глибоко проникає в теоретичне мислення і практичну діяльність людини. В галузі педагогічної науки визнано, що одним із важливих напрямів пошуку шляхів підвищення якості професійної підготовки фахівця є розробка його моделі. С. Вітвицька стверджує, що удосконалення діяльності системи освіти потребує комплексного проєктування моделей всіх її ланок, моделювання процесу підготовки майбутніх фахівців таким чином, щоб він забезпечував професійну й життєву компетентність, якісні професійні знання й уміння, професійну мобільність і стійкість, конкурентоздатність і конкурентоспроможність випускників закладів освіти [3, с. 4].

В галузі педагогічної науки визнано, що одним із важливих напрямів пошуку шляхів підвищення якості професійної підготовки фахівця є розробка його моделі. Модель і моделювання – два пов'язаних між собою поняття.

С. Гончаренко зазначає, що модель – це штучно створена система елементів, які з певною точністю відображають певні властивості, сторони, зв'язки об'єктів, що вивчаються [2, с.120]. На думку О. Цюняк «модель дає змогу зрозуміти характер взаємозалежності між структурно-функціональними елементами (компонентами), а також синтезувати й виявити характерні особливості досліджуваного процесу» [5, с.189].

Процес побудови моделі в наукових джерелах має назву – моделювання.

Моделювати означає створювати зразки нових освітніх систем і процесів, на основі яких можна пізнавати складні явища та долати негативні виклики [5, с.189].

Метод моделювання забезпечує вибір оптимальних способів вирішення проблеми, передає динаміку розвитку визначених властивостей, передбачає зміну способів педагогічного впливу відповідно до зміни об'єкта навчання, дає змогу аналізувати не лише перебіг освітнього процесу, його розвиток, а й умови, у яких він відбувається [1, с. 490–491].

Модернізація освіти в сучасних умовах потребує постійного вдосконалення та висуває підвищені вимоги до вчителя, якому все складніше виконувати обов'язки, покладені на нього суспільством. У зв'язку з цим підготовка майбутніх педагогів у закладах освіти піддається глибокому багаторівневому аналізу, досліджуються нові підходи до навчання, пропонуються нестандартні методи, форми та засоби підготовки здобувачів освіти.

Л. Куліненко вважає, що при розробці моделі професійно-особистісної підготовки педагога необхідно враховувати методологічні та педагогічні позиції. При тому «моделювання особистісно-професійної підготовки вчителя – це виокремлення основних базових

властивостей і якостей, притаманних фахівцеві – вчителю-професіоналу» [4, с. 288].

Теоретичним підґрунтям для розробки моделі професійної підготовки майбутніх педагогів в інформаційно-освітньому середовищі закладів освіти є концептуальна ідея: забезпечення професійно-теоретичної та професійно-практичної готовності здобувачів освіти до здійснення функціональних обов'язків має здійснюватися за рахунок інтеграції навчальної та професійної діяльності здобувачів, яка орієнтує їх на повне й цілісне бачення майбутньої трудової діяльності та допомагає в спеціально створених умовах оволодіти основними професійними обов'язками.

В основу моделі педагогічної практики коледжу покладено принципи компетентнісного підходу, взаємодії і партнерства викладачів, здобувачів освіти і практиків-наставників; широкої методичної підтримки майбутніх педагогів у професійному становленні, діяльнісного підходу до організації практичної підготовки, розвивальної спрямованості та результативності.

Ефективне проведення практики залежить від таких важливих чинників:

Якщо практиканти мають якісне навчально-методичне забезпечення, достатній рівень сформованих умінь і навичок, застосовують сучасні методи роботи, включають в свою роботу психолого-педагогічні дослідження, то їх практична діяльність буде ефективною. Необхідними умовами такої ефективності ще є допомога викладачів-методистів в адаптації здобувачів освіти до умов професійної діяльності під час проходження практики і системний контроль та об'єктивність оцінки результатів.

Педагогічна практика в сучасних умовах переконливо доводить здобувачам освіти і викладачам-методистам від закладу освіти, як важливо бути адаптованими до різних ситуацій та знаходити творчі підходи до навчання.

Сучасна модель організації і проведення практики не тільки підкреслили важливість і актуальність питань психолого-педагогічних особливостей розвитку успішної реалізації завдань практичної підготовки; групових форм роботи з практичної підготовки в умовах дистанційного навчання; ролі використання цифрових технологій; реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, але й засвідчили необхідність збереження системи практичної підготовки, в якій всі види практики творчо доповнюють одна одну, сприяють послідовному формуванню у здобувачів освіти професійних компетентностей, поступово адаптуючи їх до професійної діяльності, ускладнюючи і розширюючи поле педагогічних задач.

Водночас хочемо зазначити, що в цій моделі види, форми практичної підготовки стали більш гнучкими, наприклад: проведення практики в різних форматах – онлайн-форматі, у форматі творчих онлайн-лабораторій (практика з науково-педагогічних досліджень на бакалавраті), під'єднання до проведення онлайн-уроків учителями (пропедевтична практика), проведення виховних заходів і пробних уроків в онлайн-форматі (з однокласниками, зі школярами), створення фокус-груп з вивчення і розробки актуальних питань освіти тощо, що сприяє розвитку креативності, пошуку нових видів і форм роботи, пошуків нових пошуково-дослідної роботи серед здобувачів освіти та викладачів.

Викладачами коледжу розроблено нові програми, які рекомендують сучасні підходи до навчання учнів в умовах інтеграції. Йдеться про те, що майбутній

педагог повинен бути добре обізнаним із Концепцією НУШ, Державним стандартом, Типовими освітніми програмами, новими підручниками тощо. Велике значення надається методикам навчання, які передбачають моделювання уроків чи їх фрагментів. Здобувачі освіти здійснюють аналіз програм, відеоуроків, демонструють власне бачення перебігу уроку. Об'єднуючись у дослідницькі групи, вивчають й апробують на практичних заняттях інноваційні методи навчання. Уся ця робота проводиться цілеспрямовано й комплексно.

Дистанційні технології дали змогу учасникам освітнього процесу покращити уміння й навички спілкування за допомогою цифрових застосунків, розробити варіативні сценарії проведення практики, осучаснити зразки документації та вимоги до них, але найбільш ефективним нам видається поєднання дистанційного і очного форматів.

Варто підкреслити значення, по-перше, технології моделювання, що дає можливість набуття позитивного першого досвіду, а по-друге, позитивного критичного мислення.

Висновки. Отже, сучасна модель педагогічної практики у коледжі ґрунтується на принципах компетентнісного підходу; взаємодії і партнерства викладачів, здобувачів освіти і практиків, які виступають наставниками молоді на базі ЗЗСО; широкої методичної підтримки майбутніх педагогів у професійному становленні, діяльнісного підходу до організації практичної підготовки і є цілісним процесом, невіддільним від теоретичного складника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гончаренко С. Методи дослідження в педагогіці. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, гол. ред. В. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 490-491
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця, 2008. 278с.
3. Моделювання професійної підготовки фахівців в умовах євроінтеграційних процесів. Монографія. За ред. С. Вітвицької. Житомир: Вид. О. Євенок, 2019. 304 с.
4. Наука і освіта українського Придунав'я: виміри, виклики, перспективи: колективна монографія укр. та англ. мовами / За ред. Я. Кічука. Ізмаїл: РВВ ІДГУ . СМІЛ, 2020. 432 с.

5. Цюняк О.П. Моделювання системи професійної підготовки майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 70, Т. 4., 2020. С. 189.

*Стаття надійшла до редакції
11 січня 2024*

**ПІДГОТОВКА ПРАКТИКООРІЄНТОВАНОГО ФАХОВОГО МОЛОДШОГО
БАКАЛАВРА В ВСП ВІННИЦЬКОМУ ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ БУДІВНИЦТВА,
АРХІТЕКТУРИ ТА ДИЗАЙНУ КНУБА**

УДК 377.36:624]:378.091.33-027.22

БУЛЕЙКО ОЛЬГА

кандидат педагогічних наук

заступник директора з навчально-виробничої роботи

КАРЛОВА ОЛЕНА

викладач спеціальних дисциплін,

ВСП Вінницького фахового коледжу будівництва,

архітектури та дизайну КНУБА

Abstract: *theses are devoted to issues of formation of professional competence of future specialists, who must possess specialized professional competences, be able to make independent decisions, adapt in the social and future professional sphere.*

The authors analyze the concepts of «competence», «professional competence», consider the features of the main components of professional competence and their further self-improvement in the realities of modern society.

The work examines the competence of the future specialist, which implies the presence of an individual's internal motivation for high-quality professional activity, awareness of professional values, and attitude to one's profession as a value.

Key words: *professional competence, components of professional competence, professional activity, production activity, practical training.*

На сучасному етапі науково-технічного прогресу, реформування економічних і соціально-особистісних відносин в Україні, а також в умовах воєнного стану, нових викликів функціонування закладів освіти, організацій, підприємств різних галузей та різних форм власності виникає потреба в інноваційних підходах до підготовки висококваліфікованих фахівців. Важливу роль у цьому процесі забезпечує комплексний підхід до організації професійної підготовки, важливим складником якого є практична підготовка здобувачів фахової передвищої освіти.

Важливість практичної підготовки полягає в її спрямованості на закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами освіти під час навчання, набутті і вдосконаленні ними практичних навичок і вмій. У процесі проходження різних видів

практик відбувається розкриття і розвиток творчого, мотиваційного, лідерського потенціалу особистості в професійній діяльності майбутнього фахівця, формування soft skills.

Практична підготовка здобувачів фахової передвищої освіти передбачає системність, послідовність її проведення на засадах компетентнісного, діяльнісного, акмеологічного та студентоцентрованого підходів з метою практичного застосування студентами здобутих під час навчання обсягу практичних знань і вмій, загальних і фахових компетентностей, які відповідають необхідному рівню фахової передвищої освіти.

Компетентність фахового молодшого бакалавра проявляється в його діяльності та залежить від кінцевого результату. Формування професійної компетентності у

здобувача відбувається не лише під час професійної діяльності. Цей процес починається набагато раніше, ще під час навчання в коледжі та його продовження у вищій школі і триває протягом усього професійного становлення, та навіть всього життя [2].

Практична підготовка здобувачів фахової передвищої освіти у ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА здійснюється згідно із Конституцією України, Законів України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту», інших Законів та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, установчих документів закладу фахової передвищої освіти та положень про організацію освітнього процесу в закладі фахової передвищої освіти «Положення про навчання за дистанційною формою у ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА», «Положення про організацію освітнього процесу в умовах змішаного навчання у ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА», «Положення про сприяння працевлаштуванню здобувачів освіти і випускників ВСП Вінницького фахового коледжу будівництва, архітектури та дизайну КНУБА», «Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу у ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА», «Положення про наскрізну програму практичної підготовки здобувачів фахової передвищої освіти ВСП Вінницького фахового коледжу будівництва, архітектури та дизайну КНУБА» тощо.

З урахуванням змушеного переходу до дистанційного навчання, спричиненого пандемією та умовами воєнного стану в Україні, виникла необхідність добору та впровадження інноваційних форм і методів організації практичної підготовки в закладах фахової передвищої освіти.

Серед інноваційних підходів до організації практичної підготовки

здобувачів фахової передвищої освіти у ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА за спеціальностями 191 Архітектура та містобудування, 022 Дизайн, 192 Будівництво та цивільна інженерія, 193 Геодезія та землеустрій, 076 Підприємництво та торгівля є:

1. Розроблене сучасне нормативно-правове та науково-методичне забезпечення практичної підготовки здобувачів освіти, що відповідає соціокультурним та освітнім викликам.

2. Інтегрований підхід до організації видів практик, практичних складників, кожен з яких знаходить відображення у змісті практики та звітних документах.

3. Системна, послідовна організація роботи зі здобувачами фахової передвищої освіти щодо практичної підготовки, що включає обов'язкове проведення настановчої конференції на початку практики і звітної конференції після її закінчення, моніторингу за результатами проходження практики.

4. Упровадження онлайн-практики як однієї з форм проведення в умовах дистанційного навчання та воєнного стану із зміною форм, методів і прийомів роботи.

5. Створення умов для формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти шляхом самостійного добору ними баз практик відповідно до здібностей та професійних інтересів.

6. Тісна взаємодія з роботодавцями та ключовими стейкхолдерами з питань формування реєстру баз практичної підготовки, потреб регіонального ринку праці.

7. Проведення публічних, гостьових лекцій провідними фахівцями галузі як підготовчий етап до проведення онлайн-практики, удосконалення фахової майстерності.

8. Організація і проведення практики на базах підприємств, установ, організацій м. Вінниця, Вінницької області та інших областей України.

Основними завданнями проходження практичної підготовки по кожній освітньо-професійній програмі у ВСП Вінницькому фаховому коледжі будівництва, архітектури та дизайну КНУБА в умовах воєнного стану є – формування та розвиток професійних компетентностей здобувачів фахової передвищої освіти, набуття ними вмінь застосовувати набуті теоретичні знання в професійній діяльності, набуття практичного досвіду, оволодіння сучасними методами, формами організації праці, пристроями і технологіями в галузі їх майбутньої спеціальності (спеціалізації).

Формування професійної компетентності відбувається за умов: - перетворення змісту природничо-наукової та фахової підготовки; - позитивної мотивації навчання; - активізації навчально-пізнавальної діяльності; - забезпечення системного методичного супроводу. Засобами формування професійної компетентності є: інноваційні технології, проблемне навчання, самоосвіта, діагностика навчального процесу та комплекс навчально-методичних видань [1].

Перспективою освітнього процесу сучасного освітнього закладу технічного профілю, на наш погляд, сьогодні може стати суттєве оновлення змісту і методики освіти, включення до навчальних програм управлінських, економічних та правових знань, поглиблене вивчення іноземних мов та інформаційних технологій. Тільки такі дії сприятимуть досягненню на заняттях творчої співпраці між викладачем та здобувачами, формуванню професійної компетентності фахових молодших бакалаврів.

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних засобів безперечно впливає і на систему підготовки фахових молодших бакалаврів. Так, за останній час все більше освітніх закладів запроваджує електронну інформаційну навчальну систему як складову нових освітніх інформаційних технологій в освітньому процесі.

Згадані переваги електронної інформаційної освітньої системи переконливо засвідчують її високу

ефективність для формування професійних компетенцій майбутнього фахівця технічного профілю. Застосування інформаційних технологій на заняттях при підготовці майбутніх фахових молодших бакалаврів сприяє важливому підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю, засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетенцій [3, с. 121].

Сучасні педагогічні програмні засоби дають можливість втілювати в практику індивідуалізацію професійного навчання. Використання на заняттях технології мультимедіа сприяє підвищенню якості професійної підготовки за рахунок поєднання всіх можливих впливів на студентів одночасно графіки, тексту, звуку і зображення.

Упродовж останніх років в системі підготовки фахових молодших бакалаврів значна увага приділяється коригуванню й узгодженню робочих навчальних програм, впровадженню інтегрованих форм і методів навчання здобувачів. Уся система навчального матеріалу, що засвоюють здобувачі, зазвичай викладається з урахуванням професійного спрямування.

Конкретний зміст професійної практичної підготовки визначається для кожного семестру навчання у відповідності до спеціальних компетенцій, що знаходять відображення у змісті навчальних планів і програм за певною спеціальністю, а також у відповідності до специфіки підприємства, на якому студент проходить практику.

Робочі програми проведення практики на кожний семестр у відповідності до навчального плану розробляють циклові комісії фахового коледжу.

Під час проходження практики студентами вирішуються наступні завдання: - вивчення специфіки процесу баз практики, встановлення зовнішніх та внутрішніх зв'язків баз практики, організація документообігу, ознайомлення з технологічними процесами, особливостями продукції, тенденціями подальшого розвитку баз практики; - вивчення та аналіз

основних практичних показників виробничої діяльності баз практики; - вивчення системи, методів і засобів контролю окремих підрозділів; - виконання елементів аналізу з деяких управлінських та економічних питань; - набуття досвіду винахідницької діяльності; - участь у громадському житті трудового колективу.

Важливим підґрунтям підготовки фахових молодших бакалаврів технічного профілю шляхом інтеграції навчання, використання нових інформаційних технологій та виробничої практики є системно-структурний підхід до освітнього процесу. Для формування у здобувачів необхідних професійних компетенцій під час навчання у фаховому коледжі за останні роки оновлюється, як перелік традиційних навчальних дисциплін, так і їх зміст. В цьому контексті особливо актуальним стає використання інноваційних форм та методів навчання [6].

Стрімкий розвиток сучасних інформаційних засобів безперечно впливає і на систему підготовки фахових молодших бакалаврів. Наш педагогічний колектив завжди працював і працює над формуванням певних професійних компетенцій у здобувачів і це дає можливість нашим випускникам влаштуватися не тільки на роботу, а і

адаптуватися в складних умовах сучасного суспільства.

Якість та конкурентоспроможність системи освіти залежить від впровадження в освітній процес унікальних, інноваційних методик навчання, залучення стейкхолдерів до підготовки фахівців, і таким чином дозволяє забезпечити потреби в кваліфікованих знаннях, навичках, компетенціях, а також вирішує проблему працевлаштування випускників [4].

Із вищезазначеного можна зробити наступний висновок, що швидка поява нових і старіння раніше набутих знань, які вписуються нині в практичний досвід декількох поколінь і посилюють переконання людей, що наступні покоління повинні будуть навчатися впродовж всього життя. Перед закладами й освітніми системами поставлені підвищені й важливі задачі стратегічного характеру. Вони все частіше визначаються в термінах «якісна освіта», «рівний доступ до якісної освіти», «здібності», «ставлення», «цінності», «компетенції», «якості», якими повинні володіти здобувачі освітнього процесу. Під професійною компетентністю майбутніх фахівців ми розуміємо наявність у них відповідних знань, умінь, досвіду, особистісних якостей та мотивів, які забезпечують готовність до виконання професійних обов'язків на високому рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / колективна 14 монографія. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 45-50.
2. Ващенко Л.М. Проектування інноваційно-розвиваючого середовища в освіті//Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2018. Вип.3. (7). С. 20-27.
3. Віаніс-Трофименко К.Б. Підвищення професійної компетентності педагога. Харків: Вид.група «Основа», 2017. 176с. (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 7(55)).
4. Ільченко Н. В. Компетенції як сутність сучасного навчання // Матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції «Впровадження компетентнісного підходу у процесі підготовки майбутніх фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» // Зб. наук. пр. / Редкол.: С.І. Михайлов. Ірпінь, 2018. С. 55-56.
5. Погоріла О. І. Професійна компетентність як фактор формування конкурентоспроможних майбутніх фахівців. Зб. наук. пр. Ірпінь, 2018. С. 60.
6. Enna Nicholas 10 Skills The Workforce of the Future Will Need [Електрон.рес] Nicholas Enna. Режим доступу <https://www.huffingtonpost.com/nicholas-enna>.

*Стаття надійшла до редакції
16 січня 2024*

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО
ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

УДК 378.011.3-51:[373.3.016:]

МАЙДАНИК ОЛЕНА

*кандидат педагогічних наук, декан факультету педагогіки
та фінансово-економічної діяльності*

СЕНИШИНА МАРІЯ

*здобувачка освіти факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The article addresses the issue of professional training of future primary school teachers for the civic education of younger students in modern conditions; reveals the essence of the concept "professional training of a primary school teacher"; analyzes the main components necessary in the professional preparation of future primary school teachers for the civic education of younger students, namely: motivational-value, content, and activity components. The essence of the content aspect of the training of future specialists on this issue has been clarified.*

Key words. *Professional training, primary school teacher, civic education, younger students, State standard of primary education.*

Постановка проблеми. Нинішні соціально-політичні зміни в нашій країні висувають нові вимоги до підготовки вчителя, покликаною виховувати особистість з активною громадянською позицією.

В умовах, що склалися, перед педагогічною освітою постала необхідність готувати майбутніх педагогів до громадянського виховання учнів. Найсприятливіші можливості для формування громадянських якостей особистості, вважаємо, має саме початкова ланка навчання. У зв'язку з цим необхідна науково обґрунтована система професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до виховання громадянськості як якості особистості молодшого школяра.

Аналіз актуальних досліджень. Протягом всіх років існування людського суспільства і школи особистості вчителя завжди відводилася вирішальна роль у вихованні молодого покоління. Ще Платон зазначав, що посада вчителя набагато вагоміша за найвищі посади. Особливу увагу цій проблемі приділяв наш видатний вітчизняний педагог К. Ушинський, заслуга якого полягає в розробці системи науково-педагогічної підготовки вчительських кадрів. Учений в опублікованій свого часу

праці «Проект учительської семінарії» чітко висвітлив вимоги, яким повинен відповідати вчитель. З того часу питання професійної підготовки вчителів стає пріоритетним у вітчизняній науці.

Так, соціологи С. Григор'єва та А. Давидова присвятили свої праці розвитку громадянського суспільства та становленню громадянської позиції особистості. Проблема формування якостей громадянина досліджена у наукових доробках М. Пирогова, А. Макаренка, В. Сухомлинського, а також сучасних дослідників І. Бега, О. Кафарської, Т. Мироненко, В. Оржехівського, В. Плахтєєвої, В. Поплужного, Н. Самохіної, Л. Снігур, І. Сопівник та ін. Питання громадянського виховання учнів початкової школи висвітлено у працях Н. Бібік, Н. Рогальської, О. Савченко, Г. Тарасенко, С. Якименко та ін.

Аналіз вищезазначених наукових джерел з досліджуваної теми дозволяє констатувати, що проблема формування професійної підготовки майбутнього вчителя до громадянського виховання молодших школярів у нинішніх умовах протистояння українського народу російській агресії в педагогічній науці розглядалася не в повному обсязі.

Мета статті. Здійснити аналіз психолого-педагогічних досліджень, присвячених проблемі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи та охарактеризувати основні умови, що сприяють професійній готовності майбутнього спеціаліста до громадянського виховання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній теорії і практиці досить багато досліджень присвячено організації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Різноманітні особливості такої підготовки досліджували Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, О. Комар, Л. Красюк, А. Кудусова, С. Лавриненко, О. Майданик, С. Мартиненко, О. Матвієнко, Д. Пащенко, Л. Пелех, О. Пометун, В. Радул, М. Севастюк, А. Хоменко, Л. Хомич, І. Шапошнікова, І. Щербак та ін..

У дослідженнях вищезазначених науковців знаходимо різні підходи до розуміння поняття «професійна підготовка вчителя».

Так, Л. Хомич систему психолого-педагогічної підготовки вчителя початкової школи визначає як складне цілісне і багатоаспектне структурне утворення, функціонування якого спрямоване на підготовку майбутнього спеціаліста, здатного творчо підходити до розв'язання проблем навчально-виховного процесу з молодшими школярами [5].

На думку Г. Троцько, професійна підготовка є системою, що характеризується взаємозв'язком та взаємодією структурних та функціональних компонентів: мети, навчання, змісту освіти, мотивів навчання, діяльності викладача і студентів, сукупність яких визначає особливість, своєрідність, що забезпечує формування особистості студента відповідно до поставленої мети – вийти на якісно новий рівень готовності студентів до професійної діяльності [4].

У змісті професійної підготовки особистості майбутнього вчителя Л. Пелех визначає умови ефективності впливу системи масових виховних заходів. На

думку вченої, це такі умови, як взаємозв'язок між:

- активною участю студентів у масових виховних заходах і рівнем їхньої професійної готовності до організації виховної роботи у школі;
- соціальною активністю у ВНЗ і їхньою готовністю до самореалізації та самоактуалізації;
- впевненістю у своїх силах і їхньою інтелектуальною сферою та загальною ерудицією [3, с. 16].

Зазначені аспекти професійної підготовки майбутніх педагогів є важливими у формуванні готовності здійснювати виховну діяльність і підтверджують актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до громадянського виховання молодших школярів.

Нині основні концептуальні засади виховання ціннісного ставлення до людини, суспільства і держави знайшли своє відображення в Національній доктрині розвитку освіти, Державному стандарті початкової освіти, в концепціях «Громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» та «Національно-патріотичного виховання дітей і молоді», а також у законах України «Про загальну середню освіту», «Про освіту» й «Про вищу освіту» тощо.

Зокрема, у Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності підкреслюється, що освітні процеси в державі ґрунтуються на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями й народами [1, с. 7].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та нормативних документів нами визначено зміст поняття «професійна підготовка майбутнього вчителя до громадянського виховання молодших школярів» як інтегративної якості особистості, яке характеризується активністю і потребою у формуванні громадянськості молодших школярів як соціально-моральної цінності, знанням сутності та змісту громадянського

виховання, уміннями, що забезпечують ефективність реалізації цього процесу.

Для нашого дослідження, ми вважаємо, важливо виокремити основні компоненти, які необхідні у професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи до громадянського виховання молодших школярів. А саме: мотиваційно-ціннісний, змістовий та діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний компонент полягає у тому, що майбутній учитель відчуває потребу в громадянському вихованні молодших школярів у сучасних умовах, ставить цілі та досягає їх у професійній діяльності, що забезпечує формування громадянськості молодших школярів, приймає цю діяльність як пріоритетну цінність. Сам займає активну громадянську позицію.

Змістовий компонент професійної готовності до громадянського виховання молодших школярів характеризується системою загальнокультурних, психолого-педагогічних, спеціальних (знання специфічних умов роботи з громадянського виховання), методичних (знання засобів, форм, методів впливу на здобувачів освіти) знань.

Громадянське виховання молодших школярів – надзвичайно важливий і специфічний етап виховання людини, адже у цей період потрібно сформувати в учнів почуття любові і поваги спочатку до своєї сім'ї, родини, домівки, потім – до школи, рідного слова, природи, побуту і традицій, вулиці, міста, регіону і в кінцевому результаті – до свого народу і країни. Тільки за таких умов і такої послідовності виховних впливів ми отримуємо сформоване в учнів почуття гордості, поваги, співпереживання за долю своєї Батьківщини.

Діяльнісний компонент. Головним елементом професійної підготовки майбутнього вчителя до громадянського виховання молодших школярів є його діялісна сторона, тому готовність до вирішення завдань із громадянського виховання передбачає оволодіння майбутніми вчителями певними вміннями.

Серед ним варто виокремити: конструктивні (уміння планувати виховний процес в молодших класах, уміння відбирати, аналізувати і систематизувати художні, наукові, публіцистичні твори відповідно до завдань громадянського виховання, їх співвідношення із загальними цілями виховання); організаторські (уміння організувати особисту діяльність при здійсненні громадянського виховання, уміння організовувати творчу діяльність молодших школярів у навчально-виховному процесі); комунікативні (уміння зацікавити учнів змістом, формами, методами і засобами національного виховання, використовуючи особистий авторитет, власну зацікавленість проблемою; уміння викликати піднесені почуття за рідну країну в процесі перегляду перлин образотворчого мистецтва України, літературних, історичних творів; уміння використовувати цікаві форми і види виховної роботи з метою організації колективного спілкування і міжособистісних відносин та ін.) [2, с. 133].

Майбутні педагоги повинні раціонально обґрунтовувати, визначати, застосовувати найбільш ефективні способи вирішення завдань із громадянського виховання молодших школярів. Вчитель початкової школи зобов'язаний критично оцінювати свої знання, вміння і навички з цього виду діяльності, систематично поповнювати їх і творчо застосовувати у своїй роботі та мати стійку громадянську позицію та розвинену громадянську свідомість.

З метою з'ясування сутності загального змістового аспекту професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи стосовно формування громадянськості молодших школярів, нами у коледжі було проаналізовано Державний стандарт вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, Державний стандарт початкової освіти та навчальні плани професійної підготовки *майбутнього вчителя початкової школи*.

Аналіз показав, що формування громадянської самосвідомості майбутніх учителів неможливе без збагачення

освітнього процесу додатковим змістом навчального матеріалу, що забезпечує оволодіння поняттями, ідеями, теоріями, знання яких сприяє формуванню у майбутніх педагогів професійної готовності здійснювати громадянське виховання молодших школярів.

Цьому сприяють, на наш погляд, введення до навчальних планів курсів, що дозволяють майбутнім учителям познайомитися з історією, традиціями, звичаями свого краю, народів, які його населяють. Адже кожна окрема людина входить у людське співтовариство через свою національну індивідуальність – як українець, німець, француз, англієць. Громадянське виховання пов'язане в освіті з виробленням певного «стилю» засвоєння досягнень загальнолюдської культури, підставою якого є любов до своєї країни, свого народу, своєї культури. У зв'язку з цим стає актуальним включення індивідуально-духовних традицій, культурних досягнень, накопичених попередніми поколіннями, у зміст навчально-виховного процесу.

У процесі підготовки майбутніх учителів необхідно забезпечувати засвоєння принципів виховання, які дозволяють послідовно реалізовувати їх у майбутній педагогічній діяльності. Особлива увага в системі теоретичної і практичної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Початкова освіта» приділяється вмінню застосовувати на практиці і бачити практичну значимість наступних принципів: гуманізації змісту педагогічної підготовки, особистісно діяльнісний підхід, єдність теорії і практики, диференціації та індивідуалізації процесу підготовки. Ця умова реалізовується через посилення гуманітарно-громадянської орієнтації курсів «Педагогіка», «Вступ до спеціальності», «Історія України», «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітня галузь) та ін.

Зокрема, вивчення навчальної дисципліни «Педагогіка» дозволяє простежити еволюцію ідеї громадянського

виховання, визначити вплив соціальних і політичних умов на зміну уявлень про особистість громадянина, його громадянськості, формування громадянської позиції. Цей курс дозволяє сформувати світоглядну позицію майбутнього вчителя, вирішувати завдання вироблення його морально-громадянських якостей. З метою поглиблення і розширення знань про сутність, цілі, завдання, закономірності розвитку ідеї громадянського виховання у лекційний курс «Педагогіка» включено питання, пов'язані з місцем і роллю організації процесу виховання громадянськості у системі якостей особистості, з вивченням досягнень світової педагогічної думки, які використовуються в системі роботи сучасної школи з громадянського виховання молодших школярів. Вивчення поглядів історичних і політичних діячів, педагогів, їх залежність від конкретного історичного етапу розвитку суспільства і держави дозволяють виявити особливість та значимість, суперечливий характер процесу громадянського виховання молодших школярів; дозволяє знайти відповіді на складні явища у становленні громадянської самосвідомості та громадянської позиції молодших школярів. На лекційних заняттях майбутні вчителі оволодівають теоретичними знаннями, поняттями, ідеями громадянського виховання.

Значні можливості у підготовці майбутніх учителів до досліджуваного виду діяльності має навчальна дисципліна «Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітня галузь). Цей курс дозволяє включити такі питання підготовки майбутніх учителів до громадянського виховання :

- формування правової культури молодших школярів;
- зміст, основні форми і методи профілактики шкідливих звичок;
- правове виховання і етика взаємовідносин молодших школярів;
- ознайомлення з педагогічними технологіями громадянського

виховання.

Під час проведення практичних занять з методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» майбутні вчителі навчаються створювати для школярів комфортні умови, виявляти вікові інтереси учнів, ініціювати прояв школярами більшою мірою активності, самостійності, моделюють різні життєві ситуації та фрагменти спілкування.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження показало, що у сучасних умовах реформування освіти підвищилася відповідальність виховних інституцій у вирішенні завдань громадянського виховання молоді та дітей. Важливою стає

підготовка майбутніх учителів до громадянського виховання молодших школярів, вироблення у них уміння розбиратися у всьому різноманітті фактів дійсності і допомагати вихованцям правильно сприймати інформацію, що надходить, з об'єктивних позицій.

Освітній процес в закладі освіти обумовлений тим, що організація життєдіяльності здобувачів освіти спрямована на виконання соціального замовлення суспільства: формування громадянина з високою демократичною культурою, гуманістичною спрямованістю, здатного до соціальної творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. Наук. творч. колектив: О. В. Сухомлинська (наук. кер.) та ін. *Шлях освіти*, 2000. № 3. С. 7-13.
2. Майданик О. В. Основи формування громадянської компетентності майбутніх учителів початкової школи. Навчальний посібник. Вінниця : ВГПК, 2015. 216 с.
3. Пелех Л. Р. Формування особистості майбутнього вчителя у системі масових виховних заходах вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Рівне, 2001. 193 с.
4. Троцько Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах. Київ, 1987. 54 с.
5. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : Магістр-S, 1998. 200 с.

*Стаття надійшла до редакції
26 грудня 2023*

ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ ВЕБКВЕСТІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТНЬОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 012 ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

(з досвіду роботи)

УДК 378.147.091.33:373.2.09]:004.773.7

МІЛЩУК СВІТЛАНА

*викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»*

Abstract. *Nowadays, the quality of professional training of future specialists can be improved by the combining modern pedagogical technologies with an information and communication technologies. An example of a such effective integration is webquests. In article the practical aspects of the organization of summer pedagogical practice for students of the 012 "Preschool education" specialty in the higher education institution in the conditions of learning using distance learning technologies are described. An analysis of the developed educational site as an example of the implementation of webquest technology during the practical training of education seekers is carried out.*

Keywords: *webquest, practical training, summer teaching practice, preschool education.*

Постановка проблеми. Широке й ефективно впровадження вебтехнологій в освітній процес сприяє процесу реформування традиційної системи освіти в контексті глобалізації. Розробка вебквестів забезпечує максимальну інтеграцію інтернет-ресурсів у вивчення освітніх компонентів, водночас існує потреба у підготовці науково-педагогічних (педагогічних) працівників щодо застосування означених технологій.

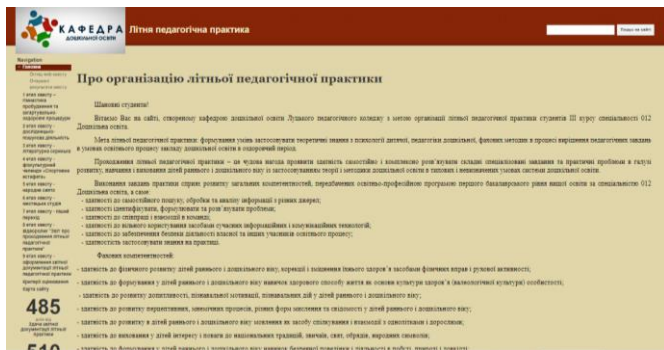
Аналіз наукових досліджень. Різні аспекти застосування вебквестів в освітньому процесі досліджували вітчизняні науковці Гриневиц М. С., Горда Г. А., Гуревич М. С., Кадемія М. Ю., Каньковський І. Є., Кононець М., Шестопалюк О. В. та інші. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що не існує єдиного погляду на поняття «веб-квест» в освітньому процесі. Думки сучасних дослідників розділилися: одні науковці розглядають вебквест як освітній продукт, інші – як освітню технологію. Відповідно до першої позиції, проходження вебквесту нагадує метод проектів. Наприклад, зберігаються основні етапи методу проектів, а саме: об'єднання учасників квесту в групи, вирішення проблемного завдання та створення нового продукту. Проте, в даному виді квесту основний акцент робиться на вирішенні проблемного завдання за допомогою аналізу вебресурсів та створення вебпродукту – вебсайту, вебсторінки тощо. Друга група науковців розглядає вебквест як «змагання». Педагог самостійно створює вебсайт (вебсторінку), завантажує завдання відповідно поставленої мети, об'єднує їх у сюжет, а здобувачі освіти (індивідуально або колективно, згідно сюжету) виконують завдання (здійснюють пошук інформації, виконують завдання). Виконання завдань дає

можливість досягти поставленої мети квесту. Основний акцент в такому виді вебквесту робиться на пошуку відповідей за допомогою аналізу різноманітних джерел [4].

В своїй роботі «Технологія веб-квест у контексті ресурсно-орієнтованого навчання студентів» Кононець М. розглядає використання вебквестів з першої позиції. Дослідниця тлумачить поняття «технологія вебквест» як «сукупність методів та прийомів організації дослідницької діяльності, для виконання якої студенти здійснюють пошук інформації, використовуючи інтернет-ресурси з практичною метою». У результаті навчання за цією технологією здобувачі освіти повинні створити власну вебсторінку чи вебсайт. Дослідниця зауважує, що вебквест як освітній продукт, створений здобувачами освіти, є своєрідним вебвузлом, виконаним у спеціальних програмних додатках (Microsoft FrontPage, Publisher тощо), або засобами безкоштовних хостингів (типу <http://www.ucoz.ua/>) і являє собою повноцінне гіпертекстове середовище. Кононець М. визначає такі переваги використання вебквестів в освітньому процесі: робота в групах, розвиток конкурентності та лідерських якостей здобувачів освіти, підвищення мотивації до процесу здобуття знань та відповідальність за результати діяльності та їх презентацію [2].

Більшість дослідників є прихильниками другої позиції та пропонують використовувати вебквести, розроблені викладачем відповідної дисципліни з метою його проходження здобувачами освіти. Ми теж вважаємо, що освітні сайти з розробленими завданнями можна ефективно застосовувати під час вивчення освітніх компонентів в закладі вищої освіти.

Мета. Здійснити аналіз структури розробленого освітнього сайту, як прикладу реалізації технології вебквесту під час організації літньої педагогічної практики здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. За своєю організацією створення освітніх вебквестів справа не проста і вимагає від викладача високого рівня предметної, методичної та інформаційно-комунікаційної компетентності. Не існує єдиного погляду щодо структури вебквесту. Я. Биховський визначає такі структурні компоненти як вступ, завдання, список інформаційних ресурсів, поетапний опис процесу виконання завдання та висновки. Інші дослідники включають такі додаткові компоненти, як керівництво до дії (Є. Полат) та опис критеріїв та параметрів оцінки веб-квесту (Р. Геревич та М. Кадемія). Б. Додж в структурі вебквесту виділяє попереднє (до початку роботи) оголошення принципів проходження квесту, вступ, центральне завдання, список інформаційних ресурсів, опис основних етапів роботи, опис процедури роботи, яку необхідно виконати кожному учаснику квесту при самостійному виконанні завдання, опис критеріїв та параметрів оцінки веб-квесту, керівництво до дії, висновок, оцінювання. Не зважаючи на різні погляди щодо структури вебквесту науковці наголошують на тому, що вебквест повинен мати такі структурні елементи, які забезпечать реалізацію поставленої мети [5].

Досвід роботи показує, що використання вебквестів є особливо актуальним в тих випадках, коли організація освітнього

процесу може здійснюватися лише з використанням технологій дистанційного навчання. Зазвичай, саме під час організації практики в таких умовах ми стикаємося з необхідністю адаптувати її зміст до умов дистанційного навчання, особливо усвідомлюємо необхідність підбору таких завдань практики, які з однієї сторони забезпечать виконання запланованих програмових результатів навчання з освітнього компонента, а з іншого – які враховують можливість їх виконання здобувачами освіти в умовах використання технологій дистанційного навчання [3].

Під час навчання з використанням дистанційних засобів викладачі кафедри теорії та методики дошкільної освіти КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради організували проходження літньої педагогічної практики з використанням технології вебквесту. Для створення вебквесту «Літня педагогічна практика» ми використали безкоштовний хостинг *Google Sites*. Обрали необхідний дизайн сторінки відповідно до структури квесту і в розділі «Головна» розмістили загальну інформацію про організацію практики (вказали мету та завдання практики, термін проходження практики та дату здачі звітної документації) (рис. 1).

Рис 1. Підрозділ «Про організацію літньої педагогічної практики»

У розділі «Головна» окремо виділено підрозділи «Огляд вебквесту» та «Очікувані результати». Вже на етапі ознайомлення з етапами квесту здобувачі освіти мають усвідомити, що для того, щоб успішно виконати завдання останнього етапу квесту, необхідно пройти всі його етапи.

Для візуалізації змісту даних підрозділів на платформі графічного дизайну Canva було створено графічні зображення «Етапи проходження вебквесту» та «Результати проходження та способи фіксації

було запропоновано виконати змістовні практичні завдання, які носили пошуковий характер та забезпечували формування всіх компетентностей, передбачених програмою практики. Так, щоб забезпечити формування таких спеціальних компетентностей, як здатність до фізичного розвитку дітей раннього і дошкільного віку, корекції і зміцнення їхнього здоров'я засобами фізичних вправ і рухової активності та здатність до формування у дітей раннього і дошкільного віку навичок здорового способу життя як основи культури здоров'я (валеологічної культури) особистості здобувачам освіти було запропоновано виконати два етапи квесту, а саме: перший етап «Гімнастика пробудження та загартовувальні процедури», четвертий етап фізкультурний челендж «Спортивна естафета» та третій етап «Літературна скринька». З метою забезпечення формування таких спеціальних компетентностей, як здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку; здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості у дітей раннього і дошкільного віку запропоновано пройти 2 етап квесту «Дослідницько-пошукова діяльність».

результатів вебквесту» (рис. 2).

Рис. 2. Етапи та очікувані результати проходження вебквесту «Літня педагогічна практика»

На лівій бічній панелі ми розмістили детальний опис завдань для проходження квесту відповідно до етапів, описаних у вступі. Ми адаптували завдання практики до умов навчання з використанням дистанційних засобів. Здобувачам освіти

Вказані вище компетентності формуються також під час проходження 7 етапу «Піший перехід». На рисунках 3, 4 продемонстровано опис завдань третього та шостого етапів квесту «Літературна скринька» та «Мистецька студія» [1]

Рис.3. Завдання та критерії оцінювання шостого етапу вебквесту

6 етап квесту - літературна скринька

Завдання (виконується індивідуально кожним студентом)

1. Перший етап – підібрати літературні твори валеологічного змісту (поетичні твори, оповідання, казки) для середньої та старшої (не менше 6)
2. Другий етап – запис відео читання літературних творів та бесіда за змістом прочитаного.

Вимоги до оформлення та форми подачі результатів даного етапу квесту:

Перелік літературних творів подати у форматі Word (відповідно до технічних вимог).

Читання літературних творів та бесіда за змістом прочитаного подати у вигляді змонтованого відео.

Максимальна кількість балів за виконане завдання – 10 балів

Підбір літературних творів оцінюється в 4 бали, відео читання літературних творів – 6 балів

Критерії оцінювання літературної скарбнички:

- відповідність віковій групі дітей, програмовим завданням;
- доступність сприймання літературних творів;
- інтонаційна виразність мовлення;
- естетичність локації;
- якість змонтованого відео

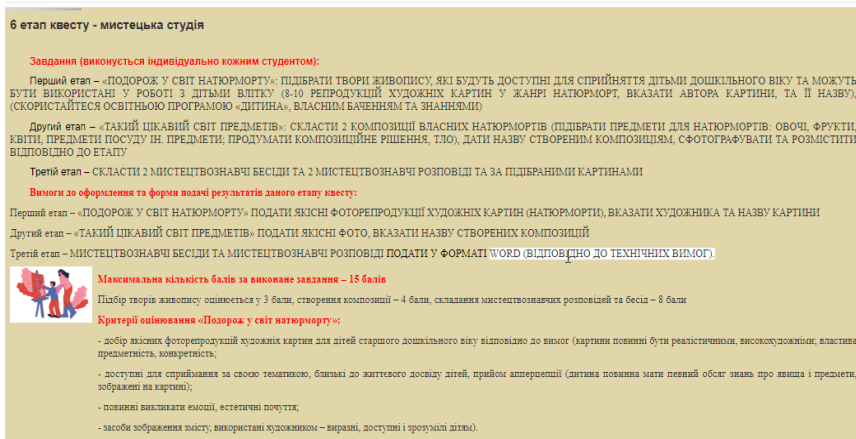

Рис. 4. Завдання та критерії оцінювання третього етапу вебквесту

Окремо хотілося б акцентувати увагу на тому, що використання вебтехнологій під час організації практики створює сприятливі умови для забезпечення формування загальних компетентностей здобувачів освіти, передбачених програмою літньої педагогічної практики, а саме: здатності до самостійного пошуку, обробки та аналізу інформації з різних джерел; здатності ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми; здатності до співпраці і взаємодії в команді; здатності до вільного користування засобами сучасних інформаційних і комунікаційних технологій; здатності до забезпечення безпеки діяльності власної та інших учасників освітнього процесу; здатність застосовувати знання на практиці [1].

Проходження квесту передбачало виконання індивідуальних та групових завдань. В описі завдання ми обов'язково акцентували увагу на тому, в який спосіб має відбуватися об'єднання учасників у підгрупи (в тому випадку, якщо це завдання виконується підгрупою здобувачів освіти). Особливу увагу ми приділили опису критеріїв оцінювання виконаних на кожному з етапів вебквесту. Ми визначали найбільш значущі для оцінювання конкретного завдання критерії, визначили шкалу оцінювання та детально описали параметри оцінювання. Під час формування критеріїв оцінювання ми розпочинали з опису ідеального варіанту виконання завдання (максимальна кількість балів), а потім описували можливі недоліки виконання завдання за кожним з критеріїв (аж до

мінімальної кількості балів). Для окремих завдань передбачено взаємооцінювання.

Оскільки під час проходження вебквесту основний акцент робиться на пошуку відповідей за допомогою аналізу різноманітних інтернет-джерел, то ми ретельно підійшли до підбору рекомендованих джерел і розмістили корисні покликання на нормативні документи, освітні програми, підручники, методичну літературу, фото- та відеоматеріали відповідно до поставлених завдань, завантажили бланки звітної документації практики. Для забезпечення ефективної комунікації активували функцію «надавати коментар». Хостинг *Google Sites* надає можливість активувати функцію відліку часу (наприклад до дати здачі документації), завантажити гугл-календар і зафіксувати в ньому терміни проходження кожного з етапів вебквесту тощо [1].

Під час проходження квесту особливу увагу варто приділити заключному етапу – презентації відеороликів, їх обговоренню та оцінюванню. За результатами проходження практики доцільно сформулювати висновки та обговорити пропозиції щодо вдосконалення проходження літньої практики здобувачами освіти в умовах дистанційного навчання.

Висновки. В умовах навчання з використанням дистанційних засобів досить ефективною є організація літньої педагогічної практики з використанням технології вебквесту. Створення вебквесту вимагає поєднання інформаційно-комунікативної компетентності викладача з предметною та методичною

компетентностями. Структура квесту має містити такі компоненти, які забезпечать реалізацію поставленої мети. У квесті «Літня педагогічна практика» це вступ, завдання, список інформаційних ресурсів, поетапний опис процесу виконання завдання, критерії оцінювання та висновки. Під час організації практичної підготовки з використанням технології вебквесту

важливо приділити особливу увагу підбору завдань практики. Вони мають бути адаптованими до умов дистанційного навчання так, щоб забезпечити формування всіх компетентностей, передбачених програмою практики та враховувати можливість їх виконання здобувачами освіти в умовах використання технологій дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Веб-квест. Літня практика. Кафедра теорії та методики дошкільної освіти Луцького педагогічного коледжу. 2020. URL: <https://sites.google.com/site/doskilnaosvita012/>
2. Кононець М. Технологія веб-квест у контексті ресурсноорієнтованого навчання студентів. Збірник наукових праць Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. *Витоки педагогічної майстерності*. Вип. 10. 2012, С. 138-143. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/418/1/Konon.pdf>.
3. Про порядок використання технологій дистанційного навчання в освітньому процесі Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Положення КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 19.01.2022. URL: https://ipc.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86_compressed.pdf.
4. Туранська Т.М., Стахміч Є.С., Дерен В.М., Янголь Г.В. Застосування веб-квестів, як інтерактивної форми мотивації та самоосвіти педагогів. Навчально-методичний посібник. Вінниця: КЗ «ДНЗ №57 ВМР», 2021. 35с. URL: [file:///C:/Users/38067/Downloads/Posibnik_Zastosuvannya_veb-kvestiv_qqd8l0%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/38067/Downloads/Posibnik_Zastosuvannya_veb-kvestiv_qqd8l0%20(1).pdf).
5. Шестопалюк О. В. Веб-квест – елемент всепроникаючого навчання : навчально-методичний посібник / О. В. Шестопалюк, Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Вінниця : ТОВ «Ландо ЛТД», 2014. 349 с.

*Стаття надійшла до редакції
19 січня 2024*

ПРОЦЕС СПІЛКУВАННЯ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

УДК 378.015.31:316.77

ЯКОВЛІВА ОЛЕНА

*кандидат педагогічних наук, доцент факультету педагогіки
та фінансово-економічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The problem of forming of communicative competence of future teacher is opened up in the article. Capture of them by communicative abilities is the basis of establishment of relations between a teacher and students.*

Key words: *preparation, future teacher, communication, connection, commonication.*

В умовах демократизації суспільного життя актуальною проблемою постає формування комунікативної компетентності випускників вищих навчальних закладів,

усвідомлення ними сутності і закономірності спілкування, оволодіння комунікативними уміннями, які відкривають нові можливості у розв'язанні

проблем їх професійної підготовки. Оволодіння комунікативними вміннями є основою встановлення відносин між вчителем і учнями.

Значну увагу у своїх працях приділяли процесу спілкування як умові розвитку комунікативних умінь ряд науковців [1, 2], його зв'язку з психічними процесами, емоціями та почуттями [3, 4].

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати проблему розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів.

Теоретичне обґрунтування проблеми розвитку комунікативних умінь майбутніх учителів вимагає, перш за все, комплексного дослідження цього поняття. Комунікація застосовується в соціальній психології у двох значеннях:

1) для характеристики структури ділових та міжособистісних зв'язків між людьми;

2) для характеристики обміну інформацією в людському суспільстві взагалі.

Для визначення однієї з форм відносин, як бачимо, використовується категорія «зв'язок». Поняття «зв'язку» (контакту) лежить в основі самого терміну «комунікація», що означає (лат. *Kommunikatio* – роблю спільним, зв'язую).

Отже, контакт є з'єднуючою ланкою, яка забезпечує успішність діяльності з обміну інформацією та взаємовпливу. Історико-теоретичний аналіз поняття «комунікація» дозволив нам здійснити науково обґрунтоване прогнозування процесу розвитку інформації комунікативних умінь [3].

Тоді встановлення контакту – ми трактуємо як знаходження того «ключа», що приводить у рух весь механізм комунікації і сприяє його надійній та результативній роботі, забезпечуючи ефективне сприйняття та відкритість до впливу однієї людини на іншу [3].

У такому випадку, якщо і встановлюється контакт, то чисто зовнішній, без «внутрішньої згоди».

Американський психотерапевт Е.Шостром стверджує, що в своєму повсякденному житті людина вступає в

сотні взаємодій з іншими людьми. Розмови, погляди, посмішки – все це різні прояви одного і того ж контакту, – який люди налагоджують один з одним. У когось це виходить краще, їх називають контактними людьми; у когось – гірше, їх називають – неконтактними [1].

Науковці підкреслюють нерозривний зв'язок спілкування з діяльністю, де категорія діяльності займає в системі понять психології важливе місце. Аналіз результатів дослідження дозволяє визначити декілька різних теорій діяльності.

Аналізу психолого-педагогічної літератури та практики дозволяє зробити висновок, що спілкування і його функції в житті індивіда багатогранні.

Останнє дозволяє виділити у педагогічному спілкуванні певні стадії:

- моделювання наступного спілкування в процесі підготовки до певного заходу (прогностичний етап);

- психодіагностика та психокорекція;
- організація безпосереднього спілкування (початковий період спілкування) «комунікативна атака»;

- управління спілкуванням у педагогічному процесі;

- аналіз здійсненої технології спілкування і моделювання нової для розв'язання іншого педагогічного завдання.

Названі стадії характеризують поетапне розгортання педагогічного спілкування, де першою стадією педагогічного спілкування є його моделювання, пов'язане із здійсненням своєрідного планування комунікативної структури взаємодії, адекватної педагогічним завданням створеної ситуації; індивідуальності вчителя, особливостям окремих учнів.

Завчасне моделювання допомагає вчителю уявити можливу схему взаємодії. Крім того, на цій стадії проходить перенесення професійних завдань у сферу завдань комунікативних, а отже досягається їхня узгодженість, забезпечуючи продуктивну реалізацію цілей педагогічної взаємодії.

Друга стадія педагогічного спілкування передбачає організацію безпосереднього

спілкування, під час якого педагог бере на себе ініціативу, яка дозволяє йому мати деяку перевагу в управлінні процесом спілкування.

Третя стадія педагогічного спілкування – управління спілкуванням, суть його полягає в комунікативному забезпеченні застосованих методів взаємодії. Управління спілкуванням складається із конкретизації моделі спілкування, уточнення умов і структури спілкування, здійснення безпосереднього спілкування.

Четверта стадія – аналіз ходу та результатів здійснення технології педагогічного спілкування. Вона

найчастіше називається стадією зворотного зв'язку в спілкуванні і за своїм змістом і технологією результатів відповідає заключному етапу вирішення комунікативного завдання.

Отже, як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури та результати нашого дослідження, все сказане дає змогу зробити висновок, що комунікативні уміння забезпечують одночасну активну взаємодію, самопрезентацію особистості в цілому: її індивідуальних особливостей, світогляду, спрямованості моральних якостей, характеру, темпераменту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гарьковець С.О., Волченко Л.П. Спілкування в педагогічному процесі: навчальний посібник. Житомир: ТОВ Видавничий дім Бук-Друк . 2001. 100 с.
2. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: навчальний посібник. Київ: Каравела. 2019.
3. Філоненко М. Психологія спілкування. Підручник. Київ: Центр навчальної літератури. 2018. 236 с.
4. Яковліва О.П. Роль комунікативної компетентності у розвитку психолого-педагогічної майстерності. Збірник Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, проблеми. Вінниця. 2017. С.330-341.

*Стаття надійшла до редакції
01 лютого 2024*

КОМПЕТЕНТІСНА ОСВІТА – ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ (З ДОСВІДУ РОБОТИ. ФОТОКОЛАЖ ДО КОНФЕРЕНЦІЇ)

УДК 377.36:373.2.042-047.22

ГУМЕНЮК ОКСАНА

*спеціаліст вищої категорії, старший вчитель
КЗ «Хижинецький ліцей»*

Професійна компетентність сучасного фахівця складається з двох взаємопов'язаних компонентів: професіоналізм діяльності та професіоналізм особистості.

(Участь в конкурсах, самоосвіта, тренінги, сертифікація)

«Ідеї робляться святими і нерушимими не тоді, коли вони запам'ятовуються, а

тоді коли живуть у трепеті думки і почуття, у творенні, у вчинках...», — зазначив В.О.Сухомлинський .

(«Солодке читання», День іменинника, Сертифікати на звільнення, «5 капелюшків», «Помагайлики», «Скринька знань», багаторазові картки, 5 хвилин читання, творчі зошити)

*Дітей вчить те, що їх оточує.
(М.Монтессорі)*

*Дерево класу,
Щоденне пересажування за «Совами»*

*До хорошого уроку учитель
готується все життя.*

*Проведення нетрадиційних уроків
та заходів*

Педагогіка Партнерства - основа з основ НУШ

*Стаття надійшла до редакції
26 грудня 2023*

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ЯК ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

УДК 37.091.33-027.22:376

ХАНІКОВА ІРИНА

голова ГО «Сонячні діти Херсонщини»

СТЕЦІЮК ІРИНА

викладач факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. The article presents the practical experience of implemented and planned projects of cooperation between a public organization and a pedagogical education institution, which provide an opportunity for student teachers to carry out practical training for working with children with special educational needs.

Key words: Cooperation, inclusion, children with disabilities, children with special educational needs, education.

Постановка проблеми. Упродовж останніх років, особливо, під час активних бойових дій, в Україні спостерігається значне збільшення кількості дітей з інвалідністю та з особливими освітніми потребами (далі – діти з ООП), які здобувають освіту в інклюзивних класах (групах) закладів освіти.

Після 5 років втілення Україною в межах загально середньої освіти інклюзивного навчання дітей з ООП, ми можемо бачити позитивні сторони, але не можемо не звертати увагу на недоліки цієї нової системи. Основний недолік: відсутність необхідної додаткової освіти у фахівців для якісного підходу та навчання дітей з ООП.

Виклад основного матеріалу. У 2023 році ГО «Сонячні діти Херсонщини» в партнерстві з ГО «Вінниця ДАУН СИНДРОМ» при фінансовій підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Благодійної установи НРЦ «Джерело» реалізували проєкт «Інклюзивне навчання: право, можливість, результат».

Мета проєкту: виявити реальні недоліки та проблему стосовно якісного впровадження інклюзивної освіти в Україні шляхом вивчення досвіду втілення інклюзивної освіти та її альтернативи на базі закладів освіти м. Вінниці, та розробки адвокаційної кампанії, яка спрямована на представництво і захист прав та інтересів дітей з інвалідністю та ООП.

В завданнях проєкту проведення тренінгів для батьків, які виховують дітей з інвалідністю та ООП, майстер-класи для дітей з інвалідністю та ООП, брифінг-презентація аналітичного звіту стосовно існуючих проблем в інклюзивній освіті та реальної картини проблем інклюзивної освіти з боку отримувачів послуг і напрацювань проєкту «Різні можливості - рівні права» з представленням досягнень за 2022-2023р.р. навчальний рік з метою подальшого проведення адвокаційної кампанії задля впровадження змін на законодавчому рівні в Міністерстві освіти і науки України.

До співпраці були залучені студенти Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж». Під керівництвом викладачів коледжу студенти провели майстер-класи з музики, фізкультури, арт-терапії; розважальну програму та екскурсію. Ось такі відгуки ми отримали від студентів:

- «Дітки дуже добрі, щирі й дуже швидко прив'язуються. Головне знайти до кожного підхід»
- «Мені все сподобалось, креативні завдання, це вперше в мене такий досвід, з особливими дітками.»

- «Враження позитивне. Діти дуже хороші, виховані, було не дуже складно знайти спільну мову, тому, що більшість діточок йшли на контакт»
- «Побільше таких крутих заходів.»
- «Я дуже рада що отримала такий досвід, провела яскраво час та знайшла навіть спільну мову з дітками. Тому робимо все можливе, щоб ці дітки по більше посміхались.»
- «Побажання, щоб частіше проводили такі майстер-класи, було дуже круто працювати з такими чудовими дітками.»
- «Проводити більше часу, малювати, розмовляти та обіймати таких діток. Вони все відчувають вашу любов, переживання.»

Більш детальну інформацію про проєкт можна подивитися за посиланнями:

"Це своєрідна арт-терапія": у Вінниці діти-переселенці із синдромом Дауна розписували екопобинки — Суспільне Новини (suspilne.media)

Батьки особливих дітей з Херсона ініціюють нові підходи в інклюзивній освіті (newdayua.net)

Прес-реліз: «Інклюзивне навчання: право, можливість, результат» – назва нового проєкту ГО «Сонячні діти Херсонщини» – INVAK.INFO – інформаційне агентство – портал людей з інвалідністю – Новини про події, акції і заходи у сфері інвалідного руху, інформація про інвалідні організації,

останні конкурси, гранти, різні способи реабілітації інвалідів, база даних нормативних документів

Херсонська обласна... - Херсонська обласна державна адміністрація | Facebook

Аріна Онищук - Дякуємо ГО "Сонячні діти Херсонщини" Ірина Ханікова... | Facebook

Інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами ([youtube.com](https://www.youtube.com))

Відповідно до законів України «Про освіту», «Про фізичну культуру і спорт», «Концепції національної системи фізичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді України», Державної програми розвитку фізичної культури і спорту та іншими документами головним завданням визначено постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, профілактику захворювань, забезпечення нормального вікового розвитку дітей, підлітків і молоді, формування основ здорового способу життя.

Для подальшого розвитку спорту для дітей з інвалідністю потрібна адаптована інфраструктура та спеціалісти, які б знали та вміли працювати з такими дітьми. На жаль, програм спортивного розвитку для дітей саме з інтелектуальними порушеннями практично немає.

Важливо залучати більше дітей у змішані гуртки. Дуже багато секцій просто не беруть дітей з інвалідністю до себе на заняття, бо не знають, як працювати з такими дітьми.

Потрібно навчати тренерів, організувати просвітницьку діяльність, додатково стимулювати розвиток інклюзії в нашому суспільстві.

В 2019 та 2020 роках ГО «Сонячні діти Херсонщини» провела два спортивних

фестивалі «Кожен зможе» із залученням дітей, молоді та дорослих з синдромом Дауна. Діти членів ГО «Сонячні діти Херсонщини» тренуються в інклюзивних групах з карате, степ-аеробіки, плавання. Результати вражаючі: діти не лише тренуються, а й з задоволенням спілкуються разом. Але більшість тренерів та вчителів фізкультури саботують залучення дітей з інвалідністю до групових тренувань з-за відсутності методик та матеріалів, що дозволяють забезпечити інклюзивний підхід до фізичного виховання, тренувальних програм, які враховують потреби дітей з інвалідністю та надають доступність для всіх учасників, та навчальних ресурсів, які допомагають вчителям фізкультури і тренерам ефективно впроваджувати інклюзивний підхід у свої тренування.

У партнерстві з Комунальним закладом вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» плануємо провести:

- 5 вебінарів про принципи інклюзії у сфері фізичної культури та спорту для фахівців та майбутніх фахівців. На вебінарах залучені експерти-спікери поділяться не лише практичними

аспектами навчання, але й підкреслять значення інклюзивних підходів та сприяння всебічного розвитку дітей, зокрема дітей з інвалідністю;

- 7 навчально-тренувальних занять із загального фізичного розвитку для 30 дітей з інвалідністю;
- 3 спільних навчально-тренувальних заняття із загального фізичного розвитку для 70 дітей, в тому числі з інвалідністю з ліцею № 29, школи № 5, ГО «Вінниця ДАУН СИНДРОМ» та ГО «Родина Кольпінга Вінниця»;
- 2 інклюзивних веселих стартів із залученням 70 дітей, в тому числі дітей з інвалідністю.

Ми вважаємо, що кожна дитина має займатися спортом та брати участь у змаганнях за своїми можливостями. І корисно, якщо ці заняття будуть в групах з нормотиповими дітьми, що дасть можливість підвищити в дітях самооцінку, розвивати бажання співпрацювати, допомагати та розуміти цінність кожної людини. Навчання студентів, тренерів і вчителів фізичної культури під час вебінарів про принципи інклюзії у сфері фізичної культури та спорту підвищить якість надання ними послуг. Залучення студентів до проекту підвищить рівень знань, умінь та навичок для забезпечення інклюзивного підходу до фізичного виховання дітей.

*Стаття надійшла до редакції
18 січня 2024*

ДИЗАЙН-МИСЛЕННЯ В ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 37.047.82

ГАЛАН ОЛЬГА

викладач суспільних дисциплін

циклової комісії суспільних та художньо-мистецьких дисциплін

ФАЛОВСЬКА ПРИНА

кандидат економічних наук, доцент,

викладач кафедри педагогіки та психології,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Abstract: *in the article, a theoretical analysis of the specified problem is carried out, the peculiarities of the formation of the use of the design-thinking methodology are disclosed. It was*

determined that the design-thinking methodology has a strong potential for the development of students' creative abilities and innovative thinking.

Key words: *design thinking, empathy, focus, generation of ideas, prototyping, testing.*

Постановка проблеми (актуальність). На сучасному етапі освіта трансформувалась від процесу засвоєння знань до формування компетенцій, які потребує соціум. Тому формування нового типу мислення є нагальною потребою сьогодення.

Використання дизайн-мислення в проєктній та дослідній діяльності сприяє розвитку багатьох навичок, виступає результатом розвивального досвіду в процесі вирішення проблемного завдання

Дизайн-мислення – це підхід до розв'язання проблем, що базується на методах та стратегіях дизайну. Він акцентує увагу на розумінні користувачів, їх потреб, та розв'язанні проблем через творчість і інновації. Це дуже потужний інструмент, який може бути застосований у різних сферах, від розробки продуктів до вирішення соціальних проблем. Він сприяє створенню ефективних, користувачоорієнтованих та інноваційних рішень.

Аналіз наукових досліджень. Дизайн-мислення як методологія розглядається сучасними вченими, зокрема Наталією Барановою, Тімом Брауном, Катериною Ізмєтьєвою, Катериною Храмовою та ін.).

Виклад основного матеріалу. Дизайн-мислення (Design Thinking) – це метод, який забезпечує засади підходу до розв'язання проблем, що враховують потреби користувачів, їхній досвід та навіть емоції. Цей підхід використовується в бізнесі, технологіях, медицині та інших галузях, де важливо покращення користувацького досвіду.

Дизайн визначається як методологія, спосіб мислення, який намагається подолати розрив між креативністю та інноваціями, технологією та користувачем, наукою та ринком. Дизайн використовується для всіх сфер життя, від розвитку бізнесу, суспільства та економіки до розробки ідей, проєктів, продуктів,

послуг та процесів. Міста, будинки, різні системи, об'єкти – створені дизайнерами .

Дизайн-мислення може бути використане в освіті для створення більш ефективних навчальних програм, методик та матеріалів. Зокрема дизайн-мислення може розвивати креативність та інноваційність, адже сприяє виробленню навичок гнучкого мислення та розв'язанню проблем. Застосування принципів дизайн-мислення допомагає викладачу краще зрозуміти потреби та інтереси здобувачів освіти. Процес дизайн-мислення часто включає в себе роботу в команді та співпрацю, це сприяє розвитку навичок комунікації, співпраці та ефективного взаємодії. Застосування даного методу допомагає здобувачам освіти розвивати навички аналізу, синтезу та розв'язання проблем, вони вчаться, розробляти рішення та тестувати їх ефективність.

У закладах вищої освіти, зокрема педагогічних дизайн-мислення може бути успішно реалізоване через різноманітні педагогічні практики та методики. Зазначимо способи практичного впровадження:

– проєктне навчання (організація навчання за проєктами, де студенти працюватимуть в групах над реальними проблемами або завданнями); стимулюють творчість та співпрацю);

– міждисциплінарні проєкти (сприяння співпраці між різними дисциплінами шляхом створення міждисциплінарних проєктів, розвиток комплексного мислення);

– інтерактивні методи навчання (групові дискусії, ділова гра, інтерактивні вправи);

– реальні виклики та проблеми (наприклад, проєкт по створенню інноваційного рішення для соціальних проблем або створення продукту з орієнтацією на користувача);

– залучення зовнішніх експертів (запрошення професіоналів з різних галузей, які мають досвід роботи з дизайн-мисленням, для проведення майстер-класів або консультацій).

Окрім зазначених дизайн-мислення у вищій школі може включати різноманітні методики, спрямовані на стимулювання творчого мислення, співпраці та розв'язання проблем, проте має ряд обов'язкових принципів:

– емпатія та спостереження (здобувачі освіти вивчають потреби та досліджують проблеми шляхом спілкування з користувачами або спостереження за їхнім досвідом, Це допомагає зрозуміти проблему з точки зору користувача і виявити можливі шляхи її вирішення.

Створення персонажів і емпатичних карт: Учні створюють персонажі, які представляють різні типи користувачів, і розробляють емпатичні карти, щоб ліпше зрозуміти їхні потреби, цілі та проблеми.

Генерація ідей: Учні використовують техніки творчого мислення, такі як мозковий штурм, асоціативне мислення та прототипування, для генерації ідей щодо можливих рішень проблеми.

Прототипування: Учні створюють прототипи своїх ідей у вигляді моделей, макетів або інтерактивних прототипів, щоб перевірити їх ефективність та отримати зворотний зв'язок від користувачів.

Тестування та ітерація: Учні тестують свої прототипи з реальними користувачами, збирають зворотний зв'язок та виконують ітеративні зміни для поліпшення своїх рішень.

Створення історій користувачів (user stories): Учні описують вигляд та взаємодію користувачів з їхніми продуктами або рішеннями у вигляді коротких історій, що допомагають зорієнтуватися в їхніх потребах та пріоритетах.

Дизайн sprint: Короткі та інтенсивні робочі сесії, під час яких учні вирішують конкретні проблеми або завдання шляхом швидкого прототипування та тестування ідей.

Висновки. Ці принципи дизайн мислення можуть бути застосовані на всіх рівнях освіти – від дошкільного навчання до вищої освіти.

Ці методики можуть бути використані окремо або комбіновані для створення цілісного навчального досвіду, що сприяє розвитку навичок дизайн-мислення учнів.

Стаття надійшла до редакції

18 лютого 2024

МОДЕЛЮВАННЯ ФІЗИЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

УДК 373.5.016:53]:004

ДЕМКОВА ВІТА

кандидат педагогічних наук,

викладач факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Перед сучасною системою освіти стоять завдання, які вирізняються високими вимогами до ефективності освітнього процесу. Під час проведення занять з фізики важливим завданням для педагога є доцільність вибору форм і методів роботи, які мають стати запорукою розвитку компетентностей студентів. Фізика є фундаментальною наукою, що розкриває основні положення перебігу природних

явищ, закладає базу для сприйняття і розуміння природничо-наукової картини світу. Як відомо, фізичне знання має модельний характер. Моделювання становить сутність і сенс фізичної науки, і у методологічному аспекті виступає універсальним засобом формування фізичного знання. В основі сучасної концепції фізичної освіти лежать принципи диференціації, гуманізації та

гуманітаризації, діяльнісного підходу, що сприяє стимулюванню пошуків активних форм і методів навчання, які будуть спонукати учнів до активних дій, сприятимуть розвитку комунікативних навичок. Це означає, що відображення в навчальному курсі загальної фізики в явному вигляді процесу фізичного моделювання та його закономірностей є необхідною та важливою умовою відповідності цього курсу сучасним вимогам стосовно рівня і змісту фізичної освіти. Ідея послідовної презентації та інтерпретації основних засад, алгоритмів та процедур фізичного моделювання має бути однією з концептуальних настанов фізичної освіти, у тому числі і для нефізичних спеціальностей [3, с. 150].

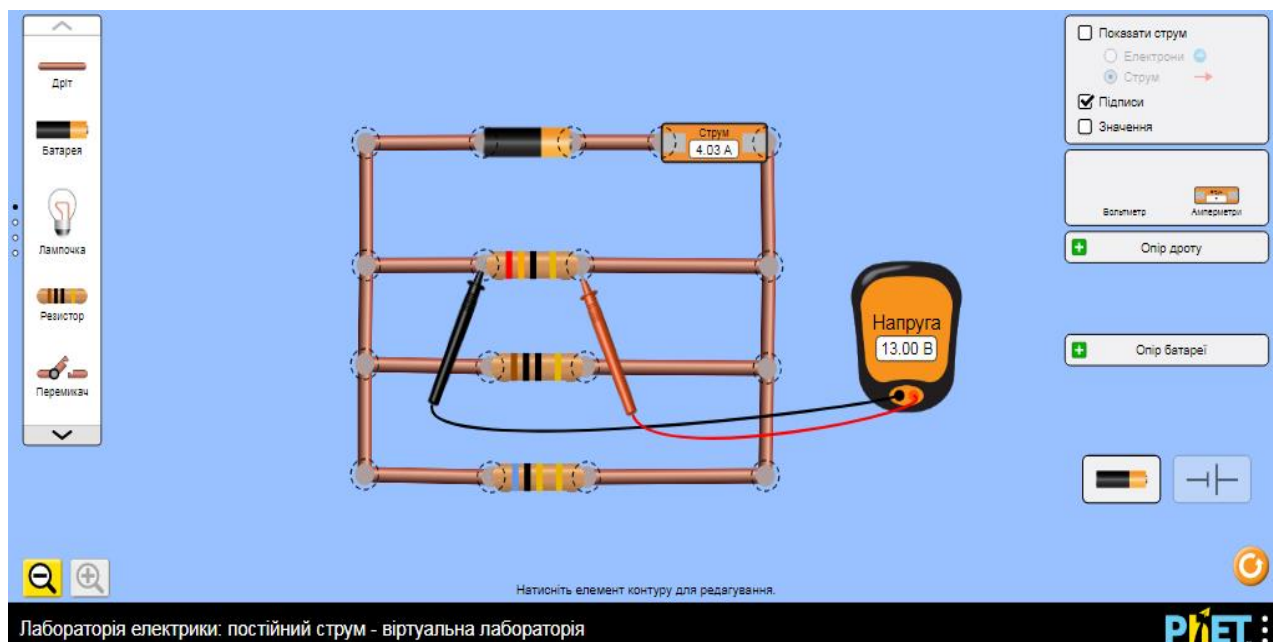
Проблема використання інформаційних технологій у процесі навчання фізики, на сьогоднішній день, вже досліджена багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями. Діяльності в комп'ютерно орієнтованому середовищі присвячені праці П. С. Атаманчука, В. Ю. Бикова, М. І. Жалдака; аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій під час самостійної роботи з фізики вивчали Н.А. Мислицька, В.Ф. Заболотний, М.О. Моклюк, І.Ю. Слободянюк, Ю. П. Рева, Ю. О. Жук; праці М. В. Головка, Ю. О. Жука, О. І. Іваницького, О. М. Соколюк, С. П. Стецика присвячені організації навчальної діяльності у комп'ютерно орієнтованому навчальному середовищі.

Під час вивчення певних фізичних явищ та процесів найбільш перспективними є комп'ютерні імітаційні моделі. Виконуючи комп'ютерне моделювання у фізиці, з одного боку, студенти мають можливість поглянути на фізичні процеси на мікрорівні; з іншого боку, це сприяє розвитку творчого мислення студентів, оскільки процес моделювання передбачає розв'язання

нетипових задач, які активізують пізнавальну активність, як результат дослідницьку діяльність. Литвинова С.Г. пропонує online тренажери, симулятори, інтерактивні моделі, віртуальні лабораторії та хмарні обчислення, за допомогою яких педагог може розробляти дослідницькі завдання об'єднати в єдину систему комп'ютерного моделювання. Відкритий доступ до цих засобів дає можливість студентам здійснювати навчально-дослідницьку діяльність й вирішувати поставлену проблему як під час занять, так і під час самостійної або групової роботи. Під системою комп'ютерного моделювання будемо розуміти програмні засоби нового покоління, призначені для анімаційної візуалізації явищ і процесів, побудови стратегій, виконання чисельних розрахунків будь-якого рівня складності, спрямованих на унаочнення та виконання завдань й розв'язання задач різних типів. [2, с. 85]

В освітньому процесі з фізики варто використовувати вже готові моделі у вигляді комп'ютерних симуляцій, де студенти самостійно змінюючи параметри досліджуваних об'єктів, можуть розв'язувати пізнавальні задачі прикладного змісту, одержувати результати, аналізувати їх та робити висновки [1, с. 139].

Найкращим засобом для реалізації такого підходу, на нашу думку, є комп'ютерні симуляції з сайту Phet <https://phet.colorado.edu>. Phet-симуляції мають унікальні особливості, які не доступні більшості засобів навчання: інтерактивні елементи, анімацію, динамічний зворотний зв'язок, вони дозволяють продуктивно досліджувати. Це дуже гнучкі інструменти, які можуть бути використані на будь-якому етапі уроку, для індивідуальної самостійної роботи вдома чи під час пари, розв'язування задач, виконання лабораторних робіт.

На рисунку 1 представлено використання сервісу PHET при підготовці до лабораторної роботи «Визначення опору провідників» для відпрацювання умінь і навичок складати електричне коло. В процесі роботи з такими симуляторами студенти закріплюють отримані раніше теоретичні знання на практиці в результаті чого формується здатність використовувати вимірвальні прилади, здатність користуватися засобами інформаційно-комунікаційних технологій для моделювання, проектування дослідницької діяльності та фіксування перебігу дослідження, здатність оцінювати правдоподібність результатів дослідження, здатність до вдосконалення комп'ютерної моделі чи натурального експерименту тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дементієвська Н.П. Сайт інтерактивних симуляцій Phet як надійне і безпечне середовище для формування компетентностей учнів у природничо-математичних науках. *Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Збірник матеріалів наукової конференції*. Київ, 2018. С.139-141 URL: http://lib.iitta.gov.ua/711803/2/Dementievskaya_zv_conf2018.pdf (дата звернення 18.02.2024)
2. Литвинова С.Г. Використання систем комп'ютерного моделювання для проектування дослідницьких завдань з математики. *Фізико-математична освіта*. 2018. Випуск 1(15).
3. Слободяник О.В. Комп'ютерні моделі у дослідницькій діяльності учнів з фізики. *Фізико-математична освіта*. 2018. Випуск 4(18). С. 149-153.

Стаття надійшла до редакції
15 грудня 2024

ЗАСТОСУВАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ НА УРОК ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

УДК 373.5.016:821(477-87)

ЖУПАНОВА НАТАЛІЯ

вчитель зарубіжної літератури

КЗ «Вінницький ліцей №11»

Abstract. *The article considers various methods for defining the concepts of "model" and "modeling" in foreign literature lessons. The ability to use them in practice to improve the specialist's preparation for the foreign literature lesson in order to improve the quality of the educational process. Some options for modeling foreign literature lessons and the corresponding stages of work are demonstrated*

Key words: *model, modeling, lessons of foreign literature.*

Постановка проблеми (актуальність).

У сучасній педагогіці та дидактиці не існує єдиного підходу до визначення поняття «модель», «моделювання», так як це складна категорія широкого спектру, що може застосовуватись на уроках гуманітарного циклу, і вимагає ретельного дослідження та обґрунтування. Проблемним залишається й питання диференціації самого визначення та його застосування на практиці.

Аналіз наукових досліджень. Метод моделювання в освітньому процесі розглядали в своїх роботах ряд таких науковців як : Д. Д. Айстраханов, О. І. Пометун, Т. Б. Гуменюк, О. М. Дахін та ін.

Мета. Мета цієї наукової розвідки - розглянути теоретичні постулати з визначенням номінацій "модель" та "моделювання", виокремивши їх типи та принципи, методологію застосування на уроках зарубіжної літератури.

Виклад основного матеріалу.

В наш час поняття «модель» є багатогранним. Наведемо декілька прикладів.

В понятті «модель» вбачають деякий дійсний чи абстрактний об'єкт, який під час пізнання (вивчення) заміщає об'єкт-оригінал, зберігаючи деякі важливі для даного дослідження типові його риси [2].

Модель — це спрощені знання, про певний предмет (явище), що відбиває ті чи інші його властивості [2].

Модель — об'єкт-замінник об'єкта-оригіналу, що дає змогу для вивчення деяких властивостей оригіналу [3].

Проаналізувавши використання моделей в природних, технічних гуманітарних науках можна дійти висновку, що модель — це фактично наші уявлення про досліджуване, характерна форма подання інформації про об'єкт.

Звідси випливає, що модель — це деякий об'єкт природи, створений для отримання нової інформації про реально існуючий, але наділений лише певними властивостями останнього. Це визначення і приймемо за основне в рамках даної роботи.

З моделями в побуті зустрічаємось з дитинства: машинки, будиночки, ляльки — це зменшені копії (моделі) реально існуючих об'єктів. В дитячих гуртках дитину вчать створювати моделі технічних об'єктів. У школі велика кількість уроків проходить із застосуванням моделей.

Говорячи про моделі, не можна не сказати про моделювання.

Моделювання — заміщення досліджуваного об'єкта (оригіналу) умовним чином, описом або іншим об'єктом (моделлю) і пізнання властивостей оригіналу шляхом дослідження властивостей моделі [3].

Моделювання — метод пізнання навколишнього світу, який можна віднести до загальнонаукових методів, що застосовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівні пізнання [2].

Моделювання — це той процес, який вчитель-практик виконує щоразу готуючись до будь-якого уроку, при цьому враховуючи всі вимоги і завдання, які поставлено перед ним. Сучасним можна

вважати, насамперед, той урок, на якому вчитель віртуозно використовує всі засоби й можливості для розвитку особистості учня активного розумового росту, глибокого і свідомого засвоєння знань для формування його моральних основ і використання їх на практиці.

Будь який урок зарубіжної літератури – це напружена, науково організована й результативна праця всіх учасників освітнього процесу. Це співтворчість яка розвиває здібності учнів; сприяє засвоєнню знань, самостійній роботі думки. Також диференціює та індивідуалізує процес навчально – пізнавальної діяльності; стимулює роботу з додатковою літературою; розвиває аналітичне мислення, вміння робити узагальнення; формує в учнів навички самооцінки та самоконтролю своєї навчальної діяльності.

Моделювання уроку – це структурований освітній простір, призначений для використання як в умовах дистанційного, так і очного навчання. Розробка та проведення уроків в такому режимі вимагають у вчителів-предметників певних зусиль [4].

По-перше, модель уроку літератури може бути модульною і нелінійною, у зв'язку з цим змінюється його концептуальна основа: виклад певної системи знань має бути самоціллю. Знання використовуються як засіб для реалізації на практиці різноманітних видів діяльності при рішенні поставлених освітніх завдань. У цьому випадку цінність має не готове знання, отримане ззовні, а сам спосіб його придбання та моделювання так званого вивідного (операційного) знання внаслідок вирішення освітнього завдання. Крім того, змінюється змістовна спрямованість моделі: вона не повинна обмежуватися набором певних етапів у поданні деяких понять, правил, прикладів, закономірностей чи схем. Зміст моделі має бути сукупністю навчальних матеріалів, представлених в алгоритмічному варіанті, що дозволяють вчителю та учням вибирати ті елементи, які особистісно для них значущі та спрямовані на спільну діяльність. Нарешті,

змінюється функція моделі: вона має бути орієнтованою на формування готовності та здатності до постійного розвитку освітнього потенціалу учня та професійного потенціалу вчителя.

Таким чином, загальні характеристики моделі побудови уроку літератури є така триєдність: адекватність, адаптивність, гнучкість.

Модель 1. В основу викладу та подання навчального матеріалу покладено метод дедукції.

Передбачувана модель уроку складається з трьох етапів:

- Перший етап — висунування тези чи формулювання гіпотези, наприклад: «Нора підбила підпис на документі. Чи був її вчинок кримінальним?» У ході уроку передбачається довести або спростувати тезу що до кримінальності вчинку Нори (за п'єсою Г. Ібсена «Ляльковий дім»).
- Другий етап — розвиток висунутої гіпотези, її аргументоване обґрунтування чи спростування. На даному етапі використовуються різні форми роботи та організації діяльності учнів з пошуку аргументів чи контраргументів, покликаних довести або спростувати висунуту спочатку тезу, а також щодо добору фактів та прикладів, їх порівняння.
- Третій етап – висновки та пропозиції з приводу підтвердження чи спростування висунутої гіпотези.

Модель 2. В основу викладу та подання навчального матеріалу покладено метод індукції.

Передбачувана модель уроку повинна включати наступні етапи:

- Перший етап — визначення цілі дослідження, наприклад: «Кого можна назвати головним героєм (головними героями) п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім»?». У ході уроку передбачається дослідити характери героїв, їхні життєві позиції.
- Другий етап — добір фактів, їх аналіз, порівняння, синтез. Тут застосовуються різні форми організації діяльності учнів, пов'язані з аналізом конкретного художнього твору у світлі поставленої мети

• Третій етап — висновки чи встановлення закономірностей.

Модель 3. В основу викладу та подання навчального матеріалу покладено метод проблемного викладу.

Проблемне навчання передбачає таку організацію навчальних занять, під час якої вчитель свідомо створює ряд проблемних ситуацій та організовує самостійну діяльність учнів за їх вирішенням.

Передбачувана модель уроку повинна включати наступні етапи:

• Перший етап — постановка проблеми, наприклад: «Проблема емансипації жінок у суспільстві та родині порушена в п'єсі Г. Ібсена «Ляльковий дім»».

• Другий етап — пошук шляхів вирішення проблеми чи усунення зазначених протиріч. В рамках цього модуля передбачається

організація дослідницької діяльності учнів на тему уроку.

• Третій етап — підбиття підсумків дослідження та рефлексія індивідуальної та спільної діяльності.

При цьому поставлена навчальна проблема може не мати однозначного рішення або бути в принципі нерозв'язною.

Висновки. Отже, проаналізувавши поняття "метод", "моделювання", виокремивши їх типи та принципи, ми прийшли до висновку про доцільність застосування даного методу на уроках зарубіжної літератури, зокрема і під час дистанційного навчання. Оскільки моделювання сприяє підвищенню результативності освітнього процесу та покращенню його якості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Айстраханов Д. Д. Математичні моделі професійної компетентності майбутнього фахівця. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2014. № 3. С. 136–140.
2. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Вітлінський В.В., Наконений СІ., Терещенко Т.О. Математичне програмування: Навч.-метод, посібник для самост. вивч. дисц. Київ: КНЕУ, 2001. 248 с.
4. Клименко Ж. В. Шкільний курс «Зарубіжна література» як чинник формування української ідентичності учнів. Актуальні проблеми професійної підготовки студентів-філологів до роботи в сучасному освітньому просторі. 2017. Вип. 1. С. 37–49.
5. Мнемотехніка – технологія ефективного засвоєння інформації. : веб-сайт. URL: <https://www.slideshare.net/Aniram11/ss-44458472> (24.01.24)

Стаття надійшла до редакції
15 січня 2024

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЯК КЛЮЧ ДО УСПІХУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

УДК 378:316.46-043.83(4/9)(043.2)

КОВАЛЬЧУК ІРИНА

кандидат філософських наук, доцент,
начальник навчально-методичного відділу

ЧЕМЕРИС ІРИНА

соціальний педагог, викладач педагогічних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Abstract. The justification of the role and importance of leadership qualities in future specialists for successful implementation in the modern world is outlined. Methods and approaches to the formation of leadership qualities are considered.

Key words: leadership, leadership qualities, future professionals.

Постановка проблеми (актуальність). Лідерство та лідерські якості є важливими для досягнення успіху та самореалізації особистості у сучасному світі. Для світової спільноти, яка проживає в епоху глобалізації та динамічних трансформацій в усіх сферах життя суспільств цілих країн і народів, постає вкрай важлива необхідність у появі незаангажованої, ерудованої, інтелектуальної, культурної і моральної особистості, готової по-новому мислити та діяти в непростих умовах постійних криз, інертності і зневіри значної частини світового суспільства. Людей, які можуть бути лідерами не лише особистого життя, а й ініціаторами змін життя цілого суспільства, чи навіть світу.

В умовах сучасного ринку праці лідерські якості є надзвичайно важливими для майбутніх фахівців у будь-якій галузі. Лідерські якості можна розвивати за допомогою навчання, самопізнання та пізнання інших. Найефективніший спосіб розвитку лідерських якостей, на думку сучасних вчених, – це навчання за допомогою дій разом з іншими в реальних умовах життєдіяльності [4, с. 19].

Аналіз наукових досліджень. Питання лідерства та лідерських якостей цікавило людство з найдавніших часів. В добу Стародавнього Сходу лідерство асоціювалось з особистими якостями. Становлення людської цивілізації постійно супроводжувалося появою нових поглядів на лідерство та лідерські якості. Це міркування Сідхарті, Конфуція, Платона, М. Цицерона, В. Мономаха, Ф. Ніцше, М. Вебера та ін. Починаючи з доби Відродження та Нового часу з'являються такі теорії лідерства: маківеаллізму, марксистська, надлюдини, психологічна, мотиваційна, харизматичного лідерства та ін. Основними теоріями сучасного лідерства є: теорія рис (або теорія великих людей), поведінкові теорії лідерства, ситуаційні, синтетичні та ін. Питання лідерства в закладах освіти та розвитку лідерських якостей розглядають і сучасні вчені, зокрема, Сергеева Т., Фестеу Д., Роунтрі Г. [4], Бреус Ю., Гуменникова Т., Боденчук С.,

Сновидович І., Воєділова О., Дженджеро О., Кузніцина А. [2] та ін.

Мета. Визначити роль та значення лідерських якостей для майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. Лідерські якості – це властивості та характеристики особистості, які допомагають керувати, мотивувати та впливати на інших людей, щоб досягти спільних цілей та завдань. Ось деякі з найважливіших, на нашу думку, лідерських якостей: впевненість, відповідальність, здатність до командоутворення, ефективна комунікація, ефективно управління, емпатія, мотивація, критичне мислення, толерантність до ризику, стресостійкість, гнучкість, готовність до змін тощо.

Феномен лідерства багатогранний, тому ми не ставимо за мету здійснити повний перелік лідерських якостей чи визначити з них найголовніші. Вважаємо, що лідерські якості проявляються у різних лідерів по-різному залежно від ряду обставин, зокрема, особливостей їх характеру чи специфіки їх професійної діяльності.

На думку Головешко Б., структура лідерських якостей включає такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, інтегративно-діяльнісний, спрямовально-діяльнісний, емоційно-рефлексивний. Гапонюк З. такими компонентами вважає: загально-професійні, творчі, соціально-психологічні, соціально-комунікативні [1, с. 3; 39].

XXI століття відкрило нові можливості для розвитку та вдосконалення лідерських якостей. А наявність лідерських навичок в переліку десятки Soft Skills, які є найбільш затребуваними на ринку праці, про що регулярно озвучується на всесвітніх економічному та освітньому форумах останніх кілька років, теж постає вагомою причиною для їх розвитку.

В динамічних умовах безперервних змін, характерних для сучасного суспільства, що трансформується, ускладнюється і феномен лідерства – адже передбачає врахування цих змін в сучасному світі та відповідно розвиток і трансформацію сучасних

організацій, тому вимагає системного підходу до розвитку лідерських якостей.

Для формування у здобувачів освіти лідерської компетентності викладачу важливо усвідомлювати важливість цієї задачі та планувати алгоритм дій для його реалізації. Це можна здійснювати під час навчання – системно під час викладання спеціальних освітніх компонентів, а можна завдяки використанню різних методів та підходів до розвитку лідерських якостей, чи поєднувати перше та друге.

Якщо спробувати означити методи та підходи до розвитку лідерських якостей, то ними можуть виступати: самонавчання, навчання на курсах лідерства, менторство, наставництво, участь у роботі студентського самоврядування, презентація лідерських якостей викладачами, тренінги та інші. Але за будь-яких форматів навчання лідерським якостям є вимога, реалізація якої сприятиме ефективності їх розвитку, – це трансформування знань в практику. Результативним постає шлях, спрямований на отримання відповідних потребам здобувачів освіти теоретичних знань та розвиток у них практичних навичок в процесі вирішення структурованих завдань, спеціальних практичних ситуацій, кейсів тощо. Використання екзистенційного досвіду здобувачів, як засобу навчання, дозволить лише посилити практичну складову навчання.

Важливу роль у формуванні лідерських якостей у здобувачів відіграють викладачі. Це і стиль викладання, і форми роботи, і вміння мотивувати, і особисті якості, і «сучасність» викладача, і постійне навчання

упродовж життя, постійне розширення світогляду. Важливим є посилення ролі наставництва, функції емоційного лідера, комунікатора, навігатора тощо [2, с. 288].

Ефективному розвитку лідерських якостей у здобувачів освіти сприяє створення відповідного освітнього середовища, відкритого до інновацій, гнучкого в управлінні та прийнятті рішень, демократичного з пріоритетом прав людини. А завдяки новій генерації лідерів відбуваються ще більш якісні зміни у середовищі закладу, яке має можливості ставати все більш різномірним, багатомірним, турбулентним і швидкозмінним [3, с. 7].

Лідерство набуває все більш бажаної соціальної та особистісної цінності, що спонукає заклади освіти розвиватися у цьому напрямку та імплементувати в освітній процес вимогу щодо розвитку лідерських якостей, що сприятиме максимальному розкриття потенціалу майбутніх фахівців.

Висновки. Лідерські якості – це особистісні якості, цілеспрямоване формування яких у здобувачів освіти сприятиме трансформаційним змінам освітнього середовища, а у майбутніх фахівців створюватиме основу для культури змін, ефективного та етичного лідерства, забезпечить успішне виконання формальних обов'язків та стане підґрунтям соціально-психологічного впливу на членів спільноти. Універсального набору лідерських якостей не існує. Наявність різних наборів лідерських якостей віддзеркалює потреби та тренди соціального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Головешко Б. Р. Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищому навчальному закладі: Дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / НТУ «Харківський політехнічний інститут». Харків, 2017. 294 с.
2. Освітнє лідерство: від теорії до практики : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. В. Р. Міляєвої ; Київський університет імені Бориса Грінченка [Електронне видання]. Київ ; Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2021. 296 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36659>.
3. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: Навчальний посібник / С. Калашнікова. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 44 с.

4. Сергеева Т., Фестей Д., Роунтрі Г. Лідерство і командна робота: навч. посіб. Харків: ХНУБА, 2014. 124 с.

Стаття надійшла до редакції
13 лютого 2024

МОДЕЛЮВАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

УДК 378.091.33-028.22:51:37.018.(043)

КОРНЕЛЮК ВІКТОР

голова циклової комісії викладачів природничо-математичних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

***Abstract.** The paper models the assessment interaction of participants in the educational process using Bloom's taxonomy. A model of mediated assessment of each participant's achievements in the educational process is proposed. The expediency of transitioning to subject-subject forms of interaction of participants in the educational process with an effective mechanism of mutual control and assessment is substantiated.*

***Key words:** assessment interaction, assessment model, forms of interaction, professional readiness.*

Постановка проблеми. Усвідомлення потреби в удосконаленні та зацікавленості щодо власного інтелектуального розвитку, зорієнтованості на високі результати є першочерговим елементом у структурі готовності майбутніх фахівців закладу загальної середньої освіти до застосування технологій взаємодії в освітньому процесі, що потребує переходу на суб'єкт-суб'єктні форми взаємодії учасників освітнього процесу з ефективним механізмом взаємного контролю та оцінювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтенсифікація формування готовності майбутніх фахівців до практичної діяльності є об'єктом досліджень багатьох учених та потребує побудови різних видів взаємодії суб'єктів освітнього процесу через групову взаємодію – А. Авраменко, Л. Байбородова, А. Вербицький, педагогічну взаємодію – С. Горбачова, М. Дигун, С. Єфремов, О. Мещерякова, особистісно орієнтовану взаємодію з мотиваційним компонентом – І. Кобзарєва, а сучасні дослідники М. Вейт, В. Галузинський, Н. Зінченко, Ю. Костюшко акцентують на конфлікті та взаємодії в освітньому процесі.

Суб'єкт-суб'єктні відношення є формою взаємодії у роботах Л. Байкова, Л. Волошко, Л. Долинської, В. Семиченко, Г. Цукерман, М. Шульц та ін., І. Бех, І. Булах, О. Киричук, Г. Костюк, Б. Ломов, В. Моляко, О. Мороз, Т. Яценко розробляли психологічні основи взаємодії як форми спілкування. Але, вважаємо, дослідниками в недостатній мірі деталізована проблема оцінювання взаємодії в освітньому процесі, зокрема, моделювання оцінювання взаємодії майбутніх вчителів початкових класів закладу загальної середньої освіти в освітньому процесі.

Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Метою дослідження є побудова моделі оцінювання взаємодії в освітньому процесі для майбутніх вчителів початкових класів закладу загальної середньої освіти.

До основних завдань відносимо підвищення мотиваційної складової оцінювання взаємодії учасниками освітнього процесу з перенесенням центру оцінювання до здобувача освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітній процес у закладі вищої освіти як взаємодія його учасників

визначається загальними завданнями, а також особистісною взаємодією.

Елементарною «одиницею» освітньої комунікації є діада «викладач-студент». Саме якість її функціонування визначає успішність створення умов особистісного розвитку здобувачів освіти. [1]

Однак, незадоволеність результатами власної діяльності в поєднанні з недостатньою саморефлексією знижує мотиваційну складову професійної готовності учасників освітнього процесу та провокує перенесення негативних оцінок на суб'єкт контролю. Як результат, слід надати функції оцінювання освітніх досягнень майбутнім учителям.

Зручним засобом оцінювання в цьому випадку є таксономія Блума [2] за рівнями навичок мислення та «ромашка запитань-відповідей»:

- 1) «Я зрозумів...»;
- 2) «Я знаю...»;
- 3) «Я вмію застосовувати...»;
- 4) «Я виділив основні компоненти у»;
- 5) «Я склав схему, згенерував ідею...»;

Заповнюючи картку контролю учасник взаємодії визначає досягнення відповідно до рівнів мислення: розуміння, знання, застосування, аналізу, синтезу та оцінювання.

Для здійснення опосередкованого оцінювання кожен учасник взаємодії оцінює власні досягнення, формуючи,

таким чином, загальну оцінку діяльності. У поєднанні з новітніми інформаційними технологіями це надає швидкий зворотній зв'язок як для викладача, так і для студентів. Для підвищення рівня розумової діяльності майбутні вчителі початкових класів задають запитання відповідно до рівнів мислення – від кількості та якості запитань залежить як загальна оцінка, так і оцінка кожного учасника.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Побудована модель оцінювання інноваційної взаємодії в освітньому процесі гармонійно поєднує контролюючу, навчальну, діагностико-коригувальну, стимульовально-мотиваційну і виховну функції оцінювання та є одним із структурних елементів формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування технологій взаємодії в освітньому процесі.

Для технологізації освітнього процесу оцінювання взаємодії необхідно:

- 1) запланувати зміну взаємодії учасників;
- 2) мотивувати їх у необхідності перенесення функцій оцінювання;
- 3) розробити стратегії впровадження правил;
- 4) апробувати запропоновану модель;
- 5) провести підсумки (рефлексію для учасників).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мороз Л, Діхтяренко С. Суб'єкт-суб'єктна взаємодія як основа формування творчих здібностей учасників освітнього процесу. Вісник Національного університету оборони України, 2 (72). 2023, С. 93-102.
2. Проскура С. Л. Таксономія Блума в оцінюванні результатів освітньої діяльності студентів. Збірник матеріалів Звітної наукової конференції Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Збірник матеріалів наукової конференції. Київ : ІТЗН НАПН України, 2020. С.83-89.

*Стаття надійшла до редакції
09 лютого 2024*

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЮВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК ЗАСОБУ ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

УДК 378.147.091.33-027.22:373.2

СОРОЧАН МАРИНА

доктор філософії, викладач дошкільних психолого-педагогічних дисциплін,
соціальний педагог КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,

Abstract. The article highlights the problem of professional training of future educators in preschool education institutions. The essence of the concepts "model", "simulation" is defined. On the basis of scientific investigations, the system of professional training of future teachers of preschool education for practical activities has been modeled and theoretically substantiated.

It is proved that the presented model of the system of practical training makes it possible to consider it as a holistic process, which contributes to increasing the level of professional readiness of future educators for professional activities, and also allows to understand the nature of interdependence between the structural components of the model, to analyze the characteristic features of the specified process in order to achieve the set goal.

Key words: model, modeling, future educators, practical training.

Постановка проблеми (актуальність). Сучасний стрімкий розвиток держави потребує громадян нового покоління, а саме: конкурентоздатних, креативних, здатних самовдосконалюватися впродовж життя, оперативно реагувати на виклики суспільства, критично мислити.

Завданням фахової передвищої та вищої освіти на сучасному етапі розвитку є підготовка фахівців, що володіють навичками швидкої адаптації до мінливих умов життя суспільства, професійною мобільністю, методами самоосвіти. Модернізація сучасної системи освіти диктує підвищені вимоги до якості підготовки педагогів, яка полягає не тільки в оновленні змісту навчальних дисциплін, а й ефективній організації різних видів педагогічної практики. Саме вона сприяє застосуванню здобувачами освіти набутих знань в реальних ситуаціях повсякденної діяльності педагога.

Педагогічна практика розглядається науковцями та практикаками, як важлива складова підготовки майбутнього педагога у встановленні взаємозв'язку між теоретичним блоком набуття загальних і фахових компетентностей та перевіркою їхньої реальної достовірності у практичній професійній діяльності під час проходження виробничої практики. Саме в процесі

педагогічної практики у студентів формується цілісне сприймання професійної діяльності, здатність до організації взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу, самостійного прийняття рішень та швидкого реагування на виклики повсякденної педагогічної діяльності [1, с. 21].

Аналіз наукових досліджень. Різні аспекти підготовки майбутніх вихователів до здійснення професійної діяльності завжди були в полі зору науковців.

Як зазначає Л. Зданевич, «професійна підготовка майбутнього вихователя – це спеціально організований освітній процес, спрямований на формування в майбутніх фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти» [2, с. 13].

Значну увагу у педагогічній науці приділено питаннями практичної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Для прикладу, Г. Ватаманюк визначає, що «педагогічна практика – важливий засіб успішної підготовки здобувачів освіти до реалізації прогресивних ідей в розвитку сучасного дошкілля, спосіб органічного поєднання теоретичного навчання майбутніх фахівців з їх самостійною роботою в закладах дошкільної освіти.

Педагогічна практика – показник того, наскільки глибоко й усвідомлено здобувачі освіти засвоїли теоретичні основи загальної і дитячої психології, педагогіки загальної і дошкільної, фахових методик, оволоділи практичними вміннями й навичками в умовах аудиторного та самостійного навчання» [3, с. 203].

Сучасна науковиця Г. Беленька зазначає, що «професійна педагогічна освіта майбутнього вихователя передбачає розширення кола його підготовки за рахунок посилення практичного компоненту в якому виняткову роль відіграватиме саме педагогічна практика» [4 с. 29].

Р. Шулигіна, аналізуючи проблеми практичної підготовки майбутніх вихователів засвідчує факт зацікавленості сучасних дослідників до цієї проблеми, які визнають педагогічну практику обов'язковою складовою фахової підготовки педагога. Л. Артемова, А. Богуш, Е. Вільчковський, Н. Денисенко,

Т. Поніманська приділяли увагу проблемам практичної підготовки студентів під час навчання; О. Абдуліна, В. Вільчинський, О. Гребенюк, М. Каган зосереджували увагу на різних підходах до організації і проведення усіх видів педагогічної практики; Н. Білоус, О. Богініч, О. Кошелівська визначали специфіку практики майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; І. Дичківська, С. Довбня, Р. Шулигіна та інші акцентували увагу на змісті педагогічної практики як складової цілісного процесу, що забезпечує підготовку студентів до практичної роботи [5 с. 494].

Мета. Представити та охарактеризувати дієву модель практичної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Практичні здібності майбутніх вихователів є ключовим критерієм якості їхньої професійної підготовки, одним із головних

результатів їхньої ґрунтовної готовності до майбутньої професійної діяльності.

Основа практичних здібностей складають практичні навички та вміння різного спрямування – суб'єкт-суб'єктного та суб'єкт-об'єктного.

Практична складова професійної підготовки будь-якого фахівця визначає остаточний вибір професії та отримання професійної освіти, адже у процесі практик студент оцінює обрану професію, має можливість більш реально побачити як позитивні, так і певні негативні її особливості.

Якісні властивості практичної підготовки системно можна представити за допомогою педагогічного моделювання, що представляє «науковий метод пізнання явищ та процесів за допомогою відтворення їх характеристик на інших об'єктах – спеціально створених з цією метою моделях» [6, с.337].

С. Гончаренко зазначає, що «педагогічне моделювання це – науково обґрунтоване конструювання, яке відповідає заданим вимогам і наміченій побудові майбутньої моделі досліджуваного педагогічного процесу, враховуючи властивості які вивчаються в ході педагогічного експерименту. Метою педагогічного моделювання є виявлення можливостей удосконалення навчально-виховного процесу, пошуку резервів підвищення його ефективності і якості на основі аналізу моделі» [7, с.213].

Отже, предметом моделювання у нашому випадку є практична підготовка майбутніх вихователів.

На основі вищевикладеного нами розроблено структурно-функціональну модель практичної підготовки педагогів дошкільної освіти (рис. 1) як описову її характеристику, що містить конкретні вимоги до фахових знань, умінь і навичок майбутньої професійної діяльності, мотивації, цінностей, структури, очікуваних результатів.

Модель обґрунтована з урахуванням основних принципів педагогічного моделювання і складається з цільово-методологічного, змістовного, суб'єкт-суб'єктного, діяльнісного та результативного компонентів.

Головні завдання цієї моделі такі:

- логічне подання педагогічної інформації про основні характеристики процесу практичної підготовки майбутніх вихователів;
- передача наукової та навчальної інформації про досліджуване педагогічне явище – практичну підготовку майбутніх педагогів дошкільної освіти;
- педагогічне керівництво практичною підготовкою та його оптимізація, своєчасне коригування процесу;
- прогнозування вірогідних результатів практичної підготовки здобувачів освіти;
- діагностування результатів практичної підготовки студентів.

Загальна структура запропонованої моделі складається з п'яти аспектів: цільовий; теоретико-методологічний; змістовий; організаційно-процесуальний; аналітико-результативний.

Отже, модель професійної підготовки вихователів складається з теоретичних та практичних компонентів. Основна наша увага прикута до практичної складової, оскільки саме вона забезпечує практичну здатність випускника до професійної діяльності.

Центром цієї моделі є педагогічні напрямки формування практичних умінь і навичок професійної діяльності дошкільних педагогів, оскільки це основні варіативні аспекти підготовки, з якими можна експериментувати без внесення змін в інваріантну складову. Ці напрямки мають комплексний, системний і послідовний характер, адже нами враховано досвід професійної підготовки студентів та результати працевлаштування випускників; результати опитувань здобувачів освіти і вже працюючих випускників коледжу; потребу стейкхолдерів/ЗДО в компетентних фахівцях, здатних успішно адаптуватися в сучасних умовах.

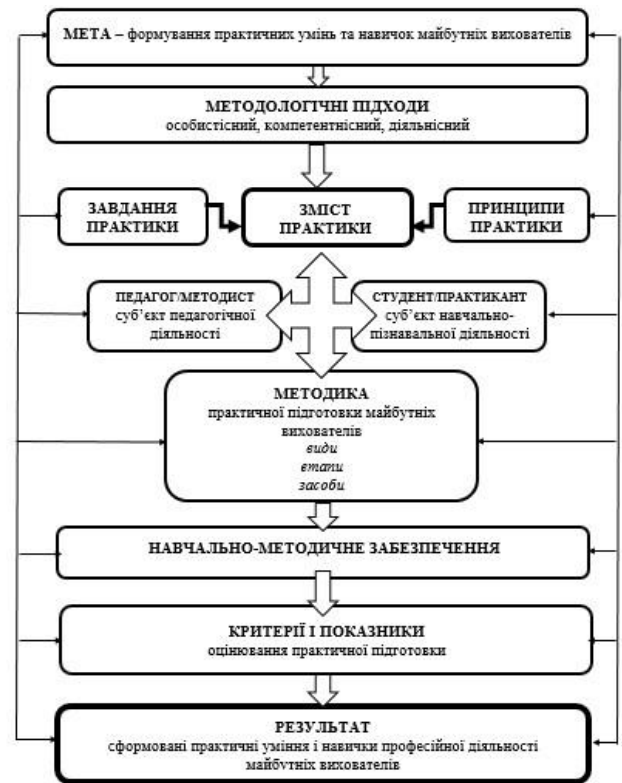

Рис. 1. Модель практичної підготовки майбутніх вихователів

Ці напрямки забезпечують реалізацію завдань практичної підготовки, оптимізують види, методи, матеріально-технічну базу та організацію практичної підготовки в цілому. Освітні заходи практичного спрямування у їх сукупності, взаємозалежності, взаємозумовленості та взаємодії визначають динаміку й зміст практичної підготовленості майбутніх педагогів. У ході їх реалізації формуються ті необхідні майбутнім спеціалістам практичні навички та вміння, професійно важливі якості, цінності та ставлення, які дадуть змогу свідомо й адекватно оцінювати свої професійні можливості та здатності щодо своєї професійної перспективи. Для досягнення цілей практичної підготовки необхідно творчо наповнювати всі інші складові цієї моделі.

Так, мета цієї моделі – формування практичних умінь та навичок, необхідних у майбутній професійній діяльності – визначає основні освітні завдання, які визначають ієрархію підготовки студентів згідно з державним стандартом і сучасними методологічними підходами (особистісним, діяльнісним, компетентнісним):

- формування мотивації, позитивного ставлення у здобувачів освіти до обраної

професії – вихователя дітей раннього та передшкільного віку.;

- формування професійно важливих особистісних якостей та психологічних особливостей дошкільного педагога, як кваліфікованого працівника закладу дошкільної освіти;

- формування педагогічних компетентностей, а саме: діяльнісної - знання, уміння, навички та індивідуальні способи самостійної й відповідальної педагогічної діяльності; комунікативної – навички ефективної взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу і способи творчого педагогічного спілкування; особистісної - потреба в саморозвитку, самовдосконаленні;

- забезпечення активності здобувачів освіти, трансформація їх із об'єктів освітнього процесу на суб'єктів.

Основні завдання практичної підготовки майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу полягають в: ознайомленні з проблемами педагогічної діяльності; поєднанні набутих знань із розв'язанням відповідних завдань; формуванні й розвитку професійно важливих якостей, набутті умінь і навичок, необхідних майбутнім вихователям дошкільного навчального закладу. Упорядкування дидактичних методів навчання, вдосконалення навчальних програм, методики викладання окремих дисциплін, застосування нових педагогічних технологій формує цілеспрямований розвиток розумових здібностей майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу, посилює у них інтерес до роботи, самостійності та творчості [8, с.16].

Ключовий компонент моделі – суб'єктний – педагог/методист та студент/практикант, відповідно, суб'єкт-суб'єктні взаємини між ними, в яких у здобувачів освіти формуються основні професійні компетентності, професійне мислення, культура фахової поведінки, а

також орієнтованість на працевлаштування за фахом. Здійсненню цього сприяє творче впровадження обґрунтованих педагогічних умов. Реалізації цих умов слугує комплексна методика практичної підготовки, доцільне навчально-методичне забезпечення процесу, що має сприяти усвідомленню себе спочатку як суб'єкта квазіпрофесійної, а в подальшому і професійної діяльності, що в результаті сприяє формуванню ставлення студента до самого себе як до майбутнього фахівця.

Зазначимо, що наявність об'єктивних критеріїв (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, управлінський, психологічний і суб'єктний) і показників оцінювання сформованості набутих практичних умінь та навичок студентів є не менш важливими. Вони дають можливість діагностувати практичну здатність студентів до майбутньої професійної діяльності та гарантує один із основних результатів – практичну підготовленість до майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Отже, можемо зробити висновок, що спроектована модель має системний характер, що забезпечується взаємозв'язком і взаємозумовленістю її компонентів. Окрім того, слід зазначити, що вона ґрунтується на принципах компетентнісного підходу; взаємодії викладачів коледжу та вихователів баз практики, які виступають наставниками майбутніх педагогів дошкільної освіти на базі освітніх закладів; наданні методичної підтримки студентам у професійному становленні, діяльнісному підході до організації практичної підготовки, розвивальної направленості та результативності.

Цінність і цілісність моделі практичної підготовки забезпечуються єдністю структурних компонентів; точністю і повнотою системних характеристик; чіткістю і лаконічністю з достатнім ступенем деталізації; легкістю у використанні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Машовець М., Голота Н., Карнаухова А. Сучасна модель практичної підготовки майбутніх педагогів. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2020. № 34 (2). С. 21-28. DOI: 10.28925/2311-2409.2020.34.3
2. Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2014. 44 с.
3. Ватаманюк Г. П. Практична підготовка майбутніх вихователів: зміст і шляхи вдосконалення. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України / гол. ред. Бахмат Н.В. Київ: Міленіум, 2023. Вип. 34 (1–2023). 362 с. DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2023-34-200-216>
4. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку компетентнісний підхід / За заг. ред. Г. В. Беленької, О. А. Половіної. Київ: Університет, 2015. 244 с.
5. Шулигіна Р. Практична підготовка майбутніх вихователів: компетентнісний вимір. Матеріали 27 Міжнародної науково-практичної конференції «Міждисциплінарні наукові дослідження та інновації» Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти». Амстердам. Нідерланди, 2021. 839 с.
6. Соціологія : короткий енциклопедичний словник / уклад. : В.І. Волович, В.І. Тарасенко, М.В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В.І. Воловича. К. : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге доповнене і виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
8. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах: Автореф. дис... канд.. пед. наук:13.00.04. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2006. 22 с.

*Стаття надійшла до редакції
02 лютого 2024*

МАТЕМАТИНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ПРИЙОМ ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

УДК 377.36:[519.87:337.042-047.22]:[378.011.3-051:373.3

ТЕРЕПА АЛЛА

*кандидат педагогічних наук, викладач математики
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *Methods of applying mathematical modeling during mathematics classes as a method of forming the mathematical competence of future primary school teachers are considered.*

Key words: *mathematical model, formation of mathematical competence, future primary school teachers.*

Постановка проблеми (актуальність). формування їх математичної компетентності, Одним із базових складників у підготовці що полягає у: засвоєнні студентами майбутніх учителів початкової школи є глибоких математичних знань, вмінні

вільно орієнтується в різних видах математичних задачах, наявності розвиненого логічного мислення, умінні аналізувати умову задачі, самостійно обирати спосіб розв'язання математичної задачі та умінні складати оберенну задачу до даної. Студент не лише має усвідомлювати необхідність набуття математичних знань та вмінь для майбутньої професійної діяльності, а й мають уміти відокремлювати суттєві і несуттєві зв'язки об'єкта моделювання, уміти знаходити шляхи розв'язання поставленої проблеми. Враховуючи сучасний стан освіти, яка переведена здебільшого на дистанційне навчання, важко зрозуміти, як засвоять студенти - майбутні вчителі початкової школи поданий матеріал з математики. Саме тому в сучасному закладі освіти, використання моделювання на заняттях з математики має бути однією із наскрізних ліній вивчення математики, яке сприятиме якісному формуванню математичної компетентності в майбутніх учителів початкової школи та якісній підготовці до мультимедійного тесту з математики.

Аналіз наукових досліджень. Про математичну підготовку студентів ВНЗ згадується в дослідженнях К. Власенко, В. Клочка, Т. Колесник, О. Лодатка, Н. Матвійшеної, О. Матяш, Л. Нічуговської, С. Ракова, Л. Панченко, Н. Рашевської, О. Семеніхіної, О. Скафи. Вчені обґрунтовують ідею, що математичне моделювання може сприяти підвищенню якості математичної освіти майбутніх фахівців. Моделювання та методика його впровадження згадується в працях А. Колмогорова, А. Мишкіса, О. Самарського, А. Тихонового. Дослідники Ю. Бабанський, С. Дяченко, Н. Тализіна, А. Урсул під терміном «модель» розуміють спеціально сконструйовану систему, яка відображає основні властивості об'єкта, що вивчається. Тобто, поняття «модель» науковці трактують, як уявну або практично відтворену структуру через яку можна відобразити реальність у більш доступнішій

для розуміння формі, використовуючи схеми та різну наочність.

Різні точки зору щодо застосування моделювання у формуванні компетентностей розглядаються в працях Дж. Равена, С. Уїддетта, С. Холліфорда, М. Магомед-Емінова, І. Зимньої, О. Лодатко, О. Денисової, В. Швеця, В. Ягупова. Зокрема вчені вважають, що моделювання має величезні можливості для формування компетентностей фахівця, але застосовується досить рідко в силу складного математичного апарату щодо сучасних видів моделювання [22]. Про вміння здійснювати візуальне подання математичного матеріалу за допомогою комп'ютерних технологій згадується в праці Л. Білоусової та Н. Житеньової. Вчені наголошують про важливість раціонального застосування комп'ютерних технологій в процесі моделювання математичних об'єктів. [2, 3, 4, 11, 16] Науковці вважають, що навчання моделюванню студентів є важливим для їх майбутньої професії (Sekmez, 2020). Ю. Горошко розроблено комп'ютерно-орієнтований навчально-методичний комплекс з курсу «Математичне та комп'ютерне моделювання» на основі використання ППЗ Gran1 та об'єктно-орієнтованих мов програмування [6]. Ю. Губарь класифікує математичні моделі на: аналітичні та мітаційні. [8]

В процесі аналізу науково-методичної літератури було виявлено, що математичне моделювання, як прийом формування математичної компетентності в майбутніх учителів початкової школи розглядається вченими недостатньо широко і потребує подальшого вивчення і удосконалення.

Мета статті - описати застосування математичного моделювання на заняттях з математики як прийому формування математичної компетентності у майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах.

Виклад основного матеріалу. У професійній підготовці вчителя початкових класів чільне місце посідає формування їх математичної компетентності. Математична

компетентність майбутнього вчителя початкових класів – це динамічна комбінація його математичних знань, умінь, навичок, сформованих у процесі навчання математики способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей майбутнього вчителя початкової школи, що визначає його здатність успішно реалізуватися як особистість та вчитель, який здатен ефективно навчати учнів математики. На основі аналізу джерельної бази пропонуємо визначення процесу формування математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи, як подальший процес засвоєння та поглиблення математичних знань і вмінь, оволодіння майбутніми вчителями інтегрованих, системних математичних знань, набуття досвіду їх ефективного застосування, як основи глибоких переконань про місце і роль математики для розвитку сучасного суспільства. [14]

В українському словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела, термін «модель» трактується як «зразок, що відтворює, імітує будову і дію якого-небудь об'єкта, використовується для одержання нових знань про об'єкт», а «моделювати» означає «досліджувати які-небудь об'єкти, системи, явища, процеси через побудову і вивчення їх моделей». [5]. І. Новік під поняттям «модель» розуміє штучний об'єкт (що представляє собою матеріальний агрегат або знакову систему), що знаходиться в об'єктивній відповідності з об'єктом, який досліджується, придатний для заміщування досліджуваного об'єкта на певних етапах пізнання, такий, за допомогою якого в процесі дослідження можна отримати певні відомості, які можна перевірити дослідом, і які за встановленими правилами можна перевести у відомості про об'єкт, що досліджується. [13] В нашому дослідженні оперуємо поняттям «**математичне моделювання**» – метод дослідження процесів або явищ шляхом створення їхніх математичних моделей і дослідження цих моделей. [1]

У процесі спостережень за навчально-виховним процесом на уроках математики у

початковій школі, які відбувалися через: спілкування з вчителями, які мають багаторічний педагогічний досвід; організацію та керівництво навчальною практикою студентів, можна зробити висновок, що проблема формування математичної компетентності майбутніх учителів початкової школи одна з найактуальніших для педагогічних коледжів та університетів. Ця проблема проявляється дуже яскраво під час проходження студентами навчальної практики в початковій школі. Окремі студенти, допускають помилки, що стосуються розв'язання логічних задач; іншим недостатньо професійних знань, для використання цікавих та захоплюючих підходів до розв'язання текстових задач та вправ з математики; майбутнім вчителям початкової школи інколи не вистачає часу на уроці для розв'язання запланованих у плані-конспекті завдань; поверхнево пояснюють геометричний матеріал, який мав би мати випереджальний напрямок навчання та дозволив би зміцнити знання учнів і швидкість вивчення теми з математики; студенти рідко використовують наочність: таблиці, графіки, схеми, які є засобом математичного моделювання. З огляду на це, використання математичного моделювання під час вивчення дисциплін математичного циклу, націлені на покращення процесу формування математичної компетентності в майбутніх учителів початкової школи, в тому числі - на випередження та недопущення тих недоліків, які трапляються під час проходження практики в початковій школі.

Методи математичного моделювання використовуються нами під час вивчення таких дисциплін як «Основи початкового курсу математики» для студентів 3го курсу та «Математика» для студентів 1-2 курсів. Математичне моделювання відбувається через постановку задачі (студенти мають прийняти рішення про необхідність моделювання); формулювання властивостей об'єкта моделювання, які потрібно відобразити на моделі і використати під час

розв'язання поставленого проблемного завдання; побудова математичної моделі; виконання дослідження та спрогнозувати подальші дії над об'єктом. Використовуємо у своїй роботі різні види моделювання: чисельне моделювання (використання числових та буквених виразів), геометричне моделювання (використання фігур з розділів планіметрії та стереометрії як моделей реальних фігур при розв'язуванні прикладних задач) та аналітичне моделювання (побудова графіків функцій, розв'язування рівнянь, нерівностей та їх систем, похідна, інтеграл). Математичні моделі використовуються нами для розуміння математичних понять, створення розуміння цілої низки задач з різних тем та при доведенні теорем.

Під час проведення занять з математики математичне моделювання здійснюється за допомогою пояснювально-ілюстративного методу, виконання досліджень присвячених застосуванню математики в професійній діяльності людини. Таким чином, математичне моделювання вводиться не через передачу готового матеріалу чи ходу розв'язання задачі, а через самостійне «відкриття» його студентами. Наприклад, після вивчення нової теми, ми даємо можливість студентам заглибитись в проблему з такими математичними фактами, що не входять в обов'язкові результати навчання, а сприяють формуванню математичної культури, розширенню їхнього математичного світогляду, формуванню інтересу до вивчення математики та формуванню математичної компетентності в цілому. Наприклад, під час вивчення розділу «Похідна», студенти виконуючи тренувальні вправи та працюють одночасно над дослідженням «Застосування похідної в житті людини». Такі дослідження відбуваються у формі гри або дебатів, відбуваються паралельно із вивченням теми, тому не перенавантажують студентів та є підсилюючим фактором для закріплення матеріалу, що вивчається

Більшості студентам педагогічного коледжу важким для сприйняття є розділ

геометрії, аже в них на недостатньому рівні розвинене просторове мислення, що призводить до того, що майбутні вчителі початкової школи не можуть правильно виконати малюнок до задачі. Постає питання: «А як тоді такі вчителі будуть навчати математиці учнів початкової школи?». На допомогу студентам для якісного засвоєння матеріалу з математики використовуємо математичне моделювання. Майбутнім учителям початкової школи пропонуються вправи на конструювання моделей просторових тіл з картону, або пластику, завдання які містять розгортки многогранників чи тіл обертання. Вважаємо, що подібна робота з моделями сприятиме покращенню сприйняття студентами просторових фігур. Наприклад, під час вивчення теми «Відстані у просторі» ми використовуємо наступні заготовлені моделі (Рис. 1).

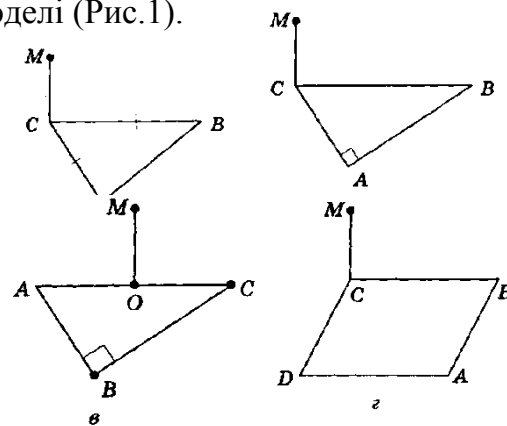

Рис. 1

- а) $MC \perp (ABC)$, $AC = BC$;
- б) $MC \perp (ABC)$, $\angle BAC = 90^\circ$.
- в) $MO \perp (ABC)$, $AO = OC$, $\angle ABC = 90^\circ$;
- г) $ABCD$ — квадрат, $MC \perp (ABC)$.

Використання подібних моделей дає змогу зекономити час під час заняття, окреслити основні підходи до побудови малюнка до задачі та сформулювати в студентів модель побудови перпендикуляра від точки до прямої, від прямої до прямої, відстані між площинами. Практика побудови таких моделей показує, що у більшості студентів формується правильне розуміння усіх можливих випадків зображення відстаней в просторі, серед яких студенти обирають правильний напрямок у ході розв'язання подібних задач, адже правильно виконаний малюнок

– це основа для подальшої роботи над задачею.

Досить часто, на етапі ознайомлення майбутніх учителів із задачею та способом її розв'язування, використовуємо модель «Ціле-частина». Наприклад, розглянемо задачу: «Розгорткою бічної поверхні конуса є сектор з кутом 150 градусів. Радіус основи конуса дорівнює 15 см. Знайдіть твірну конуса». Пропонуємо студентам зобразити окремо модель круга та конуса, тобто розбити на частини поставлену проблему та зобразити модель кожної з утворених фігур. Рекомендуємо встановити співвідношення між виконаними рисунками та окремими елементами. Задаємо запитання типу: «чим є твірна конуса в побудованому крузі і як її можна знайти?»; «як довжина основи конуса залежить від довжини дуги сектора?», «як знайти довжину дугу кола, якщо відомо радіус кола?». Отримавши відповіді на поставлені запитання, пропонуємо студентам підвести підсумок та провести аналогію ходу розв'язання для подібних задач на тіла обертання. А також даємо завдання майбутнім учителям початкової школи можливість скласти до цієї задачі обернену.

Під час вивчення теми «Комбінації фігур» та розв'язуванні задач на комбінацію многогранників і куль звертаємо увагу студентів та важливості правильного визначення положення центра вписаної або описаної кулі. Пропонуємо записати правила та використати їх під час перегляду 3-D зображень комбінації фігур: **«Центром кулі, описаної навколо многогранника, є точка, рівновіддалена від усіх його вершин, а кулі, вписаної в многогранник, — точка, рівновіддалена від усіх його граней. Центром кулі, вписаної у правильний многогранник, є точка перетину його бісекторних площин і т. д.** Таким чином створюємо у студентів математичну модель роботи над задачами з комбінації фігур.

Під час вивчення теми «Побудова перерізів многогранників» ставимо

студентам 2 проблемні запитання: побудувати лінію перетину двох площин; побудувати точку перетину прямої і площини. Для побудови лінії перетину двох площин — січної площини і грані многогранника вносимо ідею необхідності знаходження двох точок шуканої прямої і через них провести пряму.

Висновки. Наші дослідження показали, що використання математичного моделювання під час занять з математики не лише підсилює мотивацію вивчення математичних дисциплін, а й дає можливість майбутнім учителям початкової школи: пов'язати вивчені розділи з математики між собою та розв'язувати задачі на поєднання знань з кількох розділів математики; здійснити якісну візуалізацію процесу навчання; залучати студентів до дослідницької діяльності і як результат - продовжити формувати у студентів – майбутніх учителів початкової школи їх математичну компетентність. Таким чином, вивчення математичних дисциплін із використанням математичного моделювання сприяє ефективній математичній та відповідно професійній підготовці майбутніх учителів початкової школи. Студенти починають сприймати математику як комплекс взаємопов'язаних елементів та розуміти як влаштовані зв'язки між математичними задачами.

Ця стаття демонструє практичні можливості реалізації математичних моделей у декількох темах з математики. Існують й інші теми, для вивчення та якісного засвоєння яких студентами педагогічних коледжів варто було б розробити пакет математичних моделей. Тому питання використання математичного моделювання на заняттях з математики в педагогічних коледжах для формування математичної компетентності в майбутніх учителів початкової школи залишається актуальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Айстраханов Д. Д. Програмне забезпечення моделювання професійної компетентності випускників професійно-технічних закладів. Журнал. 2013. № 10. Режим доступу до журн. : URL: <http://www.umo.edu.ua/elektronne-naukove-faxove-vidannya-qteoryata-metodika-upravlnnya-osvtoyuq>.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ : Атіка, 2008. 684с.
3. Ботузова, Ю.В. Динамічні моделі Geogebra на уроках математики як основа STEM-підходу. Фізико-математична освіта. 3(17), 2018., с. 31-35. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2018-017-3-005>.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Горошко Ю. В. Система інформаційного моделювання у підготовці майбутніх учителів математики та інформатики: дис. д-ра пед. наук: 13.00.02. Київ, 2013. 35 с.
6. Гриб'юк О. О. Імерсивні технології у процесі навчання предметів математичного циклу: становлення нової освітньої парадигми. Педагогічні науки: теорія та практика. 2021. №4 (40). С. 35-45.

*Стаття надійшла до редакції
11 лютого 2024*

ВПЛИВ ОСВІТНЬОЇ ІННОВАТИКИ НА КРЕАТИВНИЙ РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

УДК 378.011.3-051:37.015.31]:37.013.3-027.31

ВОЙТЕНКО ГАЛИНА

методист, викладач філологічних дисциплін

КУЗЕМА ГАННА

здобувачка освіти

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г. Шевченка

Abstract. *The article substantiates the essence of educational innovation as a separate field of scientific knowledge. Modern requirements for the professional training of future teachers in the development of creative abilities are presented. The expediency of using innovative technologies in the process of forming a creative gifted personality of the future teacher in various types of educational activities under new market conditions has been proven.*

Key words: *educational innovation, students.*

Постановка проблеми. Творча активність – це властивість особистості, яку слід розвивати у кожного студента, незалежно від рівня розвитку його творчих здібностей. Завдання вищої школи – виявити і розвинути їх в освітній діяльності. Розвинути креативні професійні здібності – це означає озброїти майбутнього фахівця способом діяльності, навичками виконання майбутньої роботи, створити умови для розвитку обдарованої особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творче самовираження не виключає

самовираження студентів освітній діяльності. У процесі використання інноваційних технологій навчання розвиток творчого самовираження удосконалює старі і створює нові знання, навички і вміння, розширює межі їх застосування, підвищує рівні оволодіння ними, репродуктивна діяльність збагачується елементами творчої діяльності студентів.

Пошуки у цьому напрямі вели психологи і педагоги Пономарьов Я.О., Лук О.Н., Леонт'єв А.Н., Тихомиров О.К., Ковальов А.Г., Якобсон П.М., Моляко В.О., Івахненко

Л.І., Анічкін С.О., Волков І.П. Васянович Г.П. та інші.

Метою дослідження є проблема формування творчої обдарованої особистості майбутнього вчителя у процесі використання інноваційних технологій навчання, заохочення, сприяння і проведення комплексної роботи, спрямованої на забезпечення умови для самореалізації студентів у різних видах теоретичної і практичної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження В межах існуючої системи є різні моделі навчання. Г.Васянович пропонує класифікацію моделей навчання:

- трансляційна модель;
- формуюча модель;
- розвиваюча модель;
- активізуюча модель;
- вільна модель[2].

Для педагогічних технологій характерним є систематичний підхід врахування досягнень педагогіки, психології, соціології, теорії управління тощо. Метою педагогічних технологій є постійне збагачення досвідом творчості і формування механізму самоорганізації і самореалізації особистості. Реалізація такого завдання вимагає іншого підходу до навчання, до виділення і моделювання видів діяльності, допомагає виробити у студентів активне ставлення до довкілля.

Сучасна модель освіти включає:

- ✓ предмет пізнання; способи діяльності;
- ✓ досвід творчої діяльності;
- ✓ емоційно-ціннісне ставлення до світу.

Від студентів викладачі вимагають самоорганізації, організації освітньої діяльності, розвитку аналітичних здібностей, умінь пізнавальної діяльності, самостійність, творче ставлення до завдань. Успішність навчання залежить від сформованості мотиваційної сфери, наявних знань, ціннісних орієнтацій та установок.

Викладачі відкривають у студентів можливість процесу самореалізації себе як особистість. Творчі студенти досягають засобів саморегулювання, самооцінки і

внутрішнього стимулювання, що веде до комфортної душевної рівноваги.

Розвиток особистості на всіх етапах її життєдіяльності – це умови, засади всебічного розвитку особистості, забезпечення її творчого потенціалу, реалізації здібностей, зростання компетентності, удосконалення отриманих знань, умінь, навичок у майбутній професійній діяльності.

Вивчаючи інноваційні процеси у галузі освіти, інноватика як наукова дисципліна покликана розкривати сутність їх наукового проектування і мистецького втілення, виявити закономірні зв'язки між традиціями і новаціями, обґрунтувати моделі системних нововведень в установах і закладах освіти.

Основними *складовими освітньої інноватики* є:

- теорія створення інновацій у системі освіти;
- методологія сприйняття, оцінки та інтерпретацій нового у соціології, дидактиці, психології, педагогічному менеджменті;
- технологія і досвід практичного застосування освітніх інновацій [1].

Виділяють дослідницькі завдання *освітньої інноватики*:

- обґрунтування її місця у системі загальнонаукового і соціально-психологічного знання;
- висвітлення основних функцій та їх роль в теоретичному осмисленні шляхів реформування системи освіти;
- визначення перспектив функціонування, розвитку і управління освітніми закладами;
- застосування і впровадження освітньої інноватики як критеріальної оцінки перспективного педагогічного досвіду;
- розроблення понятійно-категоріального апарату освітньої інноватики;
- розкриття тенденцій розвитку інноваційних процесів у системі національної освіти;
- підготовка рекомендацій щодо

практичного втілення інноваційних процесів.

Перспективними напрямками освітньої інноватики є:

- інноватика як окрема галузь наукового знання;
- інноваційні процеси в освіті як предмет методологічного дослідження;
- наукова проблематика інноваційних процесів у сучасній філософії освіти;
- стратегічний розвиток засад теоретичної освітньої інноватики;
- суперечності інноваційної діяльності і способи їх розв'язання;
- оновлення освітньої практики на основі соціально-психологічних закономірностей розвитку інноваційних процесів;
- зміст, структура і функції освітньої інноватики;
- прикладні аспекти обґрунтування освітньої інноватики;
- інноватика у системі наукового знання;
- необхідні і достатні умови реалізації інноваційних процесів у освіті;
- норми інноваційної діяльності тощо.

Інноваційність відносять як до дидактичної організації навчання, так і до її соціально значущих результатів. У розвитку теорії освітнього процесу в сучасній педагогіці є шляхи:

- модернізація традиційного навчання;
- інноваційний підхід до освітнього процесу.

Тенденція до неперервності освітнього процесу потребує структурного і змістового його оновлення. Відбувається процес інтеграції різних підходів до навчання у світовій практиці, виникла потреба вчителів у нових освітніх технологіях.

Інноваційні педагогічні технології спрямовуються на забезпечення умов для самореалізації студентів у різних видах теоретичної і практичної діяльності. В основі оновлення методів, прийомів навчальної діяльності мають бути гуманістичні стосунки, партнерські відносини, принципи рівноправного діалогу

викладач-студент.

Визначальною спрямованістю такої роботи є розвиток самостійності студентів, їхньої пізнавально-дослідницької діяльності, систематичне формування у них вмій відстоювати свою точку зору, оцінку життєвих фактів і явищ, власні погляди, переконання та ідеали.

Для розвитку творчої уяви використовують комплекс вправ, рольові та ділові ігри, моделювання професійних завдань на кмітливість, які ламають стереотипи. У ході занять студенти вчаться користуватися методами генерації ідей. Важлива роль для розвитку творчого мислення студентів, має опанування системним оператором, або схемою талановитого розв'язання завдань[3]. Інноваційні педагогічні технології спрямовуються насамперед на забезпечення умов для самореалізації студентів у різних видах теоретичної і практичної діяльності.

Від педагога вимагається система послідовних дій, направлених на досягнення цілей освіти які висуваються сучасним суспільством. .

Важливими умовами міцного засвоєння знань і умінь, застосування їх на практиці є: мистецтво педагога викликати інтерес до предмету та активне відношення студента до освітньої роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Інноваційні технології навчання впливають на проблеми формування творчої особистості майбутнього вчителя сприяють проведенню комплексної роботи, спрямованої на забезпечення умов для самореалізації студентів. В основі лежить принцип безпосередньої участі, який зобов'язує викладача зробити кожного студента учасником освітнього процесу що шукає шляхи і способи вирішення проблем. Інноваційні технології навчання формують моральний, інтелектуальний, фізичний, естетичний розвиток студентів, впливають на зростаючу активність студентів у відношеннях з оточуючим світом, розвиток творчого самовираження

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галузінська М.І., Харченко І.М. Педагогічні технології навчання у закладах загальної середньої освіти: навчальний посібник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. 259 с.
2. Крамська З.М., Галузінська М.І. Педагогічна майстерність викладача вищої школи. Умань: Видавець Сочинський М.М., 2021. 238 с.
3. Пащенко М.І. Інноваційні технології навчання: словник-довідник. Умань: ПП Жовтий, 2016. 194 с.

*Стаття надійшла до редакції
15 лютого 2024*

ПРОЄКТУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ДИТИНИ

УДК 373.2.091:006.76]:37.015.3-053.4

КРАМСЬКА ЗОЯ

в.о. директора, заступник директора з наукової роботи, доктор філософії

КРУГЛИК МАРИНА

здобувачка освіти

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т.Г. Шевченка*

Abstract. *The article summarizes the main provisions in the areas related to personality development. The characteristics of the preschool education system of Ukraine are proposed. The implementation of pedagogical design technology in practice ensures the creation of a favorable environment aimed at the discovery and actualization of resources for the creative development of the individual.*

Key words: *pedagogical design, educational space, child.*

Постановка проблеми. Актуалізація проблеми підготовки майбутнього фахівця вимагає від педагогічних колективів закладів фахової освіти відповідності сучасним тенденціям розвитку, конкурентоспроможності в умовах, що відповідають соціальним запитам суспільства. Важливою умовою підвищення якості освіти, її доступності є спадкоємність дошкільної і початкової ланок, спрямованої на створення і збереження у дитини цілісної картини світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення розвитку особистості дитини, можна згрупувати за *напрямами:*

- розвиток допитливості у дитини дошкільного віку як основи розвитку пізнавальних здібностей майбутнього учня початкової школи;
- формування творчої уяви як напряму інтелектуального і особистісного розвитку дитини;

– розвиток уміння спілкуватися з дорослими й однолітками – як однієї з необхідних умов успішності освітньої діяльності.

Мета дослідження полягає у визначенні умов підвищення якості освіти, її доступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок, спрямованості на створення і збереження у дитини цілісної картини світу.

Виклад основного матеріалу.

Система дошкільної освіти в Україні має *характеристики:*

- для споживача освітньої послуги якість умов освітнього процесу є пріоритетною, а для замовника (батьки дитини) – суб'єктивною;
- відсутність формалізованого результату щодо завершення освітньої програми;
- несаможиттєвість споживача послуг;
- низька мобільність дітей.

Також наявні *недоліки* у системі фінансово-економічних відношень закладів дошкільної освіти:

- не розподілено сфери відповідальності між виконавцем та замовником освітніх послуг;
- фінансується заклад, а не освітні послуги;
- відсутній взаємозв'язок між бюджетними витратами та обсягом і якістю послуг;
- заробітна плата педагогів не залежить від інтенсивності та якості освітніх послуг;
- чинна система фінансування дошкільної освіти породжує соціальну несправедливість:
- у різних закладах дошкільної освіти різний обсяг коштів на одного вихованця;
- частина замовників не має можливості скористатися бюджетною освітньою послугою[1].

Наведені положення свідчать, що вирішення проблеми повинно відбуватись за двома *напрямами узгодження*:

- мети і змісту дошкільної освіти;
- змісту і способів пізнавальної діяльності дошкільників на різних вікових етапах.

Ефективне *оновлення дошкільної освіти* пов'язано з :

- особистісно-зорієнтованою концепцією (І.Бех, І.Якиманська тощо);
- культурологічним підходом в освіті (В. Біблер тощо) [2].

Пріоритетним у вирішенні цієї проблеми є єдиний підхід до побудови освітнього процесу, включаючи технологію оцінювання якості освіти. Це дозволяє створити у закладах дошкільної освіти єдиний освітній простір.

Під розвивальним освітнім середовищем розуміємо спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку і дорослішання особистості. Створення освітнього середовища дозволяє дитині усвідомити власні можливості, виявити ініціативу і всесторонньо реалізувати себе завдяки вирішення *завдань*:

- визначити специфіку гармонії дитини і освітнього простору, причини можливого конфлікту між ними, позначити межі

прояву цього конфлікту;

- виявити властивості і характеристики освітнього простору і процесу його створіння, провести на цьому ґрунті критичний аналіз сучасного стану взаємодії дитини і предметного світу;
- розглянути процес проектування як систему, що охоплює дитину, яка має певні психічні риси;
- проаналізувати методи проектування предметного середовища для подальшого включення цих методів до моделі проектування освітнього простору;
- виявити структурні елементи моделі проектування освітнього простору і визначити характер їх взаємозв'язку.

Розглядаючи освітній простір як систему чинників, його створення можливо, якщо:

- модель освітнього простору охоплює функціонально пов'язані зовнішні і внутрішні компоненти;
- модель зв'язана з елементами предметно-просторового середовища і сучасних інноваційних педагогічних технологій;
- проектування і реалізація освітнього простору орієнтовано на показники особистісного розвитку і зростання дитини і педагога[3].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Конкурентоспроможність системи дошкільної освіти – це її перевага щодо інших аналогічних об'єктів, яка характеризується вмінням задовольняти освітні потреби населення за рахунок надання відповідних послуг; актуалізувати свою діяльність відповідно до чинного правового, нормативно-методичного, інформаційного психолого-педагогічного забезпечення. Освітня ідея сформульована як розвиток індивідуальних можливостей дитини у різних аспектах людського життя, становлення основ внутрішньої свободи і самостійності дитини у відносинах з оточуючими людьми і середовищем. Заклади дошкільної освіти – розвивальні і охоронні з погляду фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бачинська Є. М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні/Є. М. Бачинська // Педагогіка і психологія. № 1 (54). 2007. С. 79 – 88.
2. Галузінська М.І. Модернізація міжнародного освітнього простору: збірник «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи»: матеріали п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції. Місто Умань 10-11 жовтня 2019 року. // FOLIA Comeniana: Вісник Польської-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського. Умань, ВПЦ «Візаві».2019. С.56-59.
3. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Одеса, 2005. 24 с.

Стаття надійшла до редакції
19 грудня 2023

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЄКТУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.2.091:006.76

ПАЩЕНКО МАЯ

кандидат педагогічних наук, доцент

КОВАЛЕНКО КАТЕРИНА

здобувачка освіти

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т.Г. Шевченка

Abstract. *The article presents the principles of designing educational space in preschool education institutions. The implementation of pedagogical design technology in practice ensures the creation of a favorable environment aimed at the discovery and actualization of resources for the creative development of the individual. The implementation of the educational space model leads to the personal development and growth of both the child and the teacher.*

Key words: *pedagogical design, educational space, preschool education institution.*

Постановка проблеми. У закладах дошкільної освіти використовуються традиційні і сучасні авторські підходи адаптовані до дошкільного віку інноваційні технології (Ш.Амонашвілі, С.Лисенкової, М.Монтессорі, Б.Нікітін та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Реалізація моделі освітнього простору веде до особистісного розвитку і зростання дитини. Це виражається по відношенню до дитини у:

- зниженні або відсутності загальної тривожності;
- емоційно-позитивному ставленні до інших людей, природи, себе;
- пізнавальної активності;
- прагненні створювати свій творчий продукт;

– підвищенні рівня самооцінки особистості дитини.

Мета дослідження полягає у визначенні технології педагогічного проектування, яка припускає цілеспрямоване створення нових, доцільних форм діяльності шляхом реалізації проекту підвищення якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Закономірності педагогічного проектування освітнього простору пов'язані з розумінням його як інноваційного процесу, що проходить етапи локальних, модульних і системних змін з урахуванням зовнішніх і внутрішніх умов.

Принципи проектування освітнього простору охоплюють:

- розвиток дошкільника в контексті

особистісно-зорієнтованого підходу з урахуванням сензитивних періодів, провідних видів діяльності, творчого розвитку дитини;

- урахування соціокультурного контексту проектування, його культуровідповідності та діалогічності;

- збагачення умов розвитку від мономоделі середовища до середовища відкритого типу;

- інтеграцію спілкування, пізнавальної, перетворювальної, оцінно-контрольної та інших видів діяльності дитини;

- взаємодію соціокультурного досвіду, професійного, особистісного досвіду педагога і особистісного досвіду дитини;

- співтворчість і співпраця всіх суб'єктів освітнього простору[2].

Проектування освітнього простору – складний багаторівневий процес, що реалізовує у взаємозв'язку діагностичну, проектно-нормативну, прогностичну, організаційно-координаційну, коректувальну, аналітико-інформаційну педагогічну діяльність.

Об'єктами проектування освітнього простору є: вихованість і навченість дітей, професійна компетентність і майстерність педагога, процеси педагогічної діяльності. Основними функціями управління проектуванням освітнього простору науковці вважають інформативну, мотиваційну, розвивальну, координаційну. Сучасний освітній процес неможливий без інноваційного оновлення, залучення педагогічних технологій, апробації і адаптації до сучасних вимог нового змісту дошкільної освіти. Значну роль у розвитку освітнього простору, його відповідності гуманістичній парадигмі освіти посідає педагогічне проектування.

Педагогічне проектування розглядається як феномен, що виник у результаті взаємодії новітніх тенденцій у розвитку педагогічної теорії та інноваційної педагогічної практики, а також як компонент процесу рішення педагогічної проблеми [1]. Педагогічне проектування

здійснюється як науково-теоретичне дослідження у послідовності: історія – методологія – теорія – технологія. Проектування освітньої системи припускає знання об'єктивних закономірностей процесу навчання, яка досягається як результат його теоретичного дослідження [3].

Проектування і здійснення перетворень у сучасному закладі дошкільної освіти здійснюються з урахуванням самодостатності, компенсаторних можливостей, здібності до саморозвитку соціокультурного освітнього простору закладу дошкільної освіти за рахунок його внутрішніх ресурсів.

Відмінною рисою педагогічного проектування є його спрямованість на створення і зміну організованих процесів розвитку, виховання і навчання. Воно дозволяє обґрунтовувати прогноз, розробку і реалізацію змін у конкретному педагогічному середовищі, які сприяють його вдосконаленню.

Під педагогічним проектуванням ми розуміємо професійну діяльність педагога, що ініціюється проблемою, яка охоплює строго впорядковану послідовність дій, які приводять до інновацій у практиці роботи з дітьми.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Технологія педагогічного проектування припускає цілеспрямоване створення нових, доцільних форм діяльності спочатку за допомогою випереджаючих уявлень, а потім шляхом реалізації відповідного проекту.

Отже, впровадження у практику технології педагогічного проектування забезпечує створення сприятливого середовища, спрямованого на відкриття, актуалізацію ресурсів творчого розвитку особистості, завдяки технології педагогічного проектування у закладі дошкільної освіти може бути створено самобутню ситуацію розвитку особистості дитини з урахуванням реальних педагогічних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бачинська Є.М. Механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні / Є. М. Бачинська // Педагогіка і психологія. № 1 (54). 2007. С. 79 – 88.
2. Євтодюк А. В. Синергетичні засади моделювання освітніх систем: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. К., 2002. 24 с.
3. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Одеса, 2005. 24 с.

Стаття надійшла до редакції

11 січня 2024

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 378: 001.891.54

СИНЕГУБ ЯРОСЛАВА

методист, кандидат філологічних наук

ГОРДІЙЧУК МАР'ЯНА

здобувачка освіти

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж

ім. Т.Г. Шевченка

Abstract. *The article defines the tasks of educational policy in Ukraine. The influence of personally oriented training on the strategy of activity and development of higher education institutions and on the success of providing services on the domestic educational market is emphasized. The influence of pedagogical design technology, which assumes the purposeful creation of new expedient forms of activity through the improvement of the quality of education, is determined.*

Key words: *educational environment, pedagogical design technologies, higher education institutions.*

Постановка проблеми. Пріоритетним завданням освітньої політики в Україні є забезпечення вільного, рівного доступу громадян до якісної освіти. Доцільно максимально враховувати прогресивний зарубіжний досвід, зокрема, щодо впровадження інноваційного, гуманістичного типу освіти; багатокомпонентного змісту освіти, що охоплює і знання, і способи практичної діяльності, і формування ціннісних орієнтацій особистості; творчого підходу до оволодіння знаннями, зокрема, вміння самостійно набувати знання з різних інформаційних джерел; компетентнісної моделі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції щодо виведення системи освіти в Україні на рівень світових стандартів вимагають пошуку теоретико-методологічного обґрунтування, експериментальної

апробації нових моделей навчання і виховання. При цьому пріоритетним напрямком реформування освіти є її гуманізація, переорієнтація освітнього процесу в закладах освіти на особистість дитини.

Особистісно орієнтована освіта є суттєвим компонентом стратегії діяльності та розвитку закладів вищої освіти, умовою їх успішності на сучасному вітчизняному ринку освітніх послуг.

І. Якиманська вихідні положення *особистісно орієнтованого навчання* визначає через позиції:

– забезпечує розвиток і саморозвиток особистості учня як суб'єкта пізнавальної та предметної діяльності;

– забезпечує кожному учневі, спираючись на його здібності, нахили, інтереси, ціннісні орієнтації та суб'єктивний досвід, можливість реалізувати себе в різних видах діяльності;

– зміст освіти, її засоби й методи організуються так, щоб учень мав можливість вибирати предметний матеріал, його вид та форму;

– освіченість як сукупність знань, умінь, індивідуальних здібностей є найважливішим засобом становлення духовних та інтелектуальних якостей учня і має бути основною метою сучасної освіти;

– освіченість формує індивідуальне сприйняття світу, можливості його творчого перетворення, широке використання суб'єктивного досвіду в інтерпретації та оцінці фактів, явищ, подій навколишньої дійсності на основі особистісно значущих цінностей і внутрішніх настанов;

– найважливішими чинниками особистісно орієнтованого навчального процесу є ті, що розвивають індивідуальність учня, створюють умови для його саморозвитку та самовираження;

– будується на принципі варіативності[2].

Мета дослідження полягає у визначенні технології педагогічного проектування, яка припускає цілеспрямоване створення нових, доцільних форм діяльності шляхом реалізації проекту підвищення якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Суть стратегічної мети навчання та виховання заклади освіти України вбачають у гармонійному розвитку фізичних і духовних сил, здібностей, обдаровань особистості дитини, в забезпеченні оптимального прикладання цих сил в умовах оновлення суспільства, у формуванні внутрішньої інтелектуально-моральної свободи дитини, а змістом педагогічного процесу вважають основи культури – культуру духовних потреб, орієнтацію на соціально значимі духовні цінності, засвоєння основних уявлень і понять теорії моралі, права, мистецтва, ознайомлення з кращими творами мистецтва, розвиток у дітей художньої творчості.

Завдяки моделі цілісного педагогічного процесу або системи здійснюється соціалізація, формується ставлення до світу,

світогляд, основні мотиви, стимули, форми поведінки, виробляється спрямованість як соціальне ядро особистості.

Зміст педагогічного процесу впливає на формування духовних потреб й ціннісних орієнтацій дитини, озброює її знаннями, способами пізнання й перетворення світу, розкриває їй шляхи та форми задоволення матеріальних і духовних потреб, активно сприяє психічному здоров'ю, професійному, інтелектуальному та емоційно-вольовому розвитку учнів.

Ефективність будь-якої моделі педагогічної системи зумовлена системою закономірностей функціонування цієї системи, кожна з яких визначає залежність результату від:

- усвідомлення мети, завдань і принципів моделювання педагогічної системи та педагогічного процесу навчального закладу;

- наявності відповідних меті науково обґрунтованих програми та планів діяльності навчального закладу;

- рівня координації діяльності учасників педагогічного процесу;

- впровадження відповідної системи аналізу та контролю основних показників модельованого педагогічного процесу;

- наявності механізмів регулювання педагогічного процесу та коригування його результатів відповідно до моделі;

- наявності системи оцінювання результатів діяльності та співвіднесення їх із прогнозованими результатами моделі;

- рівня готовності управлінців до аналітичної діяльності, яка дає змогу оцінити ступень відповідності реального педагогічного процесу прогнозованій моделі[1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Слід зазначити, що сучасна вітчизняна педагогічна реальність та ринок освітніх послуг розвивається швидше, ніж педагогічна теорія, яка покликана розробляти освітні моделі відповідних педагогічних систем. Тому актуальним залишається завдання створення інноваційних педагогічних моделей та з'ясування умов і границь їх використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Галузінська М.І. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до впровадження креативних технологій навчання: монографія / М.І. Галузінська. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. 185 с.
2. Касярум Н. В. Освітній простір як характеристика сучасної системи освіти // <http://intellect-invest.org.ua>
3. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Одеса, 2005. 24 с.

*Стаття надійшла до редакції
02 лютого 2024*

ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

УДК 37.091:504(477)

ДЕНИСЮК ТЕТЯНА,

завідувач навчально-методичного кабінету,

кандидат філологічних наук

ГОРОБЧУК КАТЕРИНА

здобувачка освіти

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж

ім. Т.Г. Шевченка

Abstract. *In the article, we define the concept of "educational space". The content of this pedagogical phenomenon includes the meaning of a specially organized pedagogical environment as a structured system of pedagogical factors and the conditions for their development in the process of its formation.*

Key words: *educational space, educational environment, educational system of Ukraine.*

Постановка проблеми. Для створення моделі освітньої системи використовують освітній простір, освітнє середовище тощо.

Освітнє середовище (з позиції суб'єкта) – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні (В.Ясвін).

Освітнє середовище (з позиції об'єкта) – сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття навчальне або освітнє середовище та зв'язане з ним поняття освітній простір набуло широкого розповсюдження в сучасній педагогіці та педагогічній психології. Загально-

філософське тлумачення середовища пов'язано з уявленням про систему: коли ми виділяємо для розгляду певну систему, все, що до неї не відноситься, стає її зовнішнім середовищем, а те, що відноситься, – внутрішнім. Природа є середовищем існування організму, а для людини середовищем є її психічне, духовне, соціальне, культурне оточення.

Відповідно, поняття *освітнє середовище* відображує екологічний підхід до освіти. Внутрішнє середовище певної освітньої системи є зовнішнім середовищем для будь-якої особистості, яка в ній розвивається.

Мета дослідження полягає у створення моделі освітньої системи за допомогою освітнього простору, освітнього середовища для підвищення якості освіти.

Виклад основного матеріалу. Екологічним таким підхід названий тому, що створення навчальних середовищ має певне відношення до психології довкілля, яка вивчає перш за все взаємини між людиною і його повсякденним просторово-предметним середовищем. Під просторово-предметним розуміють середовище, елементами якого є матеріальні, створені людиною об'єкти і предмети, розташовані певним чином у фізичному просторі. Невідповідність організації просторово-предметного середовища людини його природі деструктивно впливає на різні структури людської психіки, деформує і руйнує особистість.

Г.Ковальов виділяє структурні компоненти освітнього середовища:

- фізичне оточення;
- людський фактор;
- програма навчання.

Основні типи освітнього середовища (за Я.Корчаком):

- догматичне освітнє середовище – сприяє розвитку пасивності і залежності дитини;
- кар'єрне освітнє середовище – сприяє розвитку активності і залежності дитини;
- безтурботне освітнє середовище – сприяє вільному розвитку й зумовлює пасивну життєву позицію дитини;
- творче освітнє середовище – сприяє вільному розвитку активної дитини[2].

Освітнє середовище – це сукупність природних, фізичних та соціальних об'єктів й суб'єктів, які впливають на формування учня, на його творчий, професійний та особистісний розвиток, сприяють становленню міжсуб'єктних взаємодій та особистісно орієнтованих педагогічних комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня в навчальному закладі та поза його межами. Це середовище складає поле впливів на дитину: педагогічних, виховних, освітніх, професійних, соціокультурних.

Поняття «поля» ввів до психологічних та соціальних наук відомий німецький вчений Курт Левін, який ілюстрував смисл поля

суб'єкта за допомогою «експерименту з підгляданням». Виходячи з цього класичного експерименту, бачимо, що головною смисловою, ціннісною складовою будь-якого освітнього середовища стає створення комфортних умов перебування учня в ньому, які підкріплюється певною мотивацією[1].

У педагогічній літературі термін «освітнє середовище» також застосовується як синонім поняття «освітній простір». Незважаючи на те, що ці поняття дуже близькі та взаємообумовлені, вони нетотожні. І. Шендрік з цього приводу зауважує, що поняття “освітній простір” та “освітнє середовище” розрізняються тим, що:

– середовище характеризується статичністю, у той час як простір – динамічністю, оскільки формує та відображає елементи складної системи соціальних зв'язків закладу освіти;

– на відміну від середовища, простір характеризується суб'єктивним сприйняттям;

– середовище – це даність, а простір є результатом конструктивної діяльності[2].

Більшість дослідників означеної проблеми під поняттям «освітній простір» розуміють:

– певну територію, яка пов'язана з масштабними явищами у галузі освіти;

– певну частину соціального простору, у межах якої здійснюється нормована освітня діяльність;

– як єдність, цілісне утворення в галузі освіти, яке має свої межі, що уточнюються окремо, – світовий освітній простір, міжнародний освітній простір, європейський освітній простір, освітній простір регіону, школи, шкільного класу;

– як педагогічну реальність, яка заявляє про себе співбуттям Людини і Світу через освіту, містить у собі та являє собою баланс культурного і цивілізаційного, виражаючи його через знаковість освітнього середовища (О.Леонова) [1].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукових джерел, що стосуються проблеми освітнього простору,

дозволяє дійти певних висновків:

- освітній простір відображає систему соціальних зв'язків та відношень у галузі освіти, характер взаємовідношень суспільства і соціальних інститутів, пов'язаних із задоволенням освітніх потреб суспільства;
- освітній простір – структурована система педагогічних факторів, що забезпечують зустріч, взаємодію, осмислення та пізнання особистістю у процесі її розвитку та становлення спеціально організованого педагогічного середовища;
- освітній простір – місце перетинання діяльності всіх учасників освітнього

процесу, де забезпечується використання та активізація їх творчого потенціалу;

- освітній простір має часові характеристики суспільного розвитку, що існує у модусах: минулого теперішнього та майбутнього;
- освітній простір завжди має певні особливості залежно від його географії;
- освітній простір характеризується обсягом освітніх послуг, потужністю, інтенсивністю освітньої інформації, освітньою інфраструктурою, певною культурою;
- проектування освітнього простору є організаційною основою інноваційного розвитку закладу освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Касярум Н. В. Освітній простір як характеристика сучасної системи освіти // <http://intellect-invest.org.ua>
2. Рибка Н. М. Єдиний освітній простір як інтегративна система: соціально-філософський аналіз: Автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Одеса, 2005. 24 с.

*Стаття надійшла до редакції
22 лютого 2024*

ДИСТАНЦІЙНЕ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ: ВАЖЛИВІ АКЦЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

(з досвіду роботи)

УДК 378.147.091.33-027.22:373.22]:37.018.43

ТРОЯН НАТАЛІЯ

завідувач навчально-виробничої практики, викладач

ДІДЕНКО АНАСТАСІЯ

здобувачка освіти

*КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж ім. Т.Г. Шевченка»*

Abstract: *the article clarifies the actuality of the problem and important points of the distant teaching practice for the future pre-school teachers. It also underlines the role of the distant learning in the process of implementation the main tasks of the practical training of the future specialists of the pre-school education in the peculiar conditions of the higher and pre-higher educational establishments.*

Key-words: *distant learning, the distant teaching practice, the student, the future pre-school teacher.*

Постановка проблеми. Освіта, як і всі сфери життя суспільства, зазнала змін в умовах воєнного стану. Українська система освіти – одна із цінностей, яку ми маємо не тільки захищати на освітянському фронті, а

і спрямовувати освітянську галузь на активізацію цілеспрямованої діяльності щодо впровадження сучасних підходів до організації освітнього процесу в закладах освіти. В умовах реалізації освітянських

завдань важливого значення набуває дистанційне навчання, яке допомагає забезпечити якісні зміни в організації освітнього процесу і забезпечує інноваційні перетворення у системі закладів освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Історія дистанційного навчання та дослідження його ефективності має багато вчених, які внесли свій внесок у цю галузь. Деякі з найвідоміших зарубіжних науковців у цьому напрямку включають Майєла Мура, Майкла Грамліча, Террі Андерсона, Гаррі Келлер та Джорджіо Сіпріано. Україна також має своїх науковців, які досліджують питання дистанційного навчання. Найвідоміші вітчизняні вчені у цій області

О. Луценко, В. Кухар, Л. Ткачук, О. Шрамко та інші науковці. В умовах сьогодення вчені активно вивчають та розвивають методи та стратегії дистанційного навчання в українському контексті. Однак, вважаємо, що проблема дистанційного проведення педагогічної практики для реалізації практичних завдань закладу передвищої фахової освіти залишається актуальною і недостатньо вивченою.

Мета статті – Висвітлити важливі акценти впровадження дистанційного проведення практичної підготовки здобувачів освіти - майбутніх вихователів сучасного закладу освіти. Розкрити роль набутого досвіду в процесі дистанційного проведення практики.

Виклад основного матеріалу. Міністерством освіти і науки України затверджено низку наказів, в яких визначено запровадження гнучкого (дистанційного) режиму щодо виконання освітніх програм закладів освіти.

В розмаїтті проблем, які необхідно вирішити у процесі організації дистанційного навчання, особливої уваги потребує дистанційне проведення педагогічної практики для здобувачів освіти.

Випробування студента-практиканта в умовах освітянських установах є ключовим питанням для професійної підготовки майбутнього вихователя [3]. Сьогодні

особливо важливо правильно організувати проведення практики у дистанційному форматі, враховуючи особливості та своєрідність діяльності закладу дошкільної освіти.

В Україні за період складних умов (карантину, воєнного стану) викладачі закладів вищої та передвищої освіти з фахових дисциплін, які є керівниками педагогічної практики, запропонували свій досвід у Інтернет мережі щодо використання інструментів онлайн спілкування. У представлених інструкціях, методичних рекомендаціях акцентується увага на перегляді та онлайн обговореннях відео матеріалів, представлених на сайтах дитячих установ, у соцмережах. Однак, за цим у більшості варіантів стоїть звичайна заочна форма здобуття освіти і тому, проблема дистанційного проведення педагогічної практики для реалізації завдань професійної підготовки майбутніх педагогів залишається актуальною.

Пропонуємо до уваги важливі акценти, які необхідно врахувати, для ефективної організації проходження практики в онлайн режимі:

створення умов для професійної адаптації здобувачів освіти, залучення їх до активної діяльності як вихователя закладу дошкільної освіти; формування у них: навичок спостереження та аналізу педагогічної діяльності, системи педагогічних професійних знань, умінь, навичок, необхідних для виконання функціональних обов'язків вихователя закладу дошкільної освіти та вироблення творчого, дослідницького підходу до педагогічної діяльності під час проходження педагогічної практики [3].

Для реалізації перших двох завдань, насамперед, необхідно створити відкриту систему навчання, що передбачає інтерактивне спілкування між здобувачами освіти та керівником практики за допомогою сучасних інформаційних комунікаційних мереж [1]. Проведення педагогічної практика передбачено на базі кращих закладів дошкільної освіти, де створені належні умови, є достатне

навчально-методичне забезпечення [2], тому важливо підтримувати зв'язок із працівниками закладу дошкільної освіти. Вміло організована взаємодія з керівництвом закладу та з вихователями вікових груп допоможе охопити весь спектр питань педагогічної практики. Забезпечення творчого та дослідницького підходу до виконання самостійної практичної роботи передбачає створення сучасного електронного навчального контенту для дітей дошкільного віку. Втім, цього недостатньо для здійснення повноцінного проходження практики в онлайн режимі. Проблема полягає в тому, що живе, незамінне спілкування з дітьми дошкільного віку має мати місце у професійній підготовці майбутнього педагога. Тому, майбутнє – за змішаним навчанням, яке допоможе обирати офлайн - або онлайн-компоненти, різні організаційні моделі проведення практичних завдань [4] та можливості безпосереднього контакту з вихованцями закладу дошкільної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дистанційне проходження педагогічної практики стає ефективним атрибутом нової системи освіти. Функція навчання здобувачів освіти має розширити свої складові.

Отже, запровадження дистанційного проведення педагогічної практики має певні переваги: формує нові компетентності у майбутніх педагогів, підвищує професійну майстерність викладачів закладів вищої, передвищої фахової освіти та може стати ефективним інструментом при особливих умовах організації освітнього процесу [3]. Перспективою подальших наукових пошуків є дослідження педагогічних умов підготовки і мотивації майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі підготовки практичних завдань та формування науково обґрунтованої та чітко визначеної стратегії проведення педагогічної практики в онлайн режимі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Положення про дистанційне навчання: наказ МОН України від 25.04.2013 №466 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
2. Положення про практичну підготовку студентів КВНЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний коледж ім. Т.Г. Шевченка» [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://umanpedcollege.at.ua/Implementatsif/polozhennja_2019_pro_praktichnu
3. Про дистанційне навчання: Фелікс Літвін [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society>.
4. Організація дистанційного навчання в закладах освіти: методичні рекомендації [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagaln>.

*Стаття надійшла до редакції
25 січня 2024*

СВІТОВА ПРЕМ'ЄРА ХОРОВОГО ЦИКЛУ «ПСАЛМИ ДАВИДОВІ»

Р. ТОЛМАЧОВА ЗА ПОЕЗІЄЮ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

УДК 78.087.68

АГЕЙКІНА-СТАРЧЕНКО ТЕТЯНА

кандидат педагогічних наук,

декан факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

ЛЮБЧИК КАТЕРИНА

здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті розглянуто історію створення хорového циклу за поезією Т. Г. Шевченка «Псалми Давидові» сучасного українського диригента, композитора, співака та педагога Р. Толмачова.

Ключові слова: хоровий цикл, псалми, поезія Т. Шевченка, світова прем'єра, Вінницький академічний міський камерний хор ім. В. Газінського.

Творчість Т. Г. Шевченка, засновника сучасної української літературної мови та символа боротьби за національну самостійність, надихала не лише поетів, але й композиторів. У своїх віршах він втілював глибокі почуття, трагічність і радість українського народу, що стало джерелом натхнення для створення хорових творів. Одним з таких творів є хоровий цикл «Псалми Давидові» Р. Толмачова за поезією Т. Г. Шевченка.

Метою статті є розкриття важливості та унікальності хорового циклу «Псалми Давидові» композитора Рубена Толмачова, а також привернення уваги до даного твору в контексті української та світової музичної культури.

Поетичний доробок Т. Г. Шевченка має вирішальне значення для утворення української пісенної та, зокрема, хорової, музичної творчості. Його барвисті образи та національно-оригінальний стиль завжди привертати увагу митців. Поетика Шевченка настільки універсальна, що легко впроваджується в різні жанри хорової музики, включаючи мініатюру, хоріві концерти, хоріві симфонії, ораторію тощо. В творчості Т. Г. Шевченка займає визначне місце поетичний цикл «Псалми Давидові», який відображає не лише його великий поетичний талант, а й глибоке релігійне переживання. Цей цикл вражає своєю метафоричністю, символізмом та емоційною напруженістю. Доцент кафедри хорового диригування Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського та Інституту музики ім. Р. М. Глієра, заслужений артист України, художній керівник вокального секстету «ManSound» та Народної хорової капели хлопчиків та юнаків «Дзвіночок» Рубен Толмачов наголошує, що самі шевченківські фрази та зміст «Псалмів Давидових» визначають двоє морфологічних аспектів: по-перше, вони мають включати алюзії з церковним співом, а по-друге, в поетичному циклі присутні

елементи, що нагадують про сліпців-бандуристів, народних рапсодів, які на базарах та інших місцях збору людей розповідали історії про гетьманів та наших героїв.

Уже протягом тривалого часу поетичні переспіви «Псалмів Давидових» Т. Г. Шевченка отримали своє відображення в українській хоровій культурі. Більш як двадцять композиторів створили музичні інтерпретації цих текстів, використовуючи як окремі вірші, так і весь поетичний цикл у цілому. Найбільш актуальною версією «Псалмів» з хронологічного погляду є хоровий цикл українського диригента, композитора, співака та педагога Рубена Толмачова. Твір був завершений наприкінці 2022 року і незабаром представлений: світова прем'єра відбулась 10 травня 2023 року у виконанні Вінницького академічного міського камерного хору ім. В. Газінського (художній керівник – Христина Бездір), а 20 травня 2023 року був виконаний у Києві за участю Зведеного хору, дівочого хору “Вогник” Київського палацу дітей та юнацтва (художній керівник Олена Соловей), хорової капели “Дзвіночок” Київського палацу дітей та юнацтва (художній керівник Рубен Толмачов) та учасників Хору-ансамблю Національної гвардії України (головний хормейстер — Андрій Карпинець). Обидва концерти, керовані Рубеном Толмачовим та з участю бандуристки Катерини Любчик (Вінниця), отримали великий успіх та суспільний відгук. [2]

«Псалми Давидові» написані Р. Толмачовим під час російсько-української війни. В інтерв'ю на телеканалі Віта ТБ композитор сказав, що «Псалми Давидові» поєднують боротьбу України з поєдинком Давида і Голіафа. «Нині це одна з найсимволічніших тем. Ідея протистояння Давида і Голіафа є фундаментальною для цієї програми. Адже йдеться про Псалтир, про псалми Давидові. А хто такий Давид? – говорить музикант. – Давид – це не воїн. Це

музикант, актор, поет, юнак, який озброєний лише вірою в Господа і любов'ю до власного народу вийшов і переміг м'язи і агресію досвідченого, підготовленого і озброєного воїна Голіафа. Через це складається враження, що описані події відбуваються не в Палестині, а в нинішній час в нашій країні» [4].

Рубен Толмачов використав текстову основу, що складається з 10 переспівів псалмів Т. Шевченка, які були опубліковані в першому томі "Кобзаря". У поетичному циклі псалми були впорядковані за зростанням їхніх номерів. Композитор перебудував структуру шевченківського циклу відповідно до власного задуму, з метою логічного поєднання окремих хорових творів в один цикл. Терміни написання псалмів – з Майдану 2014 по 2022 рік. Задля поповнення репертуару власних колективів, композитор спочатку звернувся до 81 та 149 псалми для хорової капели «Дзвіночок», а згодом для чоловічого секстету «ManSound» був написаний 12 псалом. Тоді ще автор не задумувався про написання повного циклу. Пізніше, коли були написані більшість номерів, композитор вирішив включити в хорові номери бандурні інтерлюдії. Це додавало композиції національний колорит. Крім того, він доручив читцеві особливі "епіграфи", які були пов'язані зі змістом шевченківських псалмів. Для поетичних зв'язків композитор використовував фрагменти поеми "Кавказ" Т. Шевченка, вибрані строфи з інших творів поета, таких як "Єретик", "І мертвим, і живим, і ненародженим...", а також віршів І. Франка, І. Огієнка, В. Сосюри, Л. Костенко [1].

Як стверджує художня керівниця Вінницького академічного міського камерного хору ім. В. Газінського Христина Бедзір: «Музика Рубена Толмачова у

поєднанні з переспівами псалмів Шевченка є дуже вражаючим симбіозом, який залишає нікого байдужим. Хоча сприйняття гармонійних послідовностей, ладотонального та мелодичного наповнення може різнитися, але неможливо залишитися байдужим до цієї музики. На початковому етапі це може бути неочевидним і складним, особливо з точки зору фактурності, гармонії та інтонаційного наповнення».

Головним пріоритетом Рубена Толмачова в даному проекті є «Мистецтво заради перемоги». Музикант говорить: «Умови життя та воєнна дійсність створюють нові виклики та завдання для музикантів. Тому кожна художня ініціатива або подія має відповідати як ідеологічним, так і матеріальним потребам. Вона має спрямовуватися на підтримку національної державності та гідності, а також на допомогу армії та населенню».

Ознайомившись з хоровим циклом «Псалми Давидові» Рубена Толмачова за поезією Т. Г. Шевченка можна зробити наступні **висновки**. Цей хоровий цикл стає важливим музичним відображенням національного духу та боротьби українського народу за свою незалежність та гідність в умовах воєнного конфлікту. Використання поезії Т. Шевченка та музики Р. Толмачова сприяє збереженню і поширенню української культурної спадщини в умовах викликів і загроз. Цей хоровий цикл нагадує про важливість захисту національної ідентичності та підтримки культурного розвитку під час війни. Його прем'єра є свідченням про живучість та сили української духовної спадщини, яка продовжує впливати на суспільство та мистецтво навіть у найважчі часи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Воскобойнікова Ю. В. Принципи трансформації Шевченкових переспівів Псалтиря у хоровому циклі Рубена Толмачова «Псалми Давидові». Музичне мистецтво і культура. 2022. Вип. 35, № 2. С. 74–88.
2. Воскобойнікова Ю. В. Специфіка формоутворення в хоровому циклі «Псалми Давидові» Р. Толмачова. Культура України. 2023. Вип. 81. С. 24-33.

3. Півторацька Л. М. Відтворення поезики «Давидових псалмів» Т. Шевченка у творах українських композиторів ХХ–ХХІ століть : дис. ... доктора філософії 025 – «Музичне мистецтво», галузь знань 02 – «Культура і мистецтво». / Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, Харків, 2023. 287 с.

4. Телеканал Віта. Мистецтво заради перемоги. «Псалми Давидові» звучатимуть у храмі Св. Духа. URL: <https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=STtprab0jTQ> (дата звернення: 01.02.2024).

Стаття надійшла до редакції
11 січня 2024

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ XIX - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

УДК 78.071.1(477)''19/20''

СТЕПОВА АЛЛА

старший викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті автор здійснює ґрунтовний аналіз педагогічного досвіду та музично-викладацької діяльності цілої плеяди видатних композиторів, педагогів, громадських діячів XIX – початку ХХ століть. До числа досліджених у статті знаних постатей музичного мистецтва та музичної педагогіки увійшли: М. Лисенко, М. Леонтович, І. Воробкевич, Ф. Колесса, К. Стеценко, В. Барвінський. Розглянуто організацію навчально-виховного процесу, представлені основні методи та засоби навчання, що формували гармонійно розвинуту особистість учня, спираючись на національне підґрунтя та патріотичне виховання.

Ключові слова: українські музиканти-педагоги, педагогічні методи, музично-творчі здібності, хорове мистецтво, фортепіанна гра.

Постановка проблеми. Умови жорсткої війни, у яких опинився народ України після повномасштабного вторгнення російських окупантів, та попередній досвід незалежного існування країни, а саме - значні соціально-політичні, економічні та культурні процеси, принципово змінили українську націю, поставивши українців перед гострою необхідністю вивчати свою історію та давні традиції, захищати свою землю сьогодні та набувати нових цінностей для прийдешніх поколінь. У зв'язку з цим, однією з важливих і складних проблем педагогіки стало формування принципово нових пріоритетів розвитку освіти і культури, які покликані виховувати національно свідомого громадянина та мислячу людину. Одним із шляхів розв'язання зазначеної проблеми є глибоке осмислення й усвідомлення історико-педагогічного досвіду педагогів музикантів XIX – початку ХХ століть. Адже цей період

відзначався національним піднесенням й боротьбою з російською імперією та радянською владою за право на ідентифікацію і свободу.

У XIX на початку ХХ століть національне відродження охопило багато європейських народів, серед них і українців. На українських землях почалося становлення модерної нації та усвідомлення українцями своєї самобутності. Українські території тоді належали різним державним утворенням. Наддніпрянщина була під владою російської імперії, а західні землі — під владою Австрійської. Тому етапи розвитку освіти, науки та культури відбувалися під постійними утисками з боку влади. Та незважаючи на імперські режими та проведення свідомої політики етноциду, тобто стирання мовних, культурних та інших відмінностей народу, українці почали ще більше протидіяти. Інтелігенція: науковці, освітяни, митці, попри небезпеку,

продовжили працювати, відроджуючи та зберігаючи національні традиції, досягаючи нових висот, що на довгі роки ставали взірцевими та й досі лишаються актуальними.

Аналіз наукових джерел. Доцільність та актуальність дослідження проблем музичної освіти як у теоретико-методологічному, так і в історичному плані засвідчують численні праці вітчизняних науковців-музикантів. Серед них О. Михайличенко[4], О. Коменда [3], О.Фрайт [5], А. Завальнюк [2], Г. Довженок[1], Є. Товстуха, Л. Філоненко та інші.

Аналіз цих матеріалів доводить важливу думку про те, що творчо-педагогічна діяльність представлених у досліді митців є невід'ємною складовою і передумовою їх різнобічної творчої діяльності як композиторів, диригентів, просвітників та педагогів. А ширше — відіграють основоположну роль у процесі розвитку національної музичної освіти та виховання.

Мета статті полягає в розкритті особливостей педагогічного підходу українських музикантів-педагогів ХІХ – ХХ століття, яких об'єднувало стремління до піднесення української музичної освіти та мистецтва, шляхом прагнення до загального музичного навчання та усвідомлення важливого значення музики для виховання молоді.

Виклад основного матеріалу. Вивчення досвіду роботи фундаторів вітчизняної музичної педагогіки повинно займати значиме місце у становленні і роботі сучасного педагога-музиканта. Педагогічні погляди М. Лисенко, М. Леонтовича, І. Воробкевича, Ф. Колесси, К. Стеценка, В. Барвінського утворюють цілісну концепцію музичної освіти, основу на національно-патріотичному вихованні, активному використанню національних традицій, шанобливому ставленню до народної пісні, як першооснови музичного сприйняття і формування музичного досвіду, який визначає провідну роль фольклору у навчанні музиці. Обов'язковим елементом у практичній діяльності знані педагоги передбачали вільне володіння учнями

нотної грамоти, яку поєднували з різними видами музичної діяльності, займались розвитком музично-творчих здібностей і художньо-образного мислення.

Більшість з зазначених музичних педагогів працювали над створенням власних творів, які слугували навчальним матеріалом для учнів як на початковому етапі навчання, так і для подальшого їх музичного та професійного становлення.

Так, обробки народних пісень М.В. Лисенка, його солоспіви і хори в супроводі фортепіано пронизані любов'ю і пошаною до народної музики. Композитор цікавився естетичними проблемами музичного виховання, на власних творах виховуючи інтелектуально збагачену особистість митця.

Аналізуючи творчу діяльність М.Д. Леонтовича можна прийти до висновку, що фактично вся його композиторська творчість спонукалася його власними репертуарними потребами як керівника численних хорів. Це було викликано тим, що хороших пісень, розрахованих на сприйняття й виконання дітьми, було дуже мало, а головне, що майже зовсім був відсутній український національний дитячий репертуар.

К.Г. Стеценко став один з перших композиторів-педагогів, чия діяльність і творчість тісно пов'язана із школою, а його твори і досі справедливо займають значне місце в програмному репертуарі сучасних шкіл. Великого значення педагог надавав дії, руху, розвитку сюжетної лінії у творах для дітей. Серед його обробок народних пісень значне місце посідають колядки та щедрівки, особливо колядки-сцени, де відтворювалися яскраві картини побуту.

І.І. Воробкевич, працюючи з шкільною молоддю (зокрема, в сільських школах в Давидівцях і Руській Молдовиці) укладає «Співаники» для початкової школи, які відіграли дуже важливу роль у популяризації української народної пісні в міському побуті галицької та буковинської інтелігенції.

Що ж говорити про фундатора етнографічного музикознавства України

Ф.М. Колессу, який, працюючи професором Львівського державного університету ім. Франка та згуртувавши навколо себе молодих науковців і студентську молодь, навчав їх збирати фольклор. Напрацювання в цій галузі знайшли своє втілення в багаточисельних збірках та методичних посібниках педагога («Шкільний співаночок»).

Цікавими стали й досліди у вивченні та аналізі індивідуальних методів, знахідок та прийомів педагогічної практики зазначених митців.

Так, Микола Віталійович Лисенко (1842-1912) приділяв однаковий розвиток як теоретичній, так і практичній частинам навчання. У своїй діяльності притримувався принципу, що для становлення музиканта необхідно: вивчення теорії і сольфеджіо, основи композиції, запровадження у діяльність слухання музики, застосування сольної та ансамблевої гри, читання з листа та транспонування, а також публічні виступи.

З перших уроків фортепіано педагог починав не з постановки руки, а зі співу українських дитячих народних пісень. Максимальна увага зверталась на музичний розвиток: засвоєння технічного матеріалу, виконання гам, вправ, етюдів. Цікавою була методика постановки домашніх завдань – Микола Віталійович об'єм завдань формував не від уроку до уроку, а відразу ставлячи кінцеву мету, вважаючи, що такий підхід сприятиме розвитку в учнів уміння розподіляти роботу.

Як хоролий диригент, М. Лисенко працював виключно із самодіяльними хорами. Хористами, як правило, ставали люди з прекрасними голосами, але без знання нот. Усю програму концертів співаки вчили по слуху напам'ять. Педагог наполягав на вмійній подачі слухачам народної пісні, акцентуючи увагу на її красі та емоційно-образному змісті.

Цікаві методичні підходи у навчанні фортепіано представлені й у педагогічних засадах Василя Олександровича Барвінського (1888-1963). Заняття педагог проводив за такими трьома головними

напрямами: робота над технічними вправами; вивчення творів; робота над виразністю.

В. Барвінський розглядав технічне вдосконалення як важливу ділянку виховання піаніста, серйозно займався вправами та методами їхнього опрацювання. Але головною метою навчання для нього завжди залишалася художня змістовність виконання. Головними пріоритетами піанізму в Барвінського були – «досконале ритмічне почуття», «прекрасний м'який удар», «широка лінія фрази», «пластична побудова» чи «перлиста вирівняна техніка», «пам'яттева та технічна витримка». Щодо інтерпретації творів, то на думку Барвінського, вона мала бути новою, індивідуальною та переконливою. Педагогу була притаманна прискіплива увага до нотного тексту. Він детально відпрацьовував з учнями кожен фразу, зосереджуючи їхню увагу на забарвленні звука, вимагаючи мелодійного і наспівного звучання інструмента.

Унікальним є педагогічний досвід Миколи Дмитровича Леонтовича (1877-1921) у формуванні хорового мистецтва. У своїй педагогічній практиці митець був прихильником аналітико-синтетичного методу викладання – від ознайомлення із загальним цілим до складових його частин і навпаки.

Застосовуючи свої методи у складанні репертуару, пропонував спочатку прості пісні, а далі складніші. В роботі звертав увагу на мотив, фразу, речення, період (куплет), враховував у процесі співу почуття ритму у дітей, застосовуючи при цьому відбивання ритмічного пульсу руками, ногою, пальцями, пропонував спів сидючи і стоячи, окремими групами та усіх разом, вважав необхідним вдаватися до музично-слухової наочності, зокрема співу вчителя.

На початковому етапі навчання співу дітей, педагог відштовхувався від примарних тонів, які беруться без зусиль, від середини діапазону з поступовим його розширенням. Леонтович зазначав, що діти

не повинні дуже голосно співати або кричати: це стоїть на перешкоді розвитку музичного слуху. Педагог наполягав на обов'язковому навчанні всіх дітей нотній грамоті і письму. Та на початковому етапі пропонував застосовувати безнотний спів («на слух») на основі народних мелодій, спираючись на релятивну сольмізацію. Розвиток слуху стояв на першому плані і проводився раніше вивчення нотної грамоти.

Також у своїй педагогічній діяльності Леонтович активно застосовував на уроці взаємозв'язок різних видів музичної діяльності, спонукав до творчості. Так, при виконанні пісень часто використовував інсценізацію та елементи танців. Відомо, що велика кількість створених ним пісень розрахована саме на виконання з участю солістів, солістів і хору, на діалогічний хоровий спів, інсценізовану гру, спів з елементами танцю або організацією певного ритмічного тла.

Не менш важливий педагогічний досвід Кирила Григоровича Стеценка (1882-1922), який розробив педагогічну систему музичного навчання і виховання в школі. Педагог наголошував, що навчання нотного співу треба проводити разом із розвитком музичних здібностей, виховання слуху, пам'яті, голосу, чуття ритму, звукоутворювання та навичками хорового співу.

Шкільна програма, розроблена Стеценком, складалася з практичного співу та вивчення музично-теоретичних наук, які розподілялися відповідно до ступенів школи. На першому ступені багато уваги приділялось організації дитячих музично-рухових ігор зі співами. На другому - передбачено ґрунтовне вивчення теорії музики. Третій спирався на вивчення гармонії, короткі відомості з енциклопедії музики, історії всесвітньої слов'янської та української музики, а також хорові твори й солоспіви. Підвищена увага до музично-теоретичних дисциплін на третьому ступені школи пояснюється автором необхідністю дати закінчену середню освіту в галузі музичного мистецтва всім дітям.

Навчальний матеріал К. Стеценка радив подавати наступним чином: висота тону, інтервали, метро-ритм, темп, динаміка, альтерація, багатоголосся. Він звертав увагу на вміння правильно дихати, на положення тіла при співі, формував відчуття співу «і вище, і нижче», радив читати вірші на одній висоті «всім класом, окремими партами і поодиноці». Завдяки цьому визначав, хто з учнів не «попадає в тон». З метою музичного «вирівнювання класу», розсаджував дітей зі слабкими музичними даними поміж більш здібними, пропагував прийом хорової декламації текстів дитячих пісень перед вивченням їх мелодій.

Натомість співу в школі «на слух» К. Стеценка вимагав навчати дітей співу по нотах, зазначав, що завдяки цьому спів перетворюється на мистецтво. Навчання співу з нот педагог поділяв на два етапи:

– *перший* (початковий етап навчання), на якому композитор пропонував кожний ступінь звукоряду записувати схематично «сходінками» («драбинкою») для координації зорових уявлень зі слуховими та вокально-руховою моторикою;

– *другий* – вивчати запис нот на нотоносці, елементарну музичну грамоту тощо.

Ісідор Іванович Воробкевич (1836-1903) поряд з композиторською і літературною діяльністю, багато сил віддавав музичній педагогіці. Постійно відчуваючи відсутність в українській педагогіці методичної літератури з музично-теоретичних дисциплін, вів активну публіцистичну роботу, де вказував основні принципи формування музичних навичок та розвиток здібностей. До їх числа можна віднести «Співаники», опубліковані в декількох частинах, підручники з сольфеджіо, теорії музики та гармонії. Також, Воробкевич нерідко виступав з лекціями про музику, писав науково-популярні статті на різні теми. До найвідоміших відноситься цикл статей "Наші композитори".

Неоціненним став вклад в музичну науку та мистецтво збирача етнографічно-фольклорної спадщини Філарета Михайловича Колесси (1871-1947).

Дослідник залишив унікальний, без перебільшення безцінний архів де зібрана усна народна творчість з найвіддаленіших регіонів України. Учений фіксував та зберігав українські народні пісні, обряди та звичаї у первісному незмінному вигляді, використовуючи найбільш досконалу методику, а саме: записи матеріалу робив дуже чіткими, при етнографічних описах використовував малюнки, фотокартки, заміри досліджуваних об'єктів тощо.

Із педагогічного доробку вченого зберіглася чернетка курсу лекцій «Усна словесність. Мої виклади з 1921–1922», які були прочитані у Львівському таємному університеті, а згодом лягли в основу підручника хрестоматії «Українська усна словесність». Також цінними стали рукописні матеріали до «Шкільного співаника» Ф. Колесси. Свої педагогічні напрацювання учений підсумував, викладаючи у Львівському університеті усну словесність і готуючи до видання курсу лекцій: «Український фольклор у Львівському університеті. Цикл університетських лекцій. 1940–41», які, на жаль, так і не були опубліковані.

Висновки. Підсумовуючи огляд основних принципів роботи музичних педагогів XIX–XX століть можна зробити висновок, що музична освіта займала важливе місце у становленні молодого покоління. Втілюючи ідеї про обов'язкову музичну освіту, митці намагались створити сприятливі умови, аби охопити більшість української молоді. Учні отримували музично-теоретичні знання про нотну систему, здобували навички інструментальної гри та хорового виконання. Важливим при цьому ставали знайомство вихованців з джерелами народної пісенної творчості та вивчення народних традицій і звичаїв, а також особлива роль призначалась підбору та виконанню музичного репертуару, що спиралися на український мелос. Все це, у складні часи пригнічення та обмежень з боку російської влади, ставало проявом непокори та боротьби за українську ідентичність та забезпечувало культурний, національно-патріотичний розвиток української молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Довженок Г. Колесса Філарет Михайлович (1871–1947). Путівник по Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства фольклористики та етнології імені Максима Рильського. Київ, 2005, С.140–145.
2. Завальнюк А. Микола Леонтович. Дослідження, документи, листи: Монографія: До 125-річчя від дня народження. Вінниця: Поділля-2000, 2002. С.256.
3. Коменда О. Кирило Стеценко: індивідуальний стиль як чинник творчого універсалізму. Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2020. Вип. 127, С.7-26.
4. Михайличенко О. Музично-педагогічна діяльність українських композиторів і виконавців другої половини XIX – початку XX ст.. Історичні нариси. Мрія-1, 2005. С. 60.
5. Фрайт О. Микола Лисенко на порозі нової доби та його рецепції у наступних поколіннях українських композиторів / Українське музикознавство. Київ: НМАУ ім. П. Чайковського, 2003. Вип. 32. С. 236–247.
6. Шевченко Ю., Земляченко К. Естетичне виховання як важливий складник становлення особистості в молодшому шкільному віці. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка, Вип. 2, 2015. С.93-97

*Стаття надійшла до редакції
16 лютого 2024*

**СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ХОРОВОГО ДИРИГУВАННЯ В УМОВАХ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО
МИСТЕЦТВА**

УДК 378.018.43:7.071.2

КАСЬКО ТЕТЯНА

магістр педагогічної освіти,

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

СТОРОЖУК НАТАЛЯ

магістр педагогічної освіти,

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

***Abstract.** The article deals with the problem of teaching distance learning in choral conducting classes in institutions of higher education.*

***Key words:** distance learning, innovative learning technologies, innovative activities, computer technologies, European experience.*

Постановка проблеми. Сучасні перетворення в європейському просторі, що відбуваються в українському суспільстві, спонукають до значних перевтілень в системі вищої освіти. Використання сучасних технологій дистанційного навчання дає можливість забезпечити ефективну диригентську підготовку здобувачів освіти, які не можуть відвідувати заняття в присутності викладача через спричинені умови сьогодення, також дають змогу студентам зберегти час та зусилля, що є особливо важливим для них.

Проблема викладання хорового диригування в умовах дистанційного навчання для майбутніх вчителів музичного мистецтва є актуальною та потребує подальшого дослідження цього питання.

Мета статті. Розглянути та проаналізувати особливості, переваги та недоліки викладання хорового диригування в умовах дистанційного навчання для майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Аналіз наукових досліджень. Здійснення історико-ретроспективного аналізу наукових педагогічних джерел дозволив нам констатувати різносторонні досить вагомі аспекти проблеми використання технологій дистанційного навчання у викладанні хорового диригування в закладах вищої освіти, що слугують предметом наукових інтересів та публікацій українських та зарубіжних

учених, зокрема: Г. Ципін аналізував проблематику мистецької освіти, Т. Головачук, І. Адамова вважають, що дистанційна форма навчання дає можливість створення систем масового безперервного самонавчання та загального обміну інформацією. Саме ця система може найбільш коректно реагувати на потреби суспільства щодо підготовки високопрофесійних фахівців [5, с. 48-49].

Дослідники Б. Демида, С. Сагайдак, І. Копил поряд з позитивними сторонами дистанційної освіти вбачають і серйозні проблеми: «Немає прямого очного спілкування між студентами та викладачем. Подання матеріалу позбавляється емоційного зафарбування, важко створити творчу

атмосферу в групі тих, хто навчається» [3, с. 101]. Названі автори торкаються також питання технічного забезпечення онлайн занять: «Користувач повинен бути забезпеченим персональним комп'ютером та доступом в Інтернет» [6].

Васильєва Л. зазначає, що труднощі впровадження дистанційного навчання для мистецьких спеціальностей, зокрема «пов'язані з його значними відмінностями від традиційних методик викладання музичних дисциплін, основою яких є безпосередній контакт викладача і учня» [7, с. 93].

Тамаркіна О. зауважує важливість

самостійної роботи студентів в процесі дистанційної освіти: «Самостійна робота студентів, підходи до якої потребують докорінних змін, є основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців. Саме така робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань» [5, с. 50].

Питання реалізації інноваційних технологій в процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, в тому числі, на заняттях з хорового диригування висвітлювали у своїх дослідженнях І. Коваленко, А. Растрігіна, А. Козир, С. Крамська, С. Світайло, Т. Фурдак, Л. Шумська, Є. Карпенко та інші.

Питання з використання технологій дистанційного навчання на заняттях з хорового диригування є актуальним і своєчасним для ЗВО. Незважаючи на певні дослідження з вищезазначених питань, теоретичної та методичної літератури бракує, а форми, методи та прийоми дистанційного навчання ще потребують подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Датою виникнення дистанційного навчання вважають 1840 рік. Сер І. Пітман запропонував навчатися через поштовий зв'язок для студентів-іноземців. З того часу елементи дистанційного навчання почали впроваджуватися в освітній процес, але вони донедавна слугували як доповнення до основного, очного навчання.

Масово поширеним дистанційне навчання в Україні стало в 2019 році в період пандемії COVID-19. Найбільше проблем зазнають мистецькі спеціальності, здобуття яких потребує практичних та індивідуальних занять. Зокрема, це стосується спеціальностей вчителя музичного мистецтва та хормейстера.

Дистанційна освіта – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між викладачем і студентом, за допомогою сучасних технологій та мультимедій дає свободу вибору місця, часу та темпу навчання, завдяки Інтернету [1]; це різновид освітньої системи, у якій

переважно використовуються дистанційні технології навчання; одна з форм отримання освіти, за якою опанування тим чи іншим рівнем знань, тією або іншою спеціальністю здійснюється в процесі дистанційного навчання [6].

Близьким до дослідження є визначення поняття «дистанційне навчання» як цілеспрямованого інтерактивного процесу взаємодії викладача та здобувача вищої освіти, що ґрунтується на використанні сучасних інформаційних та телекомунікативних технологій, які дозволяють здійснювати навчання на відстані [2, с. 70].

Основною базою для дистанційного навчання під час вивчення хорового диригування є сучасні інформаційні технології та засоби комунікації - сервіси, програми, додатки, платформи, служби мережі Інтернет (Zoom, Google Meet, Viber, Telegram, тощо).

Google Meet є однією з основних платформ, завдяки якій організовується дистанційне навчання в закладах вищої освіти, надає можливість проводити як індивідуальні, так і групові заняття, конференції, майстер-класи у формі відео-конференцій.

Альтернативними платформами для проведення занять є Zoom. Цей сервіс, також, зручний тим, що дозволяє безкоштовно підключати до 100 пристроїв одночасно.

Також викладачі музичних дисциплін КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж» використовують для забезпечення індивідуальних занять з хорового диригування додатки Viber та Telegram, які дозволяють здійснювати відео- та голосові дзвінки, створювати групи, відеоконференції, відправляти текстові, аудіо- та відеоповідомлення, обмінюватися фотографіями, файлами тощо.

Важливим чинником ефективності дистанційних курсів хорового диригування є наявність потужних гаджетів (для курсу хорового диригування їх знадобиться два - один для відеоконференції зв'язку, а інший

для ввімкнення музичного супроводу, працювати на одному гаджеті технічно неможливо), також для якісних занять хорového диригування неможливе без швидкісного Інтернету.

Під час дистанційних занять викладач не бачить студента у повний зріст і це ускладнює роботу. Сприйняття диригентської позиції залежить від кута, під яким виставлений гаджет відносно до студента, а також не в повному обсязі видно деталі виконання та технічних навичок студента. Всі ці фактори впливають на процес вивчення хорових дисциплін майбутніми вчителями музичного мистецтва. Особливу складність відчувають студенти першокурсники під час дистанційного навчання, оскільки потребують безпосереднього контакту з викладачем. Важливим елементом на початковому етапі вивчення хорového диригування є тактильність між викладачем і студентом для усунення недоліків, психологічної підтримки, відпрацювання ауфтактів, показ того чи

іншого складного фрагменту, одночасне диригування з викладачем, який «веде за собою студента».

Висновки. Незважаючи на певні недоліки, дистанційний формат навчання має багато переваг на даному етапі в нашій країні, є можливістю отримання якісної освіти для майбутніх учителів музичного мистецтва. Вважаємо, що для успішного вирішення зазначених проблем необхідно підготувати учасників освітнього процесу, а особливо студентів перших курсів до інноваційних технологій навчання через психологічний супровід, чітко визначити ролі викладачів та студентів у цьому процесі.

Дистанційні технології навчання, можна розглядати як природний етап еволюції традиційної системи освіти, від дошки з крейдою, до електронної дошки й комп'ютерних навчальних систем, від книжкової бібліотеки, до електронної, від звичайної аудиторії до віртуальної [5, с. 83].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дистанційна освіта в країнах світу: що, де і як? URL: <http://www.chasipodii.net/mp/article/1369>.
2. Жевакіна Н. В. Технологія дистанційного навчання: сутність та особливості. Вісник Луган. держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. № 4. 2003. С. 68-73.
3. Карпенко Є.В., Крамська С. Г. Вивчення хорového диригування в умовах дистанційної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 1 (105). С. 402-414.
4. Козир А. В. Педагогічна складова безперервної освіти викладача мистецьких дисциплін. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки, 2017. № 1. С. 80–85.
5. Опанасюк Ю. В., Тамаркіна О. Л. Дистанційне навчання як наслідок еволюції традиційної системи освіти. Вища освіта України. 2016. №1. С.49-53. URL http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2016_1_10
6. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. Наказ МОН України від 25.04.2013 № 466 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
7. Ткаченко Л. В, Хмельницька О. С., Васільєва Л. В. Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 75. Т. 3. С. 91-96.

*Стаття надійшла до редакції
26 грудня 2023*

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ВОКАЛЬНИМ АНСАМБЛЕМ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

УДК (784+785)01

ІСКРА СВІТЛАНА

кандидат мистецтвознавства, завідувачка кафедри теорії та методики музичного виховання

ГАВРІЛОВА СОФІЯ

здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article substantiates the careful theoretical and practical foundations of organizing work with a vocal ensemble, namely the content of vocal and choral work and the formation of students' singing skills and the selection of repertoire.*

Key words: *vocal ensemble, vocal and choral skills, ensemble, repertoire.*

Постановка проблеми (актуальність). Вокальний ансамбль є одним з найпопулярніших видів професійного та аматорського музикування на теренах України та зарубіжжя. Вагомим є його значення у формуванні культурного, духовного й освітнього потенціалу нашого народу та ціннісних орієнтацій учнів зокрема.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Аналіз джерел з вокального мистецтва та хорознавства доводить, що вітчизняними науковцями С. Світайло, А. Авдієвським, А. Козир, О. Коломонець, Н. Овчаренко, Е. Печерською, К. Пігровим, О. Раввіновим, О. Ростовським, Ю. Юцевичем досліджено різні аспекти історії вокального співу, вокальної роботи в колективі, елементів хорової звучності й роботи диригента над репертуаром, методики роботи вчителя з молодіжним ансамблем. Тематика нашого дослідження значною мірою доповнює наукові пошуки названих авторів, визначає зміст теоретичних і практичних основ організації роботи вокального ансамблю.

Мета статті – полягає в науковому обґрунтуванні змісту організації роботи з вокальним ансамблем, формування вокально-хорових навичок в учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження практичних і теоретичних технологій організації роботи з вокальним ансамблем, показало, що найбільш доступною і поширеною

вважається вокально-хорова робота, що охоплює в собі сприйняття, охоплення і засвоєння.

Вокально-хорові навички – це закріплені, самопливні способи і прийоми роботи голосо-дихального апарату, які діють під час співу і залежить від виконавського бажання співака. В основі співацьких навичок лежить створення й закріплення умовно-рефлекторних зв'язків, утворення гнучких систем цих зв'язків – динамічних стереотипів.

До вокальних навичок належать: співацька постава, дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція.

Хорові ж навичка включають в себе: навички строю й ансамблю, навички співу за диригентськими жестами.

Успіх вокального ансамблю цілком буде залежати від володіння вокально-хоровими навичками кожного з учасників. Тому, керівнику важливо правильно та послідовно організувати комплексне навчання, під час якого пропрацьовується чистота інтонування, обов'язково піклується про звуковедення та звукоутворення, артикуляцію, зосереджує увагу на ланцюговому диханні тощо.

Вокально-хорова робота вимагає від учителя відповідної професійної компетентності, а саме: знання особливостей дитячого голосового апарату й голосоутворення в учнів різних вікових груп; дотримання гігієнічних вимог під час співу; володіння принципами

спрямованими на охорону дитячого голосу; урахування індивідуальних можливостей учнів; знання механізмів і специфіки звукоутворення, дикції, дихання; володіння елементами хорової звучності й методикою роботи з дитячими голосами тощо.

Організація роботи ансамблевої майстерності базується на вмінні виконавця поєднувати власну художню індивідуальність з індивідуальністю партнерів – це забезпечує злагоджене гармонійне виконання у вокальному ансамблі.

Ансамбль (від французького слова *ensemble* - одночасно, разом, злагоджено, врівноважено) передбачає злиття індивідуальностей, вміння чути й підпорядковувати свій голос до звучання хорової партії та колективу в цілому. За видами ансамбль може бути: метроритмічний, темповий, динамічний, тембровий, вокальний, дикційний.

«Під ансамблем високої майстерності розуміється чітка інтонаційна узгодженість звучання, злитність і врівноваженість сили й тембру всіх голосів» [6, с. 34], - наголошував К. Пігров. У процесі роботи над шкільним пісенним репертуаром в умовах загальноосвітніх навчальних закладів вирізняється загальний ансамбль, половинний ансамбль й ансамбль однієї групи хорового колективу класу. Залежно від якості голосів у кожному класі вчитель визначає кількість учнів у хоровій партії.

У практиці хорового мистецтва виділяють наступні типи ансамблю: унісонний, гармонічний і поліфонічний.

Унісонний ансамбль – це частковий ансамбль однієї чи декількох хорових партій або всього хорового колективу. Для досягнення унісонного ансамблю в хоровій партії повинно бути не менше трьох учнів, бажано з однаковою силою і тембром голосів, які володіють навичками ланцюгового дихання. Навички унісонного ансамблю формуються на нескладних двоголосних піснях у повільних темпах. Керівнику доречно зосереджувати увагу на злитті голосів у партії засобом

підпорядкування власного голосу дитини голосам інших хористів.

Гармонічний ансамбль передбачає відтворення акордів у шкільних піснях з гомофону-гармонічною фактурою викладу. Передумови досягнення гармонічного ансамблю полягають у наступному: для відтворення чотириголосся має бути не менше, ніж 12 учнів; усі голоси повинні звучати з однаковою силою; дотримання природного чи штучного ансамблю; виокремлення ансамблевих та неансамблевих акордів.

При відтворенні поліфонічної партитури створюється поліфонічний ансамбль, де один голос починає проведення теми, а інші вступають нібито із запізненням. У шкільній практиці використовують такі види поліфонії: імітаційна, контрастна й підголосна. Для роботи над поліфонічними творами необхідна попередня підготовка, певний досвід як учнів, так і вчителя.

Робота над ансамблем стимулює формування в учнів почуття колективізму й відповідальності, розвиває мислення, пам'ять й уяву, допомагає зосереджувати увагу й виробити навички самоконтролю, сприяє розвитку музично-творчих і художньо-виконавських здібностей.

Також до теоретичних основ роботи організації вокального ансамблю відноситься:

- вивчення музичної нотації (учасники вокального колективу повинні мати розуміння музичної теорії, включаючи нотний писмо, гармонію, ритм та інші аспекти),

- репертуар (вибір репертуару повинен враховувати стиль колективу та його аудиторію. Різноманітність жанрів може збагатити виступи),

До практичних основ роботи організації вокального ансамблю ще належить:

- репетиції (регулярні репетиції дозволяють вокалістам покращувати свої навички та згуртувати колектив),

- сценічна підготовка (навчання артистичній поведінці, руховій реалізації та взаємодії з аудиторією),

- технічне обладнання (використання аудіо- та відеоапаратури для запису та аналізу виступів для подальшого вдосконалення).

Підбір репертуару. Вивчаючи літературу з дитячої психології, фізіології, музично-педагогічного історичного, власного практичного досвіду, пропонуємо наступні принципи підбору репертуару ансамблю: тематизм; жанровість; стиль; доступність; контрастність. Зупинимося на їх розгляді.

1. **ТЕМАТИЗМ.** Тематика може бути найрізноманітнішою: твори для виконання, присвячені видатним діячам культури і мистецтва, знаменним датам історії, творчості якогось композитора або поета, музично-етнічній культурі різних народів, епохам, стилям тощо.

2. **ЖАНРОВІСТЬ.** Це хорова пісня, хорова мініатюра, хор великої форми, обробка, переклад, які також можна виокремлювати в окремі жанри у зв'язку з особливостями виконання (хор із супроводом, хор а капелла) або в залежності від побуту твору (весь фольклор, хорові твори, які обслуговують релігійні обряди, також гімн, марш, колискова, трудова пісня, лірична тощо).

3. **СТИЛЬ.** На репетиції, а потім під час виконання музичних творів в концертах диригент повинен прагнути розкрити художній задум композитора, інколи збагачуючи його і своїм власним

розумінням, але не порушуючи авторського стилю. Так перед розучуванням будь-якого музичного твору доцільно ознайомити співаків з історією його створення, цікавими фрагментами біографії автора та епохою, коли він жив. А також запропонувати художнє виконання твору (окремої партії чи мелодії) керівником або відомим колективом, що стимулюватиме учнів своєю виконавською манерою наблизитися до стилю автора.

4. **ДОСТУПНІСТЬ.** Відповідність змісту і об'єму набутих знань віковим особливостям учнів, а також існуючим у них знанням і уявленням – один із дидактичних принципів. При доборі репертуару керівник ансамблю повинен враховувати як технічну доступність або спроможність виконання музичного твору конкретним хором, колективом так і доступність сприйняття аудиторією, перед якою цей твір буде виконуватись.

Висновки. Отже, узагальнюючи вище сказане, для організації роботи вокального ансамблю слід у комплексі застосовувати теоретичні та практичні аспекти, починаючи від формування вокально-хорових навиків, підбору репертуару та закінчуючи сценічною підготовкою та самим виступом. Також важливо аналізувати виступ для вдосконалення звучання та сценічного образу колективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. Київ, 1985. 80 с.
2. Овчаренко Н. Основи вокальної методики. Наук.-метод. посібник. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. 116 с.
3. Світайло С. Методика роботи з дитячим хором колективом. Нав.-метод. посібник. Київ. 2006. 6-9 с.
4. Смирнова Т. А. Хорознавство (історія, теорія). Нав. посібник. Харків. 2018. 125 с.
5. Черкасов В. Вокально-хорова робота й формування співацьких навичок учнів на уроках музичного мистецтва. [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 107(1). С. 26-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2012_107%281%29__6
6. Ярошевська Л. В. Методична робота над творами шкільного репертуару на заняттях з вокально-хорового виконавства. Навчально-методичний посібник. Миколаїв, ПП «РАЛ-поліграфія», 2007. 123 с.

Стаття надійшла до редакції
7 лютого 2024

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТІ З ПОСТАНОВКИ ГОЛОСУ

УДК 784.9:78.071.2-057.87

МАЗУР АЛЬБІНА

спеціаліст вищої категорії, викладач постановки голосу
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Abstract. *The article examines the creative aspect of aesthetic education in the context of musical art as important component of the holistic pedagogical process. The structure, main stages and process of formation of musical and aesthetic taste are covered in the lesson on voice production.*

Key words: *aesthetic education, aesthetic taste, musical and aesthetic taste, musical art, vocals, creative abilities.*

Постановка проблеми (актуальність). Сьогодні сучасна освіта має відповідати потребам та запитам підростаючого покоління, тому перед нею стоїть важливе завдання: забезпечити формування духовно багатой, морально і естетично розвиненої особистості.

Одним з важливих компонентів цілісного педагогічного процесу є естетичне виховання. Серед різних видів мистецтва особлива роль у формуванні естетичного світосприйняття та естетичного смаку студентів належить музичному мистецтву. Саме воно знайомить молодь з музичною культурою різних народів, сприяє розвитку не тільки спеціальних здібностей, а й виробленню навичок і вмінь, які дозволять бути активними слухачами, вмілими виконавцями.

Роблячи акцент на творчій складовій, варто відзначити роль вокального мистецтва як потужного засобу впливу на духовний та естетичний розвиток молоді. Слухове сприйняття музичних творів на занятті з постановки голосу, їхнє виконання пробуджує в студентів емоційний відгук та естетичні почуття, що є ознакою формування музично-естетичного смаку.

Аналіз наукових досліджень. Вагомий внесок у розроблення методичних засад формування естетичного ставлення до мистецтва, зокрема формування естетичних смаків, зроблено вченими-педагогами: Д. Джола, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Шацька. Свій погляд на дану проблему запропонували і такі видатні

композитори та педагоги, як: М. Лисенко, М. Колесса, М. Леонтович, Л. Масол, О. Рудницька, які досліджували роль музичного мистецтва в естетичному розвитку молоді.

Проблемі культурного розвитку особистості за допомогою використання вокальної популярної музики приділяли увагу Л. Каменецька, О. Немцова, А. Полозова, О. Попова, О. Сапожник, А. Шейко, Г. Шостакович. Таким чином, багатогранність даного питання потребує більш детального висвітлення саме через призму вокального музичного мистецтва.

Мета статті полягає у визначенні ролі вокального музичного мистецтва в системі естетичного виховання студентів як важливого структурного компонента у формуванні музично-естетичного смаку здобувачів освіти на занятті з постановки голосу.

Виклад основного матеріалу. Естетичне виховання – важливий компонент виховання сучасного молодого покоління, що сприяє розвитку естетичних почуттів, смаків та уподобань, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві [10, с.87].

Результатом естетичного виховання є сформований естетичний смак. Естетичний смак – є характеристикою особистості, і проявляється в здатності оцінювати твори мистецтва, явища природи, вчинки людей, отримуючи насолоду від прекрасного [5].

Одним з головних засобів естетичного виховання студентів є музичне мистецтво,

яке впливає на особистість в усіх його проявах. Такої ж думки дотримувався і видатний композитор К. Стеценко, який вважав, що музика – «Один з найвагоміших засобів естетичного виховання дітей, бо вона, як ніщо інше, здатна ушляхетнити людину, розвинути в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрої» [9, с. 63].

Кожна людина сприймає музику по різному, в залежності від емоційного та інтелектуального наповнення. Але розуміння музики розпочинається тоді, коли вона сприймається, як система взаємопов'язаних елементів.

Як зазначає О. Ростовський, музична освіта – це складний діалектичний процес розвитку творчих здібностей, їх здатності до естетичного сприймання, переживання і творення музики, в якому викладач має бути творчою особистістю, готовою до креативу та постійного самовдосконалення [8, с. 9].

Окрім інтелектуального наповнення студентів фаховими знаннями, уміннями та навичками, викладач музичного мистецтва прагне виховати духовно багату, зрілу особистість з розвиненим музично-естетичним смаком.

Розвиток музичного смаку є складовою частиною процесу естетичного виховання. Музичний смак можна трактувати як елемент естетичної свідомості особистості, що формується в конкретних соціокультурних і педагогічних умовах [6].

Цікавим є визначення музичного смаку І. Дзюби. Зокрема дослідниця вважає, що дана категорія є системою музично-естетичних поглядів, уподобань, оціночних суджень, яка містить взаємодію емоційного і раціонального, естетичного почуття й ідеалу [3, с. 49].

Естетичний смак відображає уподобання людини і має яскраве емоційне забарвлення, можна сказати, що це своєрідне вміння побачити і зрозуміти як розділити прекрасне від потворного і характеризує «здатність людини диференційовано сприймати і оцінювати різні естетичні об'єкти, відрізнити прекрасне від

потворного у мистецтві та дійсності, розрізнити естетичне і неестетичне» [7, с. 42].

Формування музично-естетичних смаків студентів – це процес складний і вимагає від викладача творчого індивідуального підходу. Важливо не тільки розвивати в студентів вміння сприймати й оцінювати прекрасне, а й пробуджувати їхню творчу діяльність.

Розглядаючи структуру музичного смаку можна виокремити наступні компоненти:

- мотиваційний;
- когнітивно-пізнавальний;
- емоційно-оцінний;
- творчо-діяльнісний.

Мотиваційний компонент є надзвичайно важливий, адже пробуджує у студентів внутрішню потребу і бажання вивчати та виконувати музичні твори різних жанрів. Сутність когнітивно-пізнавального компоненту відображається у інтелектуальному розумінні ідеї та образного змісту музичного твору.

Розвиваючи музично-естетичний смак студентів доцільно ставити наступні завдання:

- здійснювати систематичний педагогічний вплив на культурний розвиток та загальну музичну обізнаність студентів;
- стимулювати пізнавальну активність в процесі сприйняття та власної інтерпретації вокальних творів;
- використання набутих знань, умінь, навичок у творчому самовираженні (концертні виступи, вокальні конкурси, виховні заходи творчого спрямування) [11].

Вже з перших занять важливо пробудити у студентів свідоме бажання до спілкування з музикою, тому завдання вчителя полягає у створенні творчої атмосфери та реалізації індивідуального підходу в побудові структури заняття. Саме тому, вагомим та значимим є вступне слово викладача, яке покликане створити емоційне налаштування, викликати інтерес у вокалістів до запропонованих музичних творів.

Розглядаючи дане питання варто зазначити, що чільне місце у процесі

формування музично-естетичного смаку студентів займає підбір вокального репертуару. Репертуар, підібраний для кожного студента, має не тільки відповідати рівню його вокально-виконавської майстерності, а й знаходити особистісний емоційний відгук. Тоді такий твір буде вивчатись із задоволенням та збагатить смакові естетичні уподобання вихованця [1, с.106].

Однією з основних складових структури музичного смаку є емоційно-оцінний компонент. Виконуючи на занятті з постановки голосу будь-яку вокальну композицію студент вкладає у власну інтерпретацію певні емоції та почуття, співпереживаючи героям, що оспівуються у творі. Саме на емоційно-раціоналістичному рівні студент сприймає та оцінює цінність твору вокального мистецтва. Володіючи розвиненим музично-естетичним смаком студент демонструє своє прагнення до творчості, що і відображає творчо-діяльнісний компонент. Саме в процесі творчої діяльності на занятті з вокалу у студента розвивається художньо-образне мислення, фантазія, уява, збагачується емоційно-чуттєва сфера, формується ціла низка професійних особистих якостей. При самостійному аналізі вокальних творів відбувається взаємозв'язок знань і умінь студентів-вокалістів. Він проходить у кілька етапів.

На першому етапі відбувається ознайомлення з вокально-інструментальним твором, а саме: студенти знайомляться зі змістом твору, літературним текстом, намагаються обґрунтувати його смислове значення, вивчають його образний зміст.

Другий етап можна назвати творчим, адже на ньому основна увага спрямовується на розуміння думок і почуттів, які виникають в процесі сприйняття вокального твору, які потім трансформуються в певні емоції та власні судження і висновки.

Третій етап – практично-діяльнісний. Окрім виконання поставлених викладачем творчих завдань, студенти виражають власне ставлення до твору, відбувається робота над художнім образом та підготовкою до концертного виконання [2, с. 72].

Слід зазначити, що з перших занять студентам потрібно прививати любов і повагу до народної творчості та української пісні, адже саме народна музика в своїх витоках є своєрідним генетичним кодом нації, її історією [4, с.79].

Знайомство з народною творчістю – важлива умова пізнання музичної мови, проникнення у зміст твору, розуміння цінності класичного й сучасного мистецтва, що допомагає студентам сформувати власні смакові уподобання.

Висновки. Будь-яка форма спілкування з музикою, класично, народною, джазовою виховує у студентів естетику сприйняття прекрасного. Знайомлячись з різними жанрами, стилями, студенти отримують нові знання, музично-естетичні уявлення, що сприяє формуванню музично-естетичного смаку. Виконуючи вокальні твори, в яких яскраво відбите індивідуальне мислення композитора, вокалісти під час власної інтерпретації на більш глибокому емоційному рівні відчувають музичний матеріал, що сприяє формуванню музично-естетичного смаку студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гмиріна С. В. Добір навчального вокального репертуару як складова фахової підготовки естрадного співака. Музичне мистецтво в освітньому дискурсі. №1. 2016.
2. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва: підручник. Київ: НМАУ. 1997. 320 с.
3. Дзюба І. Розвиток музично-естетичних смаків школярів засобами сучасної інструментальної музики. Рідна школа. 2012. № 10. С. 49–51
4. Єр'оміна О. Сердюк І. Формування сприйняття творів мистецтва: з досвіду роботи. Мистецтво та освіта. 2000. №1. с.39
5. Левчук Л. Т. Естетика: підручник. Київ. Центр учбової літератури. 2010. 520 с.

6. Максимюк С. П. Педагогіка. Київ: Навчальний посібник. 2005. 667 с
7. Пирогова Т. Формування естетичних смаків та естетичних оцінок учнівської молоді. Вища освіта України № 3.2019р.
8. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в початковій школі. Навч.-метод. посібник. 2-е вид., доп. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2001. 216 с.
9. Стеценко К. Спогади, листи, матеріали. Київ: Муз. Україна, 1981. 480с.
10. Сирожко О. В. Музично-естетичне виховання підлітків як науково-педагогічна проблема. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. 2019 №65.Т.1
11. Харченко П.В. Музика як впливовий чинник творчого розвитку особистості. Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи: Зб. наук. праць. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С.175 – 182.

*Стаття надійшла до редакції
17 січня 2024*

ВОКАЛЬНО-ХОРОВЕ ВИХОВАННЯ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ СПІВАЦЬКИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ

УДК 78.9:78.071.2-057.874

ІСКРА СВІТЛАНА

*кандидат мистецтвознавства,
завідувачка кафедри теорії та методики музичного виховання*

КИРИЛЮК ДМИТРО

*здобувач освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

***Анотація.** Стаття присвячена вивченню та аналізу вокально-хорового виховання як ключового елементу формування співацьких навичок школярів. Обґрунтовано зміст і методичні аспекти формування у школярів вокальних навичок: співацької постави, дихання, звукоутворення, звуковедення і дикції, а також хорових навичок – ансамблю і строю.*

***Ключові слова:** вокально-хорове виховання, співацькі навички, співацька постава, співацьке дихання, звуковедення, звукоутворення, атака звуку, співацька дикція, хоровий стрій, ансамбль.*

Постановка проблеми. Важливу роль у духовному становленні особистості людини відіграє музичне виховання. У часи відродження національної свідомості та будівництва нашої незалежної держави, композитори та митці мають важливе завдання в галузі музичного виховання молодого покоління. Зокрема, вони повинні через пісні та хорові композиції відтворити історію, традиції, обряди та боротьбу за волю українського народу, втілюючи ці цінності у музичних творах. Неповторна краса мелодій, проспіване слово, яке несе в собі значний емоційний заряд – усе це розкриває дітям багатий і складний світ людських почуттів і переживань. Засобами

вокальної музики учні пізнають навколишню дійсність і себе в ній, безпосередньо чи опосередковано виражають своє ставлення до життя.

У процесі співу учні засвоюють музичну мову, пізнають жанрову основу пісні. У них розвиваються музичні здібності, емоційний відгук на музику, формується музичне сприймання, виховується інтерес до музики. Учні не просто пізнають музичну мову – вони починають активно користуватися нею у виконавській діяльності.

Виконання пісень та хорового репертуару можливе лише за умови, коли учні розуміють та відчують художній образ. Це є основною передумовою для

художнього співу. Однак не будь-який спів сприяє розвитку учнівського голосу. Неправильне звукоутворення, порушення гігієнічних норм у співі нерідко приводять до захворювання або й втрати співацького голосу. Для того, щоб пісня стала провідником у чарівний світ музики, слід навчити дітей складному мистецтву співу. У цьому розумінні важливого значення та актуальності набуває система правильного формування вокально-хорових навичок школярів як основи співацького виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. Вокально-хорове виховання та робота з дитячими вокально-хоровими колективами вже давно є предметом наукового і педагогічного дослідження. Вчені, педагоги, та музиканти всього світу активно вивчають цю тему, розробляють нові методики, діляться досвідом та накопичують знання, які вдосконалюють процес вокально-хорового виховання дітей. Серед найвідоміших – Золтан Кодай – видатний угорський композитор та музичний педагог, який розробив власну систему навчання музиці та вокалу, яка використовується в освіті і дослідженнях дотепер. Шірлі Еммануель – австралійська музична педагогиня, яка вивчала розвиток дітей через спів та музику. Її дослідження були спрямовані на розуміння впливу музичного виховання на розвиток інтелекту та соціальних навичок дітей. Генріх Герц – німецький музикознавець та педагог, який досліджував вплив музичного виховання та співу на розвиток дитячої особистості. Він також активно вивчав вокальну техніку та хорову практику.

Серед вітчизняних вчених відомими є: Ельвіра Гармаш – українська вчена у галузі музичної педагогіки, автор робіт з вокально-хорової роботи з дітьми в українському контексті, Юні Голубева – українська музикознавиця, яка досліджувала питання вокальної педагогіки та дитячого вокалу, Лілія Карпенко-Кара – українська музична педагогиня та композиторка, яка внесла значний внесок у розвиток вокально-хорового мистецтва в Україні, вона була директоркою дитячого

хору «Веселка» та розробила власну методику навчання співу дітей. Багато інших науковців також присвятили свою кар'єру дослідженню вокально-хорових навичок, зокрема, О. Раввінов, А. Болгарський, Е. Печерська, А. Кушка, А. Авдієвський, А. Козир, Н. Євстігнеєва, А. Кифенко, Ю. Юцевич, О. Коломоєць, Л. Масол, та ін., що, безумовно, сприяє подальшому розвитку цієї галузі, а також вимагає доповнень цих пошуків новими формами та методами розвитку співацьких навичок школярів.

Мета статті полягає у висвітленні ключових аспектів вокально-хорового виховання як основи співацького розвитку школярів та в обґрунтуванні забезпечення якісної та глибокої освіти й виховання дітей через мистецтво співу.

Виклад основного матеріалу. Хоровий спів – один з найулюбленіших видів музичної діяльності дітей. Його значення різноманітне: сприяє розвитку не лише музичних здібностей і голосу дитини, а й мислення, мовлення, розширенню словникового запасу. Хоровий спів, викликаючи в дітей яскраві емоції, впливає на естетичні і моральні почуття. Спів – дуже складна дія, адже учень має одночасно вільно видобувати, правильно формувати вокальний звук, чисто інтонувати, виразно фразувати, чітко вимовляти слова, співати узгоджено з усім хором. Зрозуміло, що складність співу вимагає послідовної систематичної й наполегливої роботи по формуванню вокально-хорових навичок.

Вокально-хорові навички – це комплекс автоматизованих дій різних часин голосодихального апарату, які відбуваються під час співу і підкоряються волі співака, його виконавським бажанням, узгодженого співу в колективі. В основі співацьких навичок лежить створення й закріплення умовно-рефлекторних зв'язків, утворення гнучких систем цих зв'язків – динамічних стереотипів. Формування співацької навички дозволяє знизити контроль свідомості за відповідними співацькими діями, зосередити увагу на художньо-виконавських завданнях.

Якими співацькими навичками мають оволодіти діти? Умовно вони поділяються на навички дихання, навички володіння звуком і навички володіння словом у співі. Між цими навичками існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність. Так, хороше звучання голосу залежить від правильного дихання, ясної дикції, гарної співацької постави. Кожна навичка є складною дією, яка вимагає уваги до себе, систематичної й наполегливої роботи по її формуванню. Зокрема, навичка володіння звуком включає в себе атаку звука, звукоутворення, використання резонаторів, чисте інтонування, згладжування реєстрів, звуковедення, володіння динамікою, рухливість співу тощо.

Вокальними навичками є співацька постава, дихання, звукоутворення, звуковедення і дикція.

Співацька постава, створюючи сприятливі умови для виразного співу, забезпечує зручне положення корпусу, голови, правильне відкривання рота під час співу. Від неї залежить дихання і звукоутворення; крім того, вона дисциплінує дітей, є першою організуючою ланкою колективного співу.

Якою має бути співацька постава? Учні під час співу повинні стояти рівно, зручно, випрямивши спину, голову тримаючи прямо, опустивши руки. Уся постать повинна виражати готовність до співу. Якщо діти співають сидячи, стільці повинні відповідати їх зросту. Сидіти треба рівно, не горблячись, не спираючись на спинку стільця чи парти, тримаючи руки на колінах.

Під час співу важливе значення має *співацьке дихання*. Правильне співацьке Уміння чи невміння дихати позначається на якості звуку, чистоті інтонування й інших характеристиках хорового звучання. Існують різні типи співацького дихання. У сучасній вокальній педагогіці найбільш визнаним є так званий косто-абдомінальний тип дихання. У ньому беруть участь нижні ребра і діафрагма, м'язи черевного преса. Типовий недолік у дітей – поверхове, неглибоке (так зване ключичне) дихання,

яке зовнішньо виражається у підніманні плечей. Педагоги-музиканти зазначають, що слід не акцентувати увагу дітей на диханні, а виробляти його в процесі навчання поступово, у комплексі з іншими вокальними навичками.

Співацька дикція – це ясність, розбірливість, правильність вимови тексту у співі. Вона є наслідком знання і розуміння тексту, відчуття музичного образу і бажання донести його до слухачів, систематичної роботи над формуванням навички словоутворення.

Вокальна дикція вимагає активності артикуляційного апарату, який складають такі голосоутворюючі органи: губи, язик, м'яке піднебіння, щелепи, гортань з голосовими складками, зуби. Млявість артикуляції (малорухливі губи, язик, нижня щелепа, маловідкритий рот) є однією з основних причин поганої дикції при співі – голосні і приголосні не мають необхідної ясності та чіткості, звук набуває одноманітного й невиразного характеру. Іноді спостерігається й інший недолік – перебільшена дикція, яка позбавляє голос необхідної вокальності. При цьому деякі діти не співають, а ніби декламують текст пісні.

Співацьке звукоутворення і звуковедення багато в чому залежить від співацької установки і дихання; якщо ці навички не сформовано, робота над звукоутворенням навряд чи буде успішною. Формувати в голосі дітей співучість, навчити їх «тягти» звук – одне з головних завдань вокального виховання. Від чіткого вимовляння голосних і приголосних звуків залежить розвиток у голосі дзвінкості й рівності – важливих властивостей співацького голосу.

Звукоутворення є результатом взаємодії дихальних і артикуляційних органів з голосовими складками. Умовою правильного звукоутворення є вільно відкритий рот, вивільнена щелепа, активні губи. Початковий момент роботи голосових складок і дихання називається *атакою*, або способом взяття звука. Атака звука визначається різною взаємодією голосових складок і дихання. Розрізняють три види

атаки: твердо, м'яку і придихову. Атака є важливим виразним засобом у співі, дозволяє передати різні настрої. Зокрема, ліричний настрій пов'язаний з використанням м'якої атаки, героїчний – з твердою тощо.

У дитячому співі використовується м'яка і тверда атаки. Основу співацького звучання складає м'яка атака звука. Однак, якщо у дітей спостерігається інертність голосового апарата, доцільно використовувати активну, енергійну подачу звука.

Незалежно від виду атаки, потрібне точне відтворення звука. Для цього важливо, щоб діти добре уявляли висоту звука, який потрібно проінтонувати.

При співі у школі використовується колективний спів, тому діти мають набути й хорових навичок – навичок строю (інтонаційної узгодженості) і ансамблевих навичок (узгодженості сили звучання, тембру, темпу, метру і ритму).

Важливою умовою хорового звучання є точне виконання звуків за висотою, тобто стрій і співацька інтонація. Хороший стрій залежить від того, якою мірою розвинений музичний слух учнів, від їхньої уваги та вміння володіти своїм голосом і співацькими навичками, від фізичного й емоційного стану співаків.

Чистота інтонування (стрий) – це правильне відтворення звуковисотного рисунка мелодії. І старші, й молодші школярі здатні правильно інтонувати мелодію, якщо вони добре її засвоїли і мають досить розвинутий музичний слух і голос. Щоб домогтися чистоти інтонування, необхідно розвивати у дітей мелодичний слух та ладове чуття. Для правильного відтворення звуковисотного рисунка мелодії потрібна наявність слухової уваги та музично-слухових уявлень.

Чистота інтонування залежить від взаємодії слухових та вокальних навичок, від дихання, звукоутворення, дикції. На неї впливає і діапазон голосу. Дитина не може інтонаційно точно передати мелодію пісні, якщо її звуки виходять за межі діапазону дитячого голосу. Чистота інтонації значною мірою залежить від наявності відповідних

музичних даних. Деякі діти фальшиво співають тому, що у них погано розвинений музичний слух, інші – через хворобу голосового апарата.

Ансамбль, як відомо, означає суцільність, урівноваженість, узгодженість голосів. У хоровому співі розрізняють інтонаційний, ритмічний, тембровий, дикційний, а також художній ансамблі.

Кожне слово, кожна фраза пісні мають виконуватися всіма учнями одночасно, з однаковою якістю. Недотримання цієї умови хоча б одним учнем порушує ансамбль. Складність формування співацьких навичок у тому, що школярам важко проаналізувати навчальне завдання, побачити зв'язок між окремими навичками, що формуються в комплексі, перенести досягнені результати з вивченого завдання на нове.

Прищеплення співацьких навичок не самоціль, а засіб навчання дітей співати правильно й виразно.

Виразність співу – вищий, завершальний етап, що передбачає досконале володіння співацькими навичками. Виразність співу пов'язана з глибиною, різноманітністю переживань, тому музичний репертуар обов'язково має бути доступний дітям, відповідати художнім вимогам. Тексти пісень повинні відображати події навколишнього життя, бути зрозумілими й близькими дітям, а мелодія пісні має відповідати віковим можливостям дитячого голосу як за діапазоном, так і за інтервальною побудовою.

Висновки. Отже, формування вокально-хорових навичок – це послідовна, систематична і наполеглива робота. Навчання дітей співу вимагає від педагога наполегливої роботи над диханням, звукоутворенням, атакою звука, дикцією, правильним використанням резонаторів, згладжуванням регістрів, звуковеденням, регулюванням сили звучання, рухливістю, округленням голосних тощо. Слід пам'ятати, що навички повинні формуватися у процесі роботи над музичним твором, а не над самими навичками. Формування навички – не

самоціль, а засіб співацького виховання. розвитком музичного слуху і музичним Навчання співу має бути тісно пов'язане з розвитком особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гузій Н. С. Методика організації роботи з дитячим хором. Мистецтво та освіта. 2015. № 3. С. 63-69.
2. Євстігнеєва Н. Особливості процесу голосоутворення та розвиток вокальних навичок молодших школярів: Методичні рекомендації. Потава: Видавництво ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2004. 44 с.
3. Кушка Я. С. Методика музичного виховання дітей: навч. посіб. для вищ. навч. закл.: у 2 ч. / Я. С. Кушка; М-во культури і туризму, Держ. метод. центр навч. закл. культури і мистецтв України. Вінниця: Нова книга, 2007.
4. Масол Л. Загальна мистецька освіта і практика. Київ: Промінь, 2006. 92 с.
5. Організація роботи з дитячими вокально-хоровими колективами: методичні рекомендації / Укладач Тимофеев І., Рівне: Волинські обереги, 2020. 44 с.
6. Решетникова В. Вокальне виховання молодших школярів. Початкова школа. 2002. № 1. С. 33-38.
7. Розвиток вокально-хорових навичок на уроках музичного мистецтва. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-vokalno-horovih-navicok-na-urokah-muzicnogo-mistectva-115810.html>
8. Система формування вокально-хорових навичок. URL: <http://bilgi-paylasim.tk/message-6683.html>
9. Хоровий спів як один з найулюбленіших видів музичної діяльності дітей URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11694/>
10. Шевченко Т. Методика роботи з молодшим дитячим хором в мистецькій школі. Мистецтво та освіта. 2019. № 1. С. 48-52.
11. Шиян В. Вокальне мистецтво та його роль у формуванні музичної компетентності дітей. Мистецька освіта. 2015. № 4. С. 25-29.

*Стаття надійшла до редакції
02 лютого 2024*

ТЕАТРАЛІЗОВАНА ДІЯЛЬНОСТЬ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗЗСО: ВИДИ ТА ФОРМИ

УДК 7.091]:[37.091.32:78]:373.5

ЧОРНА НАТАЛІЯ

кандидат педагогічних наук, старший викладач

ХОЛОДЮК МАРІЯ

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The article highlights the experience of using theatrical activities in the educational process of institutions of general secondary education. The main types and forms of theatrical activity are characterized, methodical methods of application in music lessons are considered.*

Key words: *theater, theatrical activity, staging, dramatization, musical art, general secondary education institutions.*

Постановка проблеми. Сучасний стан молодого покоління. Серед різноманітних модернізації української освіти передбачає засобів впливу на школярів значної ролі нові вимоги до всебічного розвитку набуває напрям «Театральне мистецтво»,

що є унікальним засобом формування інтелектуальної й емоційної сфери особистості, який створює атмосферу творчості, сприяє самовираженню та самореалізації, формуванню ключових компетенцій тощо.

Саме тому проблема використання театралізованої діяльності в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти є надзвичайно актуальною.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Проблема впровадження театрального мистецтва у виховний процес закладів освіти знаходиться в центрі уваги вчених й видатних педагогів ще з давніх часів, зокрема, до неї зверталися: В. Верховинець, Я. Коменський, Г. Сковорода, В. Сухомлинський та ін..

У сучасних наукових дослідженнях визначено, що театралізована діяльність має величезні можливості для збагачення та розкриття творчого потенціалу дітей шкільного віку (Н. Казмірчук, І. Рогальова, Т. Турчин та ін.).

Окремі види театралізованої діяльності розглядали у своїх працях такі музичні педагоги: І. Барановська, О. Деркач, І. Назаренко, Е. Печерська, Л. Серих, І. Швець та інші. Однак, вчені зазначають, що сьогодні театральному мистецтву не приділяється належної уваги в закладах загальної середньої освіти, зокрема, й на уроках музичного мистецтва.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні ролі театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО та висвітленні методичних прийомів її застосування.

Театральне мистецтво є надзвичайнішим з усіх видів мистецтва, що гармонійно поєднує в собі поезію, живопис, музику, сценічне мистецтво, яке створюється одночасно режисерами, акторами, художниками, музикантами.

Про важливість та значення театру в українській культурі, його вплив на людей та суспільство неодноразово висловлювалися відомі українські особистості. Так, Леся Українка зазначала, що театр – це світ, де можна знайти

відповіді на усі питання. Михайло Стельмах висловлював думку, що театр – це велике мистецтво жити спільним життям, творити разом, сміятися і плакати разом. На думку Олександра Довженка, це спосіб, яким ми вчимося бути людьми. Ліна Костенко наголошує, що театр – це жива сторінка історії, де звучать слова і серця б'ються у темпі істинної людської долі.

Сучасні дослідники наголошують, що театральне мистецтво – це спосіб творчого самовиявлення та самовираження особистості, оскільки передбачає художнє відображення життя, створює атмосферу творчості та сприяє формуванню впевненості та успішності [2; 5; 7].

Театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток дитини, тому сучасні педагоги вважають її ефективним інструментом освітнього процесу.

Театралізована діяльність впливає на розвиток різних сфер життєдіяльності дитини, серед яких:

1. Емоційне залучення, адже театралізація дозволяє відчути емоції, що сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу та розвитку міжособистісних навичок.

2. Практичне застосування знань, оскільки з'являється можливість застосувати отримані знання на практиці шляхом виконання ролей, участі в іграх та інсценізаціях.

3. Розвиток творчих навичок, адже участь у театралізованих виставах сприяє розвитку творчості, уяви та моторики.

4. Стимулювання комунікації, оскільки взаємодія з однолітками та виконання ролей сприяє розвитку комунікаційних навичок та роботі в команді.

5. Використання різних інтелектуальних стилів, адже театралізація дозволяє врахувати різні способи сприйняття інформації (візуальний, аудіальний, кінестетичний).

6. Формування позитивного ставлення до навчання у процесі застосування захоплюючих театралізованих уроків, які сприяють зацікавленню школярів [6].

На сьогодні театралізована діяльність у закладах загальної середньої освіти стає потужним методом навчання, що сприяє активному залученню школярів до освітнього процесу, розвиває їх творчі здібності та комунікативні навички з метою досягнення педагогічних цілей та завдань.

Аналіз наукової педагогічної літератури свідчить про те, що існують різноманітні види та форми театралізованої діяльності, які доцільно використовувати у практичній діяльності ЗЗСО.

Однією з перших систематизувала види театралізованої діяльності видатний педагог С. Русова, яка вбачала в ній ефективний засіб розвитку мовлення і творчих здібностей [8]. За її визначенням існують такі види як сприймання театрального видовища, що сприяє засвоєнню найкращих форм літературного мовлення; театралізована гра, спрямована на активізацію словника і зв'язного мовлення, створення сюжетів; підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення).

З-поміж основних видів театралізованої діяльності вчені-педагоги виокремлюють такі як:

– сюжет як усне зв'язне висловлювання, що відбиває у стислій формі динаміку основних подій;

– сценарій, що складається в усній формі (але може бути записаним дорослим за дітьми) задля розігрування певного сюжету в різних видах театралізованих ігор;

– гра за сюжетом художнього твору – це гра, в якій дитина, взявши за основу літературний текст будь-якого твору, розгортає власний сюжет, доповнює авторський текст новими діями та персонажами;

– театралізація – передача авторського або складання власного тексту на задану тему за допомогою вербальних і невербальних засобів виразності, підготовка та показ вистави за ним;

– казка-показка – це казка, персонажами якої можуть бути не лише живі істоти, а й неістоти (дорога, камінець) [2; 6].

Найбільш поширеними в освітньому середовищі є такі види театралізованої діяльності:

1. Театралізовані вистави та постановки, в яких школярі грають ролі у театральних постановках або виставах, які можуть базуватися на класичних літературних творах, історичних подіях або створюватися власноруч.

2. Рольові ігри, які передбачають виконання ролей персонажів з книг, історії або створення власних персонажів для розігрування сценаріїв або імпровізацій.

3. Драматичні читання, що передбачають читання відомих літературних творів з емоційним виразом та акторською майстерністю.

4. Музичні театральні вистави, в яких створюють та виконують музичні номери, які супроводжуються театральними елементами, такими як танці, рухи та акторська гра.

5. Театралізовані презентації, в яких учні створюють і презентують інформацію про різноманітні теми або предмети через театральні засоби, включаючи костюми, декорації та виступи.

6. Театралізовані історичні реконструкції, що передбачають дослідження історичних подій або періодів та створення живих та вірогідних реконструкцій, що допомагають краще зрозуміти минуле.

7. Театралізовані інтерактивні уроки, під час яких учні активно залучаються до вивчення матеріалу через театральні елементи, групові вправи та обговорення.

Важливою складовою означеної діяльності є театралізована гра, яку поділяють на такі види:

1) Настільні театралізовані ігри.

Театр іграшок, в якому використовуються найрізноманітніші іграшки – фабричні і саморобки, з природного і будь-якого іншого матеріалу. Тут не потрібно обмежувати політ фантазії, головне, щоб іграшки і поробки стійко стояли на столі і не створювали перешкод при переміщенні.

Театр картинок, у якому всі картинки – персонажі і декорації потрібно зробити двосторонніми, так як необхідні повороти, а щоб фігурки не падали, потрібні опори, які можуть бути досить різноманітними, але обов'язково достатньо стійкими.

2) Стендові театралізовані ігри.

Стенд книжка – використовується для ігор типу подорожей, щоб відобразити динаміку, послідовність подій за допомогою ілюстрацій, що змінюють одна одну. Закріплюють на нижній частині дощечки. На верхній розміщується транспорт, на якому здійснюється подорож. По ходу транспорту ведучий перегортає листки стенд-книжки, демонструючи різні сюжети, зустрічі, які трапляються на шляху.

Фланелеграф – картинку показують на екрані. Утримує їх щеплення фланелі, якою затягнуті екран і зворотня сторона картинку. Різноманітні за формою екрани дозволяють створювати «живі» картинку, які зручно демонструвати всій групі дітей. Цей вид ігор дозволяє зобразити масові сцени, наприклад «переліт птахів».

Тіньовий театр – тут необхідний екран з напівпрозорого паперу, виразно вирізані чорні плоскі персонажі і яскраве джерело світла за ними, завдяки якому персонажі відтіняються на екрані. Дуже цікаві зображення отримують за допомогою пальців рук, наприклад, можна зробити гусака, зайця, сердитого індики. Але дуже важливо супроводжувати показ звучанням. Театр тіней добре використовувати під час дозвілля.

Пальчиковий театр – це ігри-розваги, ігри-потіхи, казки, різні інсценівки, які супроводжуються показом ляльок, що одягаються на пальці і діють за персонажа, зображення якого на руці.

Ляльковий театр – для вистав характерне вільне поєднання різних типів ляльок (маріонеток, театр рукавичок, театр-пуф, магнітний театр та ін.), а також різних прийомів і засобів – все це підпорядковано виявленню специфіки мистецтва. Ляльковий театр використовується не тільки як розвага, але й як засіб виховання

високих моральних якостей та позитивних рис характеру [1; 2].

Особливого значення набуває театралізована діяльність на уроках музичного мистецтва в ЗЗСО, оскільки її використання допомагає ефективному оволодінню знаннями в музичній галузі та створює умови щодо формування естетичної культури дітей, набуття різноманітних умінь та навичок.

Театралізована діяльність має безліч форм, які можуть використовуватися у різних контекстах, від шкільних вистав до виховних заходів, серед яких:

1. Театральні вистави – класичний варіант театралізованої діяльності, який включає акторську гру, діалоги, сценічні образи, декорації та інші театральні елементи).

2. Інсценізація літературних творів – перенесення книг, оповідань або поезій на сцену за допомогою акторської гри та декорацій.

3. Музичні вистави і мюзикли – вистави, в яких музика та спів поєднуються з акторською грою та танцями для розповіді історії.

4. Хореографічні вистави – вистави, в яких акцент робиться на танцю та руховій експресії, можуть бути без слів або поєднувати музику з рухом.

5. Мистецькі перформанси – сучасна форма театралізованої діяльності, яка поєднує різні мистецькі форми, такі як театр, танець, музика, відео та інсталяції.

6. Рольові ігри – заняття, де учасники грають певні ролі та діють у визначеному сценарії, дозволяючи їм відчувати себе частиною історії або ситуації.

7. Мімічні вистави – вистави, де актори використовують жести, міміку та рухи для передачі сюжету та емоцій.

Цікавою формою театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва – є інсценізація пісні, що передбачає процес створення вистави або виступу, під час якого виконавець виконує пісню, а також використовує рух, акторську гру, костюми, декорації та інші елементи для того, щоб

передати атмосферу та сюжет пісні на сцені [4].

Інсценізація пісні може відбуватися в різних форматах та стилях, від простої постановки на сцені до складних театралізованих вистав та музичних номерів, зокрема:

1. Виконання пісні з музичним відео (виконавець виступає перед камерою, а його виступ візуалізується у вигляді музичного відео, яке може включати сцени з дійсності, анімацію або спец ефекти).

2. Театралізоване виконання (виконавець виступає на сцені у костюмах та декораціях, які відповідають настрою та сюжету пісні. Вистава може включати акторську гру, рух та інші театральні елементи).

3. Музичні вистави (пісні інтегруються в більшу музичну виставу або мюзикл, де вони служать для розкриття сюжету та розвитку персонажів).

4. Хореографічні номери (під час виконання пісні використовується хореографія та танцювальні рухи, щоб висловити емоції та виразити сюжет пісні через танець).

5. Музичні флешмоби (велика група виконавців виконує пісню в непередбачених місцях або на вулиці, здебільшого сюжетно або тематично пов'язані з контекстом виступу) [4; 6; 8].

Найефективнішими засобами музичного розвитку школярів та формування їх творчої індивідуальності є дитяча опера, мюзикл та музичний спектакль, оскільки ці форми музично-драматичної діяльності поєднують у собі виховні потенціали різних видів мистецтва.

Останнім часом набув популярності своєрідний вид музичної вистави для дошкільнят – народна казка з музикою, яка є доступною для виконання як в молодших класах так і старшій школі. Така казка

також може стати однією з ланок на шляху до сприйняття і виконання дитячої опери.

На думку, Є. Карпенко: «Дитяча опера – жанр специфічний, який наближається до мюзиклу. Участь у її постановці активно й різнобічно розвиває дітей завдяки синтетичній природі такої вистави: тут залучений спів, акторська гра, виразне читання, танець»[3, с. 44].

Слід зазначити, що особливостями й перевагами виконання дитячих опер-казок є: простий сюжет, яскраві образи та костюми, легка музика, інтерактивні елементи, пізнавальні аспекти тощо.

Дитячі опери-казки – це чудовий спосіб введення дітей у світ оперного мистецтва, поєднуючи магію опери з відомими казковими сюжетами. Такі вистави надають дітям можливість насолоджуватися музикою та драматургією, вчать моральним цінностям, розвивають уяву та креативність.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що театралізована діяльність є важливою складовою освітнього процесу, що виконує три основних функції: пізнавальну, що передбачає формування у дитини певних знань, умінь, уявлень про театр, театральну термінологію; передбачає ознайомлення з театром, художньо-естетичне сприймання; ігрову, яка створює сприятливі умови для ігрової діяльності, спонукає до імпровізації, використання набутих знань у грі;

сценічну, що формує в них театральні дії, елементи сценічної виразності, майстерності тощо.

У педагогічній практиці існує багато видів театральної діяльності, які можливо впроваджувати в освітній процес ЗЗСО. Головною метою вчителів музичного мистецтва не тільки зацікавити школярів театром, а й викликати у них бажання брати участь у театралізованій діяльності, яка є джерелом розвитку творчих здібностей і талантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Барановська І. Г. Театр ляльок в початковій школі: навч.-методичний посібник. Вінниця, 2019. 170 с.

2. Деркач О. А. Педагогічна технологія виховання казкою та театральною грою. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід. 2008, 16. С. 351-357.
3. Карпенко Є. Дитяча опера як засіб естетичного виховання. Мистецтво та освіта. 2007. № 4. С. 40-44.
4. Коваль Т. В. Організація музично-театральної діяльності молодших школярів на засадах пісенного фольклору. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: зб. наук. праць / за ред. Г. С Тарасенко. Вінниця, 2014. С. 248-253.
5. Назаренко І. М. Сутність і зміст музично-театральної діяльності молодших школярів в умовах навчально-виховного процесу. Вісник Житомирського державного університету. Вип. 52. 2010. С. 174-178.
6. Рогальова І. Особливості використання театралізованої діяльності у роботі з молодшими школярами. Освіта і наука, 2021.
7. Серих Л. В. Театралізована діяльність у школах та позашкільних закладах. Суми: СОППО, 2005. 36 с.
8. Турчин Т. М. Використання різних форм театралізованої діяльності на уроках музичного мистецтва в початковій школі. Вісник Чернігівського нац. педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки, Вип. 125. 2015. С.375-378

*Стаття надійшла до редакції
22 січня 2024*

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

УДК 373.5.016:78]:004.032.6

БОГОЦЬКА ВАЛЕНТИНА, СЕГЕДА МИКОЛА

*викладачі факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The article examines the specifics of the use of multimedia technologies in music lessons in general secondary education institutions.*

New multimedia technologies in the educational process of the school allow in an accessible form to use the cognitive and game needs of students for cognitive processes and the development of individual qualities. The development of younger schoolchildren is ensured by their acquisition of experience in organized educational activities, which allows forming the individuality of the child in various aspects.

Key words: *multimedia, multimedia technologies, ICT.*

Постановка проблеми. Довгий час педагогіка шукала шляхи, якщо не абсолютні, то такі, щоб можна було досягти високих і стабільних оцінок у класах НУШ. Сьогодні використання мультимедійних систем стало невід'ємною частиною вивчення будь-якого предмету, в тому числі й музичного мистецтва. На нашу думку, найхарактернішим явищем на етапі розвитку сучасної цивілізації є величезне зростання обсягів інформації, інформаційні ідеї, засоби та технології проникли майже в усі сфери

людської діяльності. Стрімкий розвиток персональних комп'ютерних технологій і можливостей програмного забезпечення, поширення інформаційно-комунікаційних та інноваційних технологій створили реальні можливості для їх використання в системі освіти з метою розвитку творчого потенціалу особистості в процесі навчання та забезпечення безперервності навчання в закладах загальної середньої освіти різних рівнів. Розвиток нашого суспільства

вимагає формування покоління людей, які мислять і діють по-інноваційному.

Новітні мультимедійні технології допомагають вчителю і учню вирішувати завдання: як творити нові ідеї в школі і житті, як виявити свій власний стиль навчання, мислення і праці, як заповнити прогалини у знаннях за короткий термін, як змінити навчання так, щоб воно приносило радість і результат [1, с. 4-5].

Мета статті. Теоретично обґрунтувати методику застосування мультимедійних технологій у викладанні шкільного курсу музичного мистецтва, дослідження доцільності використання даних технологій при проведенні уроків музичного мистецтва, виявлення недоліків та позитивних ознак при використанні інноваційних технологій.

Аналіз наукових досліджень. Нині проводиться велика кількість експериментальних досліджень, які спрямовані на пошук оптимальних умов використання інформаційних технологій у навчальному процесі Д. Богданова, І. Крюкова тощо. Найбільший інтерес викликає дослідження теоретичних і практичних основ комп'ютерно-розвиваючого навчання – О. Антипової, О. Горбуненко, О. Гребенюка, Л. Сухорукової тощо. Науковці Л. Заря, О. Ростовський, М. Фіцула, В. Янкул вказують, що спеціальні технічні засоби навчання (мультимедіа) – необхідний чинник засвоєння знань.

На жаль, у науковій літературі О. Балабан, Н. Белявіна, О. Гуминська, Ю. Поплавська, О. Чайковська, В. Янкул розглядаються можливості впровадження мультимедійних програмно-педагогічних систем у навчальний процес тільки з позиції формування музичних знань у старших вікових груп учнів. Ще, на жаль, не достатньо теоретично обґрунтована методика використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва, немає відповідних державних програм для ЗЗСО [2, с.16-18]. Розв'язання цих питань потребує дослідження методів проведення уроку музичного мистецтва.

Учені Б. Бистрова, С. Григор'єв та В. Гріншкун за методичним призначенням мультимедійні технології поділяють на:

- наставницькі;
- тренувальні;
- контрольовані;
- довідкові;
- імітаційні.

І. Гордєєва «мультимедійні технології» умовно поділяє на декілька груп залежно від того, на які категорії користувачів вони зорієнтовані. Дослідниця виокремлює такі мультимедійні технології: комп'ютерні ігри, мультимедійні бізнес-додатки, освітні програми, спеціальні програми, призначені для самостійного створення мультимедійних продуктів (як любительських, так і професійних).

Виклад основного матеріалу. Які ж шляхи використання мультимедійних технологій у сучасному житті?

У наш час ІКТ застосовується майже у всіх галузях і сферах людської діяльності:

- виробництво електронних книг, енциклопедій, довідників;
- в медицині (бази знань, методики операцій, каталоги ліків тощо);
- в бізнесі (каталоги будинків, розробка дизайну приміщень і садиб тощо);
- у військовій справі (створення різноманітної документації про системи озброєнь, що знімається через супутник; створення тренажерів тощо);
- у побуті (будинки майбутнього, розумні холодильники, мікрохвильова піч, регулятор температури, що підключений до Інтернету тощо);
- в мистецтві (CD-ROM, що дозволяє не тільки прослухати музику, а й переглянути партитуру твору, виділити певну тему, створювати варіації на окремі теми тощо);
- побудова систем віртуальної реальності;
- в освіті (відеоенциклопедії; тренажери; ситуаційно-рольові ігри; електронні лектори, тренажери, підручники; інтелектуальні ігри з використанням штучного інтелекту; дистанційна і інтерактивна форми

навчання; проведення інтерактивних освітніх телеконференцій; побудова системи контролю й перевірки знань і умінь учнів (використання контролюючих програм-тестів); здійснення проєктивної і дослідницької діяльності учнів тощо) [4, с.112].

Важливою складовою інформатизації освітнього процесу є накопичення досвіду використання мультимедійних засобів на шкільному уроці музичного мистецтва. Це досить новий напрямок у шкільній педагогіці, який нині активно вивчається та досліджується. Тому необхідно, щоб кожен учитель з будь-якої шкільної дисципліни міг підготувати і провести урок з використанням мультимедійних технологій, адже урок із застосуванням новітніх комп'ютерних можливостей - це наочно, барвисто, інформативно, інтерактивно, заощаджує час учителя та учня, дозволяє працювати учневі у своєму темпі, дозволяє вчителю працювати з учнем диференційовано і індивідуально, дає можливість оперативно проконтролювати та оцінити результати навчання.

Використання мультимедійних технологій в навчальному процесі в НУШ передбачає, що вчитель вміє:

- обробляти текстову, цифрову, графічну і звукову інформацію за допомогою відповідних програм і редакторів для підготовки дидактичних матеріалів (варіанти завдань, таблиці, схеми, креслення, малюнки тощо);

- створювати слайди з навчального матеріалу, використовуючи

- редактор презентації Microsoft Power Point та демонструвати презентацію на уроці;

- використовувати наявні готові програмні продукти зі своєї дисципліни;

- організувати роботу з електронним підручником на уроці;

- застосовувати навчальні програмні засоби;

- здійснювати пошук необхідної інформації в Інтернеті в процесі підготовки до уроків і позакласних заходів;

- організувати роботу з учнями з пошуку необхідної інформації в мережі Інтернет безпосередньо на уроці;

- розробляти тести, використовуючи готові програми-оболонки або створювати їх самостійно, і проводити комп'ютерне тестування [3, с.343].

Мультимедійні технології надають можливість розвиватися не лише учневі, а й учителю. Зазначимо, що використання комп'ютерної техніки на уроках у школі не призводить до автоматичного підвищення рівня професійної майстерності вчителя і зростання якості освіти. Визначну роль грає, перш за все, особистість педагога і його мотивація. При цьому впровадження сучасних технологій в педагогічну діяльність має бути не просто необхідністю, а й усвідомленим процесом при безперервній освіті і самоосвіті вчителя в цій галузі. Напрями модернізації освіти повинні визначатися не стільки наявністю в школі комп'ютерної техніки і програмних засобів, скільки готовністю вчителів до змін відповідно до запитів і проблем суспільства [5, с. 41].

Навчальним планом передбачений лише один урок музичного мистецтва в тиждень в НУШ, що недостатньо для формування гармонічної особистості. У зв'язку з цим виникає проблема збільшення інтенсивності уроку, його насиченості. Одним зі способів вирішення цієї задачі можуть стати сучасні інноваційні технології. Аналіз вищевикладених ідей привів нас до висновку про необхідність оволодіння комп'ютерними, мультимедійними технологіями.

Уроки музичного мистецтва в НУШ з використанням мультимедійних технологій допомагають вирішити наступні дидактичні завдання:

- засвоїти базові знання з предмету;

- систематизувати засвоєні знання;

- сформувати навички самоконтролю;

- сформувати мотивацію до навчання в цілому;

- надати навчально-методичну допомогу учням у самостійній роботі над навчальним матеріалом [6, с.34].

Дану технологію можна розглядати як пояснювально-ілюстративний метод навчання, основним призначенням якого є організація засвоєння повідомлення

навчального матеріалу та учнями інформації шляхом забезпечення його успішного сприйняття, яке посилюється при підключенні [6, с.34].

Сучасний урок музичного мистецтва в умовах військового стану та дистанційного навчання – це поєднання традиційних технологій та нових інформаційних джерел, які передбачають використання теле- та радіомовлення, періодики, архівних матеріалів, ресурсів мережі Інтернет тощо. Це використання додаткового матеріалу, який можна знайти для різних категорій учнів і для різного рівня підготовки.

Впровадження нових мультимедійних технологій в освітній процес школи дозволяє в доступній формі використовувати пізнавальні та ігрові потреби учнів для пізнавальних процесів та розвитку індивідуальних якостей. Розвиток молодших школярів забезпечується набуттям ними досвіду організованої навчальної діяльності, що дозволяє формувати індивідуальність дитини в різних аспектах.

Отже, під «мультимедійними технологіями» розуміють нововведення у педагогічній системі, що покращують протягом десятиліть результати навчально-виховного процесу.

Висновки. Досліджуючи дану тему можна зробити висновки що, уроки музичного мистецтва з мультимедійним супроводом допомагають ефективно вирішувати наступні дидактичні завдання:

- сформувати мотивацію до навчання взагалі;
- засвоїти базові знання з предмета;
- сформувати навички самоконтролю.

Дану технологію можна розглядати як пояснювально-ілюстративний метод

навчання, основним призначенням якого є організація засвоєння інформації на основі сполучення навчального матеріалу з його зоровим сприйняттям. Під час використання на уроці мультимедійних технологій структура уроку принципово не змінюється. У ньому, як і раніше, зберігаються всі основні етапи, змінюються, можливо, тільки їх тимчасові характеристики. Необхідно відзначити, що етап мотивації в даному випадку збільшується і несе пізнавальне навантаження. Це необхідна умова успішності навчання, оскільки без інтересу до здобуття знань, без уяви і емоцій немислима творча діяльність учня. Учнів привертає новизна проведення мультимедійних уроків. У класі під час таких уроків створюються умови для активного спілкування, за якого учні прагнуть висловити думки, вони з бажанням виконують завдання, виявляють цікавість до матеріалу, що вивчається. Учні вчаться самостійно працювати з навчальною, довідковою та іншою літературою з предмета. Дана технологія може використовуватись для анонсування теми уроку, як супровід до пояснення вчителя, як інформаційно-навчальний посібник та для контролю знань.

Отже, проблему використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва можна і необхідно вирішувати. Відзначимо, що застосування мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва може допомогти вчителю відчутно підвищити якість навчання, досягнення поставленої мети, а учням ефективніше засвоїти навчальний матеріал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Авдієвський А. Т. Мистецька освіта в системі формування педагога ХХІ століття. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова. Сер. 14: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 1 (6). Київ: НПУ. 2004. С. 4-5.
2. Базелюк О. В. Мультимедіа-технологія – мистецтво. Мистецтво і освіта. 2008. С.16-18
3. Вашук О. М. Підвищення якості навчання засобами мультимедійних технологій. Методологічні основи формування сучасних предметних дидактик. Закарпатський державний університет. Ужгород. 2009. С. 340-343.
4. Іващенко І. Інноваційні технології в початковій школі. Київ: Шкільний світ. 2008. 112 с.

5. Лютенко М. Г. Практичне використання мультимедійних технологій у початковій школі. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Педагогічні науки. 2018. № 4. С. 41-46.
6. Маршицька В. В. Про використання мультимедійних технологій у процесі викладання навчальних дисциплін у ВНЗ. 2015. 34 с.

*Стаття надійшла до редакції
20 грудня 2023*

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

УДК 373.5.016:17]:004.032.6

МЕЛЬНИК ГАЛИНА

викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

ТОМЧУК АННА

здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. *Стаття присвячена проблемі застосування на уроках музичного мистецтва в школі мультимедійних засобів навчання, розглянуто суть та основні напрямки використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.*

Ключові слова: *мультимедіа, педагогічна технологія, інформаційно-комп'ютерні технології (ІКТ), мультимедійна технологія, інтерактивне навчання, музичне мистецтво.*

Постановка проблеми. Сучасний світ неможливо уявити без комп'ютерних технологій, які суттєво впливають на економічний і соціальний розвиток. Глобальне впровадження комп'ютерних технологій у всі сфери діяльності, формування нових комунікацій і високоавтоматизованого інформаційного середовища стало не тільки початком перетворення традиційної системи освіти, а й першим кроком до формування інформаційного суспільства. У цих умовах еволюційних змін вимагає й система навчання. Нині якісне викладання дисциплін не може здійснюватися без використання засобів і можливостей, які надають комп'ютерні технології та Інтернет.

Застарілі методи і засоби навчання не відповідають сучасним вимогам уроку та не враховують стрімких змін у науково-технічному прогресі. Це спонукає педагогів до необхідності впровадження інноваційних навчальних методів та використання

комп'ютерних технологій у навчальному процесі. Не виняток становить і урок музичного мистецтва в школі, де використання мультимедіа, по-перше, є ефективним засобом навчання музики, що дозволяє інтенсифікувати освітній процес, по-друге, є засобом психолого-педагогічного впливу на особистість учня в умовах новітніх інформаційних технологій навчання, по-третє, як засіб розвитку творчих здібностей та розвитку образного мислення школярів.

Особливо ця проблема актуальна і при формуванні професійних навичок вчителя музичного мистецтва, оскільки окрім володіння музичними здібностями, грою на музичних інструментах, вокальними даними, педагогічною майстерністю, любов'ю до музики, для досягнення навчальних цілей необхідне вміння володіння сучасними комп'ютерними технологіями, що дає змогу для ефективного використання наочних матеріалів за допомогою мультимедійних

засобів, інтерактивних технологій на уроці музичного мистецтва. Застосування інноваційних методів навчання за допомогою мультимедіа та адаптація комп'ютерних технологій до цієї навчальної дисципліни стають необхідними для відповідності сучасним вимогам освіти. Таким чином, однією з актуальних проблем музичної освіти є розробка та впровадження комп'ютерних (мультимедійних) програм та технологій, які забезпечують ефективну динамічність опанування школярами шкільного курсу з музичного мистецтва, елементами якого є «слухання», «розуміння», «створювання», «виконання» музичних творів.

Аналіз наукових джерел. Нині проводиться велика кількість експериментальних досліджень, які спрямовані на пошук оптимальних умов використання інформаційних технологій у навчальному процесі (С. Андреев, Д. Богданова, О. Крюкова тощо). Найбільший інтерес викликає дослідження теоретичних і практичних основ комп'ютерно-розвиваючого навчання – В. Антипової, Г. Бокаєвої, О. Горбуненко, О. Гребенюка, Н. Сергеева, Л. Сухорукової тощо. Науковці (В. Янкул, В. Штепа, М. Фіцула, О. Ростовський) вказують, що спеціальні технічні засоби навчання (мультимедіа) – необхідний чинник засвоєння знань. Науковці В. Янкул, М. Фіцула зазначають, що «без впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес уроку музики якісних показників у навчанні сьогодні неможливо досягти» [8]. Науковці зазначають, що важливим аспектом використання мультимедіа є, насамперед, поєднання в одному програмовому продукті різноманітних видів інформації – як традиційних (текст, таблиці, ілюстрації тощо), так і оригінальних (мова, музика, фрагменти відеострічок, телекадри, анімація). У науковій літературі (О. Балабан, Н. Беявіна, Н. Ветлугіна, О. Гуминська, Ю. Поплавська, О. Чайковська, В. Штепа, В. Янкул) розглядаються можливості впровадження

мультимедійних програмно-педагогічних систем у навчальний процес тільки з позиції формування музичних знань у старших вікових групах учнів, адже ще не достатньо теоретично обґрунтована методика використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва, немає відповідних державних програм для закладів загальної середньої освіти.

Мета статті – розкрити сутність поняття «мультимедійна технологія» (ММТ) і можливості використання різноманітних інформаційно-комунікаційних технологій на уроках музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Події минулих років – епідемія коронавірусу, військове вторгнення сусідньої держави-агресора – поставили нові великі виклики не тільки перед суспільним життям нашої країни і її громадян, а й перед всією системою освіти України. А саме: увагу педагогів привернули мультимедійні технології, які дають змогу за допомогою комп'ютера інтегрувати, обробляти й водночас відтворювати різноманітні типи сигналів, різні середовища, засоби і способи обміну інформацією. Мультимедіа технології (ММТ) – інтерактивні технології, що забезпечують роботу з нерухомими зображеннями, відеозображенням, анімацією, текстом та звуковим рядом. Використання засобів ММТ дозволяє підвищити інтенсивність і ефективність процесу навчання; створює умови для самоосвіти та дистанційної освіти, тим самим дозволяючи здійснювати перехід до безперервної освіти; у поєднанні з телекомунікаційними технологіями розв'язує проблему доступу до нових джерел різноманітної за змістом і формою представлення інформації.

Мультимедіа (англ. multimedia, від лат. multum – багато та англ. medium – засіб, спосіб) – інформаційна технологія, яка поєднує в одному програмному продукті різноманітні види інформації: тексти, ілюстрації, аудіо- і відеоінформацію тощо). Завдяки новому рівню інтерактивного спілкування ця технологія сприяє поліпшенню умов навчання.

Використання мультимедійних технологій дає змогу заощаджувати час, підвищує дієвість навчальних матеріалів. Мультимедійна інформація виділяється чіткістю, лаконічністю, доступністю. У процесі роботи з нею учні освіти вчать аналізувати, висловлювати власну думку, вдосконалюють уміння працювати з інформацією і використовувати інформаційно-телекомунікаційні технології. Якщо застосування мультимедійних технологій добре продумане, заняття буде образним, наочним, цікавим, життєвим, допоможе розвивати уміння працювати в парах і групах.

За співвідношенням параметрів доступності, гнучкості та ефективної дії найперспективнішими для використання у навчальному процесі є мультимедійні засоби навчання (МЗН). Їх впровадження у навчальний процес підготовки майбутніх кваліфікованих вчителів музичного мистецтва сприяє значному поліпшенню засвоєння учнями навчального матеріалу з музики, а також розвитку їхньої інформаційно-технологічної культури.

Дослідження феномену «мультимедія» в освіті багатоаспектні: мультимедія як засіб підвищення ефективності навчання, застосування засобів мультимедія в процесі навчання спеціалістів, мультимедія як засіб навчання й інструмент, за допомогою якого розробляються педагогічні програмні засоби. Ціла низка педагогічних досліджень присвячена розробці методичних основ проектування, створення та використання мультимедійних навчальних програм та мультимедійних навчальних комплексів.

Нові мультимедійні засоби, в яких використовується аудіо-візуальний формат, надають такі можливості, які традиційні підручники надати не можуть.

Існують різні способи застосування засобів мультимедія в навчальному процесі, серед яких:

- використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій;

- розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту;

- моделювання процесів і явищ;

- забезпечення дистанційної форми навчання;

- проведення інтерактивних освітніх телеконференцій;

- побудова систем контролю й перевірки знань і умінь учнів (використання контролюючих програм-тестів);

- створення і підтримка сайтів навчальних закладів;

- створення презентацій навчального матеріалу;

- здійснення проєктивної і дослідницької діяльності здобувачів освіти тощо.

Мультимедійні засоби дозволяють задіяти майже всі органи чуття учнів, поєднуючи друкований текст, графічне зображення, рухоме відео, статичні фотографії та аудіозапис, створюючи «віртуальну реальність» справжнього спілкування. Доведено, що застосування мультимедійних матеріалів та комп'ютерних мереж скорочує час навчання майже втричі, а рівень запам'ятовування через одночасне використання зображень, звуку, тексту зростає на 30-40 відсотків.

Отже, унаочнення навчального матеріалу здійснюється апаратними основними і спеціальними пристроями, які бувають основними й спеціальними:

- до основних пристроїв відносять: комп'ютер, мультимедіамонітор, маніпулятори (миша, клавіатура, трекбол, графічний планшет, світлове перо, тачпад, сенсорний екран, pointing stick, ігрові маніпулятори – джойстик, геймпад). Зокрема, останнім часом особливої уваги заслуговує використання в практиці навчання графічних планшетів (дигитайзер) – пристрій для введення графічних зображень безпосередньо до комп'ютера за допомогою плоского ручного планшета й спеціального пера;

- до спеціальних засобів відносяться приводи CD-ROM, ТВтюнери, графічні акселератори, звукові плати, акустичні

системи. Мультимедійна система включає комп'ютер, маніпулятори, що виводять інформацію на плазмовий телевізор (або екран), відеопроєктор, DVD, INTERNET тощо

Можливості розширення включають у себе можливість представлення навчального матеріалу через аудіо та відео, що раніше передавався в основному у формі лекцій від вчителя або з підручників. Це призводить до зміни в методах навчання, підвищує ефективність уроків, розширює використання візуальних засобів на уроках, сприяє встановленню зв'язків між різними предметами, сприяє швидкому сприйняттю інформації, розгляду значного обсягу матеріалу, узагальнює та систематизує знання учнів. Також відкривається можливість демонструвати практичне застосування вивченого матеріалу, стимулювати сприйняття інформації та підтримувати зацікавленість учнів у навчальному матеріалі, розвивати їхній пізнавальний інтерес. Проте слід підкреслити, що основною метою повинно залишатися привернення уваги учнів до музики – її змісту, краси та виразності.

Для візуалізації навчального матеріалу на уроках музичного мистецтва можна використовувати різноманітні електронні мультимедійні ресурси. Ураховуючи вікові особливості учнів та вимоги до використання технологій в школі, виділяються наступні види видань: мультимедійні навчальні програми, електронні навчальні посібники і електронні енциклопедії.

Навчальні програми можуть включати текстові пояснення у словесній і графічній формі, записи музичних творів у виконанні відомих музикантів та віртуальну клавіатуру, яка дозволяє учням відтворювати звук обраних інструментів. Ці програми сприяють ефективному засвоєнню шкільного курсу музичного мистецтва.

Електронні навчально-наочні посібники містять різноманітні візуальні матеріали,

представлені у формі мультимедіа. Їх використання ефективне для організації репродуктивної роботи учнів та для підтвердження або уточнення певних інформаційних даних або музичних творів.

Електронні енциклопедії містять основні відомості з різних галузей знань, систематизовані та доповнені аудіо- та відеоматеріалами, а також програмним забезпеченням для пошуку і вибору інформації. Вони можуть бути корисними для проведення дослідницької роботи молодших школярів.

Презентації власних уроків є одним з найпоширеніших засобів візуалізації навчального матеріалу за допомогою мультимедіа. Вони дозволяють створювати уроки з використанням різноманітних можливостей мультимедіа технологій, включаючи графіку, анімацію, відео та звук.

Важливо підкреслити, що використання мультимедійних видань для уроків музичного мистецтва може варіюватися залежно від потреб конкретного уроку, рівня володіння відповідними програмами та наявності сертифікованих програм у шкільній системі.

Висновки. Отже, проблема використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва потребує належного вирішення. Застосування мультимедіа сприяє всебічному й гармонійному розвитку учня, формуванню творчих здібностей, фантазії, художньої уяви, сприйняття, креативного мислення, загальних слухових навичок, внутрішнього слуху, сприяє ефективному засвоєнню знань з музичного мистецтва і є продуктивною, високоефективною педагогічною умовою естетичного становлення особистості. Важливо відзначити, що використання інформаційно-комунікативних технологій може значно підвищити якість навчання для вчителя, допомогти досягти поставлених цілей уроку та сприяти більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу учнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андреев А. А. Комп'ютерні та телекомунікаційні технології в сфері освіти. Шкільні технології. 2007. № 3. С. 151-170.
2. Бужиков Р. П. Дидактичний потенціал Інтернет-технологій в сучасній системі освіти. Проблеми освіти: наук. збірник Ін-ту інновац. технологій і змісту освіти МОНМС України. Київ, 2011. Вип. 66. Ч. II. С. 40-45.
3. Заря Л.О. Використання мультимедійних технологій на уроках музичного мистецтва. Наукові записки кафедри педагогіки. Вип. XXXIII. Харків, 2013. С.111-116.
4. Локарева Ю. Використання мультимедійних технологій у процесі музично-теоретичної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. Наукові записки. Вип 125. URL <https://core.ac.uk/download/pdf/53035551.pdf>
5. Носенко Е.Л. Методичні прийоми забезпечення ефективності запам'ятовування інформації у дистанційному навчальному курсі. Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ, 2003. 127 с.
6. Сільвейстр А.М. Комп'ютер як технічний засіб навчання в загальноосвітній середній школі. Вінниця. 2001. 145 с.
7. Ставицька І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті URL <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>.
8. Фіцула М.М. Педагогіка. URL: http://pidruchniki.com/1841041334972/pedagogika/struktura_diyalnosti_vchitelya_navchalnomu_protsezi#956.

*Стаття надійшла до редакції
14 лютого 2024*

**ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У
ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ**

УДК 808.5:337.042-047.22

СКРИПНИК НАДІЯ

кандидат філологічних наук, завідувачка кафедри української філології

ЛЕБЕДЬ ЮЛІЯ

кандидат філологічних наук,

завідувачка кафедри зарубіжної літератури та основ риторики

ТКАЧУК АНАСТАСІЯ

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті окреслено, що одним із пріоритетних завдань сучасних закладів освіти є формування риторичної компетентності здобувача освіти. На основі аналізу наукових праць з'ясовано особливості формування риторичної компетентності. Наголошено, що засвоєння теоретичного змісту основ риторичної компетентності має поєднуватися з практичним застосуванням вправ, завдань, методів, прийомів для оволодіння ораторською майстерністю. Зазначено, що формування риторичної компетентності має міждисциплінарний характер.

Ключові слова: здобувачі освіти, риторична компетентність, риторична діяльність, риторичні уміння, мовні, мовленнєві, риторичні засоби, риторичні вправи.

Актуальність. У контексті модернізації освіти, яка задекларована в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Концепції мовної освіти України, Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні особливої ваги

набуває проблема формування риторичної компетентності учасників освітнього простору. Риторична освіта покликана розвивати систему особистісних якостей, серед яких: культура мислення, мовлення, поведінки, спілкування, виконавської майстерності, «тобто все те, що потрібно сучасній молоді для досягнення успіху як у професійному плані, так і в особистому житті» [13, с.18].

На думку О. Горошкіної, «риторика ґрунтується на риторичних законах – концептуальному, моделюванню аудиторії, стратегічному, тактичному, словесної творчості, ефективного спілкування, системно-аналітичному тощо» [8, с. 106]. Формування риторичної компетентності здобувачів освіти нині є комплексним процесом, що вимагає поступової, покрокової, систематичної роботи у поєднанні з основними психолого-педагогічними особливостями навчання, які різноаспектно висвітлені в науково-методичних джерелах. Зміни у змісті мовно-літературної освіти в Україні, нині орієнтують нас на формування риторичної особистості, яка володіє такими вміннями і навичками XXI століття: дискусійні вміння, здатність до критичного мислення, до співпраці в команді, до вирішення проблем, уміння оцінювати ризики та приймати рішення, уміння сприймати та відтворювати відповідну інформацію у риторичному середовищі.

Аналіз наукових досліджень. Теоретичні основи формування риторичної компетентності обґрунтовано в розвідках класиків риторичної науки (Аристотель, Цицерон, Квінтіліан), концептуальні ідеї формування риторичної компетентності педагогічних працівників викладено у працях педагогів (Т. Гудими, В. Нищета, С. Толочко, Т. Садової, Т. Симоненко), а також у студіях сучасних дослідників риторики, риторичної компетентності, риторичної культури, культури спілкування, основ розвитку риторичної компетентності (Н. Голуб, Л. Горобець, С. Глазунова, О. Горошкіна, Т. Груба, Н. Дика, С. Караман, О. Кучерук, Л. Мацько, Н.

Мирончук, В. Нищета, М. Пентиліук, А. Первушина, Л. Рускуліс, Г. Сагач та ін.).

Мета – на основі аналізу наукових досліджень окреслити сутнісні характеристики риторичної компетентності здобувачів освіти, представити окремі методи роботи з розвитку риторичних здібностей.

Виклад основного матеріалу. Невміння донести інформацію, бідність мовлення, незнання риторичних правил і основ практичної риторики знижують ефективність комунікації. У цьому контексті проблема формування риторичної компетентності здобувачів освіти набуває особливого значення. Для досягнення успішного результату під час навчання здобувачів освіти щодо формування риторичної компетентності та риторичних умінь необхідно підтримувати мотивацію, інтерес, потреби, рефлексію в освітньому середовищі. Українські лінгводидакти (Н. Голуб, О. Горошкіна, С. Караман, С. Омельчук, Н. Остапенко, М. Пентиліук та ін.), спираючись на психолого-педагогічний, теоретичний контекст, методично інтерпретували структуру навчально-пізнавальної діяльності у діапазоні якої виокремлено такі складники: мотивація, навчальні завдання в певних ситуаціях, навчальні дії, контроль (самоконтроль), оцінювання (самооцінювання) [2; 5]. На нашу думку, така структура може бути прийнятною щодо формування риторичної компетентності учасників освітнього простору, сприятиме сформуванню вмінь побудови виступу за законами риторики, умінням поєднувати вербальні й невербальні засоби в педагогічній взаємодії.

Характерними рисами риторичної особистості, як обґрунтовує В. Нищета, є володіння комунікативною компетентністю, готовністю отримувати необхідну інформацію, переконувати в правоті своїх думок, впливати на прийняття рішень, відстоювати позиції на основі толерантного ставлення до цінностей та інтересів інших людей [7]. Під час риторичної діяльності особистості відбувається формування

риторичних умінь. Відповідно в основі формування риторичних умінь лежить текст. Риторичний текст виступає засобом відтворення зв'язного мовлення, тобто висловлювання, частини якого пов'язані між собою темою, основною думкою і структурою.

С. Горобець наголошує, що на рівень сформованості риторичної компетентності впливають індивідуальні особливості пам'яті: швидкість, точність, міцність запам'ятовування та готовність до відтворення почутої інформації, а вивчення у закладі освіти розділу «Риторика» сприяє ефективному запам'ятовуванню ораторської промови [4, с. 29] та покликаний навчити здобувача освіти оволодіти мистецтвом слова, творчо використовувати різноманітні мовленнєві технології, прийоми вербальної та невербальної комунікації тощо. Також необхідною умовою якісної риторичної підготовки здобувачів освіти є цілісне сприймання й розуміння тексту, що спонукає до реалізації засвоєних знань, умінь, навичок у риторичній діяльності, до уміння довести, пояснити, переконати відповідно до ситуації спілкування й ефективно впливає на удосконалення цілеспрямованості, продуктивності та динамічності у прийнятті рішень.

Цілковито погоджуємося з О. Горошкіної, яка вважає, що дієвість риторично-педагогічної діяльності вчителя залежить, «з одного боку, від застосування механізму мовленнєвого впливу, що може передбачати послідовні дії педагога: емоційно-мовленнєве «зараження» (захоплення), навіювання, переконання, наслідування авторитетного ритора тощо; а з іншого – від механізму рецептивної діяльності слухача (співрозмовника, учня): сприймання, осмислення, оцінювання, сприйняття інформації, або прийняття аргументів» [8, с. 112]. Мовець мусить запам'ятати початок висловленого тексту, щоб найбільш точно передати озвучену інформацію. Н. Дика та О. Глазова зазначають, що здобувачі освіти мають дбати про «збагачення активного словника назвами почуттів, емоційно забарвлених слів, виконання вправ і

завдань, виконуючи які, учні аналізуватимуть і висловлюватимуть власні почуття, що сприятиме удосконаленню емоційної компетентності, розвитку емпатії, а відтак успішності у спілкуванні» [6, с. 110].

На думку Н. Голуб, поняття «риторична компетентність» – це «здатність мовця ефективно використовувати мовно-риторичні знання, вміння і досвід для гармонізації всіх видів спілкування, досягнення комунікативної мети, утвердження вищих морально-етичних і патріотичних ідеалів суспільства» [3, с. 137–138]. С. Толочко наголошує, що це теоретична та практична здатність «продукувати різноманітні тексти переконливого мовлення в різних видах суспільного й міжособистісного спілкування та публічного мовлення для вмотивованого й аргументованого донесення інформації» [11, с. 333]. Ми вважаємо, що риторична компетентність – це поєднання як теоретичних, так і практичних знань та умінь під час спілкування, відповідно до ситуації мовлення, з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учасників освітнього простору, а також грамотне володіння технікою висловлювання.

Зважаючи на актуалізацію риторики інтерактивного спілкування С. Толочко визначає такі мовно-риторичні вимоги до майбутнього педагога з метою реалізації коректної й продуктивної інтерактивної взаємодії: *ввічливість і толерантність* у процесі письмової online-комунікації, *лаконічність і чіткість* online-повідомлень, уміння вести *усне* online-спілкування, коректне реагування на повідомлення, утримування уваги й управління очікуваннями здобувачів освіти, конструктивне вирішення конфліктних ситуацій та ін. [12, с. 56].

Риторична компетентність повинна формуватися під час навчання у школі та закладі вищої освіти в процесі опанування навчальних дисципліни. Особливого значення у риториці набуває процес вибудування концепції проведення уроку.

По-перше, потрібно заздалегідь продумати висвітлення теми уроку, по-друге, проаналізувати цю тему, по-третє, обрати проблемні питання, по-четверте, врахувати специфічні особливості аудиторії, вікову категорію, по-п'яте, добирати такі мовленнєві засоби і способи вираження власних думок, які б дали змогу здобувачам освіти опанувати запропонований матеріал, і які б сприяли уникненню конфліктних ситуацій, а також обов'язково необхідно передбачити ймовірність питань, які можуть виникнути під час промови вчителя в учнів, і дати стислі відповіді. На завершення виступу вчитель підбиває підсумки і робить узагальнення щодо всього сказаного. Це забезпечить змістовний, чіткий, структурний виклад думок. Варто врахувати й ефективність візуалізації (використання схем, малюнків, графіків, відеофрагментів, презентацій, аудіозаписів тощо) та унаочнення обговореної проблеми.

Практичне значення риторичної компетентності полягає в тому, що у здобувачів освіти передусім необхідно розвивати вміння активно слухати й уважно ставитися до почутого або прочитаного, аналізувати зразки публічного мовлення з погляду його доцільності й ефективності, побудови й мовного оформлення; обговорювати різні моделі публічних виступів; формувати культуру ведення дискусій, диспутів тощо, дотримуватися правил спілкування і культури мовлення [1, с. 8].

Зокрема, під час роботи з риторичними текстами необхідно враховувати різницю між письмовим і усним мовленням. Структура письмового тексту вибудована у визначеному порядку, що й забезпечує зв'язність, цільність, завершеність речень. В усному мовленні внаслідок використання таких прийомів, як інверсія, синтаксична конструкція втрачає свою цілісність і порушується навіть очевидний зв'язок [9].

Важливе місце у формуванні риторичної культури здобувачів освіти посідають навчальні комунікативно-риторичні завдання, які пробуджують у мовця інтерес

до самостійної роботи над текстами. Отже, завдяки навичкам риторичної культури учасники освітнього процесу можуть ефективно спілкуватися, організовувати та творчо скеровувати свою мисленнєво-мовленнєву діяльність, уміло вести конструктивний діалог або бесіду, а також підготувати якісні публічні виступи.

У наш час вивчення української мови є засобом спілкування і вимагає включення до змісту навчання мовних знань, умінь і навичок, необхідних для спілкування з носіями мови і культури для розуміння текстів. *Найпоширеніші мовні помилки:* неправильна вимова звуків, помилковий наголос, неправильне вживання слів за семантикою, тавтологія, плеоназм, суржик, словапаразити, невміння враховувати стилістичне забарвлення слова, какологія – сполучення уламків стійких словосполучень у новий, неправильний зворот, порушення граматичних норм тощо.

Наприклад, здобувачі освіти помилково вживають вислови *добро пожалувати* замість *ласкаво просимо*, *підписка газет* замість *передплата газет*, *дякувати його* замість *дякувати йому*; неправильно наголошують слова: *рòблю*, *пíшу*, *підéмо* замість *роблю́*, *пишу́*, *підемо́*.

Риторика української мови приділяє багато уваги використанню опор для навчання діалогічної та монологічної мови. Опори повинні містити матеріал, що додає висловленню особисте емоційне забарвлення: *«По-моєму...»*, *«Мені це подобається...»*, *«На мій погляд...»*, *« Я вважаю...»*, *«Мені імпонує...»*, *« Я не хотів би...»* тощо.

Позитивне навантаження в етикетному мовленні здобувачів освіти мають поради та пропозиції, як діяти за певних обставин. Скажімо: *«раджу тобі займатися індивідуально, щоб покращити свій результат»*. У відповідь: *«щиро дякую за пораду, я нею обов'язково скористаюся»; «із великим задоволенням»*.

Здобувачі освіти рідко вживають вислови-відмови: *«я вдячний за пропозицію, та не можу погодитися, бо невдало виконую функції старости»*; *«я не*

погоджуюся на цю пропозицію». Ці вислови чітко висловлюють позицію учасників освітнього процесу.

Вітальні конструкції у мовленні здобувачів освіти найчастіше є виявом побажань. До прикладу, *«сердечно вітаю тебе із вступом до Коледжу і зичу тобі міцного здоров'я, успіхів у навчанні»*. Репліки-відповіді на привітання – *«щиро дякую, дозволь і тебе привітати»* [10, с. 70].

У програмі з української мови значну увагу приділено словниковій роботі, оскільки вона є результатом розвитку мовлення здобувачів освіти, сприяє підвищенню їхньої грамотності.

Варто пам'ятати, що під час вивчення риторики учасники освітнього простору удосконалюють себе як носіїв мови. Пропонуємо використовувати на заняттях з української мови таку систему вправ та завдань, що допоможуть удосконалити риторичні вміння.

Ігрові прийоми типу: 1. «Складіть колективну розповідь про українського письменника». 2. Написання есе: «Мелодійний малюнок мови», «Воля слова і його границь у сучасному суспільстві», «Я і моя аудиторія» [10, с. 112]. 3. Напишіть казку зі складеними словами: *думати-гадати, радість-щастя, стежина-доріжина, сама-самісінька, легенди-загадки, час-епоха, мрія-бажання* [10, с. 103].

Рольова гра: 1. Робота в групах. Складіть текст, у якому б усі слова починалися на одну літеру. Здобувачі освіти можуть самостійно обрати одну літеру з алфавіту й створити твір або взяти запропоновану вчителем тему. 2. «Прес-конференція» на тему: «Перспективи розвитку сучасного закладу освіти» [10, с. 113].

Теми для публічного виступу, які передбачають залучення аналітико-синтетичних умінь: «Голос – портрет оратора», «Проблеми у спілкуванні сучасних підлітків», «Ліна Костенко – людина і поет», «XXI століття: Чи можливе життя без інтернету», «Батьки, батьківщина

– основа життя людського», «Роль презентацій у професійному спілкуванні».

Тренувальні вправи. 1. Вправа «Досконале мовлення». Прочитайте скоромовку та відпрацюйте вимову різних звуків. *Сидів горобець на сосні,- заснув – і упав уві сні. Якби не упав уві сні. Сидів би він ще на сосні.* 2. Вправа «Виправ помилку». Чому ненормативними є вислови: *справи відкладали із-за нових обставин. Недостатків у нас багато. Ми не маємо достатніх навиків. Нічого в нас не отримується. Ми знайшлися в тяжкій положенні. Нас заставили це зробити. Ему нічого губити. Губити голову. Губити час. Із-за власної необережності. Сварка із-за дурниці* [10, с. 90].

Творчі завдання. 1. Прорекламуйте уривок з улюбленого твору, використовуючи можливості голосу та інші невербальні засоби. 2. З художньої літератури підберіть та випишіть компліменти, які роблять один одному герої. Проаналізуйте комунікативну ситуацію, яка цьому сприяла. 3. Сформулюйте рекомендації «Поведінка на занятті під час екстремальної ситуації». 4. Напишіть листа, в якому ви просите вибачення за те, що не прийшли на ділову зустріч, про яку домовлялись не особисто, а через секретаря. Поясніть, що помилилися через непорозуміння [10, с. 108]. 5. Підготуйте епідейктичну вітальну і подячну промови мамі (татові) до дня народження, ювілею, свята Матері (свята Батька). 6. Зробіть текст яскравим, художнім, емоційним, послуговуючись різноманітними риторичними фігурами. Приклад: *І знову осінь. Дощі. Стихає спів птахів. Замовкають діброви. Поблизу озеро. Воно розташоване у затінку дерев. Дерев у вбранні. Кружляє листя. Сохнуть трави. Тягнуться до останнього тепла квіти. Пора згасання природи* [10, с. 102]. 7. Підготувати коротку (1-2 хв.) промову на одну із запропонованих тем: 1. Заговори, щоб я тебе побачив (Сократ); 2. Красномовство є мистецтво управляти умами (Платон); 3. Мовлення – це показник розуму (Сенека); 4. «Слово – зброя. Як

усяку зброю, його потрібно чистити й доглядати» (М. Рильський); 5. Хто не вміє говорити, кар'єри не зробить (Наполеон). При цьому використовуйте приказки та прислів'я, подані далі: *Що маєш сказати – наперед обміркуй; Краще мовчати, ніж брехати; Мудрий не все каже, що знає, а дурний не все знає, що каже; Слово – не горобець, вилетить – не піймаєш; Шабля ранило тіло, а слово – душу; І від солодких слів буває гірко* [10, с. 98].

Використання **інноваційно-комунікаційних технологій** на заняттях:

1. Уявіть себе популярним блогером. Підготуйте інформацію до однієї з тем, використовуйте технічні засоби, користуйтеся сучасною пресою при підготовці. Теми: «Невербальні засоби спілкування та культура поведінки», «Проблеми мовленнєвої культури в Україні сьогодні», «Виконати риторичний аналіз двох парламентських промов народних депутатів України (за вибором із матеріалів преси або телепередачі, ток-шоу)».
2. Аналітична презентація з проблеми «Риторичний аналіз відеофрагментів за вибором здобувачів освіти»: А. Трактат «Риторика» Аристотеля – складові, контент, значущість для розвитку теорії

переконуючої комунікації. Б. Трактат «Про оратора» Цицерона – значущість для розвитку теорії та практики переконуючої комунікації. 3. Промова «I have a dream» Мартіна Лютера Кінга як пам'ятка канонічної структури риторичної дії [10, с. 114].

Запропована нами система вправ спрямована на розвиток риторичних умінь і навичок здобувачів освіти. Знання з риторики стануть їм у нагоді під час їх становлення як особистості та сприятимуть покращенню риторичної компетентності під час навчання.

Висновки. Отже, риторизація освіти сприяє практичному й креативному застосовуванню здобутих знань про літературну мову під час початку і відповідає стратегії освітнього процесу. Сучасні технології дають можливість здобувачам освіти самостійно створити супроводжуючі матеріали до виступу. Формування риторичної компетентності учасників освітнього простору відбувається не тільки у закладах вищої освіти, а набагато раніше, починаючи з школи, і не обмежується лише уроками з вивчення мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Актуальні проблеми формування риторичної особистості вчителя в україномовному просторі: *збірник наукових праць (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 23 квітня 2015 р.)* / За ред. проф. К. Я. Климової. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 220 с.
2. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Національний педагогічний ун-т ім. Михайла Драгоманова. Черкаси : Брама-Україна, 2008. 400 с.
3. Голуб Н. Риторична компетентність учнів старших класів як показник сучасної мовної культури. *Компетентнісний підхід у неперервній освіті. Гуманітарний вісник* / за ред. І. Єрмакова. Донецьк : Каштан, 2012. 260 с.
4. Горобець С. І. Методика формування риторичної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури у процесі вивчення мовознавчих дисциплін: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2021. 290 с.
5. Горошкіна О. М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю: монографія. Луганськ : Альма-матер, 2004. 362 с.
6. Дика Н., Глазова О. Розвиток емоційного інтелекту як важливий компонент методики навчання мови в закладах загальної середньої освіти. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. Вип.3.* Бердянськ : БДПУ, 2019. С. 105-112.

7. Нищета В. А. Інноваційний аспект риторизації шкільної мовної освіти. Розвиток науки педагогіки та психології у сучасних умовах : *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2011. С. 80–81.

8. Педагогічна риторика : історія, теорія, практика : монографія / О. А. Кучерук, Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна, С. О. Караман та ін.; за ред. О. А. Кучерук. Київ : КНТ, 2016. 258 с.

9. Пономарьова К. Реалізація компетентнісного підходу в навчанні учнів української мови. *Початкова школа*. 2010. №12. С. 49–52.

10. Риторика : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / уклад. Н. І. Скрипник. Вінниця : ФОП Рогальська І. О. 2020. 164 с.

11. Толочко С. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 574 с.

12. Толочко С. Формування риторичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. (Серія: Педагогічні науки). 2020. Вип. 8 (164). С. 51–59.

13. Янц Н. Риторична компетентність як складник професійної компетентності соціального педагога. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»*. 2014. Вип. 33. С. 174–182.

*Стаття надійшла до редакції
01 лютого 2024*

БІБЛІЙНІ АЛЮЗІЇ В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРИ ПОСТМОДЕРНІЗМУ (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ІСТОРІЯ СВІТУ В 10,5 РОЗДІЛАХ» ДЖУЛІАНА БАРНСА)

УДК 821.111.09Барнс:2

ГОЛОВАНЮК ВАЛЕНТИНА

старший викладач кафедри зарубіжної літератури та основ риторики

МІНОВА ЄЛИЗАВЕТА

*здобувачка освіти філологічного факультету
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Abstract. *The article characterizes the features of postmodern literature and explores the types of interaction between texts. It also presents the use of biblical allusions and reinterpretation of biblical plots in foreign literature of the postmodern era on the material of the novel "A History of the World in 10.5 Chapters" by J. Barnes, which helps to reveal the deep meaning of life and human existence. The author's references to biblical themes and images are studied in detail, namely: Noah's Ark, the Flood, the fall of the walls of Jericho, and the interpretation of some of the 10 Commandments.*

Key words: *postmodernism, intertextuality, biblical allusions, interpretation.*

Постановка проблеми. Проблема полягає у дослідженні однієї з головних ознак літератури постмодернізму – інтертекстуальності.

Метою дослідження є аналіз такого типу взаємодії текстів як алюзія на біблійні образи та сюжети.

Предметом дослідження є роман англійського письменника постмодерніста Дж. Барнса «Історія світу в 10,5 розділах».

Останні дослідження та публікації.

Сучасні літературознавці, такі як Т. Гундорова, С. Павличко, Д. Наливайко та Р. Харчук, розділяють літературний процес кінця ХІХ-ХХ століття на два основних етапи: епоху модернізму, що охоплює кінець ХІХ століття, першу половину та середину ХХ століття; і епоху постмодернізму, яка тривала від 80-х до 90-х років ХХ століття та початку ХХІ століття.

Постмодернізм (походить від латинського «post» - за, після, далі, та французького «modern» - сучасний, новітній) як літературний рух з'явився у США та Європі наприкінці третьої частини ХХ століття. Його естетичну природу характеризує плюралізм - поєднання і гармонійне існування різних художніх систем. Постмодерний дискурс включає в себе елементи мистецтва та антимистецтва, елітарну та масову культуру, карнавальний настрій, іронічний сміх та серйозне сприйняття реальності [5].

Постмодернізм виник внаслідок відчуття письменниками кінця історії сучасної епохи, і тому він став опозицією до модернізму за такими параметрами: модернізм проти постмодернізму, закрита форма проти відкритості дискурсу, цілеспрямованість мистецтва проти мистецтва як гри та карнавалу, художня майстерність проти деконструкції та мовчання, закінчений твір проти хепінгу, перфомансу (вистави) та кітчю (термін, що використовується для опису низькорівневих елементів масової культури та сучасного псевдомистецтва, що не мають художньої цінності) [1].

Ж. Женнет у праці «Палімпсести: література у другому ступені» (1982) класифікує типи взаємодії текстів (інтертекстуальності) і виділяє:

- Власне інтертекстуальність – співіснування в одному тексті одного чи кількох творів (як цитати, плагіату, алюзії, ремінісценції);
- Паратекстуальність – відношення тексту до своєї частини – заголовка, епіграфа, вставної новели;
- Метатекстуальність – співвідношення тексту до свого передтексту;
- Гіпертекстуальність – пародійне співвідношення тексту з профанованими ним іншими текстами (стилізація, пародія, травестія, пастиш);
- Архітекстуальність – жанрові зв'язки текстів, жанрові запозичення [3].

Виклад основного матеріалу. Один із представників літературного постмодернізму – Джуліан Патрік Барнс – сучасний англійський письменник, який в

2011 році отримав Букерівську премію за свій роман «Відчуття закінчення». Три його попередні книги також були включені до короткого списку номінантів на цю премію: «Папуга Флобера» (1984), «Англія, Англія» (1998), «Артур та Джордж» (2005). Дж. Барнс є одним із найпопулярніших англійських письменників у Франції, де він став лауреатом кількох літературних премій, включаючи Премію Медічі за «Папугу Флобера» та Премію Феміна за роман «Обговорити це все». Він також має звання кавалера Ордена мистецтв та літератури. Під псевдонімом Дена Кавана, Дж. Барнс також писав детективні романи.

У 1989 році вийшов його другий культовий роман, можливо, найвідоміший за межами Великої Британії – «Історія світу в 10,5 розділах». У цій книзі представлено десять різних оповідань, які відрізняються стилем, тематикою, тональністю та ефектом, і читаються по-різному кожним читачем. Один з розділів розповідає про Потоп, інший – про захоплення океанського лайнера терористами, ще один - оповідь про жінку, яка пережила Чорнобильську катастрофу, а також історію корабельної аварії у ХІХ столітті. Книга містить історії двох подорожей на Арарат - одну з жінкою ХІХ століття, іншу - з астронавтом ХХ століття. Тут також є оповідання про чоловіка, який врятувався з Титаніка двічі, та історія корабля з євреями-біженцями, які покинули нацистську Німеччину і опинилися безпритульними посеред океану. Найцікавішою із розділів читачі визнають першу частину роману, де оповідачем є личинка шашелю, яка незаконно потрапила на Ноїв Ковчег і розповідає про безчинства, які там відбувалися.

У своєму романі автор вміло використовує принцип паралелізму. Повторюючи мотиви, образи і деталі утворюють ефект відлуння, вони постійно повторюються і вириваються, створюючи неочікувані зв'язки та змушуючи читача уважно розглядати це витончене плетиво, хоча вони можуть і не мати суттєвого значення. У фіналі книги Дж. Барнс розглядає теми, які справді хвилюють його,

проводячи спокійні і, на перший погляд, звичайні роздуми про природу любові, її особливості та життєдайну силу. [4]

Літературі постмодернізму також притаманне використання біблійних алюзій та переосмислення біблійних сюжетів. Одним з головних аспектів біблійних алюзій у постмодернізмі є їх здатність до переосмислення класичних біблійних сюжетів та надання їм нового контексту. Роман Дж. Барнса «Історія всесвіту в 10,5 розділах» є ідеальним прикладом використання біблійних алюзій, де автор модифікує історію створення світу та інші біблійні мотиви з метою створення глибокого психологічного та філософського сенсу [6].

У романі «Історія всесвіту в 10,5 розділах» автор реалізував свою давню мрію – створити «Біблію, придатну для сучасності» [3]. Письменник розкрив своє розуміння історії патріархального суспільства, не намагаючись дотримуватися точності викладених фактів. Він підкреслював, що історія у його творі - це «не те, що відбувалося насправді», а «тільки те, що розповідають нам історики» [4]. Дж. Барнс своєрідно переосмислив біблійний сюжет про Всесвітній потоп, аналізуючи його та адаптуючи до сучасного літературного контексту. Головна увага письменника спрямована на викриття проблеми дегуманізації суспільства, починаючи з фанатичної віри в Бога та закінчуючи вірою в силу науки. На перший погляд, роман складається з окремих неспіввіднесених за сюжетом та хронологією історій, проте це лише на перший погляд. В історії, за Дж. Барнсом, розвиток відбувається спірально, а не лінійно [2].

У першому розділі «Пасажири без квитків» в сюжетну основу лягає біблійна історія про ковчег Ноя, Всесвітній потоп і перших людей, створених Богом. Розповідь ведеться від імені шашелі, яка власне і є цим безбілетним пасажиром. Образ оповідача є іронічним, тому змушує засумніватися в самій можливості представити історію людства як послідовний, цілеспрямований,

лінійний процес. Оповідач заперечує загальновідомий біблійний факт про те, що Всесвітньому потопу передував дощ, який йшов сорок днів і сорок ночей, він іронічно зауважує, що в такому випадку це було б звичайне англійське літо. На думку оповідача, дощ лив близько півтора року. Шашіль критикує людський рід за нездатність справлятися з цифрами:

«It rained for forty days and forty nights? Well, naturally it didn't – that would have been no more than a routine English summer. No, it rained for about a year and a half, by my reckoning. And the waters were upon the earth for a hundred and fifty days!»[7].

«Дощ ішов сорок днів і сорок ночей? Ну звичайно ні – інакше це було б типове англійське літо. Ні, дощі йшли приблизно півтора року, наскільки я пам'ятаю. Вода стояла на землі сто п'ятдесят днів!».

«Історія світу в 10,5 розділах» включає іронію для фальсифікації та деконструювання художніх образів та сюжетів. Інтерпретація біблійного Ноевого ковчега суперечить оригінальному релігійному тексту. Постмодерністська іронія надає можливі ідеї, які могли б розширити горизонти в історичних інтерпретаціях. У новому контексті біблійні образи характеризуються зневажливо-перебільшеним іронічним значенням.

«You've always been led to believe that Noah was sage, righteous and Godfearing, and I've already described him as a hysterical rogue with a drink problem? The two views aren't entirely incompatible. Put it this way: Noah was pretty bad, but you should have seen the others»[7].

Ной як засновник і «охоронець» людського роду представлений з іронічно-авторської точки зору.

«Вам весь час навіювали, що Ной був мудрецем, праведним і богобоязним, а я тут описав вам його як істеричного пияка і взагалі малосимпатичну особу? Ці два погляди не такі вже й непоєднані. Висловлюся так: Ной був нехороший чоловік – але бачили б ви всіх решту!».

Постмодерний письменник продовжує перетворювати образ Ноя з Біблії, і цей

позитивний біблійний персонаж викликає зміну в уявленнях читачів:

«Ham went into the bedroom and ... well, a naked man of six hundred and fifty-odd years lying in a drunken stupor is not a pretty sight»[7].

Для Дж. Барнса, недосконалість людської природи є результатом ірраціональності і хаосу всього існуючого, а також відсутність гармонійного божественного задуму (або люди просто не розуміють його). Оскільки людина створена за образом і подобою Творця, її нерозумність і жорстокість відображають загальний хаос і абсурд всесвіту. Незважаючи на іронічний підтекст, Дж. Барнс висловлює деякий оптимізм щодо розвитку людства. Інакше кажучи, природа людини описується Шашілем у дереві як:

«That Voyage taught us a lot of things, you see, and the main thing was this: that man is a very unevolved species compared to the animals. We don't deny, of course, your cleverness, your considerable potential. But you are, as yet, at an early stage of your development» [7].

«Плавання нас багато чого навчило, а головне: люди порівняно з тваринами – дуже нерозвинений вид. Вашого розуму ми, звісно, не заперечуємо, вашого помітного потенціалу. А проте ви все ж перебуваєте тільки на ранній стадії розвитку».

Він стверджує, що ковчег значно відрізнявся від того, як його описують у біблійних розповідях. Він був брудним і смердів, нагадував плавучу в'язницю. Ной поділив усіх тварин на «чистих» і «нечистих», брав по сім осіб з «чистих», які також ставали їжею, і по парі з «нечистих». Автор зауважує, що сам Ной був шахраєм і п'яницею, і у нього було мало позитивних рис. Шашель щиро здивований тим, чому Бог обрав саме цю людину для спасіння, і сам дійшов висновку, що той виконував накази кумира.

Шашіль стає однією з численних фігур, що пов'язують всі новели між собою. Він з'являється практично в кожному розділі і символізує процеси розпаду й розкладання, особливо в контексті знань та історичного розуміння. Ця інтерпретація біблійного

мотиву віддзеркалює основну тенденцію постмодернізму - переосмислення та іронічне використання класичних сюжетів.

Пізніше у творі з'являються ті самі «The Visitors» («Незвані гості»), про яких ми дізнаємося з назви розділу. Сама назва є іронічною і саме питання *«Can I have a translation of that?»*, *«Можете перекласти мені це?»* після пострілів у стелю є іронічним. Незваними гостями корабля Дж. Барнс називає терористів:

«The visitors were late for Franklin Hughes's lecture on Knossos, and he had already done the bit in which he pretended to be Sir Arthur Evans when they opened the double doors and fired a single shot into the ceiling. Franklin, still headily involved in his own performance, murmured, «Can I have a translation of that?» but it was an old joke, and not enough to recapture the passengers' attention»[7]

Ще однією важливою рисою використання імен з Біблії є їх функція як культурних символів для позначення конкретного місця або ситуації:

«The terrified petitioners did examine the Bishop's throne and discover in the leg that had tumbled down like the walls of Jericho a vile and unnatural infestation of woodworm...» [7].

«Нажахані позивачі Єпископський трон оглянули й виявили ніжку, що обрушена була подібно до стін Єрихона підступною і протиприродною дією шашелі...».

У тексті використовується алюзія до Єрихона - давнього міста в Палестині, чий стіни, згідно з біблійною легендою, руйнувалися від звуків ізраїльських труб. У даному уривку один із персонажів твору, прокурор, порівнює падіння стін Єрихона з падінням стільця єпископа. Однак ситуація, яку описує автор, абсолютно не пов'язана з біблійською подією. Таким чином, Дж. Барнс стверджує, що люди мають тенденцію змінювати реальні історії та представляти їх в своєму вигідному світлі.

Іронічним є відтворення біблійної алюзії укладання миру. У сучасному світі не можна обійтися без конкретних доказів, особливо при укладанні угод. Тому автор вдається до

явної іронії, коли відображає своє незадоволення:

«God said – and this is Noah putting the best possible interpretation on the matter – that He promised not to send another Flood, and that as a sign of His intention He was creating for us the rainbow. The rainbow! Ha! It's a very pretty thing, to be sure, and the first one he produced for us, an iridescent semi-circle with a paler sibling beside it, the pair of them glittering in an indigo sky, certainly made a lot of us look up from our grazing. And was it legally enforceable? Try getting a rainbow to stand up in court»[7].

«Бог сказав (так Ной якнайоптимістичніше виклав Його слова), що обіцяє більше не насилати Потопу, а на знак серйозності свого наміру Він сотворив для нас веселку. Веселку! Ха! Звичайно, не заперечу, це красиво – і ота перша, яку «Бог зробив нам, яскраве, ясне півколо, під яким ще одне, блідіше, серед індигового неба, змусило чимало з нас підвести голови від пасовища. І яка в неї законна сила? От спробуйте надати в суді як доказ веселку».

Вигуки: «*The rainbow! Ha!*» та запитання «*And was it legally enforceable?*» створюють ефект вербалізації мовлення, та роблять іронію явною.

У четвертому розділі роману «The Survivor» («Та, що вижила») Чорнобильська катастрофа була представлена в роздумах Кет. Вона була стурбована впливом катастрофи на тварин, зокрема на північних оленів, які стали радіоактивними та гинули:

«It wasn't a very serious accident, they said, not really, not like a bomb going off. And anyway, it was a long way away, in Russia, and they didn't have proper 48 modern power stations over there like we do, and even if they did their safety standards were obviously much lower so it couldn't happen here and there wasn't anything to worry about, was there?...The cloud had gone over where the reindeer grazed, poison had come down in the rain, the lichen became radioactive, the reindeer had eaten the lichen and got radioactive themselves. What did I tell you, she thought, everything is connected» [7].

«То, казали, була не дуже серйозна аварія, не така серйозна, як, приміром, вибух бомби. Та й узагалі це сталося хтозна-де, в Росії, де немає нормальних електростанцій, сучасних, таких, як у нас, а коли і є, то, вочевидь, значно гірша техніка безпеки, але нам про це нема чого хвилюватися, чи не так?... Хмара прилетіла туди, де паслися олені, пройшов отруйний дощ, ягель став радіоактивним, олені його з'їли й самі набралися радіації. Ну от, що я вам казала, подумала вона, усе взаємопов'язане».

У цій частині автор дає жінці можливість змінити хід історії світу. Від дитинства дівчинка Кет усвідомлювала нерівність ставлення до чоловіків і жінок у суспільстві. Кет вірила в те, що кожна пара оленів, запряжених в сани Діда Мороза – це чоловік і дружина, щасливе подружжя. Адже так було б правильно, природно, але батько їй сказав, що в сани запряжені одні самці. Пізніше, коли вона виросла і у неї з'явився хлопець Грег, їхні стосунки повторили класичну модель ставлення чоловіка до жінки, де вона була на другому плані.

Кет жахалась від того, як суспільство ставиться до природи. Вона стверджувала, що люди припинили задумуватися над тим, що відбувається навколо – всім не вистачає часу, а весь океан поступово забруднюється отрутою. Тоді вона вирішила залишити Грега, який байдужий до навколишнього світу, і втекла на човні від Чорнобильської катастрофи. Її човен став «Ковчегом», на якому вона рятується, і важливо відзначити, що рятується саме жінка, а не чоловік. Разом з нею на борту пара котів – самець і самка.

Її подорож була важкою і сповненою страху, і її фізичний стан погіршувався. Та вона не відступала, і врешті-решт, виявилось, що її відчайдушні діяння мали вагомий вплив на хід подій. Кет прокинулася на острові в Торресовій протоці і побачила, що її кішка народила кошенят. Це свідчило про те, що її поневіряння не були марними, Кет змогла змінити історію світу, підкреслюючи важливість моделі ставлення до жінки, спрямованої на збереження і відновлення життя на Землі [2].

У шостому розділі роману, названому «The Mountain» («Гора»), головна героїня – ірландська фанатичка на ім'я Аманда Фергюссон – беззастережно вірить у біблійні легенди і вирушає на гору Арарат, щоб знайти Ковчег Ноя. Коли вона вперше побачила Великий та Малий Арарат, вони для неї стали символами розділення на чоловіка і жінку. Аманда вражає своїм ілюзорним баченням світу і аргументує свої переконання Божим промислом.

У романі також існують інші біблійні алюзії, такі як історія про Іону та кита та інтерпретація деяких з 10 заповідей: ця частина включає обговорення рядків з вірша Філіпа Ларкіна «Могила Арунделя» («Те, що з нас виживе – це любов»), і з У. О. Одена «1 вересня 1939 р.» («Ми повинні

любити один одного або померти»), тобто «Люби ближнього свого, як самого себе».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, використання біблійних алюзій у постмодерністському романі «Історії всесвіту в 10,5 розділах» Дж. Барнса допомагає розкрити глибокий сенс і складність життя героїв та загалом людського існування. Інтерпретація біблійних мотивів віддзеркалює основну тенденцію постмодернізму - переосмислення та іронічне використання класичних сюжетів, які служать не лише прикрасою, але і ключовим елементом, який розширює філософський та моральний контекст роману, спонукаючи читача до глибокого роздуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека : Український літературний постмодернізм : монографія. Вид. 2. Київ: Критика, 2013. 344 с.
2. Давиденко Г.Й., Чайка О.М., Гричаник Н.І. Кушнерьова М.О. 1990 Історія новітньої зарубіжної літератури: Навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008 . 274 с.
3. Керімова Е. Я. Міфосимвол човна в романі Дж. Барнса Історія світу в 10½ розділах. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія. 2018. Вип. 79. с. 39-44.
4. Кушнірова Т.В. Модернізм і постмодернізм у зарубіжній літературі: навчально-методичний посібник. Полтава, 2018. 112 с.
5. Монахова Т. В. Народництво, модернізм і постмодернізм у лінгвістиці : Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 300 с.
6. Ярема О. Б. Алюзія в текстах британської художньої літератури: лінгвостатистичний аспект (на матеріалі творів модерністів): автореф., дис. канд. філол. наук: спец. германські мови. Тернопіль : Вектор, 2016. 19 с.
7. Barnes J. A History of the World in 10,5 Chapters / J. Barnes. London : Jonathan Cape, 1989. 314 p.
8. Genette G. Palimpsestes: La litterature au second degre. Paris, 1982.

*Стаття надійшла до редакції
09 лютого 2024*

УКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК СКЛАДОВА РЕПЕРТУАРУ ДИТЯЧИХ ВОКАЛЬНИХ АНСАМБЛІВ

УДК 784.4(=161.2)

ІСКРА СВІТЛАНА

кандидат мистецтвознавства,

завідувачка кафедри теорії та методики музичного виховання

СТАВНІЙЧУК МАЙЯ

здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті розглядається потенціал українського фольклору у контексті музичного виховання школярів. Охарактеризована мистецька форма фольклорного вокального ансамблю та специфіка його використання. Визначено арт-терапевтичні складові українського пісенного фольклору.

Ключові слова: український фольклор, вокальний ансамбль, музичне виховання школярів.

Постановка проблеми. Розвиток національної системи освіти в Україні як необхідний елемент розбудови самостійної держави вимагає вдосконалення існуючих форм і методів виховного впливу на особистість школяра. Виховання різнобічно та гармонійно розвинутої особистості є одним з найважливіших завдань на сучасному етапі розвитку суспільства, в якому збагачення духовного світу людини передбачає як накопичення знань, так і формування творчого потенціалу та внутрішньої культури особистості. Пріоритетне місце в освіті належить музичному вихованню, завдяки якому світ для дитини стає більш зрозумілим і доступним.

Особливого значення у цьому сенсі набуває український фольклор, який супроводжує дитину з перших років її життя, є невичерпним джерелом розвитку її мовлення, збагачення образними виразами, виховання морально-етичних навичок. Він відображає життя народу, його історію, мову, мудрість. Саме тому сьогодні надзвичайно актуальною є проблема використання українського фольклору у процесі музичного виховання школярів.

Аналіз наукових джерел. Дослідження проблеми використання українського фольклору в музичному вихованні школярів має глибоке коріння.

Так, питанням виховання духовного потенціалу засобами у вихованні

особистості займалися Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, Б. Грінченко та М. Драгоманов. Багато вчених, педагогів та мистецтвознавців присвятили свої дослідження фольклорним надбанням в освітньому процесі (О. Духнович, М. Леонтович, М. Лисенко, М. Вербицький, М. Максимович, С. Русова, П. Сокальський та ін.). Питанням виховання духовного потенціалу та використання фольклору присвячені праці багатьох сучасників, серед яких А. Авдієвський, О. Дей, М. Дмитренко, А. Іваницький, С. Мишанич, О. Олексюк, М. Стельмахович та ін. Безсумнівно, тема фольклору є достатньо дослідженою, але в більшості своїй вченими розглядаються окремі жанри та види автентичного фольклору.

Проте вплив фольклорного ансамблевого виконання на музичне виховання школярів в наукових працях висвітлено недостатньо.

Мета статті – висвітлити роль використання українського фольклору у процесі роботи вокальних ансамблів та показати його значення у музичному розвитку школярів.

Виклад основного матеріалу. Значущі риси конкретної людини формуються під дією різних чинників: середовища, яке її оточує, суспільства, педагогів, батьків. Розвиток потенціалу дітей – одна з найдавніших людських справ, яка і в теперішній час актуальна. Дитинство – це період примноження музичних вражень,

посиленого музичного сприймання, розвитку емоційної сфери та творчої уяви. Музика є таким видом мистецтва, який істотно впливає на виховання особистості в період її формування.

Виховання на основі здобутків національної спадщини надає можливість дитині перейняти те найліпше, що український народ створював впродовж віків. Вплив музичної народної творчості на становлення особистості неможливо переоцінити. Адже, науковцями доведено, що український фольклор є природним підґрунтям розвитку особистості, оскільки є близьким до генетичного коду народу. Життя народу, його народна мудрість відображена у фольклорі, що перекладі з англійської означає «народну мудрість, народне значення» [2].

Так, ще видатні педагоги В. Сухомлинський та К. Ушинський визнавали народну музику основою виховання майбутніх поколінь, адже у фольклорних творах зафіксовано життєві спостереження наших предків [4].

Український фольклор торкає найтонші струни душі і дитяче серце відгукується на українську народну музику добротою, любов'ю, усвідомленням власної гідності і приналежності до народної культури. Почуття причетності очищує душу дитини і направляє її на шлях краси і справедливості. Музичний фольклор не тільки формує музичні здібності дитини, а й впливає на розумовий розвиток підвищує інтелект [5].

В концепції естетичного виховання молодого покоління підкреслюється, що в сучасному світі, перевантаженому різноманітною інформацією та нечуваними можливостями Інтернету, особливо важливо звертатися до першоджерел української культури – до фольклору. Відродження національної культури та побудова національної школи вимагає нового підходу до виховання молоді.

Отже, нова концепція музично-естетичного виховання повинна опиратися на кращі зразки українського національного фольклору, виховувати любов до народних українських традицій, до рідної землі та

історії наших предків. Вона сприяє формуванню основних компонентів духовного світу молоді, національній самосвідомості та патріотичного мислення. Ця концепція знайшла своє відображення у сучасній системі освіти та виховання. Вона, у першу чергу, пов'язана з всебічним використанням кращих зразків української музичної творчості – фольклору нашого народу [2; 5].

Музичне виховання є одним з найважливіших напрямків особистісного становлення й формування ціннісних орієнтацій дітей. Актуальним у цьому контексті є пошук нових форм та методів, спрямованих на розвиток музичних здібностей з використанням музичного фольклору України.

Основною формою ознайомлення школярів з українським фольклором є урок музичного мистецтва. Дуже важливо, що сьогодні шкільні програми повертаються до вивчення історії українського народу, яка знайшла своє відображення і в українській пісні – наймогутнішій складовій українського національного фольклору. Надзвичайно важливо ознайомити молодь з багатоманітною української народної творчості та донести до неї глибину та важливість цього явища для становлення особистості з багатим внутрішнім світом та патріотичним запалом.

Також, великі можливості в сучасних освітніх закладах має позакласна робота, яка сприяє розкриттю здібностей школярів та розв'язанню важливих освітніх і виховних проблем, формуванню творчо обдарованої особистості. Вдало організовані позакласні заняття задовольняють інтереси та бажання школярів, створюють простір для естетичного, духовного, морального зростання дитини. Такими, на нашу думку, можуть бути заняття з вивчення музичного фольклору, оскільки вони надають можливість школярам детальніше познайомитись із музичним фольклором своєї Батьківщини, корінних народів та національних меншин, дізнатись про творчість сучасних фольклорних колективів,

бути активними учасниками фольклорних свят тощо.

На сьогоднішній день, перед музичними педагогами постає важливе питання: «Чи може бути музичний фольклор джерелом формування вокальних навичок учнів?». Сучасна музична педагогіка акцентує увагу на ефективності застосування та вивчення українського фольклору для розвитку вокальних здібностей школярів [11].

Як відомо, найбільш усталеною формою музичного навчання та виховання вокальної культури у школярів є ансамбль.

Основна мета більшості вокальних ансамблів – розвинути любов до колективного співу, музичне почуття й смак. Вокально-ансамблеве виконання розвиває загальну музикальність виконавців, допомагає почувати себе зі сторони і об'єктивно оцінити свої можливості і сили. Добре розвинений музичний смак і слух дозволяють аналізувати спів інших виконавців, у тому числі і професійних. Успішний виконавець ансамблю, який прагне до професійного розвитку, зможе надалі сам організувати творчий колектив, ставши керівником і носієм музичної культури.

Ансамблеве виконавство народних пісень, на думку Г. Сковороди, І. Котляревського, А. Духновича, функціонує як засіб морального та естетичного становлення молоді.

Слід зауважити, що існує специфіка складу саме фольклорного ансамблю, його виконавських та інтерпретаційних можливостей. Основною особливістю такого ансамблю стає не тільки буквальне виконання музичного твору, а й показ контексту існування-буття цього твору. Тобто, кожен музичний твір містить певне ідейне навантаження, в якому закріплена не тільки словесно-музична значущість, а й певна картинка з побуту народу, соціально-історичні реалії його буття. Це створює певну картинку з життя народу.

Сьогодні існує безліч ансамблів, які виконують фольк-рок (етно-рок), поп-фольк (етно-поп), сучасний фольк, прогресив-фольк, фольк-барок тощо. Сучасні

технології дають змогу змінити традиційний інструментарій, ввести необхідні спецефекти, а розвиток вокальної техніки сприяє появі нових манер виконання. Водночас цей похідний від автентичного, стилізований фольклор хоча й більше відповідає сучасним реаліям буття, проте формує потребу занурення у власне автентичну українську культуру.

Варто зазначити, що ансамблеве виконавство є найбільш характерним для народної музики. Це обґрунтовано передусім реаліями створення та виконання українських народних пісень, бо однією з типових ознак фольклору є його колективність. Фольклор існує як соціокультурне явище, де «через пісню та її соціальне функціонування зберігаються та збагачуються духовні цінності народу, які передаються від покоління до покоління» [5, 190].

Значний вплив обрядових українських пісень на вокально-виховний розвиток школярів не викликає сумніву. Виконуючи такі пісні, школярі вивчають традиції народного бачення, спроби пояснити природні явища та впливати на навколишнє середовище. Фольклор є певним літописом, дослідженням та зафіксованими спостереженнями людей за сонцем, місяцем, небом, хмарами, вітром, рослинами і тваринами. Все, що відкривалося людському оку та розуму, певні закономірності у природі, все фіксувалося в пісенному фольклорі [9].

Загальний аналіз сучасного вокального фольклорного репертуару для дітей виявляє, що більшість пісень побудовано на 2–3 звуках та охоплює інтервал терції чи кварта. Більш складні твори переважно є наслідком запозичень з дорослого репертуару, що притаманно й дитячому фольклорному ансамблю. Більш ускладнені наспіви характеризуються такими природними характеристиками, як голосні крики, насвистування та інші звуки, притаманні дитячим забавкам та іграм.

Виховне значення мають також і жартівливі пісеньки. Вони допомагають дитині уважніше засвоювати правила

хорошої поведінки, бути терплячою, відучитися вередувати. Жартівливі пісні, як й інші жанри дитячого літературно-музичного фольклору, є незамінним засобом розвитку мовлення дітей. Вони допомагають сформувати естетичний смак, виховати любов до української мови, сприяють розвитку дитячої творчості. Більшість жартівливих пісень – забавлянок цікава за змістом, різноманітна за художнім задумом. Події в них відбуваються динамічно, що відповідає психофізіологічним особливостям дітей. Завдяки наведеним особливостям забавлянки сприяють розвитку в дітей відчуття ритму, збадьорюють, спонукають до активних дій [6].

Разом з тим, з огляду на завищену інформованість дітей, сучасні педагоги виокремлюють арт-терапевтичний ефект народного мистецтва на заняттях із дітьми. Саме завдяки фольклорним пісням діти відчувають глибокий зв'язок між поколіннями, намагаються втілювати в ігровій формі традиційні дії календарно-обрядових, жартівних пісень, вивчають особливу мову колискових. Все це підкріплюється музичною грою, рухами, хороводами.

Таким чином, діти отримують психологічне розвантаження, рефлексійно з'являється спокій, відчуття захищеності, впевненості в собі, своїх силах, внутрішнє задоволення, радість.

Варто наголосити на тому, що позитивної психологічної рефлексії можна досягти завдяки типовим ритмоінтонаціям та специфічним звукам (наприклад, заклики птахів чи плачі-голосіння), словам-маркерам (котик-воркотик), що використовуються у фольклорі.

В ансамблевому співі відбувається певне моделювання життєвої ситуації, яке теж безпосередньо впливає на відносини у колективі, дає змогу зіставити пріоритети індивідуального та колективного, знайти та визначити місце особистості в соціумі. Різноманітність образного ряду учасників ансамблю сприяє створенню умов для самовираження особистості, акцентуванню уваги на важливості кожної дитини відповідно до її творчого потенціалу.

Висновки. Отже, використання українського фольклору у процесі роботи вокального ансамблю має надзвичайно велике значення у музичному розвитку школярів. Фольклорний ансамбль постає як специфічна форма творчого колективу, що є носієм народних традицій, чия діяльність орієнтована на опанування, збереження та трансляцію цінностей народної культури в сучасному культуропросторі. Саме опанування українських фольклорних традицій сприяє зануренню в справжню ідейну сутність нашого народу, його колективність, соборність, єдність. Глибоке знання свого коріння, генези своєї сутності дає змогу не тільки любити українську мову і культуру, а й позиціонувати її як частину європейської скарбниці народних традицій.

Музичне виховання засобами українського фольклору найбільш природним шляхом створює умови для розкриття природних здібностей учня, формування його творчої активності, виховання самобутності, реалізації творчого потенціалу. Таким чином, вивчення традицій народно-пісенної творчості є найбільш ефективним засобом розвитку ансамблевого співу й формування музичної культури школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасного українського виховання. Львів, 2000. 234 с.
2. Використання українського фольклору на уроках музичного мистецтва: метод. рекомендації. Режим доступу: URL : <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-vikoristannya-ukra-nskogo-folkloru-na-urokah-muzichnogo-mistectva-149527.html>
3. Даник А. Вироблення у дітей позитивного ставлення до праці засобами української народної пісні. Мистецтво та освіта. 2003. № 7. С. 6-9.

4. Дідич Г. Вплив народної музики на морально-естетичне виховання школярів. Наукові записки. 2014. Вип. 125. С. 67-70.

5. Духовний розвиток особистості засобами мистецтва: Навчально-методичний посібник. Автор і упорядник С.Т.Репетій. Біла Церква, 2005. 399 с.

6. Іваницький А. І. Український музичний фольклор. Вінниця: Нова книга, 2004. С. 320.

7. Козіна О. Вплив української народної пісні на формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 10 (Ч. 1). С. 189-193.

8. Лисенко Н. В. Етнопедагогіка дитинства. Навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий Дім Слово, 2011. 720 с.

9. Осипець Р. Українська народна пісня – основа музичного виховання. Мистецтво та освіта. 2003. № 4. С. 6-9.

Стаття надійшла до редакції

09 лютого 2024

КОНЦЕПТИ ДИТИНСТВА У ТВОРЧОСТІ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО

УДК 821.161.2.09 Вінграновський

ВАЦАК КРИСТІНА

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

***Abstract.** The article reveals the relevance of using the theme of childhood in M. Wingranowski's prose and poetry for and about children. The author emphasizes the connection between the child and the nature around him/her, pays a lot of attention to the inner world of young characters and their actions.*

***Ключові слова:** М. Вінграновський, дитинство, проза, поетичний світ, життя, свобода, душа.*

Постановка проблеми. Ідея самодостатньої цінності людської душі, неповторності особистості, морального досвіду людства та його високих етичних стандартів, утвердження доброти, благородства, совісті була однією з домінантних ідей дитячих літературних творів в українській класичній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відтворення концепту дитинства, легкості й свободи були і будуть актуальними завжди. Письменники, які створювали книжки для дітей теж не оминають цієї теми. Зокрема, М. Вінграновський дітям присвятив немало поезій та прозових творів. Враховуючи вище сказане, спробуємо, з огляду на праці філософів (Декарт, Гомілко) та психологів (Мід, Юнг) простежити, як один з найкращих українських письменників II пол. XX століття зображає дитячий світ у своєму поетичному і прозовому доробку.

Власне, майже вся поезія М. Вінграновського могла б розглядатися в сенсі зазначеному О. Гомілко, що «дитинство не є перепоною на шляху до дорослого життя, а постійно живлячим людські сили джерелом наснаги, енергії, неупередженості, зацікавленості». Письменник, як і його юні герої, вірить в диво, «а диво стає хлібом насущним його поезії». Як справедливо наголошує Т. Салига, за образами М. Вінграновського стоїть «свято дитинства».

Метою статті є відображення образу дитинства у творчості М. Вінграновського.

Виклад основного матеріалу дослідження. Микола Степанович був поетом, прозаїком, кіноактором, кінорежисером, сценаристом. Звідки в одній людині скільки талантів? Микола Вінграновський казав: «Воно виходить у мене, сказати б, само по собі. Це не моя примха, не спеціальна запрограмованість».

Діти для Вінграновського – не просто тема, це особливе ставлення до життя,

внутрішньо близьке йому. Не випадково, мабуть, він з великою радістю писав вірші для дітей і про дітей. І в них, може, найбільше був собою. Бо сягав тієї свободи самовираження, принципово новаторські тим, що співпадають з дитячою уявою, з поетичністю дитячої душі. І проливають нове світло на природу всієї поезії Вінграновського, в якій живе дарована людям у дитинстві безпосередність сприйняття світу, парадоксальність фантазії і душевна чистота. У М. Вінграновського постає вічна для літератури тема дружби дитини зі звіром або птахом має свою особливість: у дітях немовби відновлюється єдність живого світу, відчуття якої втрачене дорослими.

Таємничість поезії Миколи Вінграновського, незважаючи на глибокий ідейно-художній аналіз, досі залишається нерозгаданою.

Уже стало шаблоном твердження, що поет дивиться на світ очима дитини. Але мало хто з поетів обходиться без імітації дитячої наївності, психології, і не лише у творах для дітей. Це дуже цікава і мало висвітлена тема. «До нас прийшов лелека з косою на плечі» – явно ж писалося без оглядки на дошкільнят. Вінграновський часто вдається до «примітивізації» поетичного малюнка чи психології: «У зайченят веселі зуби», «важкий ячмінь...бджолу за лапку лоскотав», «Зайці передніми лапами котять капусту з поля». Це є той «дитячий примітив», перед яким досконалість розводить руками.

Поетичний світ Миколи Вінграновського надзвичайно цікавий, багатий, яскравий, барвистий. Автор вміє зазирнути у душу дитини, проймається її інтересами, турботами. Візьмемо для прикладу його поезію «Перша коліскова». Як відомо, залишає глибокий слід у дитячій душі. Особливістю коліскових пісень є те, що їм властива проста мелодія і розмірений ритм, що відповідає гойданню коліски. Виконуються вони заспокійливим, монотонним, дедалі тихішим голосом. Слова у колісковій пісні прості, пестливі й близькі для дитячого сприйняття. Перші рядки вірша налаштовують на спокій, на сон:

Спи, моя дитино золота,
Спи, моя тривого кароока,

В теплих снах ідуть в поля жита,
І зоря над ними йде висока.

Автор добирає дуже ніжні звертання: «дитино золота», «тривого кароока», «гіллячко голуба». Але разом з тим із поезії випливають і громадянські мотиви, які виражені словами: «...В тобі не спить хай Україна», бо «вона – для тебе і для світу». В поезії використано також чимало казкових образів, котрі надають висловлюванню таємничості звучання, наприклад:

Тіні сплять і сонна яворина;
Капле сон сріблястий з верховіту.

Коліскові мотиви звучать і в інших поетичних творах Миколи Вінграновського. Проста й зворушлива картина постає в уяві читача, коли той слухає вірш «Приспало просо променя». Налаштовуючи «променя» на сон, «просо» наче заспокоює його, просить, щоб воно нічого не боялося, «заплющило косеньке око», оскільки «залізли коники в снопи, і хмара спить високо», «заснув у ліс сірий вовк», а за цей час «в солодкім сні біля води» ростиме для зайченятка капуста. В останніх рядках поезій автор звертається до дитинки із простими і щирими словами:

Заплющ косеньке око й ти,
Підстав під вухо лапку.
Як будеш спать – будеш рости,
Маленьке зайченятко.

Чимало поезій Миколи Вінграновського для дітей висвітлюють красу різних пір року, уявлення дітей про пори року, їх світосприйняття. Дуже гарно автор зображує весну в поезії «На рябому коні прилетіла весна». Уже перші рядки поезії створюють казковий та загадковий настрій, але разом з тим все здається дуже реальним:

На рябому коні прилетіла весна,
Снігу сорок лопат їй прикидало плечі.

Весна для кожного несе якісь подарунки, особливо щедрою виявилася для малечі, якій принесла «щавелю для зелених борщів», «дощу привезла на купелі». Особливо несподіваним була поява зайчика, який «приїхав на теплій щоці» і «виглядує...з лісної оселі». Не забула весна і про пташок:

Горобцям привезла по три пуди зерна,
По три пуди зерна їх сусідам – синичкам.

Весна прилетіла «на рябому коні» і кожному щось подарувала, але що саме – таємниця.

А от про прихід зими Микола Вінграновський розповідає у вірші «Іде кіт через лід...» Коли кіт прямує «чорнолапо на обід», то чує, як «зима його біла підзива», сварячись, щоб він не лишив чорного сліду. Однак кіт відповідає, щоб вона «темніла тут дотемна». Завершується вірш простими словами про:

Стала зимонька сумна:

За котом ішла весна!

Пробуджує дитячу допитливість та уяву вірш «Що робить сонце уночі...». Ліричний герой запитує: «Що робить сонце уночі?», «Що робить місяць по ночах?». Автор вживає таку велику кількість запитань з метою підкреслити дитячу допитливість, цікавість. Вірш насамперед зачаровує наївністю дитини, її безпосередністю:

Що роблять сонце й місяць вдвох,

Коли в снігах біліє мох,

На сіножать сніги сніжать

І снігурі в снігу лежать?

Письменник-гуманіст ґрунтовно, глибоко і цікаво змалював світ дитини, детально описав психологічну, соціальну, філософську еволюцію дитячої свідомості. За допомогою непомітних, на перший погляд, нюансів, пунктирних описів, неключових подій письменник майстерно оголив внутрішню природу дитини (розмови хлопчика зі своїм собакою Нериком, його бажання вирости хлібом у "Бинь-бинь-бинь..», жалість до нещасної корівки і її хазяйки, радість покупки, епізод з одеклоном у перукарні, перша склянка молока, яку, на прохання Миколки, дід Ратушняк відніс сиротам у "Первінці" тощо.).

У багатьох своїх віршах та оповіданнях, Вінграновський звертає увагу на ніжність дитинства, його безпечність і безтурботність. Він описує незаперечну радість, що переповнює дитячу душу, і вміє передати цю радість своїм читачам. Вінграновський також підкреслює чистоту дитячого світу і його неушкодженість від складнощів дорослого життя.

Однак, у творчості Вінграновського також зустрічаються тексти, де він розглядає тему дитинства з певною іронією і глибоким розумінням протиріч, які присутні в дитячому світі. Він відображає суперечності між невинністю і безглуздям, мрійливістю і нерозумінням дорослих. Оповідання «На добраніч», «Літній вечір».

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Поезія Миколи Вінграновського дуже цікава й невимушена, легка для сприйняття, і постає перед читачем, як «передчуття любові й добра», передчуття ідеального щастя, яке неможливе в реальному житті, але без ілюзії якого неможливим стане і саме життя.

Загалом, зрслий в атмосфері любові, щирих почуттів М. Вінграновський, у своїх дитячих творах акцентував самодостатність дитячої особистості.

У своїх творах Микола Вінграновський створює комплексне уявлення про дитинство, яке віддзеркалює багатогранність і протиріччя цього періоду. Він підкреслює важливість дитячих емоцій, мрій та радості, а також розуміння труднощів і проблем, з якими діти можуть зіткнутися. Дана тема залишається актуальною й надалі. Адже його творчість запрошує читачів зануритися в дитячий світ і побачити його у всій його розмаїтості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вінграновський М.С. Вибрані твори: Поезії / Вступна стаття Т. Салиги. Тернопіль: Богдан, 2004. Серія «Маєстат слова», 400 с.
2. Вінграновський М.С. В глибині дощів. Київ: Рад. письменники, 1985. 256 с.
3. Гомілко Оксана. Метафізика тілесності: концепт тіла у філософському дискурсі. Київ: Наукова думка, 2001. 340 с.
4. Антонишин С. Я вас люблю. Роздуми над поезією М. Вінграновського. Київ, 1992. №7.
5. Салига Тарас. Микола Вінграновський. Київ, Рад. письменники, 1989. 167 с.

**ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ В МОВЛЕННЄВОМУ
РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ**

УДК 373.2.015.31 : 811.161.2] : 398 (= 161.2)

ЦІСАР ІРИНА*викладач факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва***КСЕНЧИНА ОЛЕСЯ***здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва**КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Анотація. В статті розглядаються питання використання українського фольклору в роботі з розвитком мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: фольклор, усна народна творчість, малі фольклорні жанри, звуковимова, словник, зв'язне мовлення.

Актуальність. Основою прогресивного розвитку сучасного суспільства є людина, її культура, освіченість і вихованість. Культура мовлення, будучи частиною загальнолюдської культури, відображає стан суспільного розвитку і, разом з тим, має на нього серйозний вплив. Через спілкування дитина проходить соціалізацію, стає представником свого народу і культури. У процесах соціально-культурної взаємодії, зокрема спілкування, набувають своєї стійкої форми норми, цінності та інститути тієї чи іншої культури.

Найголовнішою ознакою держави та її нації є рідна мова. Рівень розвитку мови відображає рівень розвитку нації, її культури. Тому, оволодіння рідною мовою як засобом пізнання і способом специфічного людського спілкування є актуальним на етапі модернізації освіти, особливо дошкільної. Нові потреби спілкування зумовлюють потребу і в нових засобах, які мають допомогти реалізувати нові цілі. У контексті досліджуваної проблеми таким засобом є усна народна творчість, зокрема, малі фольклорні жанри. Народ дбайливо супроводжував поетичним словом кожен етап життя дитини, всі сторони його розвитку. Тому серед різноманіття засобів навчання дітей рідної мови, виокремлених

сучасною дидактикою, важливе місце посідають дитячі фольклорні твори.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що проблема розвитку мовлення дошкільників засобами українського фольклору на сьогоднішній день є досить актуальною. Також, не варто забувати, що проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку засобами фольклору не є новою в освітньому просторі. Окремі її аспекти висвітлювались у працях А. Бородич, К. Ушинського, М. Боголюбського, В. Шевченко, С. Русової, В. Сухомлинського, сучасних науковців А. Богуш, М. Стельмахович, Н. Дзюбишина-Мельник, Л. Фесенко, В. Пабат, Н. Лисенко, Н. Гавриш та ін.

Метою статті є опис особливостей використання українського фольклору в роботі з дітьми старшого дошкільного віку і, відповідно, його вплив на розвиток мовлення.

Виклад основного матеріалу. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні визначає важливим завданням сучасного дошкільного закладу формування мовленнєвої компетенції дітей, орієнтує на активну позицію дитини в процесі опанування мови. Цілеспрямована робота з орієнтування в мовних явищах сприяє

формуванню елементарних мовних узагальнень у дошкільників, що на лексичному рівні виявляється в поглибленому розумінні семантики слів, на граматичному – у словотворенні та словотворчості, на рівні розгорнутого зв'язного висловлення (тексту) – в умінні самостійно зв'язно висловлюватись, послідовно, логічно, виразно, граматично правильно. Саме тому сучасна лінгвідиактика акцентує увагу на широкому застосуванні активних способів навчання, що стимулюють продукування, а не лише репродукування одиниць мовлення в самостійному висловлюванні дітей [1].

Одним із ефективних засобів розвитку мовлення дітей дошкільного віку виступає фольклор. В усній народній творчості відображена багатогранна і глибока душа народу, його духовне багатство. Народним художнім словом здавна послуговувалися як важливим засобом не лише виховання, а й розвитку мовлення дитини. Усі види і жанри народної творчості в більшості своїй доступні, зрозумілі дітям за змістом і формою, наділені ігровими моментами і легко сприймаються ними, а тому можуть широко використовуватися в освітній роботі [3].

Дитячий фольклор – сукупність зразків усної народної творчості, яка складається з класичних і сучасних фольклорних форм, функціонує в дитячому середовищі або виконується спеціально для дітей. Загальновідомо, що дитячий фольклор є поліфункціональним, тому він свідомо передається від дорослих дітям, або засвоюється в дитячому середовищі стихійно [3].

Малі жанри фольклору, як показують численні наукові дослідження, є найоптимальнішим засобом, що сприяє розвитку мовлення старших дошкільників. Дитина засвоює рідну мову, перш за все, наслідуючи живу розмовну мову оточуючих, яку вона слухає і за зразком якої слідує. Скарбниця найбагатшої, милозвучної української мови відкривається перед дитиною в блискучих творах усної народної творчості. Досконалі її зразки – прислів'я,

скоромовки, заклички, загадки, потішки, мирилки та ін. – дитина не тільки чує, але повторює і засвоює. Вони входять в її мову зрозуміло, в доступному для дитини змісті. Обидва ці джерела – жива розмовна мова і твори усної народної творчості – тісно переплітаються між собою у впливі на дитину дошкільного віку [5]. Читання, слухання, розігрування фольклорних творів, промовляння їх разом із дорослим збагачують словник, розвивають артикуляційний апарат, формують уміння усвідомлювати й відтворювати почуте, тим самим сприяють розвитку мовлення дітей дошкільного віку. Завдяки доступності, недовготривалості малих фольклорних жанрів відбувається насичення процесу розвитку мовлення позитивними емоціями, він стає цікавим, неповторним і привабливим, що позитивно впливатиме на ефективність освітнього процесу в умовах ЗДО.

Завдяки використанню прислів'їв і приказок діти навчаються ясно, лаконічно, виразно висловлювати свої думки і почуття, інтонаційно забарвлюючи своє мовлення, розвивається вміння творчо використовувати слово, вміння образно описати предмет, дати йому яскраву характеристику.

Відгадування і вигадкування загадок сприяють формуванню образності мовлення дітей дошкільного віку. Загадки збагачують словник дітей за рахунок багатозначності слів, допомагають побачити вторинні значення слів, формують розуміння переносного значення слова. Вони допомагають засвоїти звуковий і граматичний лад мови. Щоб викликати у дітей інтерес треба при відгадуванні загадок ставити перед дитиною конкретну мету: не просто відгадати загадку, а довести, що відгадка правильна. Необхідно вчити дітей сприймати предмети і явища навколишнього світу у всій повноті і глибині зв'язків і відносин. Заздалегідь знайомити з тими предметами і явищами, про які пропонуватимуться загадки. Тоді докази будуть більш обґрунтованими і повними.

Надзвичайно велике значення колискової пісні в житті дитини. Через колискові дитина

починає вслухатися і пізнавати звуки рідної мови. На основі текстів колискових можна збагачувати мовлення дітей пестливими словами, виховувати ніжність, доброту, лагідність. Граматична різноманітність колискових сприяє освоєнню граматичного ладу мовлення. Навчаючи дітей утворювати спільнокореневі слова, можна використовувати ці пісні, оскільки в них створюються добре знайомі дітям образи.

Дитячі пісні-заклички – це типова календарна поезія. Форма заклички у поєднанні з жвавою, часто танцювальною ритмікою, безпосередніми звертаннями до явищ природи, рослин, тварин тощо надає оптимістичного колориту пісням. Вони сприяють не лише розвитку мовлення, виробленню дикції та інтонаційної виразності, але і позитивно впливають на емоційний стан та настрої дітей.

Скоромовки – невеликий гумористичний твір, побудований на чергуванні певних звуків, що, чергуючись, ускладнюють швидку вимову. Вони цікаві для дітей своїм змістом, ритмікою. Після вивчення тексту можна запропонувати проказати їх, змінюючи силу голосу (пошепки-тихо-голосно), темп мовлення (швидко, посередньо, повільно). Такі вправи дають можливість виробляти у дітей вміння володіти голосом, регулювати його силу і темп, вправляти артикуляційний апарат, удосконалювати вимову звуків.

Надзвичайно велике виховне і пізнавальне значення казки в житті дитини. Казка допомагає формуванню свідомості, певних моральних якостей, характеру. Через таку форму роботи можна реалізовувати багато навчальних, виховних, пізнавальних та розвивальних завдань. Діти повинні вміти розповідати як цілу казку, так і частинами; використовувати її образну мову, передавати інтонаційно характер дійових осіб [4].

Варто пам'ятати, що організовуючи роботу з дітьми щодо ознайомлення дитини з різними жанрами фольклору необхідно керуватися основними положеннями, враховуючи те, що фольклорний матеріал для дітей повинен бути доступним, зрозумілим, відповідати рівневі їх розвитку [3].

Таким чином, фольклорний матеріал є сприятливим ґрунтом, на основі якого можна здійснювати мовленнєву роботу з дітьми дошкільного віку. Слід зазначити, що використовуючи різні жанри дитячого фольклору в доступній формі, ми ознайомлюємо дітей з навколишнім середовищем, вводимо їх у доросле життя, розвиваємо дитяче мовлення, збагачуємо словник образними виразами та поетичними рядками, сприяємо виробленню дикції та інтонаційної виразності, позитивно впливаємо на емоційний стан і настрої дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови, підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 704 с.
2. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2013. №3. С.4-12.
3. Калуська Л. В. Дивокрай : [у 2-х кн.] : Вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників дошкільних закладів. Тернопіль : Мандрівець, 2007. Кн. 1. 320 с.
4. Маліновська Н.В. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету : Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти* : [зб. наук. пр.]. 2011. Вип. 1 (44). С.198-201.
5. Руснак І. Є. Український фольклор. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 304 с.

*Стаття надійшла до редакції
04 лютого 2024*

**ВПРОВАДЖЕННЯ STEM- ОСВІТИ
НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

УДК 373.5.016(811.161.2+821.161.2):37.091.313-004.247

БЕРЕЖАНСЬКА ОЛЬГА

викладач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

«Якщо ми сьогодні навчатимемо дітей так, як вчили вчора, ми вкрадемо у них завтра»

Джон Дьюї

«...всі правильні рішення, які ми ухвалюємо, базуються на правильній інформації»

Кейт Ферраці

Розвиток сучасного середовища ставить нові вимоги перед здобувачами освіти. На сьогодні – це та людина, яка повинна прийти у світ з новими сформованими знаннями. Тому здобувач освіти, який навчається за інноваційною діяльністю, а саме за STEM-освітою – це конкурентоспроможна особа, новатор, фахівець, який має ґрунтовні знання з технічних і природничих наук, мови, це комунікабельна особистість, яка вміє спілкуватися, працювати в команді та вирішувати проблеми в контексті інноваційних можливостей та поточних потреб суспільства.

Питаннями впровадження STEM-освіти займалися дослідники з різних галузей знань: Барна О. В. (шляхи та методи впровадження STEM-освіти у навчально-виховний процес), Бережна Т. Л. (STEM-освіта як елемент професійної компетенції вчителя), Гончарова Н. О. (використання ігрових технологій у STEM-освіті), Горбенко С. Л. (STEM-освіта і обдарована молодь), Дячок С. О. (упровадження елементів stem-(steam- чи stream-) освіти на уроках зарубіжної літератури через проектно-дослідницьку діяльність) та інші.

Існують поняття STEM та STEAM-освіта. У чому ж відмінність? STEM – це аббревіатура від science – наука, technology – технології, engineering – інженерія і maths – математика. В “STEAM” до підходу додається arts – гуманітарні науки, вивчення мов, танці, драма, музика, візуальне мистецтво та знання в сфері нових медіа.

Основна відмінність підходу STEM від STEAM полягає в тому, що STEM фокусується на наукових концепціях. А STEAM досліджує ті ж концепції, але робить це за допомогою методів дослідження і навчання, які застосовуються як частина творчого процесу.

Яка ж роль STEM та STEAM- освіти? Вона вчить студентів сприймати і розуміти завдання та формулювати гіпотезу в певному дослідженні; формує вміння оригінально сприймати матеріал; розвиває критичне й аналітичне мислення. Студент на занятті – активний діяч, дослідник, а педагог – коучинг, а не джерело знань, оскільки здобувачі освіти повинні самостійно знайти шляхи вирішення проблеми, застосовуючи знання або здійснюючи експеримент. Тобто викладач на таких заняттях фасилітатор.

Структура STEM- заняття складається з трьох етапів.

1 етап – ревокація (виклик): мотивація та постановка проблеми. Актуалізація. Під час цього етапу викладач налаштовує, спонукає, мотивує до подальшої діяльності.

2 етап – осмислення матеріалу (реалізація змісту). Це основний етап, під час якого відбувається розв’язання проблеми (ситуації), виконання завдань.

3 етап – презентація розв’язання. Відтворення. Рефлексія, міркування.

Елементи STEM -освіти:

- проектна діяльність;
- ІКТ технології;
- «перевернуте» навчання;
- парні та групові форми робіт.

В основу STEM-заняття закладаються інтеграційні процеси, які розвивають

у студентів уміння досліджувати, будувати, відображати та поліпшувати результати.

Поєднання STEM- заняття з предметом «українська мова» відкриває нові можливості для студентів розвивати таланти та здібності, збагачує їхні знання та розуміння сучасного світу. Наступні приклади для STEM-заняття з української мови є тому підтвердженням.

1) Індивідуальні завдання (картки, схеми тощо) – взаємоконтроль в парах.

2) Робота в парах («Обличчя до обличчя», «Один-удвох-усі разом», «Інтерв'ю»).

3) Робота в малих групах («Пошук інформації», «Коло ідей»).

4) Інтерактивні методи («Рольова гра», «Драматизація», «Мозковий штурм», метод «Прес», «Обери позицію»).

5) Технології «Сенкан», «Передбачення», «Кубування».

6) Вправи для розвитку інтелектуально-творчих здібностей дітей: ігри, кросворди, шаради, анаграми, вікторини, творчі завдання.

7) «Словниковий куб» – випереджуюче індивідуальне або групове завдання для кращого розуміння нових слів, понять у шести площинах: 1) значення слова; 2) походження; 3) спільнокореневі слова; 4) сполучення зі словом; 5) синоніми, антоніми, омоніми; 6) афоризми або прислів'я зі словом.

8) Лінгвістичні вправи, які окрім творчих здібностей, розвивають образне мислення, художнє бачення світу, розширюють словниковий запас, сприяють кращому засвоєнню семантики слів:

- ✓ дібрати означуване слово, до якого поданий прикметник був би епітетом;
- ✓ вибрати найвдаліший варіант слова;
- ✓ дописати (відновити) віршовані рядки;
- ✓ об'єднати кілька речень в одне;
- ✓ розчленувати текст на складові частини, змінити (розширити, згорнути, перебудувати, замінити) мовний матеріал;

Лінгвістичний аналіз тексту

Запропонувати студентам проаналізувати технічний або науковий текст з галузі, яка їх

зацікавила (наприклад, робототехніка, космос, енергетика тощо). Студенти можуть виділити важливі терміни, розібрати їх значення, створити глосарій або пояснювальний словник, а також перекласти текст англійською мовою.

Проект "Створення наукового довідника"

Під час вивчення розділу «Лексикологія» об'єднати студентів у групи. Кожна група має створити невеликий науковий довідник або інформаційний буклет із короткими інформативними статтями, ілюстраціями та поясненнями важливих понять.

Віртуальний квест

Підготувати серію лінгвістичних завдань, що стосуються STEM-предметів, у формі віртуального квесту. Студенти мають розв'язувати ребуси, логічні завдання, шукаючи приховані відповіді в текстах, відео або зображеннях.

Дослідницький проєкт

Запропонувати студентам вивчити історію та етимологію певних словосполучень або термінів, пов'язаних із наукою або технікою. Дослідницький проєкт може передбачати створення презентації, доповіді, плакатів або навіть статті.

Кросворд або сканворд

Підготувати лінгвістичний кросворд або сканворд з термінами та визначеннями, пов'язаними з наукою та технікою. Студенти мають розв'язати завдання, шукаючи відповіді у підручниках, словниках або ресурсах інтернету.

Рольова гра

Запропонувати студентам провести рольову гру, у якій вони виступають у якості науковців, винахідників або інженерів. Вони можуть презентувати власні винаходи, демонструвати віртуальні лабораторії та ділитися своїми знаннями з аудиторією. Такий вид роботи доречний на уроках розвитку зв'язного мовлення, коли вивчають науковий стиль.

Дослідження наукової літератури

Запропонувати студентам ознайомитися з науковими статтями, дослідженнями або публікаціями українських науковців та винахідників. Вони можуть розповісти про

власні дослідження, вибірково перекласти важливі фрагменти та підготувати звіти або презентації на цю тему.

Створення STEM-блогу

Запропонувати студентам створити STEM-блоги, у яких вони можуть публікувати власні думки, дослідження, проекти та винаходи. Це сприятиме розвитку їхньої писемної мови, комунікативних навичок та творчості.

STEM-урок з української мови може стати потужним інструментом для розвитку мовних навичок студентів, необхідних для цікавого та ефективного навчання, що дозволяє збагатити традиційний підхід до вивчення мови, роблячи заняття більш захопливим та практичним для сучасних здобувачів освіти.

З метою реалізації діяльнісного компонента STEM-заняття можна запропонувати студентам такі форми роботи на заняттях з української літератури:

1) Скласти усну розповідь від імені письменника (І. Франко «Мої інтереси і захоплення», «Моє перше велике кохання», «Моя сім'я»).

2) Взяти "інтерв'ю" у письменника.

3) Метод блайднес (від англ. – сліпий) спонукає студентів до логічного мислення, розвиває зв'язне мовлення.

Алгоритм роботи:

- Розділений на кілька частин текст роздається членам групи.
- Кожен опрацьовує 1-2 частини і повідомляє їх зміст.
- Студенти разом вирішують, у якій послідовності потрібно об'єднати уривки, щоб вийшов зв'язний текст.

• Зміст уривку переказують, до нього можна ставити запитання, але не читати.

4) Діаманта – віршована форма з семи рядків, перша і остання з яких, - поняття з протилежним значенням. Цей вид вірша складається за наступною схемою:

- 1-ий рядок - тема (1 іменник)
- 2-ий рядок - означення (2 прикметн.)
- 3-ій рядок - дія (3 дієслова)
- 4-ий рядок - асоціації (4 іменники)
- 5-ий рядок - дія (3 дієслова)
- 6-ий рядок - означення (2 прикметн.)
- 7-ий рядок - тема (1 іменник)

5) Скрапбук — це «альбом» з фотографіями, фотоколажами, декорований елементами, картинками, малюнками, замітками, афоризмами для того, щоб розкрити сенс теми, яка вивчається. Сторінки такого «альбому» зазвичай оформлюються за певними темами, літературними напрямками, за творчістю письменника або літературного героя.

6) Перформанс (англ. Performance— вистава, виступ, гра) – інсценізації, пісні, декламація.

Отже, сучасний студент повинен не лише знати та уміти аналізувати художні тексти, а й знаходити у творі джерело для нових ідей, які можна реалізувати, використавши інші науки: інформатику, біологію, географію та інші дисципліни. Залучення педагогами здобувачів освіти до STEM-напряму на заняттях з української мови та літератури дасть можливість розвиватися їм не лише творчо, а й креативно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. STEM-освіта / сайт / Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
2. Глосарій термінів, що визначають сутність поняття STEM - освіта URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/glosariy/>.
3. Державний стандарт базової середньої освіти URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/.
4. Дячок С. О. Упровадження елементів stem- (steam- чи stream-) освіти на уроках зарубіжної літератури через проектно-дослідницьку діяльність URL : <http://surl.li/djkl>.
5. Йовко О.М. Steam-освіта на уроках української. Управління освіти, молоді та спорту Смілянської міської ради URL :<http://surl.li/djilf>.

6. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2022/2023 навчальному році / Лист ІМЗО від 15.08.2022 № 22.1/10-1080 URL :<http://surl.li/djimd>.

Стаття надійшла до редакції
11 січня 2024

НЕОКЛАСИЧНІ ТРАДИЦІЇ У ТВОРЧОСТІ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО

УДК 821.161.2.09 Рильський

ЯКОВЕНКО ТЕТЯНА

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології

ВОНСОВИЧ ОЛЕНА

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. Стаття досліджує неокласичні традиції у творчості видатного українського поета Максима Рильського. У статті проводиться аналіз літературної діяльності Рильського в контексті неокласичного напрямку в поезії, що був популярним у ХХ столітті. Стаття розглядає вплив класичної літератури і мистецтва на творчу спадщину поета, а також його індивідуальний підхід до осмислення неокласицизму.

В роботі детально розглядаються поетичні засоби, які Рильський використовував для відтворення неокласичного стилю, такі як класичні мотиви, алегорії, архаїчна мова і форми виразності. Адаптація неокласичного стилю автора до українського літературного контексту.

Висвітлюються ключові аспекти неокласичних традицій у поезії Максима Рильського, які висвітлюють їх специфіку та місце в історії української літератури. Стаття призначена для літературознавців, студентів та всіх, хто цікавиться розвитком української поезії у ХХ столітті та її взаємодією з класичною спадщиною.

Ключові слова: *поетика, поезія, мотиви, ритм, вірш, неокласицизм, Максим Рильський.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням творчості Максима Рильського активно займалися відомі українські літературознавці, такі як В.Агеєва, Л.Булаховський, М.Зеров, В.Зінич, І.Пльєнко, В.Костюченко, В.Левицька, В.Неділько, Л.Новиченко, Б.Остапенко, Д.Павличко, Т.Яценко та ін., що розглянули біографічні, народознавчі, фольклорні та релігійні аспекти поетики Максима Рильського. Творчість видатного українського майстра слова і нині є предметом актуальних наукових обговорень і дискусій. Однак, історіографія заявленої теми змушує констатувати, що недостатньо з'ясовано залишається проблема висвітлення образно-структурного та естетичного змісту поезії Максима Рильського в неокласичному дискурсі. Саме цим і зумовлена **актуальність** нашого дослідження

Стан дослідження проблеми. Тема неокласицизму у творчості Максима Рильського є актуальною і важливою для вивчення літературної спадщини цього відомого українського поета. Протягом декількох десятиліть дослідники звертали увагу на вплив класичних літературних традицій на поезію Рильського та його індивідуальний підхід до неокласичних мотивів та стилістичних рішень. Важливо відзначити, що в цьому напрямку досліджень ще є багато непройдених стежок та можливостей для подальшого наукового дослідження даної теми.

Попередні публікації досліджень, які вже були проведені, надають нам цінні інсайти щодо ролі неокласицизму в творчості Рильського. Вони допомагають розкрити особливості його поетичного стилю, використання класичних мотивів, алегорій та архаїчної мови. Аналіз цих аспектів дає

змогу краще зрозуміти, як Рильський сприймав та перетворював класичну літературну спадщину, а також як він адаптував її до власного літературного контексту.[7, с. 12]

Однак, ще багато питань залишаються недослідженими. Можливості для подальших досліджень включають в себе глибший аналіз поетичних творів Рильського, які можуть приховувати неокласичні аллюзії та символи. Також важливо дослідити, як неокласицизм вплинув на його сприйняття та інтерпретацію історичних подій та соціокультурних процесів.

Загалом, стан дослідження проблеми неокласицизму у творчості Максима Рильського має великий потенціал для подальшого розширення та вдосконалення. Сучасні дослідження у цьому напрямку допоможе нам краще розкрити багатогранність та глибину творчого доробку цього видатного поета.

Мета статті полягає в дослідженні ключових аспектів неокласичних традицій у поезії Максима Рильського, які допомагають краще зрозуміти його мистецтво та місце в історії української літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ліриці Рильського неокласичного періоду відчутні насичені кольори та глибокі емоції. Він мистецьки відтворює світ природи, надаючи йому символічності. У вірші "Червонобоким яблуком округлим скотився день, дорослий і тяжкий, і ніч повільним помахом руки широкі тіні чорним пише вуглем", за влучним спостереженням Дмитра Павличка "ми бачимо яскраві кольори, які символізують день та ніч, а також відчуття глибини та важливості моменту життя"[6, с. 35]

Сердечні переживання поета завжди поєднані з образами природи. Він майстерно відображає пори року, надаючи кожній з них власний характер і настрої. Його поезія переповнена зображеннями весни, літа та осені, що є символами життя, радості та меланхолії. [11, с. 21].

Неокласичний стиль Максима Рильського відзначається просторово-часовою організацією тексту. Простір у його віршах постає перспективним і створює враження величі та важливості. Час у поезіях вільний від конкретності і замість цього він відображає загальні риси епохи.

Тривалий час творчості Максима Рильського свідчить про стильові зміни у його поезії. Автор еволюціонував від впливів символізму до більш класичного стилю, зберігаючи при цьому ясність і точність композиційного ладу[9, с. 16]. У творчості Максима Рильського відчувається вплив різних стильових шкіл світової поезії, включаючи класицизм, романтизм та реалізм. Він вдало поєднує ці різні стилістики, створюючи власний неповторний поетичний світ.

Ластівки літають, бо літається,

І Ганнуся любить, бо пора...

Хвилею зеленою здіймається

Навесні Батийова гора.

Гнуться клени ніжними колінами,

Чорну хмару сріблять голуби...

Ще от день — і все ми, все докинемо

Для блакитнокрилої плавби.

Хай собі кружляє, обертається,

Хоч круг лампочки, земля стара!..

Ластівки літають, бо літається,

І Ганнуся плаче, бо пора...

[8, с. 475].

У цьому вірші "Ластівки літають, бо літається..." Максим Рильський використовує символіку польоту ластівок, і любов Ганусі, це відображає миттєвість життя і прагнення до вільного, безтурботного існування. Цей мотив відомий у класичній літературі і вказує на ностальгію за невинністю і радістю[9, с. 82].

У вірші "Запахла осінь в'ялим тютюном, та яблуками, Та тонким туманом..." Максим Рильський описує осінь як пору року, яка "запахла" тютюном і яблуками. Це створює образ гармонії природи, а також вказує на відтінки ароматів і текстур, що є типовими для неокласичного підходу до зображення поетичного світу.

Поет тут використовує архаїчну мову та символіку, щоб описати смерть людини як спокійну, гармонійну подію [7, с. 89].

Ці приклади відображають те, як Максим Рильський використовував неокласичні традиції у своїй поезії, створюючи власний оригінальний стиль, який поєднував класичну естетику з авторськими філософськими роздумами та спостереженнями за природою та життям. [11, с. 21].

Рильський вдається також до філософської тематики («Пером огненным вічність пише...», «І шум людський, і велемудрі книги...», «Як Одисей, натомлений блуканням...», «Не ясноокий образ Беатріче...», «Як Гамлет, придивляюсь я до хмар...»). Павло Филипович підкреслив, що збірка «Під осінніми зорями» наочно показала, що «Максим Рильський зробив великий крок наперед [...], знайшов свій шлях і — головне — дійсні художні засоби для здійснення своїх завдань, вироблені під впливом видатних — переважно російських - майстрів слова». [9, с. 78].

Найголовніше, що повинен оспівувати поет:

Як Одисей, натомлений блуканням
По морю синьому, я - стомлений
життям -

Приліг підтінню сокора старого,
Зарився в листя і забув про все.
Якісь думки - чи тіні їх - снуються
В дрімоті тихій. Листя миготить,
Упав на стовбур білий відблиск сонця,
І комашинка лізе по йому.
І я засну під безтурботний шелест
З надією, що, граючись м'ячем,
Мене розбудить ніжна Навсікая,
Струнка дочка феацького царя.

[8, с. 476]

На думку неокласика, тільки минуле може бути у полі зору справжнього майстра, тому він неодноразово звертається до образу Беатріче у хустині, який часто «тривожить і невпинно кличе в незнану даль, у золотий простір» [9, с. 34]

Поет намагається донести читачеві справжні почуття до улюбленої жінки, яку називає Ізольдою Білорукою, Царівною чи Беатріче, котра стає символом священної любові, непорочності та вічної краси:

Ти зійшла, ти злетіла по сходах,
Ти торкнула дзвінок і ввійшла...
О фіалки заглушений подих,
О вечірня, невірняя мла!
Ти царівна із казки моєї,
Заворожена, срібна, гірка
Чужоземко! Повіє! Лілеє! -
Серце серцю в пустині гука [8, с. 32].

Висновки. У підсумку творчість Максима Рильського є важливим явищем в історії української поезії. Він вдало впроваджує неокласичні традиції в свою творчість, надаючи їй гармонію, глибину символізму. Його поезія залишається актуальною та вражаючою для читачів, що шукають красу у слові та співзвучність у світі навколо. Поет зафіксував себе як вправний майстер неокласичного слова, ось чому цей період називають «першим цвітінням». Адже створено низку збірок у яких ліричні твори наскрізно просякнуті увагою до краси поетичного слова, прозорістю художнього образу, віталізмом, екзотичністю, орієнтацією на зразки світового мистецтва тощо. Таким чином, постать Максима Рильського як поета-неокласика є цікавою та неоднозначною у літературному вивченні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Булаховська Ю. Про переклади М. Рильського з французької літератури. *Зарубіжна література*. 2005. Т. 21, № 14. С. 19 -21
2. Волкова М. Тема рідного краю в творчості Максима Рильського. Острог: ВНУ Острозька академія, 2014. 47 с.
3. Коваль М. Максим Рильський: життя, творчість, мистецтво. Київ: Либідь, 2003. 80 с.
4. Остапенко Б. Мала Батьківщина Максима Рильського. *Літературна Україна*. 2005. С. 7-12.

5. Павличко Д. Велетень української культури 20 ст. Максим Рильський. *Народна творчість та етнографія*. 2004. Т.11, № 3. С. 54 - 57.
6. Рильський М. Мандрівка в молодість: Поема. Київ: 1933.156-171 с.
7. Рильський М. Справа № 272 (з архіву КДС): М. Рильський: написано у в'язниці. Рік 1931-й. Київ.1991. № 2 79 с.
8. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Київ: Наукова думка, 1983-1990. Том 4. Поезії 1949-1964. 1984. 411 с.
9. Стрілець В. Художня система Максима Рильського: вірші різних років. Київ: Наукова думка. 2011. 23-35с.
10. Цалик С. У моїй особі два Рильських. *Українська мова та література*. 2005. Червень. С. 20 - 24.
11. Черняк В. Світ Максима Рильського: Нариси про поета та його творчість. Київ: Факт, 2011. 98 с.
12. Филипович П. Група неокласиків:Максим Рильський. Львів: Червень, 2015. 34 с.
13. Шеремет М. Інтерпретації поезії Максима Рильського. Львів: Кальварія, 2010. 67 с.
14. Шульга О. Творчість Максима Рильського у контексті поетичної модернізації 1920-х років. Львів,2015. С. 112-118.
15. Яковенко О. Максим Рильський: життя і творчість. Київ: Либідь, 2011. 99 с.

*Стаття надійшла до редакції
22 грудня 2023*

ВИКОРИСТАННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ТВОРІВ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО ЯК ЗАСОБУ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.2.015.31:17:37.091.4 Сухомлинський

ПЕТРЮК ВАЛЕНТИНА

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Як свідчить практика, сучасна дитина отримує значну кількість небажаної інформації з телебачення, вулиці, з певної дитячої літератури, а батьки, на жаль, сьогодні приділяють обмаль уваги сімейному вихованню, мають недостатні знання з теорії та практики дошкільного виховання. Для розв'язання цього питання та проблеми виховання творчої особистості необхідні нестандартні форми педагогічного впливу як на дітей так і на батьків. Таким засобом є казкотерапія. Для того щоб малечі було цікаво пізнавати навколишній світ з усіма його таємницями і загадками, використовуємо поради відомого педагога В.О. Сухомлинського, а також його цікаві казки та оповідання. Після прочитання казки дітям подобається робити власну драматизацію казки, відгадувати загадки, розв'язувати проблемні ситуації, малювати, виготовляти власноруч різноманітні поробки. Ігри що

використовуються, вчать дітей відчувати настрій, сутність, характер казкового героя, людини або об'єкта природи. А залучення до читання і обговорення творів В.О. Сухомлинського батьків підсилює цей вплив на розвиток особистості дитини.

Завдання педагогів: збагачувати наочно-чуттєві уявлення дитини про моральні якості, чесноти та добру поведінку; сприяти розумінню того, яке велике значення має дотримання моральних прав та норм в житті кожної людини; формувати вміння розуміти позитивні й негативні вчинки, давати їм оцінку; закріплювати вміння дотримуватись моральних прав і норм у повсякденному житті.

Тому педагоги керуються словами Василя Олександровича Сухомлинського «...проводжаючи люблячим поглядом свою дитину, мати вірить у те, що педагог знає щось таке, чого не знає вона, мати. І ми,

педагоги повинні знати те, що знає далеко не кожна мати, якщо ми справжні учителі».

Зараз ми розуміємо, що В.О. Сухомлинський бачив далеко наперед. Все те що він говорив, писав і застосовував на практиці, відповідає сучасності, воно навколо нас, в повсякденній творчій роботі педагогів. Працюємо над іноваціями тривалий час, маємо велику підбірку матеріалів, що розкривають системний підхід роботи з дітьми та батьками з даного питання. Плануємо цікаву, насичену, а головне результативну роботу по впровадженню педагогічних ідей В.О. Сухомлинського. В організації роботи приділяємо увагу використанню казок з метою морального виховання.

Великий вітчизняний педагог Василь Сухомлинський зазначав: «Казка – це животворне джерело дитячого мислення. Інтелектуальні, моральні та естетичні почуття, які народжуються в душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють потік думки, що пробуджує до активної діяльності мозок, зв'язує повнокровними нитками живі острівці мислення. Під впливом почуттів дитина мислить словами...»

Тому в нашому закладі широко використовуємо педагогічну спадщину В.О. Сухомлинського. Проводимо інтерактивну вправу «Крісло автора». Один з дітей бере «авторське крісло» і розказує казку, після цього інші діти залучаються до обговорення розказаної казки, обмінюються думками про її зміст. На прикладі казки «Соловей та жук» обговорили з дітьми, які уроки можна винести з сюжету, як важливо відчувати власну цінність незалежно від зовнішніх обставин. Вияснити питання про те, як відноситися до інших і як правильно вирішувати конфлікти.

Також проводимо заняття експериментально-дослідницької роботи за ідеями творів Василя Сухомлинського про природу, мета якого систематизувати наявні знання дітей про перетворення води в різні стани, формувати елементарні знання про властивості води, бажання з нею експериментувати, досліджувати.

Виховувати естетичні почуття, розвивати емоційно-оціночну лексику за змістом творів О.В. Сухомлинського про природу до творів: «Де беруться краплинки»; «Дивна бурулька»; «Райдуга в бурульці»; «Як дзвенять сніжинки»; «Як зайчик грівся взимку проти місяця».

Такі форми роботи, як театралізовані вистави, розваги, ігри-драматизації, широке використання казок, міні-занять, казок-хвилинок позитивно вплинули на збагачення словника дітей специфічними казковими зворотами, фразеологізмами. Тексти оповідань та казок допомагають малятам правильно будувати діалоги, логічно мислити. Виготовили різні види театру, дидактичні ігри. Обговорюючи різні ситуації на основі казок, пропонуємо дітям придумувати свої версії. Діти вчать не тільки створювати й слухати, але і передавати враження від них у малюнках, аплікаціях, ліпленні. Провели конкурс «Твори В.О. Сухомлинського в дитячих малюнках». Адже, дитячий малюнок, сам процес малювання – це частка духовного життя дитини. В дошкільному закладі систематично проводяться тематичні, інтерактивні заняття. Організували флешмоб для вихованців «Казки під голубим небом». Діти з задоволенням слухали казки про природні явища: «Весняний дощик», «Весняний вітер», «Сонце і Сонечко» та інші, переглядали книжки в читальному наметі. Для роботи з дітьми використовуємо мнемотаблиці для вивчення казкового світу В.О. Сухомлинського. Це допомагає систематизувати інформацію; розмістити персонажі, події, теми казок для зручного огляду і кращого запам'ятовування ключової інформації, вони полегшують вивчення твору. Дітям дуже подобаються такі твори: «Як здивувався Мурко», «Краплинка роси», «Дивна бурулька». З захопленням малюки робили аплікацію «Квітка сонця». Вчилися висловлювати свої почуття через мистецтво. Казка підкреслює і нагадує про важливість краси у нашому житті та навчає дітей шукати її навколо себе, допомагає розумінню важливості

краси в природі. Створюючи своїми пальчиками «Квітку сонця», діти розвивають віру в свої можливості та усвідомлюють важливість своїх дій. До Міжнародного дня сім'ї, який відзначається щорічно 15 травня у всіх країнах світу, була проведена групова консультація для батьків за темою: «Поради батькам щодо виховання дітей від видатного українського В.О. Сухомлинського». У сім'ї формується характер дитини, її особистісні риси, в тому числі закладаються основи національної свідомості і відбувається становлення особистості загалом. Ще В.О. Сухомлинський відзначав, що «... сім'я- це повноводна річка, водами якої живиться держава». У сім'ї шліфуються найтонші грані людини-громадянина, людини-трудівника, людини-культурної особистості. З сім'ї починається соціальне виховання. Саме в родинному вихованні в дошкільні роки у дитини закладаються основи моралі, правильної поведінки, активності, ініціативи, творчого ставлення до дійсності чи навпаки – пасивності, байдужості, нігілізму, індиферентності.

В умовах сьогодення одне з головних завдань педагога – допомогти дітям заспокоїтися, знизити в них рівень тривожності, особливо дітям ВПО (внутрішньо переміщених осіб), забезпечити їх всім необхідним та створити атмосферу безпеки в садочку. Зараз діти

зростають під вибухи ракет, чують звуки сирен, потрібно часто спускатися в укриття. Тож, щоб допомогти дітям подолати страхи та негативні переживання, ми організуємо різносторонню роботу на основі творів Василя Сухомлинського. Звертаємо увагу на те, щоб зміст твору не лише давав змогу дитині зрозуміти свої переживання, а й допоміг їх пережити. Підчас роботи за змістом творів також намагаємося навчити дітей підтримувати один одного у складних ситуаціях. Наприклад, опрацьовували з дітьми зміст оповідання «Лист до батька», де дівчинка намалювала листа татові, який лежав у лікарні, запропонували вихованцям підтримати наших воїнів. Батьки зібрали необхідні пакунки для воїнів ЗСУ, а діти старанно намалювали малюнки, щоб додати особистого тепла та підтримки до цих пакунків. Відобразили в своїх роботах щире бажання миру.

Працюючи з творами В.О. Сухомлинського діти розвивають свою симпатію, креативність і здатність аналізу тексту, також навчаються цінним життєвим урокам, які він вклав у свої твори. Розвивають свою мовну компетентність, розуміння тексту та вираження власних думок. Крім того ці матеріали можуть надихати дітей на творчість, письмо власних оповідань та роздуми над життєвими питаннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Київ . 1977. С. 54–58.
2. Антоненко М.К. Василь Сухомлинський: Батьківщина – це твоє рідне слово Київ: Рідна школа. 2016. № 11 С. 40–43.
3. Березівська Лариса. Василь Сухомлинський про джерела формування моральних почуттів у дітей дошкільного віку. Київ: Рідна школа. 2016. № 12. С.3–7.
4. Слюсаренко І. Г. Сухомлинський про рушійні сили виховного процесу . Київ : Професіонал, 2004. 564-567с.
5. Сухомлинський В. О. Залежить тільки від вас...(лист завтрашньому вчителю) .Педагогіка : хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. Київ : Знання-Прес, 2003. 82–84с.

*Стаття надійшла до редакції
23 січня 2024*

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГРАМОТНОСТІ ТА РОЗВИТКУ
МОВЛЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

УДК 378.016:811.161.2]:81'233

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

викладач-методист кафедри української філології

БАКУНЧИК ЯНА

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. Проаналізувавши основні чинники становлення грамотності здобувачів початкової освіти, автори запропонували класифікацію найтиповіших мовних помилок, які допускають діти на уроках української мови, та вказали шляхи їх подолання.

Ключові слова: мовні навички школяра, співвідношення частин мови, внутрішнє мовлення, мовні помилки, типи помилок, правильні варіанти відповіді.

Постановка проблеми. Коли дитина вступає до школи, рідна мова нею вже практично засвоєна. Разом з тим, під впливом навчання, в мовленні дітей відбуваються певні перетворення. Обумовлені вони, головним чином, тим, що з початком навчання в школі рідна мова вперше стає для школяра навчальним предметом, а це означає, що він вступає в абсолютно нові взаємини з мовою.

Процес навчання вимагає, щоб учень навчився свідомо користуватися граматичними і синтаксичними формами мовлення.

Не зважаючи на те, що дослідженнями та вирішенням цієї проблеми займалися не одне покоління методистів-науковців, на жаль, і на сьогодні не вдається до кінця з'ясувати, як проходить і завершується оволодіння частинами мови і які зрушення відбуваються у зв'язку із мовним розвитком та зі становленням стилістичної своєрідності мовлення учнів, що відображає, імовірно, мовні закономірності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку мовлення здобувачів початкової освіти займалися методисти Л. Варзацька, М. Вашуленко, Т. Ладиженська; розробку загальнодидактичних принципів навчання та вироблення образного мовлення здобувачів початкової освіти, виділяючи принцип міжпредметних зв'язків, здійснили Л. Варзацька, Г. Грибан, Н. Грипас, М. Пентилюк та ін., що на сучасному

етапі досить ефективно сприяє інтенсифікації навчання та виступає обов'язковою дидактичною умовою. Дослідники однозначно виділяють принцип урахування рідномовного досвіду, наголошують на необхідності нерозривної єдності мови і мислення [7, с. 24].

Мета дослідження полягає в теоретичному та емпіричному розгляді особливостей розвитку мовлення здобувачів початкової освіти в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Співвідношення частин мови – досить істотний показник мовного розвитку дітей. За даними числених наукових досліджень, діти засвоюють спочатку іменники й дієслова, потім їх мовлення поступово збагачується прислівниками, займенниками і прикметниками. Дослідники, зазвичай, вказують на дієслівність дитячого мовлення, на недоліки у вживанні в учнів початкових класів тих частин мови, які характеризують дію, і особливо предмет. Але співвідношення вживаних частин мови – наслідок потреб вираження думки. Практично неможливо уявити таку ситуацію, щоб учень четвертого класу, виявивши будь-яку елементарну ознаку предмета, не знайшов би у своєму словнику прикметника, що більш-менш точно передає потрібну думку. Що стосується ознак дії, то, зазвичай, учні вказують на час і місце дії, але не відзначають якісних її ознак.

Очевидно, співвідношення частин мови визначається рівнем досвіду, інтелектуального розвитку й тими потребами, які виникають в учнів у процесі їхньої діяльності. У здобувачів початкової освіти активно удосконалюються навички усного мовлення: розширюється словниковий запас, вони оволодівають все складнішими граматичними структурами.

З початком навчання особливого значення набуває формування грамотності школяра, передусім читання і письма форм символічної комунікації, які здійснюються з допомогою уваги, сприймання, пам'яті, асоціацій з наявними знаннями і конкретного контексту. Завдяки їм діти налагоджують зв'язок із зовнішнім світом, впливають на свій внутрішній світ. Читання вимагає засвоєння фонетики, набуття навичок декодування графем (літер), а письмо – удосконалення необхідних моторних навичок [7, с. 25]. Ці форми комунікації взаємопов'язані, адже читання є сприйманням змісту письмового тексту, а письмо – передаванням змісту в письмовій формі.

Основними чинниками становлення грамотності здобувачів початкової освіти є:

- 1) збагачене писемним мовленням оточення (наявність дитячих книжок, журналів тощо; сімейні читання вголос; письмо під диктування батьків; можливість ознайомитись зі значенням незрозумілих слів, фраз під час самостійного читання);
- 2) збагачене усним мовленням середовище (зразки мовлення дорослих; розмови з дорослими, однолітками в сюжетно-рольових іграх; можливість збагачення словникового запасу; доступ до необхідної інформації про значення слів);
- 3) набуття досвіду (ігри; повсякденне життя; дослідження природи);
- 4) досвід символічної репрезентації (театральні вистави; малювання і живопис; музика і танці);
- 5) експериментування з писемним мовленням (написання повідомлення, листа);
- 6) проба сил у читанні (читання напам'ять; читання з контекстними підказками; пошук писемної форми почутого слова).

Розвиток навичок читання і письма у молодших школярів є складним процесом, який залежить від соціокультурного контексту. Діти набувають основ грамотності, взаємодіючи з батьками, братами, сестрами, вчителями, однолітками, а також у процесі роботи з комп'ютером, перегляду телепередач. Характер цих взаємодій і їх роль у розвитку грамотності школяра можуть бути різними. Батьки найбільше долучаються до цього процесу завдяки постійному спілкуванню з дітьми, а не тільки завдяки спеціальним заняттям з ними. Як свідчать дослідження, школярі по-різному реагують на активні заняття читанням зі своїми однолітками і вчителем. Працюючи з однокласниками, школярі більше розмовляють, ніж під час роботи з учителем. Загалом, соціальні взаємодії дітей створюють більше передумов для набуття грамотності, ніж спеціальне оволодіння елементами усного та писемного мовлення [5, с. 19].

У молодшому шкільному віці інтенсивно розвивається внутрішнє мовлення, яке є важливим механізмом розумової діяльності. Виявляється воно під час розв'язування різноманітних завдань, мисленого планування, запам'ятовування тощо.

У початкових класах робота над помилками утруднена майже повною відсутністю теоретичної основи: ті короткі граматичні відомості, які передбачені програмою початкових класів, абсолютно недостатні для виправлення і попередження мовних помилок.

Мовні помилки діляться на лексико-стилістичні, морфолого-стилістичні і синтаксично-стилістичні [9, с. 13]. Охарактеризуємо п'ять найбільш типових помилок лексико-стилістичної групи:

1. Повторення одних і тих самих слів.

Лексичний повтор властивий для учнівських творів усіх класів і зустрічається в мовленні будь-якого типу. Причому, у текстах-описах невинуваті повторяться частіше, ніж у розповідях. Здебільшого повторюються іменники та займенники.

Під моїм вікном росте берізка. У берізки стрункий стовбур, біла кора з чорними цяточками, тоненькі опущені вниз віти. Влітку берізка вкрита зеленими листочка (3 клас, опис).

Причини помилки: по-перше, малий об'єм уваги учня; він забув, що тільки що спожив слово, і вибирає його знову. Саме ж повторення викликається тим, що це слово вже активізоване. Друга причина помилки – малий словниковий запас школяра.

Здобувачі початкової освіти порівняно легко виявляють і виправляють помилки, якщо вони, одержавши відповідні вказівки вчителя, уважно перечитують свій текст.

Поширеним також є повтор дієслів та прислівників. Трапляється невдалий повтор і серед інших частин мови.

До цього ж розряду недоліків, що порушують вимогу правильності мовлення, належить і тавтологія, яку трактують як невиправдане використання спільнокореневих слів.

2. Вживання слова в неточному або невласивому йому значенні, в результаті нерозуміння значення слова або його відтінків.

Приклад: *Ми перейшли через гірський курган* (потрібно: *хребет*).

Помилки такого типу є наслідком невисокого загального мовленнєвого розвитку, недостатньої начитаності, бідності словника.

3. Порушення загальноприйнятого (фразеологічного) сполучення слів.

Вітер поступово приймав силу (потрібно: *набирав силу*).

Причина помилок – малий мовний досвід, бідність фразеологічного запасу.

4. Вживання слів без урахування їх емоційно-експресивного або оцінного забарвлення.

У нашій школі провели цікавий захід – прогулянку в ліс (слово *захід*, доречне в діловому мовленні і зовсім недоречне в художній розповіді).

Помилки подібного роду пов'язані з недостатнім чуттям мови, з нерозумінням стилістичних характеристик слова.

5. Вживання діалектних і просторічних слів.

Петя йшов взаді (тобто *позаду*).

Усунення діалектизмів і просторічних слів можливе тільки на основі знань про літературну мову.

Хоча причини лексичних помилок неоднакові, а отже, неоднакові і способи їх виправлення і роз'яснення, є загальний шлях їх попередження – це створення позитивного мовного середовища, мовний аналіз прочитаних і переказуваних текстів, з'ясування відтінків значення слів в тексті, ролі і доцільності саме цього, а не будь-якого іншого слова в даному контексті.

Розглянемо групи морфолого-стилістичних помилок. До них належать неправильне утворення форм слів, неправильна словозміна або словотворення. Вкажемо три відносно стійких типи помилок цієї групи:

1. Використання діалектних або просторічних форм.

Вони хочуть – він хочить, замість *вони хочуть – він хоче*.

Такі помилки викорінюються під впливом загального мовного розвитку дітей.

2. Пропуск морфем, найчастіше суфіксів (і постфіксів).

Можна вказати дві причини подібних помилок. Перша: дитині важко вимовляти слова зі скупченням приголосних. Боротися з цими помилками слід шляхом розвитку у школярів дикції. Друга причина – вплив просторіччя.

3. Утворення форми множини тих іменників, які вживаються тільки в однині.

З'їв два супи (треба: *дві тарілки супу*).

Причина цих помилок – прагнення здобувачів прачаткової освіти до конкретності.

Помилки в словосполученнях і реченнях (синтаксично-стилістичні помилки). Вони дуже різноманітні; тут варто розглянути шість найбільш поширених типів помилок [6, с. 179].

1. Порушення керування, найчастіше прийменникового.

Добро перемагає над злом; сміялися з нього (під впливом діалекту); *всі раділи красою природи* (треба: *раділи (чому?) красі*) і т.п.

Дієслівне керування діти засвоюють за зразком, в живому мовленні, у процесі читання текстів. Тому помилки в керуванні попереджаються на основі їх аналізу і складання словосполучень певних типів: розробляються системи вправ з найбільш «небезпечними» дієсловами.

2. Порушення узгодження, найчастіше – присудка з підметом.

Саші дуже сподобалося ялинка.

Причини помилок криються в самому механізмі складання речення (і його записі); почавши речення, учень ще не обдумав, як його закінчить. Уважне перечитування тексту, особливо вголос, допомагає усунути помилки подібного типу.

3. Невдалий порядок слів в реченні, що призводить до спотворення сенсу.

Вузька смужка тільки з берегом зв'язує острів (треба: *Тільки вузька смужка зв'язує острів з берегом*).

Причина помилки в тому, що учень, не промовив речення (вголос або про себе), перш ніж записати його.

Робота над правильним порядком слів починається ще в I класі: діти самі, перечитуючи текст, можуть покращити порядок слів у реченнях. Дуже корисні для попередження подібних помилок вправи з деформованим текстом.

4. Порушення смислового зв'язку між займенниками і тими словами, на які вони вказують або які замінюють.

Коли Коля прощався з батьком, він (батько чи Коля?) *не плакав.*

Учневі речення цілком зрозуміле. Поглянути ж на текст очима читача він поки що не вміє, цьому треба вчити: потрібна практика самоперевірки або взаємоперевірки. Звикнувши замислюватися над роллю займенника, школярі в подібних випадках самостійно виправляють, перебудовують текст.

5. Вживання дієслів в неспіввіднесених тимчасових і видових формах там, де слід вжити один і той самий час, один і той самий вид.

Насувалася темна хмара, і полив дощ. Незнайомець входить в хатину і поздоровкався.

У першому випадку зміщений вид, у другому – зміщені вид і час. Помилки свідчать про низький мовний розвиток учнів. Усуваються вони на основі смислового і мовного аналізу тексту.

6. Невміння знаходити межі речень. Зустрічається у двох варіантах:

а) невиправдане ділення складного речення на прості.

Двірник коли підмітав двір. Зламав паростки тополі.

б) невміння ділити текст на речення.

Мисливець одного разу йшов лісом, з гущавини вийшла ведмедиця з ведмежататами, мисливець, сховався на дереві, ведмедиця стала занурювати ведмежати у воду...

В усному варіанті подібні речення інтонаційно не розділяються.

Основа виправлення помилок цього типу – різні вправи з реченнями, зокрема розділення тексту, надрукованого без крапок, на окремі речення.

Нагадаємо, що немовні помилки – це композиційні, логічні помилки, а також спотворення фактів.

Типова композиційна помилка – невідповідність твору, розповіді, викладу заздалегідь складеному плану, тобто невиправдане порушення послідовності у викладі подій, фактів, спостережень.

Причини композиційних помилок криються в процесі підготовки до твору. Можливо спостереження, накопичення матеріалу, відбір фактів були проведені учнем безсистемно, безпланово; можливо учень у процесі підготовки недостатньо чітко уявляв собі, що саме потрібно сказати на початку розповіді, що потім і як його закінчити. Композиційна помилка – це результат невміння охопити в думках весь об'єм розповіді, невміння володіти матеріалом, розташовувати його за своїм задумом [3, с. 14]. Такі складні навички формуються поступово.

Окрім вищенаведених помилок часто трапляються і помилки логічного характеру. До них належать.

1. Пропуск необхідних слів, а іноді й істотних епізодів, фактів, ознак описуваного предмету.

2. Порушення логічної послідовності і обґрунтованості.

3. Безглузді, парадоксальні думки.

Ранок хилився до вечора.

Від логічних помилок слід відрізнити спотворення фактичного матеріалу.

Прийшов зимовий місяць листопад (потрібно: *осінній*). Система роботи над попередженням вищенаведених помилок складається з наступних елементів:

а) виправлення мовних помилок у зошитах учнів;

б) класна робота над загальними, типовими помилками на уроках, аналізу перевірених творів;

в) індивідуальна і групова позаурочна робота над окремими (індивідуальними) помилками, їх виявлення, з'ясування і виправлення;

г) система стилістичних та інших мовних вправ, в яких враховуються можливі і найбільш вірогідні мовні помилки, мовний аналіз текстів на уроках;

г) мовні вправи перед кожною розповіддю, твором з метою підготовки школярів до використання лексики майбутнього тексту,

його фразеології, деяких синтаксичних конструкцій;

д) навчання школярів самоперевірці і самостійному вдосконаленню (редагуванню) творів.

Висновки. Всі ці напрямки роботи доступні здобувачам прочаткової освіти. В результаті копіткої роботи партнерів, мовні помилки повинні бути виправлені як в усному, так і в писемному мовленні учнів. Наприклад, школяр, який допустив помилку, повинен засвоїти правильний варіант, а, якщо можливо, то й усвідомити причину помилки. Помилки виправляються або самим учнем – це найкращий спосіб, або вчителем, якщо учень сам виправити помилку не може. Цей процес полягає в перебудові речення або словосполучення, в заміні слів, в додаванні необхідного, в закресленні зайвого (залежно від типу помилки) [8, с. 11]. Перевіряючи твір, вчитель виправляє ті помилки, які діти самі, навіть з його допомогою, виправити не зможуть, і готує учнів до виправлення решти помилок в колективній або індивідуальній роботі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Демидчик С. Вживання сполучників і часток як засіб вираження мовлення учнів. Початкова школа. 2009. № 10. С. 2-5.
2. Деркач Н. Формування образного мовлення дітей при вивченні теми Прикметник. Початкова школа. 2011. № 1. С. 7-9.
3. Лазаренко Н. Збагачення словника молодших школярів прикметниками. Початкова школа. 2012. № 1. С. 14.
4. Мовчун Л. Учимося милозвучної мови. *Початкова школа*. 2006. № 3. С. 9.
5. Науменко В., Захарійчук М. Формування в дітей уміння говорити майстерно. *Початкова школа*. 2002. № 10. С. 17-19.
6. Пентиліук М. Культура мови і стилістика: Київ: Вежа, 2006. 240 с.
7. Бадер В. Удосконалення мовлення молодших школярів. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 4. С. 24-25.
8. Варзацька Л. Активізація мовленнєвої діяльності учнів *Початкова школа*. 1991. № 2. С. 11-13.
9. Симоненко Т. Виховувати мовну культуру з дитинства *Початкова школа*. 2000. № 8. С. 12-14.

*Стаття надійшла до редакції
10 січня 2024*

ФУНДАМЕНТАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНИХ УМІНЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

УДК 378.016:811.161.2]:81'35

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

викладач-методист кафедри української філології

ПАРУБОЧА МАРІЯ

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті автори дають характеристику психофізіологічної природи орфографічної навички, підкреслюють важливість розвитку мовленнєвого слуху і кінестетичних відчуттів та уявлень, формування в учнів орфографічної пильності, навичок самоконтролю, пропонують ефективні шляхи запобігання можливим правописним помилкам у дитячих письмових роботах.

Ключові слова: орфографічна навичка, мовленнєвий слух, фонетичні принципи, правила орфографії, ефективні правописні вправи.

Постановка проблеми. Мовна освіта в Україні передбачає удосконалення технології навчального процесу, наближення його до вимог сучасного суспільства, що потребує високоосвічених, інтелектуально розвинених і відданих державі громадян, які легко і вільно можуть спілкуватися між собою, утверджуючи статус української мови як рідної і державної. Досягти цього сучасна школа може за умови підвищення рівня навчання мови, розв'язання багатьох методичних проблем, пошуків нових підходів до навчання мови в загальноосвітніх школах. Це чітко відзначено в Законі про освіту в Україні, концепціях мовної освіти і Державному стандарті базової і повної середньої освіти.

Головною метою навчання української мови, відповідно до вимог Державного стандарту та програм для початкової школи, є розвиток комунікативної компетенції, яка має забезпечити учням здатність користуватися українською мовою як засобом спілкування, пізнання, сприйняття культурних цінностей. Згідно з мовленнєвою та мовною змістовими лініями навчання мови обсяг теоретичного матеріалу та вимоги до його засвоєння значно зменшено, натомість зросла увага до розвитку навичок користування мовою в усній та писемній формах.

Під час засвоєння орфографічних понять відбувається формування орфографічної

пильності, бо саме її відсутність є головною причиною помилок в роботах учнів.

Актуальність теми зумовлена важливістю означеної проблеми у практиці роботи початкової школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування в учнів навичок грамотного письма залишається однією з актуальних у загальній та спеціальній методиці навчання. Цією проблемою займаються багато вчених: Л. Єфіменкова, О. Іншакова, Р. Левіна, І. Садовнікова, та інші. Це одне з головних завдань курсу граматики й правопису в початкових класах. Окрім теоретичних знань граматики, необхідна, за висловом К. Ушинського, практика, якою керує граMATика. Саме в процесі практичної діяльності формується елементарна грамотність. Тож засвоєння теоретичних знань в учнів початкових класів має супроводжуватися достатньою кількістю практичних вправ, щоб знання, що засвоюються, поступово перетворювалися на практичні вміння й навички.

Мета статті полягає у практичному та теоретичному обґрунтуванні проблеми розвитку орфографічної пильності здобувачів початкової освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблему формування орфографічних умінь в учнів початкової школи, зокрема такі її розділи як методика

навчання основ орфографії, система роботи над орфографічними помилками, взаємозв'язок між орфоепією і орфографією, формування у здобувачів початкової освіти орфографічних умінь і навичок висвітлювали у своїх працях не одне покоління науковців та вчителів-практиків.

Питання навчання правопису учені та методисти розглядають на фонетико-орфоепічному рівні та у зв'язку з вивченням граматичного матеріалу. Серед орфографічних вправ акцентується увага на методику проведення таких:

- списування, навчальні диктанти, орфографічний розбір (С. Дорошенко, М. Вашуленко);
- комплексні, конструктивні, мовленнєві, комунікативні (Н. Грона).

Таким чином, це питання в методичній літературі розкривається на належному рівні, проте слід урахувати сучасні вимоги до уроку української мови.

Орфографічна грамотність як частина загальної мовної культури складається внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і проведення системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок. Орфографічні уміння формуються у процесі одержання знань, а механізм формування орфографічної навички є утворенням у свідомості учня ланцюжка тимчасових зв'язків (асоціацій).

Критерії систематизації орфографічних вправ розкриті у методичному посібнику Г. Коваль [5, с.27]. Серед них такі:

- вивчення правила відповідно до характеру виучуваного матеріалу - від простого до складного;
- поступовість засвоєння;
- систематичність.

Спостереження за роботою у початковій школі засвідчує, що вчителі дотримуються означених критеріїв, проте їх увага зосереджується в основному на дидактиці уроку і недостатньо враховується лінгвістична природа написань. Відтак, тема «Апостроф» у початкових класах вивчається на кількох рівнях: ознайомлення з апострофом (1 клас); правопис слів з

апострофом у розділі «Звуки і букви» і, нарешті, у темі «Будова слова». У перших двох випадках маємо на письмі фонетико-графічне написання, яке безпосередньо визначається вимовою. Головним у методиці навчання теми «Апостроф» на цьому етапі є розвиток слухо-вимовних умінь. Лінгводидактична основа вивчення правила – слуховимовна з послідовним застосуванням звуко-графічного зіставлення. У третьому випадку маємо фонетико-морфологічне написання. Аналіз орфограми за характером свідчить, що під час засвоєння її написання важливі вміння дітей розрізняти голосні та приголосні звуки, зіставляти звуковий та буквенний склади слова, визначати його будову. Таким чином, принцип диференціації у процесі вивчення цих правил є важливим.

Вивчення орфографічного матеріалу, добірка орфографічних вправ передбачає врахування сутності правописного правила, принципів орфографії [6, с.13].

Як відомо, існує чотири принципи орфографії: фонетичний, морфологічний, історико-традиційний та ідеографічний, що лежать в основі методики пояснення орфографічного написання слова.

Коротко про кожного з них.

Суть фонетичного принципу полягає в тому, що слова пишуть так, як вимовляють. Алгоритм орфографічної дії у процесі засвоєння учнями цих орфограм такий: вимова слова – артикуляційне сприймання – запис слова.

Для морфологічного принципу характерне однакове написання однієї й тієї самої морфеми незалежно від її вимови в тій чи іншій позиції. Алгоритм дії роботи над правилом: з'ясування специфіки вимови – визначення місця орфограми – формулювання правила – запис слова.

Історико-традиційний принцип полягає в тому, що зберігаються такі написання, які на сучасному етапі втратили свою мотивованість, тобто слова пишуться так, як вони писалися колись, хоч таке написання не відповідає ні звучанню слова, ні його морфемній структурі. Алгоритм дії для запам'ятовування правопису слів: графічне зображення слова (за допомогою

орфографічного словника) – визначення орфограми – запам'ятовування у процесі тренувальних вправ [6, с.14].

Характерною ознакою ідеографічного або символічного принципу є те, що опирається на смислові відмінності подібних написань. Алгоритм дії: з'ясування значення слова у контексті – визначення орфограми у слові – формулювання правила [7, с.275].

У практиці роботи початкової школи вивчається написання слів за всіма принципами орфографії, проте більш детальне вивчення має в основній школі. Державний стандарт початкової освіти галузі «Мова і література» передбачає вивчення основ орфографії протягом усього періоду навчання. Наведемо приклади окремих правил орфографії та пунктуації.

- уживання великої літери на початку речення, у власних назвах (прості випадки);
- уживання апострофа;
- написання ненаголошених голосних [е-и], [и-е], що перевіряються і не перевіряються наголосом (із орфографічного мінімуму);
- позначення подовжених м'яких приголосних на письмі;
- правопис слів з префіксами;
- роздільне написання окремих прийменників з іменниками;
- частини мови, написання частки не з дієсловами;
- вживання розділових знаків у кінці речення;
- коми при однорідних членах без сполучників та з сполучниками *а, але* [6, с.15].

Серед критеріїв відбору орфографічних вправ слід виокремити соціокультурний. Учитель повинен підібрати такі вправи, які знайомили б здобувачів початкової освіти з історією нашої держави, її символами, рідним краєм. Ураховуючи технологію текстоцентризму, закладену в нових підручниках з української мови, слід дібрати тексти соціокультурного змісту як дидактичний матеріал для орфографічного розбору. Найбільшої самостійності вимагають творчі вправи орфографічного спрямування. Виконання таких вправ вимагає значних

розумових зусиль і вмінь застосувати правило у процесі письма. Учень пише вже не для того, щоб дотримуватися правила, а щоб передати свою думку. Творчими вправами не можна розпочинати систему орфографічних вправ на закріплення. Їх можна проводити, коли сформовані до деякої міри орфографічні уміння, які формуються на основі знань з граматики, орфографії, фонетики, словотвору. Найважливішим у процесі вироблення орфографічних умінь є момент усвідомленості, що забезпечує можливість самоперевірки. Учні повинні чітко виконувати орфографічну дію, котра має єдину структуру: аналіз одиниці мови, визначення способу перевірки орфограми, написання слів.

Наукові дослідження за процесом засвоєння основ орфографії показує, що найбільш ефективними правописними вправами є такі: коментоване письмо, навчальні диктанти, промовляння слів, складання інструктивних карток, алгоритмів [6, с.16].

Перед учителем постає одне з найскладніших завдань: навчити дітей аналізувати слово, постійно звертатися до його структури, швидко, вправно членувати слово на його складові частини, співвідносити звуки і графічне зображення слова.

Розв'язуючи це завдання, очевидно, треба насамперед спиратися на один з найважливіших прийомів навчання – на прийом зіставлення чи порівняння. Зіставлення, як відомо, є не тільки загальноновизнаним, а й найбільш ефективним шляхом пізнання дійсності: все пізнається і осмислюється тільки в зіставленні, тільки через порівняння. З цією метою доцільно використовувати вправу: «Пиши правильно. Говори правильно».

Висновки. Як у загальнопедагогічному, так і в методичному плані прийоми порівнянь і зіставлень важко переоцінити. Вони, перш за все, сприяють розвитку логічного мислення учнів, виробляючи в них уміння аналізувати і синтезувати; по-друге, дають змогу диференціювати деякі, часом дуже складні абстрактні поняття й висновки і, таким чином, полегшують їх сприймання; по-третє,

допомагають виділити головне, найістотніше в написанні слова і, нарешті, відкривають широкі можливості для збагачення та активізації словникового запасу учнів, оскільки весь процес і характер співставлень безпосередньо пов'язується з різними формами словотворення.

У процесі такої роботи стає актуальним використання комп'ютера як засобу навчання, а не лише як предмету вивчення в початковій

школі («Сходинки до інформатики»). Звернувшись до початкової ланки освіти, ми знаходимо чимало можливостей такого використання у різних напрямках вивчення рідної мови, зокрема у правописі [6, с.17].

Мультимедійні технології шукали свого втілення в навчанні вже давно, навіть у процесі застосування традиційних методів навчання. Перевага їх застосування сьогодні є очевидною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Барна В. Тестування як метод справедливого вимірювання навчальних досягнень учнів. *Учитель початкової школи*. 2014. №11. С.15-20.
2. Вашуленко М. Навчання грамоти в 1 класі: Метод. посіб. Київ: Освіта, 2001. 176 с.
3. Даценко О. Методика формування правописних навичок у першокласників. Полтава: ПДПУ, 2002. 96 с.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua>
5. Коваль Г. Звукобуквений аналіз на уроках української мови у початкових класах. Спецкурс з методики викладання української мови: *Навчально-методичний посібник для студентів педагогічного факультету*. Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. 80 с.
6. Хом'як І. Зв'язок у вивченні орфографії та граматики: Нове в програмах і методиці. *Урок української*. 2012. № 9. С.13-18.
7. Хома О. Формування орфографічних умінь на уроках української мови в початковій школі. *Освітологічний дискурс*. 2015. №3 (11). С. 270-277

*Стаття надійшла до редакції
10 січня 2024*

ВТІЛЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯК ЗАПОРУКА ЕФЕКТИВНОЇ СПІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ТА ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.091.32:001.895

ОМЕЛЯНЧИК ТЕТЯНА

викладач-методист кафедри української філології

МАРУЩАК ВІКТОРІЯ

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. *Автори статті доводять ефективність активізації творчої діяльності здобувачів початкової освіти шляхом використання педагогами інноваційних технологій в освітньому та самоосвітньому процесі. В роботі висвітлено особливості даної методики, розкрито сутність наведених понять, визначено критерії інноваційної спрямованості діяльності педагогів.*

Ключові слова: *інновації в освіті, цілісна система навчання, творчі знахідки, передовий педагогічний досвід.*

Постановка проблеми. Ефективним засобом активізації навчальної діяльності здобувачів початкової освіти є використання педагогами інноваційних

технологій в освітньому та самоосвітньому процесі.

Саме вони розглядаються методистами як один з компонентів цілісної системи навчання, що не лише урізноманітнює

навчально-виховний процес, а й відкриває можливості варіативності навчальної діяльності, її індивідуалізації та диференціації, дозволяє по-новому організувати взаємодію всіх суб'єктів навчання, побудувати освітню систему, в якій учень був би активним і рівноправним учасником освітньої діяльності. Упровадження інноваційних технологій в навчальний процес дозволяє активізувати його, реалізувати ідеї розвиваючого навчання, підвищити темп уроку, збільшити обсяг самостійної роботи здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні десятиліття розвиток перспективних педагогічних технологій в шкільній освіті набув неабиякого розмаху. Проблема вдосконалення сучасного уроку та підвищення його ефективності розглянута в працях М. Богдановича, О. Савченко, В. Онищука та ін. Тривалий час проблема формування інноваційної навчальної діяльності школярів знаходилася в центрі уваги дослідників В. Давидова, Ю. Бабанського, Л. Занкова, І. Лернера та ін.

У педагогіці та методиці викладання української мови інноваційні процеси досліджували І. Дичківська, С. Бондар, В. Паламарчук, О. Пометун, О. Попова, Л. Пироженко, Г. Селевко.

Метою статті є обґрунтування необхідності використання інноваційних технологій у процесі навчання здобувачів освіти, зокрема на уроках української мови в початкових класах, висвітлення інноваційних технологій, визначення їх сутності та критеріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практика показує, що використання різноманітних інноваційних технологій дозволяє створити умови для підвищення ефективності процесу навчання: вдосконалення змісту, методів і організаційних форм, що, незаперечно, активізує навчальний процес, допомагаючи учням реалізувати в тій чи іншій мірі свій прихований інтелект і творчий потенціал [1, с. 32]. Учитель на таких уроках має більше можливостей розвивати уяву, абстрактне

мислення своїх вихованців, підвищувати їх інтерес до досліджуваного навчального матеріалу і предмету в цілому.

Поняттям «інновація» позначають нововведення, новизну, зміну, введення чогось нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя та учнів, вихованців. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового педагогічного досвіду окремих учителів [3]. Розглянемо деякі з них.

Особливої уваги, на нашу думку, заслуговує педагогічний досвід. Адже саме він акумулює в собі систему педагогічних знань, умінь і навичок, способів здійснення творчої педагогічної діяльності, емоційно-ціннісних ставлень, здобутих у процесі практичної навчально-виховної роботи. Педагогічний досвід може бути масовим і передовим. Передовий педагогічний досвід формується на основі масового завдяки оволодінню об'єктивними педагогічними закономірностям. Це така діяльність педагога, яка забезпечує стійку ефективність навчально-виховного процесу шляхом використання оригінальних форм, методів, прийомів, засобів навчання та виховання, нових систем навчання і виховання або вже відомих форм, методів, прийомів, засобів роботи на основі їх удосконалення.

Передовий педагогічний досвід характеризується обсягом і рівнем творчої самостійності його автора. За **обсягом** виділяють такі види досвіду: система роботи установи (школи, відділу народної освіти, методичного кабінету тощо); система роботи працівника (учителя, директора, інспектора-методиста тощо); вирішення важливої педагогічної проблеми у закладі освіти (моральне виховання учнів); вирішення важливої педагогічної проблеми у діяльності окремих педагогів (індивідуалізація навчання у процесі викладання навчальних предметів); певні форми, методи і прийоми, які застосовуються у навчальному закладі;

форми, методи і прийоми, якими послуговуються окремі педагоги [7, с. 72].

За рівнем творчої самостійності виділяють такі види передового педагогічного досвіду: раціоналізаторський і новаторський.

Раціоналізаторський досвід – це досвід, створений у рамках відомих форм, методів і прийомів педагогічної діяльності, який вирізняється новим оригінальним підходом до їх використання, що спричиняє підвищення якості навчання, виховання та управління.

Новаторський (від лат. *novator* – обновник) досвід – це досвід, який запроваджує і реалізує нові прогресивні ідеї, визначає нові шляхи вирішення окремих і загальних педагогічних завдань; використовує нові форми, методи, прийоми, системи діяльності, донині не відомі педагогічній науці та шкільній практиці; істотно модифікує відомі форми, методи й прийоми діяльності, переорієнтовуючи їх на вирішення сучасних завдань [8, с. 34].

Вітчизняна педагогіка знає чимало імен учителів-практиків та науковців, професійну діяльність яких неможливо уявити без використання інноваційних технологій. Вивчаючи їхній досвід, варто підкреслити, що в своїй роботі зі здобувачами початкової освіти вони орієнтуються не лише на те, щоб навчити своїх вихованців читати, писати, а й виховують любити і шанувати людей, Батьківщину, поважати старших, вчать дітей мислити самостійно і творчо, роблять все, щоб дитячий талент розквітав з перших шкільних років, щоб учні не тільки засвоювали певну суму знань, а й проходили школу громадянськості, щоб кращі риси людської душі не полишали їх протягом усього життя.

Досвід таких педагогів базується на науково-методичному фундаменті, містить передові педагогічні ідеї, власні знахідки й напрацювання. Підвищуючи свій професіоналізм, вони намагаються орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних проєктів, ідей, напрямків, використовувати найефективніші освітні технології, впроваджувати новітні

педагогічні технології, які гарантують реалізацію творчих здібностей, зв'язного мовлення, розвивають логічне мислення учнів та пізнавальні інтереси школярів.

На уроках української мови в початковій школі використання інноваційних технологій є тією чарівною живинкою, яка допоможе наповнити серця вихованців любов'ю до рідної мови, виплекає бажання досконалого володіння нею. Що ж для цього потрібно?

Сучасна методика рекомендує на кожному уроці української мови планувати вирішення проблем і проблемних ситуацій [8, с. 63]. Цей вид роботи формує соціально творчу, соціально активну особистість учня, адже оволодіти навчальним предметом – **це значить** навчитися розв'язувати не лише передбачені державним освітнім стандартом завдання, а й такі, що потребують певної незалежності мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості. Саме для розвитку творчого мислення здобувачів початкової освіти доцільно застосовувати різні типи нестандартних завдань, вправи на розвиток уміння висловлювати здогад, припущення, збагачення навчального матеріалу завданнями з логічними навантаженням, використання цікавинок на уроках (завдання інтелектуального самовдосконалення, головоломки, завдання-жарти, ігрові вправи, тематичні загадки, ребуси, кросворди).

Завдяки реалізації вищезазначеного, навчальний процес буде осмисленим, творчим, активізуватиметься пізнавальна діяльність учнів. А на уроці будуть створені умови, при яких у школярів найбільш раціонально і продуктивно розвиватиметься мислення.

На уроках української мови у початковій школі є всі передумови для того, щоб розвивати дитину в цілому як особистість, навчати її працювати творчо, вести пошукову роботу, думати і висловлювати свої думки, обґрунтовувати міркування. Треба вчити учнів, щоб у своїх висловлюваннях вони використовували такі вирази: «Я вважаю»..., «На мою думку...», «Я гадаю...», «На мій

погляд...», «Я припускаю...», „Я не впевнений, але мені здається...”, «Подумавши, я прийшов до висновку...» [5, с. 93].

Тут стане у пригоді різного роду цікавий матеріал, який можна використати на різних етапах уроку. Так при проведенні каліграфічної хвилини можна запропонувати завдання «Сховане слово». Ця робота передбачає закріплення вміння учнів ділити слова на склади та складати із них нові слова. Наприклад: на дошці записані слова: *автор, товариш, мотор, більярд*. Завдання: із кожного слова взяти тільки перший склад; прописати каліграфічно, пояснити з'єднання. Записати слово, утворене з цих складів – *автомобіль*.

Корисним підґрунтям для реалізації такої мети є написання словникових диктантів. Однак при цьому використовувати їх необхідно творчо і не зводити роботу лише до вдосконалення орфографічних навичок. Тому варто передбачити пояснення етимології слів, тлумачення їхніх значень, уведення їх у речення, добір синонімів, антонімів, визначення приналежності до частин мови, виконання звуко-буквеного аналізу найскладніших із них. Не варто при цьому залишати поза увагою тлумачні словниково-логічні диктанти, які передбачають продовження роботи над вивченими словами. Вони вчать учнів сприймати слово усвідомлено, розуміючи його значення, осмислено складати з ним словосполучення, вводити його в речення, текст.

До кожного уроку української мови слід добирати тематично близькі тексти, в яких виучувані мовні явища є типовими. Цей прийом дає можливість сконструювати систему проблемно-пошукових завдань за ступенем допомоги та рівнем творчості.

Творчі завдання викликають в учнів велику зацікавленість. А саме це має бути закладено в основу навчання здобувачів початкової освіти. Тільки цікавість, яку в значній мірі на уроках рідної мови забезпечує застосування інноваційних технологій, породжує бажання пізнати світ і самого себе [4].

Поряд з цим варто підкреслити, що використанні інноваційних технологій у навчальному процесі школи – це прерогатива не лише тих, хто навчає здобувачів початкової освіти, а й усього педагогічного колективу. Тому, на нашу думку, до висловленого варто додати наступну інформацію.

Педагогічні інновації визначаються за допомогою критеріїв, які засвідчують ефективність того чи іншого нововведення. Досвід досліджень з педагогіки визначає такі критерії передового педагогічного досвіду:

актуальність – критерій, який означає, що досвід спрямований на розв'язання найважливіших проблем навчання, виховання і розвитку учнів;

оригінальність – означає, що в практиці роботи даного педагога, педагогічного колективу використовуються форми, методи, прийоми, засоби або їх системи, які ще не застосовувалися в умовах сучасної школи;

висока ефективність – досвід можна вважати передовим лише тоді, коли педагогом досягнуто вищих порівняно з масовою практикою результатів навчання, виховання і розвитку;

стабільність результатів – виявлений передовий педагогічний досвід характеризується стійкою ефективністю і стабільністю результатів протягом тривалого часу;

оптимальність – це витрати часу, зусиль учителів та учнів на досягнення результатів; оптимальними є ті інновації, завдяки яким учні досягають високих результатів при найменших фізичних, розумових і часових витратах;

Наведені критерії використовуються на стадії первинного ознайомлення з досвідом, а також у процесі його аналізу та узагальнення. Висновок про наявність у тій чи іншій педагогічній діяльності передового досвіду робиться на основі обліку всіх показників, які представляють його загальні критерії. Відсутність хоча б одного з них не дає підстав вважати досвід передовим.

Інноваційна спрямованість діяльності вчителів включає і другу складову – **впровадження досягнень педагогічної науки**. Сучасні педагогічні ідеї, результати наукових досліджень з педагогіки і психології для учителів, керівників закладів освіти часто залишаються невідомими через відсутність своєчасної інформації. Поняття «упровадження» означає спеціально організовану систему вивчення результатів фундаментальних і прикладних досліджень, обґрунтування доцільності їх запровадження, розвиток на цій основі потреби у застосуванні наукових результатів на практиці.

Технологія запровадження на практиці досягнень науки має два етапи: вибір проблеми і організація роботи педагогічного колективу над проблемою [6].

Вибір проблеми передбачає виокремлення ідей, цілей, завдань, положень, висновків наукового дослідження. Це допомагає зосередити увагу на конкретному науково-методичному матеріалі, сконцентрувати на ньому всю творчу діяльність колективу: навчально-виховний процес, методичну роботу, самостійну роботу учителів та інше.

Організація роботи педагогічного колективу школи над проблемою складається з трьох етапів: підготовчого, дослідницького, підсумкового.

На підготовчому етапі створюється творча група, до складу якої входять досвідчені учителі, що володіють творчими здібностями. Очолює групу директор школи чи його заступник. Творча група обирає, формулює проблему, уточнює її аспекти, які мають теоретичне обґрунтування, знайомиться з досвідом її запровадження в інших школах, регіонах країни. Далі творча група доводить до відома учителів програму дослідницької роботи, допомагає кожному вчителю, з урахуванням його інтересів, рівня знань, долати труднощі виконання творчих завдань.

Можливі різні варіанти організації роботи над проблемою: коли всі учасники вивчають ті самі питання на різних об'єктах (наприклад, творчі завдання, які стосуються

активізації пізнавальної діяльності учнів може вирішувати кожен учитель чи група учителів зі своєї спеціальності); коли різні учителі або групи працюють над різними аспектами даної проблеми; коли вивчення найбільш складних і важких науково-педагогічних і практичних питань доручається членам творчої групи, решта учителів вивчає їх діяльність і на цій основі вносить корективи у свою роботу. У всіх випадках учителі залучаються до дослідницької діяльності, яка вимагає цілеспрямованого вивчення досягнень науки, їх апробації у своїй практичній діяльності, пошуку кращих варіантів вирішення конкретних завдань.

На **дослідницькому** етапі учитель постійно звертається до теорії і передового досвіду, що дозволяє йому перебудувати свою практику на дослідницькому рівні. У процесі дослідницької роботи апробуються прийоми і засоби тих чи інших методик, робляться узагальнення про її ефективність, спеціально готуються уроки, виховні заходи, інші педагогічні дії.

Узагальнені результати вивчення певного аспекту проблеми пробуються, уточнюються, після чого учителі виступають з доповідями про свій досвід, власні творчі знахідки. Одержані результати запроваджуються у практику всіх учителів школи.

У процесі роботи над проблемою керівники школи періодично проводять оперативні наради, на яких обговорюються результати та досягнуті успіхи, розкриваються типові недоліки, організовується колективний обмін думками і виявляються ще не вирішені проблеми.

Підсумковий етап роботи над проблемою передбачає аналіз результатів і узагальнення накопиченого матеріалу. Головним висновком етапу є звіт про те, як використання нових методів, прийомів, засобів вплинула на якість знань, умінь і навичок учнів, рівень їх розвитку і вихованості.

Висновок. Отже, як бачимо, в умовах демократизації управління школою зростає самостійність кожного вчителя у виборі тих чи інших питань педагогічної діяльності, над

якими він творчо працює. Водночас підвищується роль колективного пошуку. У будь-якому випадку кожен учитель потребує певної координації цієї діяльності, певної морально-психологічної обстановки – **інноваційного середовища**, яке забезпечує успішне введення інновацій в освітній процес школи [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондар С. П. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Метод. посіб. Рівне: Редакційно-видавничий центр Тетіс Міжнародного університету "РЕГІ", 2003. 200 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua>
3. Батурін С. О., Сучасні інноваційні технології в шкільній освіті, URL http://sch130.nsc/people/staff/sovet/BaturinSO_170308.rtf.
4. Варзацька Л. О. Організація інтегрованого уроку мови і мовлення в початкових класах: Метод. посіб. Тернопіль: Мальва – ОСО, 2000. 104 с.
5. Телячук В. П. Інноваційні технології навчання в початковій школі: Метод. посіб. Вінниця: Вінницький обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, 2004. 135 с.
6. Нечволод Л. І. Нетрадиційні уроки в початковій школі: Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. 112 с.
7. Про повну загальну середню освіту : Закон України 16.01.2020 р. № 463-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>

*Стаття надійшла до редакції
06 лютого 2024*

РІВЕНЬ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СТАРШОКЛАСНИЦЬ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗА ВАРІАТИВНИМ МОДУЛЕМ «ХОРЕОГРАФІЯ»

УДК 373.5.016(796+792.8)

ОСАДЧА ЛЮДМИЛА

*викладач факультету педагогіки та фінансово-економічної діяльності
КЗВО «Вінницький гуманітарно - педагогічний коледж»*

Вступ. Головними питаннями галузі фізичної культури та спорту України є стан здоров'я учнівської молоді, зокрема старшокласників. На думку науковців, це залежить від багатьох чинників. Важливого значення набувають спосіб і стиль життя. Проте, однією з вагомих складових здорового способу життя, особливо в шкільні роки, є сформована потреба рухової дії, в ефективній фізкультурно-оздоровчій діяльності. Саме вона покликана повноцінно реалізовувати завдання різних ланок системи фізичного виховання [1, 4].

Сучасна система навчання студентів педагогічних вузів, а саме факультету фізичного виховання і спорту має відповідати тенденціям розвитку суспільних потреб і спиратися на педагогічні та мистецькі інновації.

Від ступеня готовності випускників педагогічних вузів до виконання своїх професійних обов'язків у роботі з дітьми, вміння користуватися передовими теоріями і методами, залежить ефективність і якість хореографічного навчання школярів шкільної та позашкільної освіти, результативність їх всебічного розвитку.

Одним із пріоритетних напрямів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування їх готовності до виконання своїх професійних умінь і навичок в проведенні варіативного модуля «Хореографія».

Це змушує готувати спеціалістів нової формації здатних у сучасних умовах керувати дитячим спортивно-танцювальним колективом і вирішувати актуальні проблеми педагогічної та мистецької освіти [1, 5, 6].

Мета роботи полягала в вивченні хореографічної підготовленості старшокласниць з варіативного модуля «Хореографія».

Для досягнення мети вирішувались такі завдання:

1. Визначити вихідний рівень хореографічної підготовки дівчат-старшокласниць 16-17 років.

2. Розробити експериментальну програму удосконалення хореографічної підготовленості старшокласниць на уроках фізичної культури.

Дослідження проводилось на базі ЗОШ № 19 м. Вінниці. У педагогічному дослідженні прийняли участь 25 старшокласниць (9-10 класу), з них: 13 дівчат експериментальної групи, 12 дівчат були віднесені до контрольної групи. На початку навчального року методом анкетування було визначено, що дівчата 9-10 класу дали згоду займатися протягом року хореографічними вправами.

Всі досліджувані старшокласниці за станом здоров'я відносились до основної медичної групи.

Матеріали і методи. Для вирішення поставлених завдань ми використовували такі методи дослідження: теоретичний аналіз наукової-методичної та спеціальної літератури; педагогічне спостереження, метод контрольних вправ, метод експертних оцінок, методи математичної статистики.

Метод контрольних вправ. Для визначення хореографічної підготовленості нами були використанні тестові вправи з хореографічного екзерсису [3,5].

Для експериментальної групи нами було створена авторська програма, яка включала вправи хореографічного тренажу біля станка і на середині залу, а також танцювальні кроки на різні музичні розміри.

Заняття з варіативного модуля «Хореографія» було вибрано дівчатами 10-го класу. Проводилось протягом навчального року і включало вправи екзерсису зі старшокласницями 16-17 років. Спортивна зала відповідає проведенню занять з хореографії, в залі є дзеркала, хореографічний робочий станок, а також заняття проводилися під музичний супровід.

Було проведено 52 заняття, які мали різну структуру проведення занять з хореографії. Так, приділялась велика увага вихідному положенню при виконанні технічних хореографічних вправ. Всі вправи виконувались з правої та лівої ніг. Музичний супровід здійснювався на музичні розміри - 2/4, 3/4 та 4/4. Музичні твори виконувались в дуже повільному (44-52 удара в хвилину), в повільному (60-69 уд. в хв.), в помірному (72-88 уд. в хв.), в жвавому (92-104 уд. в хв.), в швидкому (116-138 уд. в хв.), в дуже швидкому (160-184 уд. в хв.) темпах.

Крім хореографічних вправ на заняттях включалися сучасні танцювальні кроки та танцювальні кроки народних танців. А саме – кроки польки, кроки вальсу, кроки молдовеняски, кроки українського танцю – потрійний притуп, «вихилясник», «колупалочка», «колупалочка з потрійним притупом», «бігунець», «вірвовочка» та інші».

Заняття у дівчат контрольного класу проводилось по звичайній програмі варіативного модуля «Хореографія».

На початку експерименту (жовтень 2022р.) нами було досліджено рівень спеціальної хореографічної підготовленості дівчат експериментального (ЕК) і контрольного (КК) класів. В кінці нашого дослідження (травень 2023р.) було зроблено повторне тестування для визначення динаміки покращення хореографічної підготовленості дівчат 16-17 років з варіативного модуля «Хореографія».

Результати дослідження. Математична обробка результатів спеціальної фізичної підготовленості виявила, що експериментальна програма, яка була здійснена на удосконалення хореографічної підготовленості позитивно вплинула на показники дівчат експериментальної групи.

Аналіз динаміки оцінки дівчат експериментального класу по всім тестовим хореографічним вправам довели, що використана експериментальна програма, протягом семи місяців позитивно вплинула на всі показники хореографічних вправ. Так, ми бачимо що найвищий відсоток виявлено в вправах «гранд пліе» (повний присід) –

44,7%, «батман тандю жете» - 43,8% та «батман тандю» - 40%.

Четвертий за рангом є вправа «позиції ніг» - 37,5%. Ця вправа оцінювалася експертами в трьох позиціях - перша, друга, третя.

Наступні, п'ята та шоста вправа за рангом складають дві вправи – вміння виконувати «підготовче положення» і «позиції рук» - відповідно 35,7% і 35,5%.

Сьомий показник, це вправа «демі пліє» (напвприсід), яка покращилась на 34,2%. І

вправи: «гранд батман (мах ногою), «стрибки», «релеве на півпальцях» (піднімання на півпальцях) показали відповідно покращення на 25,6%; 25,0%; 27,2%.

Достовірність різниць в показниках хореографічної підготовленості до і після експерименту у дівчат-старшокласниць експериментального класу відбулось по всім тестам при ($p < 0,05$) (табл.1).

Таблиця 1

Показники хореографічної підготовленості старшокласниць контрольної (КГ) та експериментальної (ЕГ) груп

Тести	групи	Початкові $\bar{x} \pm S$	Кінцеві $\bar{x} \pm S$	$\Delta x - \Delta x$	t (p)
				\bar{X} до екс – \bar{X} після екс (%)	
1	2	3	4	5	6
Підготовче положення (бал)	КГ	2,4 ± 0,19	3,0 ± 0,19	0,6 (20%)	3,08 (<0,05)
	ЕГ	2,7 ± 0,26	4,1 ± 0,18	1,4 (35,7%)	4,7 (<0,05)
Позиції рук (бал)	КГ	2,7 ± 0,09	3,1 ± 0,09	0,4 (12,9%)	3,3 (<0,05)
	ЕГ	2,6 ± 0,27	4,0 ± 0,18	1,42 (35,5%)	4,3 (<0,05)
Позиції ніг (бал)	КГ	2,4 ± 0,09	3,1 ± 0,19	0,7 (21,8%)	3,5 (<0,05)
	ЕГ	2,5 ± 0,09	4,0 ± 0,18	1,5 (37,5%)	7,5 (<0,05)
Демі пліє (бал)	КГ	2,3 ± 0,21	2,8 ± 0,18	0,5 (17,8%)	2,5 (<0,05)
	ЕГ	2,5 ± 0,09	3,8 ± 0,18	1,3 (34,2%)	6,25 (<0,05)
Гранд пліє (бал)	КГ	2,0 ± 0,19	2,5 ± 0,09	0,5 (20%)	2,5 (<0,05)
	ЕГ	2,1 ± 0,09	3,8 ± 0,26	1,7 (44,7%)	6,07 (<0,05)
Батман тандю	КГ	2,2 ± 0,09	2,6 ± 0,09	0,4 (15,4%)	3,08 (<0,05)
	ЕГ	2,4 ± 0,09	4,0 ± 0,18	1,6 (40,0%)	8,0 (<0,05)
Батман тандю жете (бал)	КГ	1,9 ± 0,19	2,5 ± 0,09	0,6 (16,6%)	2,5 (<0,05)
	ЕГ	2,1 ± 0,18	3,7 ± 0,18	1,6 (43,8%)	6,2 (<0,05)
Гранд батман (бал)	КГ	1,9 ± 0,21	2,4 ± 0,21	0,5 (16,6%)	1,7 (>0,05)
	ЕГ	2,9 ± 0,18	3,9 ± 0,18	1,0 (25,6%)	4 (<0,05)
Стрибки (бал)	КГ	2,3 ± 0,19	2,6 ± 0,19	0,3 (8%)	0,77 (>0,05)
	ЕГ	2,3 ± 0,09	3,2 ± 0,18	0,9 (28%)	4 (<0,05)

Аналіз рівня хореографічної підготовленості дівчат 16-17 років - контрольної групи дозволило констатувати, що також відбулися покращення в наступних тестах. Хореографічні вправи, уміння виконувати - «підготовче положення», «позиції рук», «позиції ніг», які є основою екзерсису виявили, що різниця між показниками до і після експерименту мають достовірність різниці при ($p < 0,05$).

Позитивні зрушення відбулися по іншим тестам: «напвприсід» $t=2,5$; «батман

тандю» $t=3,08$; «батман тандю жете» - $t=2,5$; «гранд пліє» - $t=2,5$. В відсотках високий показник виявлено з таких хореографічних тестів – «підготовче положення» – покращення відбулося на 20%; «позиції ніг» - на 21,8%; «повний присід» - на 20%; «демі пліє, напвприсід» - на 17,8%. Невеликі зміни в хореографічних тестах відбулися по таким вправам: «гранд батман», «батман тандю жете, «піднімання на півпальцях» відповідно показники оцінок покращились від 16,6% до 8%.

Висновки. Ключовим чинником реформування фізичного виховання в старшій школі є реалізація принципу варіативності оновленням програмно-методичного складника навчальної дисципліни «Фізична культура 10–11 класи», що передбачає оволодіння системою спеціальних знань, умінь та навичок із різних видів спорту та ознайомлення старшокласників з основними формами фізкультурно-спортивної діяльності.

Внаслідок введення на уроках фізичної культури запропонованої авторської програми варіативного модулю

«Хореографія» отримано статистично вірогідні відмінності по хореографічній підготовленості в експериментальній групі по всім тестовим вправам.

Впровадження варіативного модуля «Хореографію» для дівчат-старшокласниць на уроках фізичної культури поліпшує поставу, підвищує життєвий тонус, удосконалює рухові навички, розвиває м'язове чуття, просторове орієнтування і координацію. Музично-ритмічна діяльність сприяє формуванню чіткості, точності рухів, що позитивно позначається на загальній навчальній діяльності дівчат-старшокласниць

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кушнерчук І. І. Використання танцювальних вправ на уроках фізичної культури в 5-х класах як засобу різнобічного розвитку учнів: автореф. дис. на здобуття наук з фіз. виховання і спорту: спец. 24.00.02 нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2012. 21 с
2. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. Навчальний посібник. Київ: Олімпійська література, 2001. 439с.
3. Словник визначень основних музичних, танцювальних і хореографічних термінів та понять з дисципліни Ритміка і хореографія (для студентів денної та заочної форм навчання інституту фізичного виховання і спорту педагогічних університетів) / уклад. Т.М. Чернищенко, В.М. Кізім. Вінниця, 2015. 67 с.
4. Тараканова А.П. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах: Навч.-метод. посібник Київ: ІЗМН, 1996. 284с.
5. Цветкова Л.Ю. Методика викладання хореографічного танцю. Підручник. 2-е видання Київ : Альтепрес. 2007. 324 с.
6. Чернищенко Т.М., Кізім В.М. Класичний екзерсис з музичним супроводом - основа в підготовці майбутніх фахівців фізичної культури. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вип.19. Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. С. 91-98.

*Стаття надійшла до редакції
13 лютого 2024*

РОЛЬ ПІСОЧНОЇ ТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНЯТ УДК 373.2.015.31:811.1612]:159.97

ЦІСАР ІРИНА

спеціаліст вищої категорії факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва

БЛУДЧА АНАСТАСІЯ

*здобувачка освіти факультету дошкільної освіти та музичного мистецтва
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Анотація. У статті зосереджено увагу на доцільності використання пісочної терапії в роботі з розвитку мовленнєвої компетентності дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: зв'язне мовлення, пісочна терапія, дошкільний вік, метод сендплей.

Актуальність. Однією з важливих проблем сучасної системи освіти в Україні є підвищення ефективності роботи навчальних закладів, головним завданням яких є збереження та зміцнення фізичного й психічного здоров'я дитини, розвиток її творчих та мовленнєвих здібностей, реалізація потенційних можливостей особистості. У сучасних умовах підвищився інтерес педагогів до проблеми розвитку мовлення дошкільників. Мовлення є частиною загального розвитку особистості, а навички володіння грамотним зв'язним мовленням – професійною потребою в багатьох сферах життя. Оволодіння мовою, як засобом пізнання і способом спілкування, є найбільш вагомим досягненням дошкільного дитинства. У доповненні до традиційних методів розвитку зв'язного мовлення, все більше використовуються нетрадиційні. Одним із таких методів є пісочна терапія. Пісочниця – це важливий елемент розвивального середовища, де діти можуть вільно творити. Граючись з піском, малюк відчувається господарем свого маленького світу, режисером того, що розігрується на пісочному полі. Окрім цього, різноманітні ігри з піском забезпечують розвиток навичок спілкування з дорослими і дітьми; формування здатності до співпраці, комунікації; готовності творити й працювати разом, домовлятися і взаємонадихатися.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що проблема активізації мовленнєвої діяльності дошкільників засобами арт-терапії на сьогоднішній день є досить актуальною. Різні аспекти цієї проблеми в своїх працях розглядали О. А. Бреусенко-Кузнецов, О. Л. Вознесенська, А. П. Чуприков, М. Є. Бурно, Т. Д. Зинкевич-Євстигнеєва, А. І. Копитін,

І. Ю. Левченко, Л. Д. Мардер, Н. М. Назарова та інші [2].

Метою дослідження є опис ефективності застосування пісочної терапії як засобу розвитку зв'язного мовлення; визначення особливостей дидактичного потенціалу використання методу пісочної терапії в розвитку мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Одним із основних завдань закладів дошкільної освіти є розвиток мовленнєвої компетентності у період дошкільного дитинства, адже саме своєчасне оволодіння мовленням є надважливим чинником і показником розвитку дитини, від якого залежить сформованість її соціальних і пізнавальних мотивів, потреб, інтересів, знань, умінь і навичок. Передусім розвиток мовлення у дошкільному віці залежить від багатьох чинників, серед яких важливе місце належить технологіям, методам, засобам і прийомам, які використовує в освітньому процесі вихователь. Поряд з традиційними методами слід використовувати і нетрадиційні методи, які будуть покращувати якість роботи і мотивувати дитину до співпраці.

На думку Т. Чикалової, «Ігри з піском – це навчально-мовленнєва, мовленнєво-ігрова, комунікативно-мовленнєва, художньо-мовленнєва діяльність дошкільника, яка реалізується через спільні дії дорослого і дитини, репродуктивні дії (за моделлю, яку запропонував дорослий), самостійні дії дитини з утілення власного задуму, коопераційні дії (з однолітками)» [6].

Пісочна терапія, або метод сендплей, як різновид арт-терапії, зорієнтована на притаманний кожній дитині внутрішній потенціал здоров'я і сили. Вона акцентує увагу на природному вияві думок, почуттів та настрою в творчості, прийняття дитини такою, якою вона є. Для дітей – це ігровий

спосіб розповісти про свої проблеми, продемонструвати свої страхи та позбутись їх, та емоційного напруження [5].

Вперше метод сендплей (ігри з піском) був запропонований ще Карлом Густавом Юнгом у психотерапевтичній практиці. Пізніше фахівцями було доведено, що цей метод можна ефективно застосовувати не тільки в роботі з різноманітною психологічною проблематикою, а також – з освітньою і розвивальною метою. Метод не має вікових обмежень і може використовуватися в роботі з дітьми, починаючи з двох років [3].

Т. Чикаленко впевнена, що «у процесі гри дитини з піском задіюється ділянки мозку, які відповідають за інтерпретацію сенсорних відчуттів та формування мовлення, що не здатен забезпечити жоден інший канал сприйняття інформації [6]. Під час ігрової взаємодії з піском у дітей відбуваються ріст та розвиток мозку: його моторні, перцептивні, когнітивні, соціальні та емоційні частини інтегруються або взаємодіють, вибудовуються складні нейронні мережі, які стають необхідним підґрунтям для здатності розв'язувати проблеми у дорослому житті» [6].

Основні принципи ігор з піском:

1. Створення природного стимулюючого середовища, у якому дитина відчувається комфортно, виявляючи творчу активність. Для цього слід добирати завдання, що відповідають можливостям дитини; формулювати інструкцію до ігор у казковій формі, уникати негативної оцінки дій дитини, ідей та результатів, заохочувати фантазію і творчий підхід.

2. Оживлення абстрактних символів: букв, цифр, геометричних фігур тощо. Реалізація цього принципу дозволяє сформувати і посилити позитивну мотивацію до занять і особисту зацікавленість дитини.

3. Реальне «проживання», програвання можливих ситуацій разом з героями казкової гри. На основі цього принципу здійснюється взаємоперехід Уявного у Реальне і навпаки. «Рятуючи» Принцесу, дитина не лише пропонує вихід з ситуації,

але й переконується у його правильності чи хибності [5].

Ігри з піском різноманітні. Серед них виділяють навчальні ігри, що забезпечують процес навчання читання, письма, лічби, грамоти; пізнавальні ігри, що дають змогу дітям дізнатися про різноманіття навколишнього світу, про історію свого міста, країни тощо; проектні гри, що виявляють потенційні можливості дитини, розвивають її творчість і фантазію [3].

Практикуючи роботу з піском, доцільно використовувати метод моделювання ігор-казок. Знайомимо малят з грою та її героями. Діти прослуховують казку або історію та будують у пісочниці ігровий простір (казкової країни, замків, морів, лісів, річок і под., що потрібно за сюжетом гри), заселяють його персонажами (казковими героями, тваринами та ін.). Розвиток мовлення відбувається в процесі живого спілкування дітей між собою під час створення малюнка, промовляння діалогу улюбленого героя. Створюючи сюжет і втілюючи його в реальність, дошкільники вчаться цілеспрямовано діяти, досягати результату, що сприяє мовленнєвому розвитку дітей [4]. Ігри з піском покращують емоційний стан дітей: гіперактивні діти стають більш врівноважені, скуті – розслаблені, агресивні – заспокоюються. Дітей настільки захоплює гра з піском, що вони не помічають плину часу, вони з задоволенням повертаються до гри з піском при нагоді. Це найголовніше що дає ця гра. Пісок, як природний матеріал наділений унікальними властивостями і здатний викликати образи певного характеру, які мають терапевтичний вплив на психіку дитину. Пісочна терапія має на меті творче самовираження людини. Цей психотерапевтичний метод спрямований на розв'язання особистісних проблем через роботу з образами особистого і колективного підсвідомого. Робота з образами у пісочній терапії сприяє самопізнанню, особистісному зростанню, розкриттю творчих ресурсів [5].

Висновки. Дидактичний потенціал методу сендплей важко переоцінити, бо

пісок – це чудовий сенсорний матеріал, предметно-ігрове середовище, прекрасний матеріал для творчості, експериментування, конструювання, у взаємодії з яким розвивається зв'язне мовлення дитини дошкільного віку. Доцільним на нашу

думку є застосування методу сендплей у поєднанні з іншими інноваційними методами, зокрема сторітелінгом, що дає можливість для розвитку зв'язного мовлення у процесі мовленнєвої творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Мовленнєва робота з дошкільниками: шляхи оптимізації. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 3. С. 4-12.
2. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога : Використ. Арт-технологій в освіті. Мова. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.
3. Куценко, П. М. Іntenційно-мовленнєвий розвиток старших дошкільників із використанням методу сендплей: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / наук. керівник д.пед.н., О. Б. Полєвікова. Херсонський держ. ун-т, Педагогічний ф-т, Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти. Херсон : ХДУ, 2020. 71 с.
4. Пісочна терапія в роботі з дошкільниками / Упоряд. Л. А. Шик, Н. І. Дикань, О. М. Гладченко, Ю. М. Черкасова. Харків : Вид. група «Основа», 2012. 127 с.
5. Тягур Л. М. Сендплей – метод позитивного впливу на психічний розвиток дитини дошкільного віку. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Том XI. Вип. 13. Київ, 2013. С. 315-324.
6. Чикалова Т. Г. Дидактичний потенціал методу сендплей у розвитку мовленнєвої компетентності дошкільників. Український психолого-педагогічний науковий збірник: науковий журнал. ГО «Львівська педагогічна спільнота». Вип. 24. Львів, 2021. С. 58-62.

*Стаття надійшла до редакції
12 грудня 2023*

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ АСПЕРГЕРА ТА СДУГ

УДК 37.043.2-056.3

БАРЩЕВСЬКА ІННА

*викладач кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Анотація. Дана стаття розкриває важливість діагностики та педагогічного підходу до дітей із так званим високофункціональним аутизмом, або синдромом Аспергера, а також синдромом дефіциту уваги та гіперактивності. На жаль, варто визнати, що діти з такими психоневрологічними особливостями сьогодні, особливо в Україні, залишаються не діагностованими вчасно та педагогічно занедбанними, оскільки через брак знань цієї проблеми досить часто їм ставиться помилковий ярлик «неуспішність». Отже, спробуємо докладніше розглянути не лише актуальну, але й дуже цікаву з погляду педагога тему.

Ключові слова: синдром Аспергера, аутичний спектр, «люди дощу», високофункціональний аутизм, соціалізація, комунікативні навички, діагностика, синдром дефіциту уваги, гіперактивність.

У науковому просторі існує чимало визначень синдрому Аспергера, оскільки медицина не стоїть на місці, у психіатрії ж на зміну «лякаючого» діагнозу аутизм

прийшов «аутичний спектр», що, на нашу думку, дуже справедливо й ось чому.

Аутичний спектр – це особливість будови нервової системи, зокрема

головного мозку, ключовим проявом якого є порушення соціальної взаємодії, а також вербальної та невербальної комунікації, що має різний ступінь вираження.

Синдром Аспергера є однією з форм розладу аутичного спектру, що позначений труднощами в соціальній взаємодії, особливому погляді на світ та оточуючих, проте з нормальним або (досить часто) з високим рівнем інтелекту, особливо в якійсь одній галузі діяльності.

Чому для педагогів так важливо мати базові знання, аби вміти виокремити та навіть діагностувати дитину із синдромом Аспергера? Тому що ці дітки, якщо не були діагностовані у віці до 3-х, 5-ти років (*коли вже є певна симптоматика розладу аутичного спектру, особливо при важких формах, такими дітьми займаються зазвичай кваліфіковані психоневрологи, психологи та педагоги*), ідуть до звичайної школи, де стикаються з першими труднощами в соціальній взаємодії та часто «неуспішності» в навчанні. Особливістю синдрому Аспергера, тобто високофункціонального аутизму, є те, що він може ніяк себе не проявляти до підліткового або навіть дорослого віку. Хлопчиків із синдромом Аспергера більше, проте в дівчат він має дуже легкі прояви, й іноді важко навіть повірити, що дівчинка з оточення Вашої дитини в школі має синдром Аспергера, оскільки такі дітки в подальшому вчать «маскувати» свою «некомунікативність».

Отже, перейдемо до симптоматики, на основі якої педагог може запідозрити синдром Аспергера:

- **Мова** – можуть починати розмовляти із затримкою (є одним з основних проявів РАС!), у дітей шкільного віку Ви можете помітити так звану «стереотипність» мови, часто вживаються одні й ті ж слова, важко засвоюються правила граматики, такі вихованці можуть придумувати свої слова, не завжди до кінця розуміють співрозмовника.

- **Невербальна комунікація** – таким діткам важко зчитати інформацію з міміки,

жестів співрозмовника. Вам може здаватися, що дитина «байдужа», «неемоційна», що вона незацікавлена в розмові тощо. Ні, це лише одна з особливостей «людей дощу».

- **Соціальна взаємодія** – одна з найхарактерніших проявів розладів аутичного спектру. Щоб ВИ краще могли зрозуміти стан таких діток, уявіть себе всередині скляної банки. Так, Ви спостерігаєте за світом, Ви бачите і чуєте, але між вами є той бар'єр, який заважає зрозуміти все цілком та отримати всю інформацію ззовні і, своєю чергою, відреагувати на неї. Варто зауважити, що ці дітки і дорослі люди не мають так званої інтуїції, вони не розуміють натяків, у них немає гнучкості поведінки, досить часто мають свою особливу реакцію на події та подразники. Оскільки дитина отримує інформацію в дещо приглушеному вигляді, вона продовжує жити у своєму світі й не шукає дружби, контакту. У дорослому чи підлітковому віці такі люди мають не більше одного друга.

- Важко сприймають зміни, також можуть спостерігати досить довго за якимось одним явищем. Наприклад, можливо, Ви помічали, як у Вас на уроці є дітки, які можуть годину дивитися у вікно на те, як падає сніг або дощ, не виявляючи інтересу до того, що відбувається на уроці.

- **Навички та інтереси.** У дітей та дорослих з «особливим поглядом на світ» дуже добре себе демонструє компенсаторна функція нервової системи. Що це означає? У таких діток унікальні здібності в мистецтві, музиці, науці тощо. Телефони, комп'ютери, операційні системи й подібне – це все здебільшого і створено цими унікальними людьми. Існує таке поняття, як «музикотерапія», і саме музикою Моцарта лікують багато розладів нервової системи, варто зазначити, що і в Моцарта були ознаки синдрому Аспергера. З огляду на це Ви, як викладачі, можете спостерігати різницю успішності в навчанні: труднощі з одними предметами, та, навпаки, великі досягнення в засвоєнні інших, – це і є

сильним аспектом таких дітей, які потребують розвитку та підтримки.

- **Школа.** У кожного з нас свої спогади. Але такі дітки відчують свою «особливість»: їх часто ображають, у них нерідко формуються фобії, часті пориви гніву, іноді з аутоагресією. Тому особливим завданням педагогів є згладжування таких гострих кутів. Якщо у Вас в класі є учень чи учениця, що має певні ознаки, вказані вище, Ваш обов'язок – забезпечити комфортну атмосферу такої дитині.

Отже, ми живемо в час, коли часу бракує. Батьки бувають різними і не всі здатні зауважити «особливості» поведінки своїх дітей, особливо тоді, коли це в легкій формі і вже проявляє себе в шкільному віці. Педагог досить часто є саме тією «первинною ланкою», яка може виявити, продіагностувати й далі, вже із залученням фахівців та батьків, продовжувати продуктивно працювати з дітками, які потребують трішки більшої уваги та підходу. У дітей із синдромом Аспергера, як було сказано вище, досить часто є талант до певних галузей та спеціалізацій, тому Ваше завдання – разом із батьками допомогти розвивати ці «сильні сторони», оскільки це і стане запорукою успішного майбутнього дитини. Також робота психолога та психотерапія в комплексі допоможуть боротися з нападами страху, паніки, гніву та аутоагресії.

Варто зазначити, що так звані «люди дощу» при грамотному підході фахівців, у нашому випадку це робота педагогів разом з батьками та психологами, мають великі шанси на успішне майбутнє та повноцінне яскраве життя. І хто знає, можливо, саме у Вашому класі є майбутній видатний художник, музикант, письменник чи науковець.

СДУГ (синдром дефіциту уваги та гіперактивності) – це неврологічно-поведінковий розлад, який проявляється в нездатності дитини або дорослої людини довгий час концентрувати увагу, в імпульсивності та в надмірній моторній активності. При невчасній діагностиці та без комплексного лікування може

призвести до важких поведінкових та психологічних розладів людини, що, своєю чергою, знижує якість життя та призводять до інвалідності у важких випадках. Кожен педагог повинен знати прояви цього розладу для ранньої діагностики, а також комплексного та продуктивного підходу в освітньому процесі.

Враховуючи, що в час гаджетів та доступності інтернету все більше дітей вважаються «гіперактивними», а термін «гіперактивність» стає трендовим, нівелюючи всю проблематику істинного неврологічного розладу, який потребує уваги та корекції.

Основні поведінкові прояви СДУГ, на які повинен звернути увагу вчитель, це:

- **неуважність** – дитині важко сконцентрувати свою увагу на чомусь більше, ніж на кілька хвилин;
- **надмірна моторна активність** – дитина не може всидіти на місці, встає, ходить по класу, часто супроводжує це стереотипними рухами та нервовими тиками;
- **імпульсивність** – необдумані дії, дитина не може дочекатися завершення питання чи завдання, починає викрикувати, вигукувати на місці;
- **педагогічна запущеність та неуспішність** – труднощі з розумовою діяльністю (варто зауважити, що досить часто в дітей із СДУГ немає дефіциту інтелекту та розумової відсталості, навіть навпаки, серед таких людей багато талановитих), а саме із виконанням домашнього завдання, особливо тоді, коли воно потребує багато часу;
- **агресія** також є одним із проявів СДУГ – тому варто про це пам'ятати, вибираючи спортивні секції для дитини, уникати таких, які можуть лише погіршити ситуацію (боротьба, бокс тощо), та віддавати перевагу ігровим видам спорту;
- **розсіяність та забудькуватість** – губить речі, одяг, іграшки, невчасно приходить на заняття тощо;

- **зміна настрою;**
- **проблеми із самоорганізацією** – таким дітям складно виконувати якісь поставлені перед ними завдання, що потребують відповідальності;
- **хлопчики схильні до такого розладу частіше, ніж дівчата.**

Тому існує вагома різниця між просто «гіперактивними» дітьми та неврологічною гіперактивністю. Важливо про це знати для того, щоб «не упустити» момент та звернутися до потрібних спеціалістів. Передусім до лікаря-психоневролога, оскільки, починаючи із 6-ти років, діти із СДУГ середнього та важкого ступеня важкості потребують насамперед медикаментозного лікування, а також психолого-педагогічної корекції, причому разом із батьками.

Оскільки у звичайних школах, майже в кожному класі, є хоча б одна дитина із СДУГ, учителям необхідно вміти комунікувати з такими учнями.

Отже, якщо у Вас в класі є дитина з СДУГ, **необхідно:**

- Передовсім провести розмову з батьками; у випадку, якщо дитина не обстежена, вимагати консультації з лікарем-психоневрологом.
- Не можна підвищувати голос та порівнювати таких дітей з іншими, оскільки у них і так занижена самооцінка, такими діями вчитель лише погіршити ситуацію.
- Дати такій дитині час на «відновлення» уваги, не вимагати більше,

ніж дитина може в даний момент зробити: якщо 2 хвилини – тоді 2 хвилини, 5 – тоді 5, якби ви не намагалися «спіймати» більше його уваги, не вийде.

- Таких дітей потрібно мотивувати та хвалити за будь-які позитивні дрібниці.
- Настоювати на грамотному підборі спортивних секцій.
- А також це робота з психологом, арт-терапія тощо.

Незважаючи на всі труднощі, діти із СДУГ – це, здебільшого, обдаровані люди, які потребують особливої підтримки, уваги та розуміння.

І, підсумовуючи, зауважимо, що, на труднощі, з якими стикаються під час освітнього процесу як викладачі, так і діти з даними неврологічними особливостями, натрапляють також і їхні батьки. Наше завдання як педагогічних працівників володіти знаннями для ранньої діагностики, а також створювати оптимальні освітні умови для розвитку індивідуальних здібностей та тих сильних сторін, якими володіє кожна унікальна дитина із синдромом Аспергера та СДУГ. А також підтримка та допомога в тих царинах діяльності, у яких спостерігаються найбільші труднощі.

Як демонструє всесвітня історія, найвидатніші науковці, музиканти та митці свого часу були саме такими, переважно не діагностованими дітьми з особливими освітніми потребам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Adams, P.L. 1973. Obsessive Children: a Sociopsychiatric Study. Butterworths: Lond
2. Asperger, H. 1944. Die 'aunstisehen Psychopathen' im Kindesalter. Archiv fur psychiatrie und Nervenkrankheiten 117, 76-136.
3. Asperger, H. 1968. Zur differentialdiagnose des kindlichen Autismus. Acta paedopsychiatrica 35, 136-145.
4. Asperger, H. 1979. Problems of infantile autism. Communication 13, 45-52.
5. Bartak, L. & Rutter, M. 1976. Differences between mentally retarded and normally intelligent autistic children. Journal of Autism and Childhood Schizophrenia 6, 109-120.
6. Галян І. М. Психодіагностика. Навчальний посібник . Київ: Академвидав. 2009. 464 с.

7. Дуткевич Т.В. Практична психологія: Вступ до спеціальності . Центр учбової літератури, 2010. 256 с.
8. Поліщук С.А. Методичний довідник з психодіагностики: навч.-метод. посібник Суми : Університетська книга. 2009. 226 с.
9. URL <https://moyezdorovya.com.ua/syndrom-aspergera-symptomy-ta-osoblyvosti-zahvoryuvannya/>
10. URL <https://childdevelop.com.ua/articles/psychology/4265/>
11. URL <https://www.youtube.com/watch?v=Surg2HI1OHk>
12. URL <https://suprun.doctor/zdorovya/shho-varto-znati-pro-sindrom-deficzitu-uvazhnosti-ta-giperaktivnosti.html?&page=970>
13. URL <https://unilik.ua/uk/sindrom-deficzitu-uvagi-i-giperaktivnosti-sdug/>
14. URL <https://nus.org.ua/articles/nezruchni-dity-rol-uchyteliv-ta-shkoly-v-dopomozi-dityam-z-giperaktyvnisty/>
15. URL <https://osvitoria.media/experience/syndrom-defitsytu-uvagy-z-giperaktyvnisty-yak-dopomogty-dytyni-adaptuvatysya-do-shkoly/>

*Стаття надійшла до редакції
05 січня 2024*

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ У ШКІЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

УДК 373.3/.5.064.3:[316.624.3:364.63

ЯКОВЛІВА ОЛЕНА

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри шкільної педагогіки, психології та окремих методик

ВАКОЛЮК ТЕТЯНА

здобувачка освіти філологічного факультету

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У публікації розкрито проблему булінгу у середовищі школярів. Представлені види булінгу та основні профілактичні рекомендації.

Ключові слова: булінг, агресія, шкільне середовище, профілактика.

Постановка проблеми. Сьогодні в шкільному середовищі проблеми насильства стають серйозною перешкодою для досягнення всебічного розвитку дитини. Роль школи визначається не лише наданням учням знань, а й створенням безпечного освітнього середовища, в якому формується культура безконфліктного спілкування та ненасильницької поведінки.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженням теми профілактики булінгу в шкільному середовищі займалися науковці: О. Вознюк, О. Кормило, Л. Лушпай, С. Панасевич та інші.

Мета. Теоретично дослідити проблему булінгу серед школярів.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи проблему булінгу у середовищі школярів, можна зазначити, що це поширена глобальна проблема, яка

привертає увагу дослідників протягом п'яти десятиліть. Зазвичай це визначається як повторне, навмисне заподіяння шкоди особі, яка є слабшою або менш сильною, ніж кривдник(и).

Булінг може бути прямим, наприклад фізичні чи словесні напади, непрямим (також називається реляційним залякуванням), таким як соціальне відчуження та поширення чуток, або воно може відбуватися онлайн [2].

Булінг можна класифікувати багатьма способами, враховуючи, що жоден випадок залякування не є однаковим [3].

Науковці [2], досліджуючи проблему булінгу, розглядають знуцання як не лише фізичне насильство, а й психологічне та вербальне. Проте, намагаючись визначити різні типи цькування в школі, різні автори

запропонували існування п'яти типів цькування:

1. Фізичне насильство: цей тип насильства характеризується агресивним фізична поведінка, спрямована на жертву (штовхання, удари тощо).

2. Жорстоке поводження у стосунках: характеризується як поведінка, спрямована на ізоляцію особи, що руйнує її стосунки з друзями та однокласниками.

3. Словесна образа: словесні напади через образи та приниження.

4. Кіберзалякування: це форма переслідування, яка з'явилася в останні роки разом із розвитком технологій, що відбувається в чатах, електронною поштою чи соціальних мережах, які використовуються для образ, приниження або погроз іншим людям [1].

Прихований булінг не завжди легко розпізнати. Це поширення пліток, брехня, спрямовані на те, щоб зруйнувати або похитнути соціальні зв'язки людини. Цей вид булінгу більш характерний для дівчат. Вважається, що вони оцінюють соціальні взаємини як пріоритетні, тому їх агресія більше спрямована на соціальне ізолювання жертви [1].

Ефективна профілактика булінгу в школі неможлива без підтримки на державному рівні. Вона передбачає розробку дієвих

програм, створення комітетів для повсюдного впровадження і інтеграції наступних принципів: законності та верховенства права; поваги до прав і свобод кожної особистості; неприпустимість дискримінації за будь-якою ознакою, розвиток толерантності і прийняття; ненасильницького вирішення конфліктів, усунення протиріч [3].

Вирішальна роль у боротьбі з булінгом у закладах освіти належить учителям, яких мають підтримувати керівництво закладу, батьки, представники місцевих органів влади та громадських організацій. Запорука протидії цькуванню – розуміння всією шкільною спільнотою того, що насильство, дискримінація та нетерпимість є неприйнятними [4].

Найкращою профілактикою булінгу буде така організація роботи, щоб налагодити довірливі стосунки між учнями / ученицями та в їхніх взаєминах із педагогами.

Висновок. Отже, можна зробити висновок, що булінг, згідно з його природою, представляє собою складне соціально-психологічне явище, яке розглядається як унікальна ситуація, що виникає в групі. Значна роль у вирішенні проблеми булінгу серед школярів належить профілактичній роботі, а саме проведення тренінгів, індивідуальних бесід тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрєєнкова, В.Л., Левченко, К.Б., Лунченко, Матвійчук, М. М. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». Київ. 2018. 143 с.
2. Борщевська А. В. Булінг у школах як чинник психічного нездоров'я. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Львів 2016. Вип. 6. 48-52.
3. Губко А. А. Шкільний булінг як соціально-психологічний феномен. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Психологічні науки. Вип. 114. Чернігів. 2015. С 46-50.
4. Запобігання та протидія насильству. Методичні рекомендації. Київ. 2018.
5. Найденко Л. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини. Методичні рекомендації. Серія: На допомогу вчителю. Вип. 4. Київ. 2011. 24 с.

*Стаття надійшла до редакції
08 лютого 2024*

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ООП

УДК 373.2.043.2-056.2/3]:001.895

ТАРАШЕВСЬКА ОЛЬГА

магістр педагогічної освіти,

ЦІСАР ІРИНА

магістр педагогічної освіти

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Анотація. У статті розглядається вплив інноваційних технологій на освітній процес дітей з ООП. Значна увага приділяється інноваційним технологіям, які доцільно використовувати в освітньому процесі дітей з ООП.

Ключові слова: інноваційні технології, освітнє середовище, діти з ООП, рівні можливості в освіті, відкрита освіта.

Актуальність. Соціально-економічні, суспільно-політичні та культурні процеси, що відбуваються в нашій державі, сучасні світові тенденції гуманізації, інтеграції суспільства призвели до суттєвих змін в галузі освіти: ставляться нові стратегічні завдання і цілі, застосовуються інноваційні освітні й виховні технології, оновлюються зміст та форми організації освітнього процесу.

В різних державних документах вказано на рівний доступ до освіти всіх громадян України незалежно від їх психофізичних можливостей і визначено мету державної політики щодо розвитку освіти, яка полягає у створенні ефективного життєвого простору з метою забезпечення розвитку особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України.

В умовах оновлення української освіти особливого значення набуває проблема створення сприятливих умов для розвитку, виховання і навчання осіб з особливими освітніми потребами, які б відповідали завданням реформування освіти на шляху до її відкритості, демократичності та доступності.

Інструментом становлення нової освіти є інноваційна діяльність, яка полягає у внесенні якісно нових елементів у навчальний процес. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні підкреслюється необхідність розширення

практики інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами у системі загальної освіти.

Мета нашого дослідження – розкрити значення інноваційних технологій в роботі з дітьми, що потребують особливих умов навчання і виховання та опис інноваційних технологій, які доцільно використовувати в освітньому процесі дітей з ООП.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженню проблеми ефективного залучення дітей з особливими освітніми потребами до навчання в закладах загальної освіти присвячені праці В. Авілова, В. Бондара, І. Демченко, О. Євтухової, В. Зарецького, І. Іванової, Н. Козлова, А. Колупаєвої, І. Купрієвої, В. Ляшенко, О. Мартинчук, Ю. Найди, В. Синьова, О. Столяренко та ін. [3]. Опрацювання та аналіз наукових джерел засвідчує, що питаннями впровадження інноваційних технологій в освітню сферу займалися провідні вчені, серед яких К. Ангеловський, Л. Ващенко, М. Поташник, М. Бургін, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс, Г. Герасимова, І. Бех, Л. Даниленко, І. Дичківська [3].

Виклад основного матеріалу. Діти з особливими освітніми потребами відрізняються від здорових дітей своїм підходом до навчання, яке визначається фактором їхнього розвитку. Розумне, цілеспрямоване виховання допоможе компенсувати певний їх дефект, а завдяки

компенсаторним можливостям та гнучкості їх нервової системи у процесі виховання буде відбуватися розвиток особистісних якостей. Головною вимогою до сучасного освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами є забезпечення процесу самореалізації та формування соціальних компетенцій кожного вихованця. Перед педагогами сьогодні постало завдання: створити відповідні умови, що допоможуть кожній дитині самовиразитися, самоствердитися, самоактуалізуватися.

Традиційні педагогічні засоби виховання, зміст й організація освітнього та корекційного процесів дедалі частіше доводять свою неефективність. Інновації розглядаються як використання нових знань, прийомів, методів, нетрадиційних підходів, форм роботи, технік в освітній діяльності для підвищення якості освітнього та корекційно-розвивального процесів крізь призму надання освітніх послуг, що характеризуються соціальною та ринковою затребуваністю [2].

Інноваційні технології являють собою нові способи та методи взаємодії педагогів та вихованців, що забезпечують ефективне досягнення результату педагогічної діяльності. Використання інноваційних технологій в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами розкриває можливості розвитку їхніх комунікативних навичок, підтримки й спілкування з вихователями, тьюторами, іншими дітьми, що сприяє інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в суспільство. Використання інноваційних технологій спрямовано на розвиток вміння мотивувати дії, самостійне орієнтування в інформації, яку отримують, формування творчого, нешаблонного мислення, розвиток дітей за рахунок максимального розкриття їх природних здібностей [2].

Отже, можна виділити основні функції інноваційних технологій в інклюзивній освіті:

- компенсаторна;
- дидактична;
- комунікаційна.

Саме з уведенням в освітній процес інноваційних технологій, утілених у комплексному об'єднанні засобів комунікації у сфері інформаційної взаємодії, виникають передумови формування відкритої освіти. Використання інноваційних технологій в інклюзивній освіті сприяє підвищенню ефективності організації освітньої діяльності, яка ґрунтується на максимальній індивідуалізації освітнього процесу з одночасним збереженням його цілісності.

Використання в межах інклюзивної освіти інноваційних технологій дозволяє досягнути таких результатів:

- створення єдиного освітнього простору;
- ефективність взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу;
- удосконалення методів, змісту та організаційних форм навчання, пов'язане з вимогами сучасного суспільства до рівня освіти особистості та її особливостей;
- максимальне розкриття потенціалу вихованців, формування навичок самостійного набуття знань та здійснення різних видів самостійної діяльності, пов'язаної з обробкою інформації.

У роботі з дітьми з ООП доцільно використовувати ігрові, інформаційно-комунікаційні, комунікативні, інтерактивні, арт-терапевтичні та інші технології. Використання **ігрових технологій** забезпечує розвиток пізнавальних здібностей, формування досвіду активної взаємодії, співробітництва. **Інформаційно-комунікаційні технології** сприяють активізації пізнавальної діяльності, розширенню знань про навколишній світ на основі формування операційного мислення, що розглядається як сукупність ряду функціональних навичок і вмінь. Реалізація **комунікативних технологій** створює ефективні умови розвитку мовлення, навичок спілкування, використання широкого спектру засобів допоміжної та альтернативної комунікації, формування соціально активної особистості дитини. **Інтерактивні технології** розширюють пізнавальні можливості дітей в отриманні, аналізі та застосуванні інформації з різних

джерел, сприяють перенесенню засвоєних умінь, навичок на різні сфери їхньої життєдіяльності.

Квест-технології сприяють активізації пізнавально-пошукової діяльності, організації корекційного процесу в ігровому, цікавому вигляді, що сприяє активізації мовленнєвих, пізнавальних і розумових процесів; тренують соціальну взаємодію, навички співпраці.

Арт-технології, які реалізуються на основі використання різних видів мистецтва (пісочної, музичної, театральної, ізотерапії, казкотерапії, лялькотерапії та ін.), гармонізують внутрішній світ дитини, сприяють покращенню або збереженню її здоров'я, позитивно впливають на фізичний, емоційний, інтелектуальний, соціальний, естетичний і духовний стан, а також допомагають опанувати певні знання, уміння та навички. **Здоров'язбережувальні технології** передбачають набуття дітьми необхідних знань щодо збереження й зміцнення власного здоров'я, чинників, що сприяють здоровому способу життя, усвідомлення важливості його дотримання, оволодіння теоретичними основами життєвих навичок, що забезпечують розвиток фізичного, соціального, психічного і духовного здоров'я.

Намагаючись досягти максимально можливого розвивального ефекту в роботі з дітьми з ООП, формування у них необхідних соціально-адаптивних умінь і навичок, необхідно використовувати різноманітні **корекційно-розвивальні технології**. Вони є багатоаспектними, варіативними та використовуються у роботі всіма спеціалістами закладу освіти.

До корекційних технологій можна віднести такі: АВА (поведінкова терапія), анімалотерапія (лікування за допомогою тварин), баламетрикс (К.Белгау), кінезіотерапія (лікування рухом), метод Томатіс (сенсорно-звукова стимуляція), PECS система комунікації за допомогою карток, SONE-RISE програма (наслідування

стереотипним діям дитини), холдинг-терапія (утримання дитини до повного її розслаблення) [3].

АВА-терапія, або прикладний аналіз поведінки – один із провідних методів для корекції дефіциту розвитку, пов'язаного з розладом спектру аутизму. Така терапія здатна поліпшити якість життя дитини й допомогти їй розкрити свій потенціал. Методика фокусується на поведінці дитини: вона фіксує бажані поведінкові реакції, а небажані – мінімізує.

Методика баламетрики базується на тренуванні вестибулярного апарата шляхом формування рівноваги та впливу на сенсорні й рухові мозкові структури у дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

Кінезіологічні (або нейропсихологічні) вправи – це комплекс рухів, що дають змогу активувати міжкулеві впливи. Ці вправи тренують координацію рухів, розвивають моторику, поліпшують пам'ять, розвивають мовлення, мислення, творчі здібності.

Метод Томатіс – сенсорна звукова стимуляція. Її дія полягає в тому, що за допомогою спеціально розробленого обладнання (наушники, які чергують різні звукові частоти, спеціально розроблені у лабораторіях "TOMATIS®") стимулюється мозок і покращуються слухові та моторні функції.

Також можна використовувати розвивальні технології такі як: методики Домана, Кюїзенера, Лупан, Монтесорі, навчальна система Нумікон (особливо ефективна при формуванні математичних навичок у дітей з синдромом Дауна), метод «ігрового часу» (Грінспан), мнемотехніка та інші.

Отже, можна стверджувати, що використання інноваційних технологій в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами відрізняється ефективністю, що виявляється в швидкій інтеграції людини в суспільство, розвитку її комунікативних навичок, освоєнні певного рівня освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гаяш О. В. Співпраця фахівців у інклюзивному навчанні як необхідна передумова забезпечення корекційної спрямованості педагогічної роботи. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. 2015. № 12.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. С. 56-72.
3. Інноваційні техніки роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Ткачова Н. Г., Булаш І. В., Турчина І. С. URL: <http://www.molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/66.pdf> (дата звернення: 14.11.2021)
4. Колупасєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Видання доповнене: наук.-метод. посіб. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 273 с.
5. Пехота О.П., Кіктенко А.З., Любарська О.М. Освітні технології: Навч.-метод. посіб. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
6. Пометун О. І. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів. Методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2011. 304 с.

*Стаття надійшла до редакції
02 лютого 2024*

ЛІТЕРАТУРНИЙ ПРОЄКТ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ФОРМАТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗДО, ЗАСІБ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНО_ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ ТА ФОРМУВАННЯ ІНТЕРЕСУ ДО СУЧАСНОЇ КНИГИ (зі збірника проєктів за творами сучасних українських авторів)

УДК 373.2.015.31:172.15]:82

ЯКОВЕЦЬ НАТАЛІЯ

вихователь ЗДО № 7 Калинівка

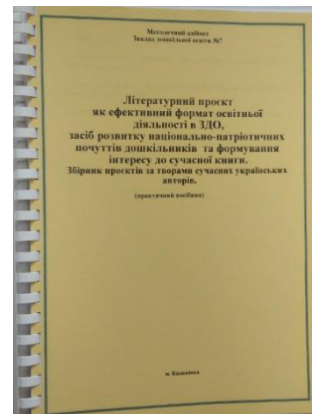
Дошкільне дитинство — саме той час, коли варто розпочинати залучення юної особистості до світу книги. У цьому віці йдеться ще не про навчання дітей читати, а насамперед про формування пізнавального інтересу до цього процесу, уміння та

бажання працювати з книжкою, виховання культури читача. Ці завдання визначені і в Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти України).

Попри це чинні освітні програми не передбачають ознайомлення дошкільнят із творчістю сучасних українських письменників. Твори, які пропонуються для вивчення, написані десятки років тому, і деякі з них морально застаріли. Нове покоління потребує сучасних героїв, якими можна

захоплюватися, яких хочеться наслідувати і разом з якими кортить поринути в казкові пригоди. Тож коло читання в дошкільлі потребує оновлення та розширення за рахунок найяскравіших сучасних українських творів.

Нині в Україні видається доволі багато якісної дитячої літератури. Її персонажі симпатичні, кумедні, а сюжети близькі та зрозумілі маленьким українцям. У цих творах малята впізнають себе та своїх однолітків, а ситуації нерідко нагадують події з їхнього життя. Читаючи таку літературу з дітьми, дорослі не мають потреби додатково давати “історичні довідки” чи пояснювати застарілі поняття, а

отже, ніщо не заважає безпосередньому емоційному сприйняттю.

Це важливо також і з огляду на те, що, відповідно до Концепції «Нова українська школа», ознайомлення дітей із творами

сучасних українських письменників розпочинається вже з першого класу. Тож аби і маленькі учні, і їхні батьки були готові до

науково- методичного журналу “Дошкільне виховання” та ДУ “Український інститут книги”. Це видання є частиною Всеукраїнської акції — масштабного проекту, покликаного ознайомити юних читачів із сучасними літературними творами для дітей. В основі ідеї проекту лежить думка про те, що письменники мають бути живі — адже і діти, і батьки

здебільшого сприймають літературу як щось “старожитнє”, далеке від життя, щось, що належить минулому.

Колектив нашого закладу опрацював даний посібник. На основі матеріалів поданих у посібнику та власних напрацювань, творча група закладу ЗДО № 7 м. Калинівки Вінницької області розробила зразки проектів роботи з дітьми над сучасними літературними творами. Такими як літературний проект за вільбухом (книжки-розглядалки) Ної Кременчуцької та Надії Дойчевої-Буг «Подорож Україною», за твором Івана Малковича « Велике Місто, маленький зайчик, або Мед для мами», за віршами Катерини Михаліциної «Слідопенята».

Метою літературних проектів є долучення дітей до сучасної дитячої книги, навчання важливим життєвим урокам , формування моральних почуттів, а також розвиток мовленнєвої творчості та креативності, уміння передавати свої враження засобами образотворчого мистецтва.

Робота над проектами відбувалася під час різних видів дитячої діяльності: ігрової, пізнавальної, трудової, та допомогла не тільки розвинути у дошкільнят інтерес до дитячої книги та бажання слухати літературні твори, а й сформувані ключові компетентності передбачені Базовим компонентом дошкільної освіти.

Розроблені творчою групою проекти зібрані у практичний посібник стануть у пригоді вихователям, а також батькам дошкільнят.

З кращим проектом нашого посібника можна ознайомитися на сторінках журналу «Дошкільне виховання» № 10, 2022р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кулішенко Л.А. Проблеми національного виховання: навчальний посібник. Суми: СумДУ, 2007, 173с.
2. Базовий компонент дошкіль. освіти в Україні. Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 2-23.
3. Лист МОН України «Про національне виховання у закладах дошкільної освіти 2019-2020 навчальному році»

*Стаття надійшла до редакції
17 січня 2024*

БЕРТОЛЬТ БРЕХТ: ТЕОРІЯ «ЕПІЧНОГО ТЕАТРУ». ЗМІСТ ЯВИЩ.

УДК 811.112.2.09 Брехт

КІСЕЛЬОВ ДМИТРО*кандидат педагогічних наук, доцент філологічного факультету**КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

Бертольт Брехт народився в Аугсбурзі, у родині директора фабрики, навчався в гімназії, займався медициною в Мюнхені й у світову війну був призваний в армію санітаром. Пісні і вірші молодого санітара привертали увагу духом ненависті до війни, до пруської воячини.

Коли в 1918 році в Німеччині розпочалася революція, Брехт прийняв у ній активну участь, хоча ще не зовсім ясно уявляв собі її мету і завдання. Він був обраний членом Аугсбурзької солдатської ради.

Підсумком першого десятиліття поетичної творчості стає збірка віршів Брехта «Домашні проповіді» (1926). Також Брехт випробовує свої сили як драматург.

У 1924 р. відомий режисер Макс Рейнгардт запрошує Брехта драматургом до свого театру в Берліні. Тут Брехт зближується з прогресивними письменниками Ф. Вольфом, І. Бехером, з творцем робочого революційного театру Е. Піскатором, актором Е. Бушем, композитором Г. Ейслером та іншими близькими йому по духу діячами мистецтва. За цих обставин Брехт поступово долає свій песимізм, в його творах з'являються більш мужні інтонації.

Відкидаючи декадентську драматургію, що уводила глядача від найважливіших проблем сучасності, Брехт виступає за новий театр, покликаний стати вихователем народу, провідником передових ідей.

У роботах «На шляху до сучасного театру», «Діалектика на театрі», «Про неаристотелівську драму» та ін., надрукованих в кінці 20-х - на початку 30-х рр., Брехт критикує сучасне йому модерністське мистецтво й викладає основні положення своєї теорії «епічного театру».

Брехт розрізняє два види театру: драматичний (або аристотелівський) та

епічний. Називаючи свою естетику і драматургію «епічним», «неаристотелівським» театром, він підкреслює свою незгоду з найважливішим з точки зору Аристотеля, принципом античної трагедії, який був сприйнятий згодом всією світовою театральною традицією.

Драматичний театр прагне підкорити емоції глядача, щоб той відчув катарсис через страх та співчуття, щоб він всім своїм еством віддався тому, що відбувається на сцені, співчував, хвилювався, втрачав відчуття різниці між театральню дією та справжнім життям і відчував би себе не глядачем вистави, а особою, що втягнута у дійсні події.

Драматург виступає проти аристотелівського учення про катарсис. Катарсис – незвичайна, найвища емоційна напруга. Цей бік катарсиса Брехт визнає і зберігає для свого театру: емоційну силу, пафос ми бачимо в його п'єсах. Але очищення почуттів у катарсисі, за Брехтом, вело до примирення з трагедією, життєвий жах стає театральним, а тому привабливим, глядач навіть був би не проти пережити щось подібне. Брехт постійно намагався розвіяти легенди про красу страждання і терпіння. Брехт хотів би щоб трагедія пробуджувала роздуми про шляхи запобігання трагедії.

Тому він вважав недоліком Шекспіра те, що на виставах його трагедій неможлива, наприклад, «дискусія про поведінку короля Ліра» і складається враження, начебто горе Ліра неминуче: так було завжди, це природно.

Ідея катарсису, породжена античною драмою, була тісно пов'язана з концепцією рокової зумовленості людської долі. Драматурги силою свого таланту розкривали всі мотивування людської поведінки, у хвилини катарсису немов

блискавки освітлювали всі причини дій людини, і влада цих причин виявлялася абсолютною. Саме тому Брехт називав аристотелівський театр фаталістичним.

Дуже виразною є зіставна характеристика драматичного та епічного театру, сформульована Брехтом у 1936 р.

Глядач драматичного театру каже:	Глядач епічного театру каже:
Так, я вже це теж відчував.	Цього б я ніяк не подумав
Такий я.	Так не треба робити.
Це цілком природно.	Це найвищою мірою разуче, майже неможливо.
Так буде завжди.	Цьому має бути покладений край.
Страждання цієї людини мене потрясає, адже для нього немає виходу.	Страждання цієї людини мене потрясає, адже для нього все ж можливий вихід.
Це велике мистецтво: в ньому все так, як має бути.	Це велике мистецтво: в ньому все не так, як має бути.
Я плачу з тим, хто плаче, я сміюсь з тим, хто сміється.	Я сміюсь з того, хто плаче, я плачу над тим, хто сміється.

Наріжним каменем своєї теорії Брехт робить розум. «Епічний театр, – каже Брехт, – апелює не стільки до почуттів, скільки до розуму глядача». Театр повинен стати школою думки, показувати життя з істинно наукових позицій, у широкій історичній перспективі, пропагувати передові ідеї, допомагати глядачу зрозуміти світ, що змінюється, і самому змінюватися. Брехт підкреслював, що його театр повинен стати театром «для людей, які вирішили взяти свою долю у власні руки», що він повинен не тільки відображати події, але й активно діяти на них, стимулювати, пробуджувати активність глядача, примушувати його не співчувати, а сперечатися, займати у суперечці критичну позицію.

3. Створити дистанцію між глядачем та сценою, яка необхідна для того, щоб глядач міг наче «з боку» спостерігати та робити умовиводи, щоб він бачив більше і розумів глибше, ніж сценічні персонажі, щоб його позиція по відношенню до дії була позицією духовної переваги та активних рішень.

Тому актор повинен показувати певну людину в певних обставинах, а не просто бути нею. Він повинен в якісь моменти свого перебування на сцені стояти поряд із образом, який він створює, бути його суддею. Це не означає, що Брехт повністю заперечує в театральній практиці перевтілення, злиття актора з образом. Він вважає, що такий стан може наступати

лише моментами і загалом має бути підпорядкований розумно продуманій трактовці ролі, що визначається свідомо.

4. Головним прийомом епічного театру стає «ефект очуження». Брехт розглядає його як основний спосіб створення дистанції між глядачем та сценою. За допомогою «ефекту очуження» драматург, режисер, актор показують ті чи інші життєві явища та людські типи не в їх звичному, знайомому вигляді, а з якоїсь нової, неочікуваної сторони, яка примушує глядача здивуватися, по-новому подивитися на, здавалося б, старі, вже відомі речі, активніше ними зацікавитися, глибше їх зрозуміти.

«Сенс техніки «ефекта очуження», – пояснював Брехт, – полягає в тому, щоб прищепити глядачу аналітичну, критичну позицію по відношенню до зображуваних подій».

5. Особливості сценічного втілення. Сценічне втілення п'єс Брехта підпорядковано реалізації на сцені «ефекту очуження». Це досягається різними шляхами.

– Незвичайна трактовка традиційних образів.

Атаман шайки розбійників – традиційно романтична фігура старої літератури – зображається як людина, що працює з книгою надходжень і витрат, в якій за всіма правилами італійської бухгалтерії розписані

фінансові операції його «фірми». Навіть в останні години перед стратою він зводить дебіт з кредитом. Такий неочікуваний, незвичний «очужений» ракурс у зображенні злочинного світу стрімголов активізує свідомість глядача, підводить його до нестандартної думки: бандит – той же буржуа, тоді хто ж буржуа – чи не бандит?

– Постановочні прийоми.

• Введення в п'єсу хорів та сольних пісень, так званих «зонгів». Ці пісні часто підкреслено випадають з дії, переривають та «очужують» її, виконуються на авансцені та звернені в глядацьку залу. Брехт навіть навмисно акцентує цей момент ломки дії та переноса спектакля в іншу площину. Зонги, з одного боку, покликані руйнувати гіпнотичну дію театру, з іншого боку, вони коментують події на сцені, оцінюють їх,

сприяють появі критичних суджень публіки.

• Сценічна дія переривається прямими авторськими ремарками, ліричними відступами, транспарантами, плакатами, а іноді навіть демонстрацією фізичних дослідів, читанням газет, своєрідним, завжди актуальним конферансом, світловими ефектами.

Вся постановочна техніка в театрі була «ефектами очуження». Перебудови на сцені часто відбуваються при відкритих завісах, оформлення має характер натяку, мінімальна кількість декорацій, що передають характерні ознаки місця й часу, мінімум реквізиту, використовуються маски, дія інколи супроводжується написами, що проектується на завісу.

Щоб дати уявлення про те, що відрізняє «епічний театр» від драматичного, Брехт склав порівняльний перелік їхніх рис.

Драматична форма театру	Епічна форма театру
Сцена «втільює» подію.	Сцена розповідає про подію.
втягує глядача в дію	ставить глядача в положення спостерігача
зношує його активність	стимулює його активність
пробуджує в глядача емоції	примушує його приймати рішення
переносить глядача в іншу обстановку	показує глядачу іншу обстановку
ставить глядача в центр подій примушує його співчувати	протиставляє глядача подіям і примушує його вивчати
пробуджує в глядача інтерес до розв'язки	пробуджує в глядача інтерес до ходу дії
звертається до почуттів глядача	звертається до розуму глядача

Прийоми, що використовує Брехт, зустрічаються в давньогрецькому, китайському, шекспірівському чехівському театрах та інших театрах, зокрема, 20 століття. Новаторство Брехта полягало в тому, що він надав їм систематичності, перетворив на головний естетичний принцип.

Як же втілилася теорія в драматургічній практиці Брехта?

П'єсою, що знаменує собою перехід до «епічного театру», вважають звичайно «Що тоб й солдат, що цей» (1926). Вона оповідає про перетворення необразливого

пакувальника Гейлі Гая, «людини, що не в силах сказати «ні», у гвинтик механізму смерті, у солдата найманої армії, готового без усяких міркувань на убивство. Місце дії – Індія, також умовна, як обставини, що змусили Гейлі Гая стати убивцею. Але для Брехта справа не в натуралістичній точності зовнішніх деталей, а у внутрішній логіці перетворення покірного обивателя в злочинця. І ця логіка незаперечна. Брехт доводить, що людина, нездатна пручатися насильству, стає не тільки пасивним знаряддям, але й активним учасником насильства.

Думка про закономірності перетворення покірного обивателя в злочинця, покладена в основу п'єси «Що той солдат, що цей», як би продовжена в «Трьохгрошовій опері», а

потім розвинута ще далі в романі, що показує злочинність усієї системи, побудованій на принципі приватної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Братко В.О. Новаторство Брехта-драматурга. До вивчення драми Життя Галілея 11 клас. В. О. Братко. Зарубіжна література в навчальних закладах. 2000. № 2. С. 43-46.
2. Бушель Б. Бертольд Брехт: Штрихи до портрета письменника. Бушель Б. Зарубіжна література. 2002. № 2 С. 105-108.
3. Волощук Є. Бертольд Брехт – чужий серед своїх. Зарубіжна література. 2002. №1. С. 3-5.

*Стаття надійшла до редакції
28 грудня 2023*

НАШ ОСТАННІЙ КОРОЛЬ – STANISLAW AUGUST PONIATOWSKI

УДК 94(477.44)

ЛИСИЙ АНАТОЛІЙ

*кандидат історичних наук, доцент, Почесний краєзнавець України,
завідувач кафедри суспільно-гуманітарних наук
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»*

В першій половині травня далекого 1787 року Тульчин готувався прийняти польського короля Станіслава Августа

Понятовського, який повертався з Канєва після зустрічі з Катериною II [1, s.107]. Його мав

приймати місцевий магнат, граф Станіслав Потоцький. Його володіння сягали півтора мільйони десятин земельних, лісових та інших угідь. Він мав понад 130 тисяч кріпаків. Не випадково ці володіння називали «королівством Тульчинським» [2, с. 629]. Так трапилось, що Понятовський виявився останнім польським королем.

Король в українській історії – це не чужий володар. Сприйняття короля як свого в нашій історичній традиції пов'язане передусім із Данилом Романовичем та його коронацією в середині XIII ст. Однак наші

предки від середини XIV ст. і аж до кінця XVIII ст. також жили під владою королів. Здебільшого польських, меншою мірою угорських, але ці королі були володарями наших пращурів у ті часи, коли держави, до складу яких належали українські землі, не були національними [3, с. 5]

Станіслав Антоній народився 17 січня 1732 року в маєтку Вовчин, що в Брестському воєводстві [4, с. 415]. Батьками майбутнього короля були Станіслав Понятовський та Констанція Чарторийська. Батько короля на той час уже був мазовецьким воєводою, а його шлюб із Чарторийською лише посилив у майбутньому позицію амбітного, але не надто заможного Понятовського. Виглядає на те, що зв'язавши себе з Чарторийськими, Станіслав безпосередньо вплинув і на подальшу долю не тільки свого сина Станіслава, майбутнього короля, а й усіх його дітей, що були залучені в широкі плани фамілії Чарторийських, яка від 1730-х років стала одним з найпотужніших угруповань Речі Посполитої.

Від 1733 до 1739 р. виховувався переважно у Гданську (Польща), тимчасово в період до 1735 був разом з батьками у засланні в Кам'янці (нині м. Кам'янець-Подільський; знову відвідав це місто вже дорослим). Первісно навчався вдома, потім — у Варшавському колеґіумі чернечого театинського ордену. Від 1744 р. студіював логіку та математику на лекціях російського міністра у Варшаві графа Г.-К.Кейзерлінга, екс-президента Петербурзької академії наук. 1748 р. прилучився до експедиційного корпусу князя В.Репніна в західноєвропейському поході. Мандрував Німеччиною, Австрією, Голландією, Францією, Великою Британією. Познайомився з визначними вченими, у т. ч. енциклопедистами.

1750 р. обраний на надзвичайний сейм Речі Посполитої від Закрочимської землі, 1751 р. став полковником ланового реґіменту й ломжинським комісаром Радомського скарбового трибуналу, 1752 р. виявив ораторський хист на сеймі у Гродно (нині місто в Білорусі). 1753 р. обійняв перемишльське градове старство. 1755 р. залучений до Головного Литовського трибуналу в м. Вільно (нині м. Вільнюс), за протекції рідних дядьків з роду князів Чарторийських здобув посаду стольника Великого князівства Литовського і приватне секретарство у британського посланника до Російської імперії Ч. Уїльямса, власного приятеля. Зробився фаворитом великої княгині Катерини (майбутньої імператриці Катерини II). 1756 р. призначений дипломатичним представником короля Августа III Саксонського, проте у 1758 р. імператрицею Єлизаветою Петрівною видалений із Санкт-Петербурга, де в уряді визрівали підозри у причетності молодика до політичних інтриг.

Мав депутатські повноваження, зокрема 1760 р.— від Руського воєводства, 1761 р.— од Більської землі (Підляського воєводства).

У 1764 р. з волі цариці Катерини II та пруського короля Фрідріха II

Гогенцоллерна висунутий на польський престол і коронований на елекційному сеймі 7 вересня під багнетами російських підрозділів. Для себе обрав ім'я Станіслав Август, ставши володарем титулів короля польського, великого князя литовського і великого князя руського.

За угодою 24 лютого 1768 р. про підтвердження "Вічного миру" 1686 р. гарантував пільги православному й іншим некаатолицьким віросповіданням у своїй країні. Сприяв політичному і військовому реформуванню, розвитку економіки, освіти, науки, мистецтва, літератури, преси. Заснував Рицарську школу — кадетський корпус, порцеляновий завод, національний театр, монетний двір, палацово-парковий комплекс Лазенки та ін. Зібрав цінні колекції старожитностей, виробів народних промислів, малярства, скульптури, меблів, книг, нумізматики, мап. Забезпечив докладний картографічний опис теренів Речі Посполитої. Вів нотатки, широке листування (поміж адресатів — А.-С. Нарушевич, Вольтер, Дж.Вашингтон, чимало монархів).

Значною мірою спирався на зарубіжну допомогу, аби подолати збройні зазіхання Барської конфедерації 1768 р., котра, зокрема, спричинила акт безкоролів'я й проголошення монарха усунутих од влади. Відповідно визнав чинними подальші російські, пруські та австрійські загарбання, що зрештою призвело до ліквідації його держави. Уночі 23 жовтня 1771 р. викрадений нападниками-конфедератами, проте врятувався, наступного дня втікши від учасників замаху.

У 1787 р. на дніпровській стоянці спеціальних галер під Каневом нетривало спілкувався з подорожуючою Катериною II, запропонувавши укласти союз (для війни з Османською імперією). На її пізнішу вимогу він, один із авторів Конституції Речі Посполитої Третього травня 1791, зрікся цього акта і приєднався до Торговицької конфедерації 1792 р.

Фактично підкорився революційному рухові 1794 р., очоленому Т. Косцюшком,

обмежившись декларативним універсалом із судженням про недоречність розгорнутої повстанської боротьби та закликком не слухати "оманливих мрійливих обіцянок". Зрештою посередничав у капітуляції Варшави перед О. Суворовим. Після придушення тогорічних визвольних змагань, за наказом Катерини II, конвойований до Гродна. 25 листопада 1795 р. детронізований. Навесні 1797 р. на запрошення імператора Павла I загостював у петербурзькому Мрамуровому палаці, перебував на інавгурації царя в Москві.

Нагороджений орденами Білого орла (1755), Чорного орла (1764), св. апостола Андрія Первозванного з діамантами (1787), удостоєний почесного членства академії наук у С.-Петербурзі (1777), член академії наук у Берліні (1791).

Помер 12 лютого 1798 р. у м. С.-Петербург. Похований там само в костьолі Святої Катерини, одначе прах за радянських часів зазнав поневірянь і плундрування: 1938 р. на прохання польського уряду домовину перенесено на Берестейщину, до Вовчина, пізніше віднайдені у зруйнованій каплиці рештки як вірогідні фрагменти останків власті СРСР передали Польщі (врочистий погреб одправлено 1995) [6, с. 611, 6-А].

Монарху доводилось бувати і на Вінниччині, тодішньому Брацлавському воєводстві. Збереглося повідомлення про те, що Марцін Грохольський (володар П'ятничан і Стрижавки) у 1781 р. в обох садибах приймав Станіслава Августа. Для увічнення пам'яті про перебування короля в П'ятничанах (19.XI) заклав тоді ж в'їзну липову алею. В цей приїзд король відвідав в Яневі (Іванів Калинівської громади) католицький монастир ордену бернардинів [7, с. 141].

Після Канева по дорозі в ojczyznu король робив зупинки у місцевих магнатів. В Брацлавському воєводстві його чекала зустріч зі Станіславом Потоцьким. Спочатку він заїхав в Немирів. Тут його урочисто вітали, салютуючи з гармат. Представник графа показав королю ткацькі мануфактури, публічну бібліотеку і гордість

графа – кадетський корпус: військову школу для шляхти.

17 травня 1787 року, о 9-й ранку король рушив до Тульчина. За півмилі* від міста його зустрів граф Станіслав Потоцький. Він слабував і йому напередодні двічі пускали кров. Графа супроводжував брацлавський каштелян** Марцін Грохольський, підчаший*** коронний Чацький, генерал артилерії князь Сапега та інші.

У Тульчині короля вітали місцеві євреї на чолі з рабином, а перед палацом – графиня Жозефіна Потоцька, жінка Грохольського, родичка графа жінка Северина Потоцького Ганна-Теофілія із дому Сапегів, графиня Чацька (із дому Потоцьких), графиня Мощенська (із дому Свейковських), графиня Холоневська (із дому Рушевських).

У день приїзду короля відбувся урочистий обід на 150 осіб. За обідом були присутні король, родина графа Станіслава Потоцького, брацлавські сановники, сенатори, дами. Після обіду був влаштований концерт Teodore Ferrrari, славного музиканта (колишнього кріпака з сусіднього села Копіївки, якого до навчання музиці за кордоном звали Федір Ковальчук), після якого грали французьку і польську комедії. Їх виконувала ясновельможна пані wojewodzina з вишуканими дамами і кавалерами. Після закінчення комедій та італійської опери, з'явилася чудова ілюмінація з усіх мансард квадратного двору з кількома тисячами масляних ламп. У фіналі видовища було виставлено піраміду з монограмою ордена Св. Станіслава, прикрашену чудовим світлом. Наступними була асамблея зі стріляниною з гармат і сильною ручною стрільбою, які тривали до третьої години ночі.

Наступного дня, 18 травня 1787 року прийом короля продовжувався комедіями і балами аж до 5 години ранку. 19 травня після обіду всі мали їхати до лісу, що знаходиться за півмилі від палацу, облаштованого на кшталт англійського саду, кажуть, що місце дуже гарне. Потім вирушили до театру, який був ілюмінований. Ввечері того ж дня, в маєтку

було відкрито нову театральну будівлю – «орегнауз» у новому архітектурному стилі за проектом архітектора Лакруа. Хоча запланована на цей день оперна вистава не відбулася (більша частина акторок захворіла) подію супроводжувало виконання італійської і турецької музики капелю з «virtuoso» Феррарі на чолі.

Король перебував у Тульчині з 17 по 20-е травня 1787 року. На честь перебування короля граф звів у центрі міста колону з написом про відвідини, а мешканцям Тульчина, що жили в радіусі «12 тисяч ліктів» або 1 милі від неї, дарував волю. Нині пам'ятна колона розташована на

території Тульчинського краєзнавчого музею [1, с. 178; 5, с. 47]

Останній володар Речі Посполитої, польський король та великий князь литовський і руський Станіслав Август Понятовський був заручником долі. Із перспективи сьогодення дуже легко дати йому таку малоприємну характеристику. Знаємо його думки – як приватні, так і публічні. Врешті знаємо про його перемоги та поразки. Тоді чому він є заручником? А якщо є, то де саме та в'язниця чи вороги, що взяли короля в полон? Відповідь проста – історія. Історія його життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Podroz krola Stanislaw Augusta do Kaniowa w r. 1787. Wilno, 1860. 230 s.
2. Історія міст і сіл УРСР. Вінницька область. Тульчин. Київ, 1972. 778 с.
3. Див.: Віталій Михайловський. Наші королі. Reges Nostri. Володарі та династії в історії України (1340 – 1795). Київ, 2022. 432 с.
4. Michalski J. Stanislaw August Poniatowski. Polski Słownik Biograficzny. T. 41. Warszawa-Krakow, 2002.
5. Вигуржинський В. О. Тульчин – вчора, Тульчин – сьогодні. Вінниця, 2017. 84 с.
6. Довідник з історії України (А-Я). Київ, 2001. 1136 с.
7. URL: <http://www.history.org.ua/?tumin-S.A.Poniatowski>.
- 8 Колесник В. Відомі поляки в історії Вінниччини. Біографічний словник. Вінниця, 2007. 1008 с.

*Стаття надійшла до редакції
11 січня 2024*

ВИМОГИ
до підготовки науково-методичних статей
Збірника «ВІСНИК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу»

До оформлення статей висуваються такі вимоги (Бюлетень ВАК України.–2009.– № 5):

Матеріали, надіслані до редакції, повинні торкатися актуальної проблематики, факти мають бути викладені з максимальною точністю.

Поданий рукопис **наукової статті** мусить бути структурований у такий спосіб: Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлення мети та основних завдань дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження. Висновки та перспективи подальших досліджень та містити УДК.

Рукопис **статті з методики** повинен містити: методичну доцільність задекларованої розробки, аналіз попередньо набутого досвіду, розбудову заняття в розгорненому вигляді, практичну вагомість напрацювання та результати впровадження.

До рукопису додаються анотації (українською та англійською мовами), у яких повинна бути чітко сформульована основна ідея статті та стисло обґрунтована її актуальність (обсяг 6-8 рядків), а також ключові слова та словосполучення. При викладанні матеріалу необхідно дотримуватися норм сучасної літературної мови та стандартизованої термінології, уникати позанормативних форм і конструкцій.

Робочі мови журналу: українська, англійська.

До друку у Віснику приймаються статті – результати оригінальних науково-методичних здобутків, які раніше ніде не друкувалися (мінімальний обсяг – 7 А4, максимальний – 12 сторінок, з урахуванням списку літератури, таблиць, графіків, схем та ілюстрацій).

До редакції подавати рукописний варіант статті (з підписом автора чи авторів) та електронну версію публікації.

Рукопис готується за допомогою текстового редактора версії Microsoft Word 7 і вище.

Параметри сторінки: розмір паперу – А4 (книжна орієнтація), усі поля – 2 см, шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1,5.

До статті додаються: короткі відомості про автора (авторів): прізвище, ім'я, по батькові; науковий ступінь, вчене звання, категорія, педагогічне звання, повна назва установи, де працює чи навчається автор; посада, номер контактного телефону.

Редакційна колегія залишає за собою право редагування та коректури поданих матеріалів. Однак, відповідальність за зміст статей несуть автори.

Список використаної літератури оформляти відповідно до Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 та в порядку цитування. Веб-посилання у списку використаних джерел мають супроводжуватися коректними URL-адресами з наведеними датами звернення. Якщо публікація має цифровий ідентифікатор DOI (Digital Object Identifier), його обов'язково слід зазначати наприкінці опису джерела.

Забороняється цитування та внесення до списку використаних джерел, які опубліковані російською мовою, а також іншими мовами, якщо вони опубліковані на території росії та білорусі.

Шановні дописувачі Вісника!

Для отримання довідок, надання зауважень та пропозицій просимо звертатись на Viber

097-211-64-54 або e-mail: heorhiivna@gmail.com

Медіа-редактор: к.пед.н., доц. Марценюк Олена Георгіївна

НАУКОВО-ВИРОБНИЧЕ, НАВЧАЛЬНЕ, ДОВІДКОВЕ ВИДАННЯ

Вісник науково-методичних досліджень Вінницького гуманітарно-педагогічного коледжу

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації та за дотримання академічної доброчесності несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

ВИПУСК 1 (45)

Засновник та видавець:

Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

Комп'ютерна верстка: Іщук В.Ю.

Реквізити редакції та видавця:

Адреса: 21019, м. Вінниця, вул. Нагірна, 13

Телефон: (0432) 57-50-42, 68-62-25

<https://vgpk.edu.ua/>

Ціна: договірна